

АЛМАНАХ ГОМОНУ УКРАЇНИ" 1993

АЛЪМАНАХ

»ГОМОНУ УКРАЇНИ«

на рік

1993

Накладом і друком Видавничої Співки „Гомін України”

140 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada M5V 2R3

БІБЛІОТЕКА ВИДАВНИЦТВА „ГОМІН УКРАЇНИ”

Ч. 75

LIBRARY OF “HOMIN UKRAINY” PUBLISHING CO. LTD.

№ 75

Зредагувала Софія Сосняк

Edited by Sofia Sosniak

Обкладинка мистця

Володимира Беднарського

Cover by

Wolodymyr Bednarskyj

ПО Д Я К А

„Альманах” ГОМОНУ УКРАЇНИ на 1993 рік появився за фінансовою підтримкою Фундації ЮБА і Дослідного Інституту „Україніка” в Торонті.

A C K N O W L E D G E M E N T

This edition of the Ukrainian Echo “Almanac” 1993 has been made possible through the financial assistance of UBA Trading Foundation and Ucrainica Research Institute.

Published and printed by
“Homin Ukrainy” (Ukrainian Echo) Publishing Co. Ltd.
140 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada M5V 2R3

A L M A N A C

OF

„HOMIN UKRAINY“

1993

Катерина Мотрич

МОЛИТВА ДО МОВИ

Мово! Пресвятая Богородице мого народу! З чорнозему, з любистку, м'яти, рясту, євшан-зілля, з роси, з дніпровської води, від зорі і місяця народжена.

Мово! Мудра Березине, що не давала погаснути земному вогнищу роду нашого і тримала народ на небесному олімпі волелюбности, слави і гордого духу.

Мово! Велична молитво наша у своїй нероздільній трійці, що еси ти і Бог Любов і Бог Віра, і Бог Надія! Мово, що стояла на чатах коло вівтаря нашого національного Храму й не впускала туди злого духа видурження, злого духа скверноти, ганьби. Тож висвячувала душі козацького народу спасенними молитвами і небесним вогнем очищення, святими водами Божого річища, щоб не змалів і не перевівся нарід той. І множила край веселий, святоруський, люд хрещений талантами, невмирущим вогнем пісень і наповнювала душі Божим сяйвом золотисто-небесним, бо то кольори духовности й Божого знамення.

Мово наша! Звонкова кринице на середохресній дорозі нашої долі! Твої джерела б'ють десь від магми, тому й вогненна така. А вночі купаються в тобі ясні зорі, тому й ласкава така. Тож цілювала Ти втомлених духом, давала силу і здоров'я, довгий вік і навіть безсмертя тим, що пили Тебе, цілющу джерелицю, і невмирущими ставали ті, що молилися на дароване Тобою слово. Бо „Споконвіку було Слово і Слово було у Бога і Слово було Бог“.

Мово наша! Пресвятая незаймана Діво! Яничарами в степах ввіймана, на курному шляху згвалтована, в дикий кривавий ясир ординцем погнана, на продажній толоці розтоптана, в рабство за безцінь на торжищі продана.

Мово наша! Передчасно постаріла, посивіла, змарніла, на хресті мук розп'ята, на палю посаджена, за ребро на гак повішена дітьми-покручами. Стражденнице, великомученице Матір Божа наша, в сибірі й на колими погнана, в соловецьких ямах згноєна, за моря й океани розвіяна, голодомором викошена, лютим чоботом розтоптана, стонадцять раз розстріляна, чорнобильською смертю засіяна.

Мово наша! Убога прочанко з простягнутою рукою! Осквернена й знеславлена своїми дітьми, Твоїм сім'ям немудрим, що вродило не з тих полів, де квітнуть гречки, мов би зійшли на землю ангели, де половіють жита, як Божий лик, сяє небо, як Божий престол, а із зловісного валуєвського тирловища, де густо родить чортополох звиродніння, осот безпам'ятства, блекота запроданства, купіль здрібнілого мислення, будяки

бездуховности, чорнобиль рабської покори, прибиті сірою курявою повільної смерті, вичахання. На межі того здичавілого поля вже стоїть вічний плугатар Час чекає Божого знаку: зачати переорювати той бур'ян, чи, може, станеться диво...

Прости їх, Рідна! Прости гріхи їхні вільні і невольні, прости той чорнобильський плід і те дике зілля, що густо вродило на нашому трагічному лану. І прости цю велестражденну землю, на якій диявол справив мото-рошне весілля, де здичавілі й сп'янілі від крові ангели його все котять і котять мутні тумани на Великі Луги, поки його лукаві слуги косять наші молоді трави...

Караючий Третій Ангел, що протрубив у ніч із 25-го на 26-ге квітня за дев'ять днів до 1953-го воскресіння Спасителя, що висвятив цю землю і люд цей її многогрішний — покара і за Тебе, Матір нашу скорботну.

Прости їх, змалілих, здрібнілих, перероджених, звироднілих, нащадків козацького роду, які повірили лукавим корчмарям і ненажерливим косарям, що Ти не древня, що Ти не мудра, не велична, не велика, не прекрасна, не свята, не вічна еси. Перероджений плід із дерева нашого роду впаде в чорнобильську землю значно раніше, ніж ти...

Стаю перед тобою на коліна і за всіх благаю: прости нас грішних й не ховайся за чорнобильську межу, а повернися до нашої хати, звідки Тебе вигнано, вернися до нашого краю...

Я Тебе викликаю із нетрів, із боліт, із забуття. Я ж висвячую Тебе святою водою і священним вогнем. Самоспалюючою Любов'ю своєю відгоню від Тебе злих духів, молюся за Тебе і на Тебе, скроплюю живою водою воскресіння, виціловую лик Твій скорботний, Матір-Божя, Мово мого народу!

Прости! Воскресни! Повернися! Возродися! Забувай вічним і віщим Словом від лісів — до моря, від гір — до степів. Освіти від мороку і освяти святоруську землю, Русь-Україну, возвелич, порятуй народ її на віки!

(„Л.У.", ч. 19, 1991)

Січень - January

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліянський Календар		Григоріянський Календар	
1	19 П	Боніфатія мч.	Н. Рік. Обр. ГНІХ. Вас. Вел.
2	20 С	Ігнатія Богоносця сщмч.	Сильвестра папи
3	21 Н	Пер. Різд. 29 по Сош. Юлі.	Пер. Просв. 30 по Сош. Мал
4	22 П	Анастасії вмч.	Собор 70 Апостолів
5	23 В	10 мч. у Криті	Теопемпта мч.
6	24 С	Євгенії препмч.	Богоявлення Господнє
7	25 Ч	Різдво Христово	Собор Івана Хрестителя
8	26 П	Собор Пресв. Богородиці	Юрія Хозевита преп.
9	27 С	Стефана первмч.	Полієвкта мч.
10	28 Н	По Різд. 30 по Сош. Мч. Ник.	По Просв. Григорія Нис.
11	29 П	Дітей, убитих у Вифлеємі	† Теодосія мч.
12	30 В	Анісії мч.	Татіяни мч.
13	31 С	Меланії преп.	Єрмила і Стратоніка мч.
14	1 Ч	Н. Рік. Обр. ГНІХ. Вас. Вел.	Отців у Синаї преп.
15	2 П	Сильвестра папи	Павла і Івана преп.
16	3 С	Малахії прор.	Поклін оковам Ап. Петра
17	4 Н	Пер. Просв. 31 по Сош. С. Ап.	31 по Сош. Антонія Вел.
18	5 П	Теопемпта мч.	Атанасія і Кирила св.
19	6 В	Богоявлення Господнє	Макарія преп.
20	7 С	Собор Івана Хрестителя	Євтимія Великого преп.
21	8 Ч	Юрія Хозевита преп.	Максима ісп.
22	9 П	Полієвкта мч.	Тимотея ап.
23	10 С	Григорія Нис. св.	Климентя сщмч.
24	11 Н	По Просв. Теодосія	32 по Сош. Ксені Р.
25	12 П	Татіяни мч.	† Григорія Богослова св.
26	13 В	Єрмила і Стратоніка мч.	Ксенофонта преп.
27	14 С	Отців у Синаї преп.	† Перен. м. Івана Золот.
28	15 Ч	Павла і Івана преп.	Єфрема преп.
29	16 П	Поклін Ап. Петра	Перен. м. Ігнатія Богон.
30	17 С	Антонія Великого преп.	Трьох Святителів
31	18 Н	32 по Сош. Атанасія і Кирила	Мит. і Фар. Кира

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1909 * Степан Бандера, голова Проводу ОУН 1940-1959
1. 1919 Закон УНР про Автокефалію УПЦеркви
1. 1938 * поет Василь Стус
3. 1918 Договір про з'єднання ЗУНР із УНРеспублікою у Києві
5. 1585 У Львові закладено Ставропігійське Братство
6. 1846 У Києві засновано Кирило-Методіївське Братство
6. 1918 Засновано Держ. Банк УНР, перші укр. гроші (гривні)
7. 1864 * поет Степан Руданський
7. 1918 У Києві почався Всеукр. Правосл. Церковний Собор
8. 1953 † актор і режисер Володимир Блавацький
10. 1946 Російська армія розпочала „Велику бльокаду УПА”
11. 1647 † митр. Петро Могила, ректор Київської Академії
13. 1906 Перший укр. щоденник у Києві „Громадська Думка”
14. 1649 Тріомфальний в'їзд гетьм. Б. Хмельницького до Києва
15. 1941 Большевицький суд над 59 членами ОУН у Львові
17. 1869 * маляр Іван Труш
17. 1921 відкриття Українського Вільного Університету у Відні
18. 1957 † археолог, антрополог, етнолог Вадим Щербаківський
19. 1912 * Ярослав Стецько, голова УДП у 1941 р. і голова Проводу ОУН
20. 1897 * поет і есеїст Євген Маланюк
21. 1803 † останній гетьман України Кирило Розумовський
21. 1919 Закарпатські українці рішили приєднатися до УНР
22. 1918 Прогол. самостійности України IV-им Універсалом
22. 1919 Проголошення соборности України і початок Конгресу Трудового Народу України
23. 1921 Большевики вбили композитора М. Леонтовича
23. 1667 Андрусівським договором Польща і Москва поділили між собою Україну (Правобережжя і Лівобережжя)
25. 1942 † мово- і сходознавець Агатангел Кримський
27. 1860 вийшов перший повний „Кобзар” Тараса Шевченка
28. 1919 Труд. Конгрес прийняв Тимчасову конституцію УНР
- 28-3. 2. 1929 I. Конгрес Українських Націоналістів у Відні, на якому створено ОУН під пров. полк. Є. Коновальця
29. 1633 † архієп., вчений, публіцист Мелетій Смотрицький
29. 1918 бій під Крутами
31. 1918 † світової слави рентгенолог проф. І. Пулюй
- 1949 загинув полк. О. Гасин-„Лицар”, шеф Гол. Штабу УПА

Лютий - February

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар		Григоріанський Календар
1	19 П Макарія преп.	Трифона мч.
2	20 В Євтимія Великого преп.	Стрітєння Господнє
3	21 С Максима ісп.	Симеона і Анни прор.
4	22 Ч Тимотея ап.	Ісидора преп.
5	23 П Климента щмч.	Агафії мч.
6	24 С Ксені Р. преп.	Вукола преп.
7	25 Н Мит. і Фар. Григорія Богос.	Блуд. Сина. Партенія
8	26 П Ксенофонта преп.	Теодора Тирона вмч.
9	27 В †Перен. м. Івана Золот.	Никифора мч.
10	28 С Єфрема преп.	Харалампія мч.
11	29 Ч Перен. м. Ігнатія Богон.	Власія щмч.
12	30 П Трьох Святителів	Мелетія св.
13	31 С Кира і Івана безср.	Мартиніяна преп.
14	1 Н Блуд. Сина. Трифона	М'ясопусна. Кирила
15	2 П Стрітєння Господнє	Онисима ап.
16	3 В Симеона і Анни прор.	Памфила мч.
17	4 С Ісидора преп.	Теодора Тирона вмч.
18	5 Ч Агафії мч.	Лева папи
19	6 П Вукола преп.	Архипа ап.
20	7 С Партенія преп.	Лева Катан. преп.
21	8 Н М'ясопусна. Теодора Т.	Сиропусна. Тимотея
22	9 П Никифора мч.	Найд. м. мч. в Євгенії
23	10 В Харалампія мч.	Полікарпа щмч.
24	11 С Власія щмч.	†1 і 2 н. г. Івана Хрест.
25	12 Ч Мелетія св.	Тарасія св.
26	13 П Мартиніяна преп.	Порфірія св.
27	14 С †Перес. Кирила преп.	Прокопія преп.
28	15 Н Сиропусна. Онисима	1 Посту. Василя

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

2. 1919 Симон Петлюра став головою Директорії УНР
2. 1936 на Соловках загинув поет Євген Плужник
3. 1067 † кн. Ростислав (внук Яр. Мудрого), основник галицької династії Ростиславичів
3. 1864 * письменник Володимир Самійленко
7. 1933 † актор і режисер Микола Садовський (Тобілевич)
7. 1942 Собор єпископів УАПЦ у Пинську
9. 1918 у Бересті Центральні держави визнали укр. державу
9. 1918 большевики вимордували в Києві 5000 осіб
9. 1963 Прибув до Риму із заслання патріарх Йосиф Сліпий
10. 1900 в Харкові засновано Революційну Українську Партію
10. 1940 покликано Революц. Провід ОУН під пров. С. Бандери
10. 1946 бойкот виборів до Верх. ради СРСР на заклик УГВР
11. 1908 † письм., диригент і композитор Анатоль Вахнянин
12. 1924 поляки замучили Ольгу Басараб, члена УВО
12. 1939 вибори до першого Сейму Карпатської України
12. 1945 в бою з большевиками згинув полк. Дм. Клячківський (Клим, Савур), Командир УПА-Північ
12. 1871 * письменник Лесь Мартович
13. 1795 † письменник Григорій Кониський
15. 1968 † поет і есеїст Євген Маланюк
16. 1918 проголошення самостійности Кубані
17. 1892 * патріарх і кардинал Йосиф Сліпий
19. 1900 М. Міхновський промовляв н. т. „Самостійна Україна”
20. 1054 † вел. кн. Ярослав Мудрий
21. 1942 німці розстріляли в Києві поетесу Олену Телігу
23. 1921 Ліга Націй визнала, що Польща окупувала ЗУНР
24. 1865 * письменник Іван Липа
24. 1574 перша видрукувана у Львові книжка „Апостол”
25. 1738 загинув у бою з татарами літописець Гр. Граб'янка
25. 1764 Катерина II зліквідувала українські монастирі
25. 1871 * поетеса Леся Українка
25. 1946 загинув у бою полк. Грегін-Різун (Василь Андрусак)
25. 1964 † скульптор світової слави Олександр Архипенко
26. 1886 * графік Юрій Нарбут, † 23. 5. 1920
26. 1942 † письменник Микола Чирський
27. 1664 поляки розстріляли п. Новгородом-Сів. полк. І. Богуна
28. 1772 москалі замучили митр. Арсенія Мацієвича

Перезень — March

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліянський Календар		Григоріянський Календар
1	16 П Памфила мч.	Євдокії препмч.
2	17 В Теодора Тир. вмч.	Теодота сщмч.
3	18 С Лева папи	Євтропія мч.
4	19 Ч Архипа ап.	Герасима преп.
5	20 П Лева Катан. преп.	Конона мч.
6	21 С Тимотея преп.	42 мч. в Аморії
7	22 Н 1 Посту. Мч. в Євгенії	2 Посту. Василя
8	23 П Полікарпа сщмч.	Теоділакта преп.
9	24 В † 1 і 2 найд. гол. Ів. Хрест.	† 40 мч. у Севастії
10	25 С Тарасія св.	Кондрата мч.
11	26 Ч Порфірія св.	Софронія св.
12	27 П Прокопія преп.	Теодана преп.
13	28 С Василя преп.	Перен. м. Никифора
14	1 Н 2 Посту. Євдокії	3 Посту. Хрест. Венедикта
15	2 П Теодота сщмч.	Агапія мч.
16	3 В Євтропія мч.	Савина мч.
17	4 С Герасима преп.	Олексія преп.
18	5 Ч Конона мч.	Кирила Єрусал. св.
19	6 П 42 мч. в Аморії	Хризанта мч.
20	7 С Василя сщмч.	Отців, уб. в об. Сави
21	8 Н 3 Посту. Хрест. Теоділакта	4 Посту. Якова
22	9 П † 40 мч. у Севастії	Василя сщмч.
23	10 В Кондрата мч.	Никона препмч.
24	11 С Софронія св.	Захарії преп.
25	12 Ч Теодана преп.	Благов. Прєсв. Богор.
26	13 П Перен. м. Никифора	Собор Арх. Гавріїла
27	14 С Венедикта преп.	Матрони мч.
28	15 Н 4 Посту. Агапія	5 Посту. Іларіона
29	16 П Савина мч.	Марка преп.
30	17 В Олексія преп.	Івана Ліст. преп.
31	18 С Кирила Єрусалимського св.	Іпатія преп.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1922 СРСР визнав: в Україні 38% нас. голодує, пом. $\frac{1}{2}$ млн.
2. 1861 скасовано кріпацтво в Україні (під царською Росією)
3. 1947 † композитор і музикознавець Філарет Колесса
5. 1827 * видатний байкар Леонід Глібів
5. 1950 загинув у бою ген. Роман Шухевич — Чупринка, голова Проводу ОУН в Україні, Головний Командир УПА, голова Генерального Секретаріату УГВР
6. 1939 Відкрито в Києві пам'ятник Т. Шевченкові
6. 1967 † маляр Борис Крюків
8. 1169 Суздальський кн. Андрій здобув і зруйнував Київ
- 8-10. 1946 росіяни формально зліквідували УКЦ у Львові
9. 1814 * Тарас Шевченко, геніяльний поет
- 9.3.-19.4.1930 судилище над 45 членами СВУ і СУМ у Харкові
10. 1861 † Тарас Шевченко
14. 1923 Рада амбасадорів визнала окупацію Зах. України Польщею
15. 1672 Іван Самойлович обраний гетьманом Лівобережжя
15. 1939 проголошення самостійності Карпатської України
16. 1664 поляки розстріляли гетьм. Івана Виговського
17. 1874 * Августин Волошин, президент Карпатської України
17. 1917 утворено в Києві Українську Центральну Раду
19. 1864 * Василь Липківський, митрополит УАПЦ
19. 1930 * поетеса Ліна Костенко
19. 1939 в бою з мадярами загинули полк. Михайло Колодзінський-Гузар, Шеф Штабу Карп. України, і його заст. пор. Зенон Тарнавський — З. Коссак, член КП ОУН
20. 1632 * Іван Мазепа, гетьман України
20. 1921 † Адріян Кащенко, автор історичних повістей
20. 1944 УПА зліквідувала нім. генерала „СА" Віктора Люце
20. 1945 розпочалася друга російська офензива проти УПА
21. 1888 * Василь Іванис, голова уряду Кубанського Краю
21. 1908 † історик, археолог і етнограф Володимир Антонович
21. 1942 † письменниця Ольга Кобилянська
23. 1842 * композитор Микола Лисенко
25. 1651 полк. І. Богун переміг поляків під Вінницею
26. 1909 † історик, автор опери „Катерина" М. Аркас
28. 1947 УПА зліквідувала ген. „Вальтера"-Сверчевського
29. 1972 † митр. УГПЦ в Канаді Іларіон (Іван Огієнко)
30. 1973 † Дмитро Донцов, ідеолог і публіцист

Квітень - April

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні	Юліанський Календар	Григоріанський Календар
1 19	Ч Хризанта і Дарії мч.	Марії Єгипетської преп.
2 20	П Отців, уб. в об. Сави	Тита преп.
3 21	С Якова преп.	Никити ісп.
4 22	Н 5 Посту. Василя	Квітня. Йосифа
5 23	П Никона препмч.	Теодула мч.
6 24	В Захарії преп.	† Перес. Методія, уч. сл.
7 25	С Благовіщення Пресв. Богор.	Юрія Міт. преп.
8 26	Ч Собор Арх. Гавріїла	Іродіона ап.
9 27	П Матрони мч.	Велика П'ятниця
10 28	С Іларіона преп.	Терентія мч.
11 29	Н Квітня. Марка	Воскресіння ГНІХ.
12 30	П Івана Ліст. преп.	Світлий Понеділок
13 31	В Іпатія преп.	Світлий Вівторок
14 1	С Квітень. Марії Єгипет. преп.	Мартина папи
15 2	Ч Тита преп.	Аристарха ап.
16 3	П Велика П'ятниця	Агапії мч.
17 4	С Йосифа преп.	Симеона преп.
18 5	Н Воскресіння ГНІХ.	Томина. Івана
19 6	П Світлий Понеділок	Івана Староп. преп.
20 7	В Світлий Вівторок	Теодора Тріхини преп.
21 8	С Іродіона ап.	Януарія щмч.
22 9	Ч Євпсихія мч.	Теодора Сикеота преп.
23 10	П Терентія мч.	Юрія вч.
24 11	С Антипи щмч.	Сави Стратилата мч.
25 12	Н Томина. Василя	Мироносиць. Марка
26 13	П Артемона щмч.	Василія щмч.
27 14	В Мартина папи	Стефана преп.
28 15	С Аристарха ап.	Ясона ап.
29 16	Ч Агапії мч.	9 мч. в Кизиці
30 17	П Симеона преп.	† Якова ап.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

- 1-3. 1941 ІІ Великий Збір ОУН
- 2. 1944 Москва кинула проти УПА 10 дивізій ЧА і НКВД
- 5. 1710 в Бендерах обрано гетьманом Пилипа Орлика
- 5. 1882 * історик Вячеслав Липинський, ідеолог гетьманців
- 7. 1340 † останній галицький князь Болеслав-Юрій ІІ
- 7. 1918 у Владивостоці ств. Далеко-Сх. Укр. Крайову Раду
- 8. 1929 Москва проголосила заборону УАПЦ і її ліквідацію
- 10. 1931 поляки замучили Ст. Охримовича, голову КЕ ОУН
- 11. 1945 росіяни вивезли на Сибір 7 єпископів УКЦ
- 12. 1596 перемога Наливайка і Лободи над поляками
- 12. 1653 союз гетьм. Б. Хмельницького з султ. Магометом ІV
- 12. 1908 М. Січинський убив ціс. намісника Потоцького
- 15. 1918 † письменник і публіцист Іван Нечуй-Левицький
- 15. 1944 † генерал Ватутін, поран. упівцями командира Енея
- 16. 1946 І Конгрес АБН
- 17. 1873 † композитор С. Гулак-Артемівський
- 17-21. 1917 Всеукраїнський національний конгрес у Києві
- 17. 1949 загинув полк. Василь Шелест-Сидор, команд. УПА-Захід
- 19. 1885 † історик, письм. і етнограф Микола Костомаров
- 20. 1622 † гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний
- 20. 1891 * ген. Юрко Тютюнник, командир ІІ. Зимового походу
- 20. 1918 полк. П. Болбочан розпочав визволення Криму
- 20. 1922 † композитор Кирило Стеценко
- 22. 1910 † Марко Кропивницький, батько модерного укр. театру
- 22-25. 1944 5000 воїнів УПА звели битву з 30,000 військ НКВД
- 23. 1185 похід проти половців кн. Ігоря Святославича
- 25. 971 битва вел. кн. Святослава проти Візантії за Доростол
- 25. 1913 † письменник Михайло Коцюбинський
- 26. 1890 * Микола Зеров, неоклясик-поет і літературознавець
- 26. 1945 † гетьман Павло Скоропадський
- 27. 1979 † КГБ вбив композитора Володимира Івасюка
- 28. 1132 † тматороканський кн. Мстислав, брат Яр. Мудрого
- 28. 1915 бої УСС на Маківці проти москалів
- 28. 1922 В Подєбрадах на Чехії засн. Укр. Госп. Академію
- 28. 1932 Поляки повісили членів ОУН — Голояда і Пришляка
- 28. 1938 † на засланні митрополит Василь Липківський
- 29. 1648 Богдана Хмельницького обрано гетьманом України
- 29. 1928 Українізація чорноморської фльоти. Свято моря
- 30. 1918 Павла Скоропадського проголошено гетьм. України

Травень - May

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар	Григоріанський Календар
1 18 С Івана преп.	Єремії прор.
2 19 Н Мироносиць. Івана Староп.	Розслаб. Атанасія Вел.
3 20 П Теодора Тріхини преп.	† Теодосія Печер. преп.
4 21 В Януарія сщмч.	Пелагії мч.
5 22 С Теодора Сикеота преп.	Ірини мч.
6 23 Ч Юрія вч.	Йова многострадального
7 24 П Сави Стратилата мч.	Акакія мч.
8 25 С † Марка ап. і єв.	Івана Богослова
9 26 Н Розслаб. Василія	Самарянки. Перен. м. Мик.
10 27 П Стефана преп.	† Симона Зилота ап.
11 28 В Ясона ап.	Кирила і Методія, уч. сл.
12 29 С 9 мч. в Кизиці	Єпіфанія св.
13 30 Ч † Якова ап.	Гликерії мч.
14 1 П Травень. Єремії прор.	Ісидора мч.
15 2 С Атанасія Великого св.	Пахомія Великого преп.
16 3 Н Самарянки. Теодосія Печер.	Сліпородж. Теодора
17 4 П Пелагії мч.	Андроніка ап.
18 5 В Ірини мч.	Теодота мч.
19 6 С Йова многострадального	Патрикія сщмч.
20 7 Ч Акакія мч.	Вознесіння ГНІХ.
21 8 П Івана Богослова	† Константина і Олени
22 9 С † Перен. м. Миколая	Василіска мч.
23 10 Н Сліпородж. Симона Зилота	Св. Отців. Євфросинії П.
24 11 П Кирила і Методія, уч. сл.	Никити П. преп.
25 12 В Єпіфанія св.	† З найд. гол. Івана Хрест.
26 13 С Гликерії мч.	Карпа ап.
27 14 Ч Вознесіння ГНІХ.	Терапонта сщмч.
28 15 П Пахомія Великого преп.	Никити преп.
29 16 С Теодора Освящ. преп.	Теодосії препмч.
30 17 Н Св. Отців. Андроніка	Сош. Святого Духа
31 18 П Теодота мч.	Понеділок Святого Духа

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1922 відновлено Літ. Наук. Вістник за ред. Д. Донцова
1. 1949 Створено Лігу Визволення України в Торонті
2. 1848 у Львові створено Головну Руську Раду
3. 1074 † Преподобний Теодосій Печерський
3. 1924 москалі замордували Миколу Міхновського
3. 1946 відділ УПА зліквідував ген.-полк. НКВД Москаленка
4. 1733 † запорозький кошовий от. Кость Гордієнко
6. 1910 † письменник і громадський діяч Борис Грінченко
6. 1947 СРСР, Польща і ЧССР підписали договір проти УПА
7. 1840 * драматург Марко Кропивницький
10. 1879 * Гол. От. Симон Петлюра, голова Директорії УНР
12. 1943 Битва УПА з нім. військ. з'єднаннями в м. Колки
13. 1849 * письменник Панас Мирний
14. 1871 * Василь Стефаник
16. 1648 Перемога Хмельницького н. поляками п. Жовт. Водами
16. 1954 вибухло повстання політ'язнів у Кінгірі
- 18-25. 1917 I Український Військовий З'їзд у Києві
20. 1949 відділ УПА зліквідував полк. НКВД Колодяжного
- 20-26. 1961 суд над членами Укр. Робітничо-Селянської Спільки
(Л. Лук'яненко, І. Кандиба, С. Вірун, О. Лібович, В. Луцьків, І. Кіпиш, Ю. Босовницький)
22. 1861 з Росії перевезено тіло Т. Шевченка до Канева
22. 1920 поляки замучили композитора Остапа Нижанківського
23. 1938 загинув полк. Є. Коновалець, засновник УВО і ОУН
24. 1125 † вел. кн. Володимир Мономах
24. 1742 † гетьман Пилип Орлик в Яссах під Туреччиною
24. 1964 росіяни спалили бібліотеку Української Акад. Наук
25. 1926 у Парижі загинув Гол. От. Симон Петлюра
25. 1936 розпочався львівський „процес Бандери”
26. 1909 † композитор Денис Січинський
26. 1944 загинув М. Палідович-Карпатський, ред. „Ідеї і Чину”
27. 1946 відділи УПА атакували з польською ВіН м. Грубешів
28. 1634 † гравер, поет і друкар Степан Беринда
28. 1916 † великий письменник Іван Франко
28. 1918 переговори в Києві з Кубанню про об'єднання
29. 1952 † ген.-полк. М. Омелянович-Павленко, нач. вождь УГА
30. 1887 * скульптор Олександр Архипенко
30. 1876 цар видав Емський указ про заборону укр. мови
31. 1223 битва княжих військ з татарами над Калкою
- 1922 на Кубані розстріляно десятки тисяч українців

Червень - June

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар	Григоріанський Календар
1 19 В Патрікія сщмч.	Юстина мч.
2 20 С Талелєя мч.	Никифора св.
3 21 Ч †Константина і Олени	Лукиліяна мч.
4 22 П Василіска мч.	Митрофана св.
5 23 С Євфросинії Полоц. преп.	Доротея сщмч.
6 24 Н Сош. Святого Духа	Всіх Святих. Висаріона
7 25 П Понеділок Святого Духа	Теодота сщмч.
8 26 В Карпа ап.	Теодора Тирона вмч.
9 27 С Терапонта сщмч.	Кирила Олександ. св.
10 28 Ч Никити преп.	Покл. Пр. Т. Т. і Крови Хр.
11 29 П Теодосії препмч.	† Вартоломея і Варнави ап.
12 30 С Ісаакія преп.	Онуфрія Великого преп.
13 31 Н Всіх Святих. Ермія	2 по Сош. Акилини
14 1 П Червень. Юстина мч.	Елисея прор.
15 2 В Никифора св.	Амоса прор.
16 3 С Лукиліяна мч.	Тихона преп.
17 4 Ч Поклін Пр. Т. Т. і Крови Хр.	Мануїла мч.
18 5 П Доротея сщмч.	Праз. Христа Чоловіколюб
19 6 С Висаріона преп.	Состр. Пресв. Богородиці
20 7 Н 2 по Сош. Теодота	3 по Сош. Методія
21 8 П Теодора Тирона вмч.	Юліяна мч.
22 9 В Кирила Олександ. св.	Євсевія сщмч.
23 10 С Тимотея сщмч.	Агрипіни мч.
24 11 Ч †Вартоломея і Варнави ап.	Різдво Івана Хрестителя
25 12 П Праз. Христа Чоловікол.	Февронії препмч.
26 13 С Состр. Пресв. Богородиці	Давида преп.
27 14 Н 3 по Сош. Єлисея	4 по Сош. Сампсона
28 15 П Амоса прор.	Перен. м. Кира і Івана
29 16 В Тихона преп.	Петра і Павла ап.
30 17 С Мануїла мч.	† Собор 12 Апостолів

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1630 Тарас Трясило розгромив поляків біля Переяслава
1. 1891 † Василь Мова (Лиманський), укр. поет. і письм. Кубані
- 1-15. 1944 УПА знищила рос. партизанів Кулагіна-Артаманова
1. 1933 День пам'яті замучених голодом 7 млн. укр. в УРСР
2. 1935 † автор історичних повістей Андрій Чайковський
5. 1708 союз І. Мазепи з шведським королем Карлом XII
5. 1775 рос. цариця Катерина II знищила Запорізьку Січ
6. 1937 † поет Богдан Ігор Антонич
7. 1843 † письменник і педагог Маркіян Шашкевич
7. 1930 † маляр Петро Холодний
7. 1942 † Вячеслав Прокопович, голова Ради міністрів УНР
8. 1668 Петра Дорошенка обрано гетьманом України
8. 1855 * письменниця Наталя Кобринська
8. 1919 початок офензиви УГА проти поляків під Чортковом
9. 1919 Євген Петрушевич став диктатором ЗУНР
9. 1944 німці закатували поета Олега Ольжича-Кандибу
- 10-16. 1917 I Всеукраїнський селянський з'їзд у Києві
10. 1944 загинув полк. Грабець-„Батько”, команд. УПА-Південь
11. 1931 † історик Вячеслав Липинський, теоретик гетьманату
13. 1918 росіяни замордували в Ростові М. Рябовола, голову Законодавчої Крайової Ради Кубані
14. 1569 Люблинська унія
14. 1891 * полк. Євген Коновалець
15. 1934 Г. Мацейко, чл. ОУН, убив польськ. мін. Б. Перацького
- 17-23. 1917 II Всеукраїнський військовий з'їзд у Києві
- 18-22. 1919 битва УГА з поляками під Бережанами
19. 1205 в бою з поляками під Завихостом загинув кн. Роман
20. 1929 † Євген Чикаленко, письменник, меценат, гром. діяч
23. 1917 І-м універсалом проголошено автономію України
- 23-27. 1934 Світ. конгрес українського жіноцтва в Станіславі
26. 1954 500 українських жінок загинуло в Кінгірі
27. 1709 битва під Полтавою
27. 1964 Відкриття пам'ятника Т. Шевченкові у Вашингтоні
29. 1918 † Федір Вовк, археолог, антрополог і етнограф
29. 1938 † ген. Мирон Тарнавський, нач. вождь УГА
30. 1704 гетьм. І. Мазепа об'єднав Право- і Лівобережну Україну
30. 1941 Акт відновлення укр. держави; прем'єр — Я. Стецько
- 1955 Націоналісти поч. визв. повст. на Воркуті, табір ч. 3

Липень - July

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліянський Календар		Григоріянський Календар
1	18 Ч Леонтія мч.	Косми і Дам'яна безср.
2	19 П †Юди Тадея ап.	†Полож. ризи Пр. Богор.
3	20 С Методія сщмч.	Якinta мч.
4	21 Н 4 по Сош. Юліана	5 по Сош. Андрія Крит.
5	22 П Євсевія сщмч.	†Атанасія Атон. преп.
6	23 В Агрипіни мч.	Сісоє Великого преп.
7	24 С Різдво Івана Хрестителя	Томи преп.
8	25 Ч Февронії препмч.	Прокопія вмч.
9	26 П Давида преп.	Панкратія сщмч.
10	27 С Сампсона преп.	†Антонія Печерського преп.
11	28 Н 5 по Сош. Кира і Івана	6 по Сош. Євфимії і Ольги
12	29 П Петра і Павла ап.	Прокла мч.
13	30 В †Собор 12 Апостолів	Собор Арх. Гавриїла
14	1 С Липень. Косми і Дам'яна	Акили ап.
15	2 Ч †Полож. ризи Пресв. Богор.	Володимира Великого
16	3 П Якinta мч.	Антиногена сщмч.
17	4 С Андрія Критського св.	Марини вмч.
18	5 Н 6 по Сош. Атанасія Атон.	7 по Сош. Якinta
19	6 П Сісоє Великого преп.	Макрини преп.
20	7 В Томи преп.	Іллі прор.
21	8 С Прокопія вмч.	Симеона преп.
22	9 Ч Панкратія сщмч.	Марії Магдалини
23	10 П †Антонія Печерського преп.	Трофима мч.
24	11 С Євфимії і Ольги	†Бориса і Гліба мч.
25	12 Н 7 по Сош. Прокла	8 по Сош. Успен. Анни
26	13 П Собор Арх. Гавриїла	Єрмолая сщмч.
27	14 В Акили ап.	†Пантелеймона вмч.
28	15 С Володимира Великого	Прохора ап.
29	16 Ч Антиногена сщмч.	Калиніка мч.
30	17 П Марини вмч.	Сили ап.
31	18 С Якinta мч.	Євдокима преп.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1910 поляки вбили студента Адама Коцка у Львові
1. 1918 засновано Український Унів. у Кам'янці Подільському
1. 1966 † письменниця Наталена Королева
2. 1943 німці спалили кількасот людей в с. Губків (Рівенщина)
5. 1986 † Голова УДП і голова Проводу ОУН, Я. Стецько
6. 1961 Відкриття пам'ятника Т. Шевченкові у Вінніпегу
8. 1659 гетьм. І. Виговський розгромив москалів п. Конотопом
8. 1919 у літунській катастрофі загинув полк. Д. Вітовський
8. 1919 большевики розстріляли літературозн. Вол. Науменка
9. 1920 † ген.-хор. Євген Мешковський, нач. штабу Армії УНР
- 9-14. 1943 перемога УПА над нім. військ. з'єднаннями
10. 1866 † останній кошовий от. Задунайської Січі О. Гладкий
11. 969 † вел. кн. св. Ольга
11. 1944 створення Української Головної Визвольної Ради
- 13-14. 1943 Міжнародна комісія розкрила Вінницький злочин:
НКВД вимордувало в 1937-41 рр. 9500 українців
15. 1944 І Вел. Збір УГВР обрав гол. ген. секр. Р. Шухевича
17. 1849 * письменниця Олена Пчілка
17. 1907 * Роман Шухевич (ген. Тарас Чупринка)
- 17-22. 1944 битва І УД УНА з москалями під Бродами
17. 1959 закон Конгр. ЗСА про „Тиждень Поневолених Націй”
18. 1863 „Валуєвський указ” про заборону української мови
18. 1871 † Анатоль Свидницький
18. 1917 у Києві повстання проти російської окупації
21. 1941 † письменник Богдан Лепкий
22. 1944 † поет Олександр Олесь у Празі
25. 1687 Івана Мазепу обрано гетьманом України
25. 1942 у Києві німці розстріляли Дмитра Мирона-Орлика, Кр.
пров. ОУН на СУЗ, 2-го пров. Пох. Групи „Північ”
27. 1147 Клима Смолятича обрано митрополитом Русі-України
27. 1657 † гетьман Богдан Хмельницький
27. 1672 гетьм. П. Дорошенко розбив поляків б. Четвертинівки
27. 1834 відкриття у Києві університету ім. св. Володимира
29. 1015 † вел. кн. св. Володимир Великий
30. 1947 † маляр Федір Кричевський
30. 1899 *адвокат Володимир Горбовий
30. 1944 загинув у бою з москалями ген. Гончаренко (Л. Ступ-
ницький), полк. УНР, шеф штабу УПА-Північ
- 1920 засновано УВО під проводом Є. Коновальця
- 1967 судилище у Львові над 9 членами Укр. Нац. Фронту

Серпень - August

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар		Григоріанський Календар
1	19 Н 8 по Сош. Макрини	9 по Сош. Проіс. Чес. Хреста
2	20 П Іллі прор.	Перен. м. Стефана
3	21 В Симеона преп.	Ісаакія преп.
4	22 С Марії Магдалини	7 молодців в Єфесі
5	23 Ч Трофима мч.	Євсигнія мч.
6	24 П † Бориса і Гліба мч.	Переоображення Господне
7	25 С † Успення Анни	Дометія препмч.
8	26 Н 9 по Сош. Єрмолая	10 по Сош. Еміліяна
9	27 П † Пантелеймона вмч.	† Матія ап.
10	28 В Прохора ап.	Лаврентія мч.
11	29 С Калиніка мч.	Євпла мч.
12	30 Ч Сили ап.	Фотія мч.
13	31 П Євдокима преп.	Максима ісп.
14	1 С Серпень . Проіс. Чесн. Хреста	† Перен. м. Теодосія Печ.
15	2 Н 10 по Сош. Стефана	11 по Сош. Успен. Пр. Богородиці
16	3 П Ісаакія преп.	Діомида мч.
17	4 В 7 молодців в Єфесі	Мирона мч.
18	5 С Євсигнія мч.	Флора мч.
19	6 Ч Переоображення Господне	Андрія Страт. мч.
20	7 П Дометія препмч.	Самуїла прор.
21	8 С Еміліяна ісп.	Тадея ап.
22	9 Н 11 по Сош. Матія	12 по Сош. Агатоніка
23	10 П Лаврентія мч.	Лупа мч.
24	11 В Євпла мч.	Євтиха сщмч.
25	12 С Фотія мч.	Поверн. м. Вартоломея ап.
26	13 Ч Максима ісп.	Адріяна мч.
27	14 П † Перен. м. Теодосія Печер.	Пімена преп.
28	15 С Успення Пресв. Богородиці	Августина св.
29	16 Н 12 по Сош. Діомида	13 по Сош. Усік. г. Ів. Хрест.
30	17 П Мирона мч.	Олександра св.
31	18 В Флора мч.	† Пол. пояса Пр. Богор.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1876 * Володимир Чехівський, голова Ради міністрів УНР
1. 1913 † Леся Українка
1. 1914 у Львові утворено Головну Українську Раду
1. 1931 † ген.-полк. Микола Юнаків, Нач. Штабу Укр. Армій
1. 1953 Масафра укр. політв'язнів у Воркуті, табір ч. 29
4. 1899 * письменник Борис Антоненко-Давидович
4. 1914 у Львові засн. Союз Визволення України
5. 1940 † археолог, етнограф, історик Дмитро Яворницький
8. 1919 * Пантелеймон Купіш, письменник, чл. Кир. Мет. Бр.
10. 1907 † письменниця Марко Вовчок
13. 1953 москалі змасакували укр. політв'язнів Норильська
14. 988 Вел. кн. Володимир встановив християнство в Україні
15. 1965 † світової слави економіст Володимир Тимошенко
16. 1945 СССР приділив Лемківщину Польщі
17. 1245 перемога короля Данила над мадярами
17. 1883 * Дмитро Донцов, ідеолог українського націоналізму
18. 1836 * Олександр Кониський
20. 1649 договір Хмельницького з польськ. королем у Зборові
20. 1843 † письменник Григорій Квітка-Основ'яненко
20. 1891 * поет-неокласик Павло Филипович
- 21-25. 1943 III Надзвичайний Великий Збір ОУН
22. 1932 Москва розпочала народобивчий голод в Україні
22. 1944 загинув Рост. Волошин-Павленко, голова Збору УГВР
22. 1944 загинув Клеппуш-Лопата, Провідн. ОУН на Закарпатті
24. 1991 Верховна Рада України проголосила Акт незалежності
25. 1698 в московській неволі загинув гетьм. Петро Дорошенко
25. 1792 на Тамань прибула фльота козаків полк. Сави Білого, що дала початок українського заселення Кубані
26. 1657 в Чигирині обрано гетьманом Івана Виговського
27. 1856 * Іван Франко, учений, письменник, поет
28. 1921 большевики розстріляли повстанського провідника і поета Гр. Чупринку, сотн. Андруха, ком. УВО, сотн. Опоку і 36 членів Центр. Повстанського Комітету
29. 1868 * письменниця Л. Старицька-Черняхівська, член СВУ
29. 1940 † у Берліні Євген Петрушевич, президент ЗУНР
31. 1919 Армії УНР і УГА визволили Київ від москалів
31. 1944 загинув Юрій Липа, лікар УПА, публіцист, поет
- 1919 у Москві розстріляли ген.-чет. Осипа Микитку

Вересень – September

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні	Юліанський Календар	Григоріанський Календар
1 19	С Андрія Страт. мч.	†Поч. ц. р. Симеона
2 20	Ч Самуїла прор.	Маманта мч.
3 21	П Тадея ап.	Антима сщмч.
4 22	С Агатоніка мч.	Вавили сщмч.
5 23	Н 13 по Сош. Лупа	14 по Сош. Захарії
6 24	П Євтиха сщмч.	Архипа преп.
7 25	В Поверн. м. Вартоломея ап.	Созонта мч.
8 26	С Адріана мч.	Різдво Пресв. Богородиці
9 27	Ч Пімена преп.	Йоакима і Анни
10 28	П Августина св.	Минодори мч.
11 29	С Усік. гол. Івана Хрестителя	Теодори преп.
12 30	Н 14 по Сош. Олександра	15 по Сош. Автонома
13 31	П †Полож. пояса Пр. Богор.	Корнилія сщмч.
14 1	В Вересень. †Поч.ц.р. Симеона	Воздвиження Чес. Хреста
15 2	С Маманта мч.	Никити вчмч.
16 3	Ч Антима сщмч.	Євфимії вчмч.
17 4	П Вавили сщмч.	Софії мч.
18 5	С Захарії прор.	Євменія преп.
19 6	Н 15 по Сош. Архипа	16 по Сош. Трофима
20 7	П Созонта мч.	Михайла Ч. мч.
21 8	В Різдво Пресв. Богородиці	Кондрата ап.
22 9	С Йоакима і Анни	Фоки сщмч.
23 10	Ч Минодори мч.	Зачаття Івана Хрестителя
24 11	П Теодори преп.	Теклі первмч.
25 12	С Автонома сщмч.	Євфросинії преп.
26 13	Н 16 по Сош. Корнилія	17 по Сош. Івана Богослова
27 14	П Воздвиження Чес. Хреста	Калістрата мч.
28 15	В Никити вчмч.	†Харитона преп.
29 16	С Євфимії вчмч.	Киріяка преп.
30 17	Ч Софії мч.	Григорія В. сщмч.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1722 * філософ Григорій Сковорода
1. 1939 Початок Другої світової війни
1. 1947 загинув владика Теодор Ромжа, єпископ закарпатців
2. 1938 в Ужгороді засновано Українську Націон. Оборону
3. 1941 в Дніпропетровську закінчився марш Похідної Групи „Південь” під пров. З. Матли; розпочав діяти Провід ОУН Південного Краю під пров. Святослава Вовка
5. 911 договір кн. Олега Віщого з греками у Царгороді
6. 1672 гетьм. Петро Дорошенко здобув Кам’янець Подільський
7. 1984 † патріарх УКЦ Йосиф Сліпий
7. 1656 „Трактат вічної приязні” Хмельницьк. з Ю. II Ракочі
7. 1921 загинули Віра Бабенко і 62 повстанці
7. 1962 † письменник і поет Тодось Осьмачка
9. 957 відвідини вел. кн. Ольги в Царгороді
9. 1769 * Іван Котляревський, письменник і поет
9. 1944 польсько-російський договір про виселення лемків
12. 1903 Відкриття в Полтаві пам’ятника І. Котляревському
12. 1947 прихід першого відділу УПА в Зах. Німеччину
12. 1887 * Лесь Курбас, творець модерного театру
15. 1907 † драматург Карпенко-Карий (Іван Тобілевич)
15. 1941 Гестапо виарештувало тисячі націоналістів
16. 1658 договір з Польщею у Гадячі
17. 1864 * видатний письменник Михайло Коцюбинський
17. 1945 загинув Олександр Бусел, член Проводу ОУН
19. 1676 Москва заслала гетьм. П. Дорошенка на Сибір
19. 1929 * літ. критик і поет Іван Світличний
20. 1655 гетьм. Б. Хмельницький розбив поляків під Городком
20. 1947 загинув у бою з поляками Ярослав Старух, чл. Пр. ОУН
21. 1944 † диригент і композитор Олександр Кошиць
22. 1709 у Бендерах помер гетьман Іван Мазепа
22. 1918 у Києві відкрито український університет
23. 1648 Б. Хмельницький розгромив поляків під Пилявцями
23. 1872 * Соломія Крушельницька
25. 1921 Невдалий атентат С. Федака на Підсудського у Львові
29. 1866 * історик Мих. Грушевський, голова Укр. Центр. Ради
30. 1930 поляки замордували сотн. Ю. Головінського, КК УВО
30. 1930 польська „лацифікація”, багато забитих і ранених
30. 1945 перемога УПА ком. Яструба над больш. під Угневом
30. 1949 загинув Степан Хрін, команд. відтинку УПА „Маківка”

Жовтень ~ October

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар	Григоріанський Календар
1 18 П Євменія преп.	Покрова Пресв. Богородиці
2 19 С Трофима мч.	Кипріяна сщмч.
3 20 Н 17 по Сош. Михаїла Ч.	18 по Сош. Діонисія А.
4 21 П Кондрата ап.	Єротей сщмч.
5 22 В Фоки сщмч.	Харитини мч.
6 23 С Зачаття Івана Хрестителя	† Томи ап.
7 24 Ч Теклі первмч.	Сергія і Вакха мч.
8 25 П Євфросинії преп.	Пелагії преп.
9 26 С Перес. Івана Богослова	† Якова А. ап.
10 27 Н 18 по Сош. Калістрата	19 по Сош. Євламπίя мч.
11 28 П † Харитона преп.	Филипа ап.
12 29 В Киріяка преп.	Прова мч.
13 30 С Григорія В. сщмч.	Карпа мч.
14 1 Ч Жовтень. Покр. Пр. Богор.	Параскеви Терн. преп.
15 2 П Кипріяна сщмч.	Євтимія преп.
16 3 С Діонисія А. сщмч.	Лонгина мч.
17 4 Н 19 по Сош. Єротей	20 по Сош. Осії
18 5 П Харитини мч.	† Луки ап. і єв.
19 6 В † Томи ап.	Йоїла прор.
20 7 С Сергія і Вакха мч.	Артемія вмч.
21 8 Ч Пелагії преп.	Іларіона Великого преп.
22 9 П † Якова А. ап.	Аверкія св.
23 10 С Євламπίя мч.	Якова ап.
24 11 Н 20 по Сош. Филипа	21 по Сош. Арети
25 12 П Прова мч.	Маркіяна і Мартирія мч.
26 13 В Карпа мч.	Димитрія вмч.
27 14 С Параскеви Терн. преп.	Нестора мч.
28 15 Ч Євтимія преп.	Параскеви Ікон. мч.
29 16 П Лонгина мч.	Анастасії препмч.
30 17 С Осії прор.	Зиновія і Зиновії мч.
31 18 Н 21 по Сош. Луки	22 по Сош. Стахія

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1187 † кн. Ярослав Осмомисл, поширив державу по Дунай
1. 1665 Петра Дорошенка обрано гетьманом Правоб. України
1. 1727 Данила Апостола обрано на гетьм. Лівобер. України
1. 1929 масові арешти членів і симпатиків СВУ
3. 1078 на Нежатій Ниві б. Чернігова загинув вел. кн. Ізяслав
3. 1953 † публіцист Юліян Вассиян
4. 1891 * поет Юрій Клен
5. 1909 * поет Богдан Ігор Антонич
7. 1253 коронація кн. Данила в Дорогичині
8. 1862 † кубанський письменник і отаман Яків Кухаренко
8. 1938 загинув в ґулаґу Гнат Хоткевич
10. 1621 перемога П. Сагайдачного над турками під Хотиним
10. 1893 † видатний байкар Леонід Глібів
11. 1968 † маляр Никифор із Криниці
13. 1948 † поет, письменник і публіцист Леонід Мосендз
14. 1942 за наказом ОУН оформлено 1-ий відділ УПА під ком. Сергія Качинського-„Остапа”; Свято УПА
- 14-22. 1921 в Києві відбувся Всеукраїнський Собор УАПЦ
15. 1959 больш. агент Б. Сташинський вбив голову Пров. ОУН Степана Бандеру, а 12. 10. 1957, він вбив д-р Л. Ребета
15. 1942 Лесь Курбас убитий в конц. таборі
- 16-20. 1596 на Соборі у Бересті проголошено церковну унію
16. 1876 * Сергій Єфремов, голова СВУ, загинув 1937 р.
- 16-20. 1917 Всеукр. з'їзд Вільного Козацтва в Чигирині
19. 1918 Створено Українську Нац. Раду у Львові
- 19-21. 1947 москалі вивезли 150,000 українців на Сибір
19. 1962 суд у Карльсруе засудив Б. Сташинського за вбивство С. Бандери і Л. Ребета з наказу Москви
21. 1921 В. Липківський висвячений на митрополита УАПЦ
22. 1933 М. Лемик вик. атентат у російськ. консуляті у Львові
22. 1953 † митрополит УАПЦ Полікарп
24. 1955 договір АБН (Я. Стецько) з Китаєм (Ку Ченг канґ)
29. 1794 † філософ Григорій Сковорода
30. 1947 † поет і літературозна. Юрій Клен (Освальд Бурггардт)
- 1949 Звернення Воюючої України до української еміграції

Листопад - November

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар		Григоріанський Календар
1 19 П	Йоїла прор.	Косми і Дам'яна беср.
2 20 В	Артемія вмч.	Акиндина мч.
3 21 С	Іларіона Великого преп.	Акепсими мч.
4 22 Ч	Аверкія св.	Йоаникія Великого преп.
5 23 П	Якова ап.	Галактіона мч.
6 24 С	Арети мч.	Павла св.
7 25 Н	22 по Сош. Маркіяна	23 по Сош. 33 мч. у Мелет.
8 26 П	Димитрія вмч.	Собор Архист. Михаїла
9 27 В	Нестора мч.	Матрони преп.
10 28 С	Параскеви Ікон. мч.	Єраста ап.
11 29 Ч	Анастасії препмч.	Мини мч.
12 30 П	Зиновія і Зиновії мч.	Йосафата сщмч.
13 31 С	Стахія ап.	Івана Золотоустого св.
14 1 Н	23 по Сош. Косми	24 по Сош. Филипа
15 2 П	Акиндина мч.	Гурія мч.
16 3 В	Акепсими мч.	† Матея ап. і єв.
17 4 С	Йоаникія Великого преп.	Григорія Н. св.
18 5 Ч	Галактіона мч.	Платона і Романа мч.
19 6 П	Павла св.	Авдія прор.
20 7 С	33 мч. у Мелетині	Григорія Декаполіта преп.
21 8 Н	24 по Сош. Соб. Арх. Мих.	25 по Сош. Вхід Пр. Богор.
22 9 П	Матрони преп.	Филимона ап.
23 10 В	Єраста ап.	Амфілохія св.
24 11 С	Мини мч.	Катерини вмч.
25 12 Ч	Йосафата сщмч.	Климент папи
26 13 П	Івана Золотоустого св.	Аліпія преп.
27 14 С	† Филипа ап.	Якова Перс. мч.
28 15 Н	25 по Сош. Гурія	26 по Сош. Стефана
29 16 П	† Матея ап. і єв.	Парамона мч.
30 17 В	Григорія Н. св.	† Андрія ап.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1918 Листопадовий чин. Українські війська зайняли Львів
1. 1889 * письменник гуморист Остап Вишня
1. 1944 Хрущовська офенз. пр. УПА, згинув ген. ЧА Федоров
1. 1944 † у Львові митрополит Андрій Шептицький
1. 1964 † полк. Андрій Мельник
2. 1917 розпочався в Києві Всеукраїнський Військовий З'їзд
- 3-7. 1927 Конференція Українських Націоналістів покликала Провід Укр. Націоналістів очолений Є. Коновальцем
3. 1941 москалі зруйнув. Успенську церкву Печерської Лаври
4. 1921 розпочався II Зимовий похід під ком. Ю. Тютюнника
5. 1968 в Києві самоспалився Василь Макух
6. 1912 † композитор Микола Лисенко
6. 1918 Кр. Ком. ЗУНР на Буковину перебр. владу в Чернівцях
9. 1918 встановлено Державний Секретаріят ЗУНР
10. 1709 москалі зруйнували гетьманську столицю Батурин
13. 1923 † одеський діяч Іван Липа
14. 1918 створено Директорію УНР
14. 1918 у Києві засновано Українську Академію Наук
15. 1879 * поет Григорій Чупринка
16. 1917 договір України з Кубанню (торг., консул., морськ.)
- 16-19. 1967 I Світовий Конгрес Вільних Українців у Нью-Йорку
18. 1918 бій під Мотовилівкою
19. 1698 † гетьман Петро Дорошенко
20. 1917 III Універсал УЦРади; створення УНРеспубліки
20. 1918 розпочалася друга большевицька інвазія України
20. 1919 денік. повіс. кубанського політ. о. Олексу Кулабұхова
- 21-23. 1943 I Конференція поневол. Росією народів дала початок Антибольшевицькому Бльоку Народів (АБН)
23. 1873 † історик Мих. Максимович, ректор Київськ. унів.
23. 1921 большев. розстріляли 359 укр. полон. вояків п. Базаром
24. 1934 † на засланні історик Михайло Грушевський
25. 1838 * Іван Нечуй-Левицький
27. 1943 вел. битва УПА з 2 нім. дивізіями в Чорному лісі
28. 1950 загинув О. Дяків-Горновий, пров. ОУН на Львівщині
28. 1970 у Києві москалі замордували Аллу Горську
- 1932 росіяни вивезли на Сибір 30,000 українців із Полтавської Станиці на Кубані
30. 1932 загинули бойовики ОУН Старик і Березинський

Грудень - December

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар		Григоріанський Календар
1	18 С	Платона і Романа мч.
2	19 Ч	Авдія прор.
3	20 П	Григорія Декаполіта преп.
4	21 С	Вхід у храм Пресв. Богор.
5	22 Н	26 по Сош. Филимона
6	23 П	Амфілохія св.
7	24 В	Катерини вчм.
8	25 С	Климента папи
9	26 Ч	Аліпія преп.
10	27 П	Якова Перс. мч.
11	28 С	Стефана препмч.
12	29 Н	27 по Сош. Парамона
13	30 П	† Андрія ап.
14	1 В	Грудень. Наума прор.
15	2 С	Авакума прор.
16	3 Ч	Софонії прор.
17	4 П	Варвари вчм.
18	5 С	Сави Осв. преп.
19	6 Н	29 по Сош. Миколая чуд.
20	7 П	Амвросія св.
21	8 В	Патапія преп.
22	9 С	Непорочне Зач. Пр. Богор.
23	10 Ч	Мини мч.
24	11 П	Даниїла преп.
25	12 С	Спиридона преп.
26	13 Н	Праотців. 30 по Сош. Євс.
27	14 П	Тирса мч.
28	15 В	Єлевтерія сщмч.
29	16 С	Аггея прор.
30	17 Ч	Даниїла прор.
31	18 П	Севастиана мч.
		Меланії преп.
		Миколая чудотвор. св.
		Амвросія св.
		Патапія преп.
		Непорочне Зачат. Пр. Богор
		Мини мч.
		Даниїла преп.
		Праотців. Спиридона
		† Евстратія мч.
		Тирса мч.
		Єлевтерія сщмч.
		Аггея прор.
		Даниїла прор.
		Севастиана мч.
		Пер. Різд. 29 по Сош. Боніф
		Ігнатія Богонос. сщмч.
		Юліанії мч.
		Анастасії вчм.
		10 мч. у Криті
		Євгенії препмч.
		Різдво Христове
		По Різд. 30 по Сош. Сб. Пр.ї
		Стефана первмч.
		20,000 мч. у Никомидії
		Дітей, уб. у Вифлеємі
		Анісії мч.
		Меланії преп.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

2. 1919 Поч. І Зим. походу ген.-полк. М. Омеляновича-Павленка
4. 1803 † на Соловках ост. кош. Зап. Січі — П. Кальнишевський
7. 1936 † письменник Василь Стефаник
8. 1868 у Львові засновано товариство „Просвіта”
9. 1963 * Борис Грінченко
11. 1891 † учений-лінгвіст Олександр Потебня
13. 1963 † поет Василь Симоненко
14-16. 1917 І Всеукраїнський робітничий з'їзд у Києві
14. 1840 * Михайло Старицький
14. 1942 Гестапо замордувало у Львові Івана Климова-Легенду, Крайового провідника ОУН (1939-41)
15. 1934 Большевики розстріляли у Києві 28 українців (О. Влизько, Д. Фальківський, Гр. Косинка і ін.)
15. 1948 Почав виходити „Гомін України” в Торонті
16. 1637 битва козаків Павлюка і Гуні з поляк. під Кумейками
16-23. 1961 судилище над 20 членами Укр. Нац. Комітету
17. 1917 Ультим. Леніна УЦРаді; поч. больш. інвазії України
17. 1939 Розстріляли КГБ-істи поета М. Драй-Хмару
17. 1944 б. Стрілиск Нових загинув майор Дм. Карпенко-Яструб, командир чужонаціональних частин в УПА
19. 1240 Батий зруйнував Київ
19. 1870 † композитор Михайло Вербицький
19. 1918 Директорія УНР перебр. владу від П. Скоропадського
19. 1945 загинули в ЧССР Дм. Маївський, чл. Проводу ОУН, і ген. Дм. Грицай-Перебийніс, шеф штабу УПА
20. 1616 в Києві видрукувано першу книжку „Часослов”
21. 1930 † історик і публіцист Степан Томашівський
21. 1764 Катерина II зліквідувала гетьманську державу
21. 1944 загинув ген. секр. інформ. УГВР Й. Позичанюк-Шугай
23. 1873 у Львові засновано Наукове Тов. ім. Шевченка
23. 1932 героїчна смерть членів УВО-ОУН Біласа і Данилишина
26. 1918 постала Рада Нар. Мін. УНР, очолена Вол. Чехівським
29. 1723 † в тюрмі в Петербурзі наказн. гет. Павло Полуботок
31. 1637 у Варшаві закатовано провідника козацького повстання Павлюка (Павла Бута)
1924 засн. Спільку Визвол. України, очолену С. Єфремовим

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ПРИСЛІВ'Я

ПРО ЛЮБОВ ДО РІДНОГО КРАЮ

Рідний край — земний рай.

**
*

Де рідний край, там і під ялиною рай.

**
*

Свій край, як рай, а чужа країна, як домовина.

**
*

Дон Доном, а найкраще дома.

**
*

Всюди добре, а дома найкраще.

**
*

За рідний край — хоч помирай!

**
*

За рідний край легко й помирати.

**
*

Лучше на своїй стороні кістками лягти, ніж на чужині слави
натягти.

**
*

Або будемо на Русі, або пропадемо усі!

**
*

Нуте, браття, або перемогу добути, або дома не бути.

**
*

Кожний край має свій звичай.

**
*

Який народ, такі й порядки.

**
*

Що город, то норов: що голова, то й розум.

Юрій ПРИГОРНИЦЬКИЙ

В ПОХОДІ ДО ВОЛІ

Серед яскравих явищ, характерних для процесу оновлення в Україні кінця 80-х — початку 90-х років, спостерігаємо появу величезної кількості нових газет, часописів. Деякі з них від моменту свого народження й посьогодні виконують велику інформативну, апітаційну працю. Інші, які в перших своїх числах наобіцяли бозна чого читачам (і те, і се безкомпромісно відстоювати, і подавати першими найбільші сенсації, і мало не щастя принести передплатникам), — в короткім часі забули порожні обіцянки, натомість „безкомпромісного відстоювання інтересів народу” перейшли на невиразне белькотіння, або ж і взагалі зникли, випустивши в світ лишень перше число, відразу ж забуті всіма.

Подумлося мені про все це, коли з хвилюванням мандрівника не лише до інших земель, а й до інших часів, узяв у руки найперше, вже трохи зжовкле від отих сорока п’яти років, що минули від його виходу, число „Гомону України”.

У тому числі, що належить уже історії, і не просто історії, а тривалому, трагічному й насамперед героїчному шляхові визвольних змагань, є прості й мудрі слова: „...еміграція може й повинна активно включитися в боротьбу українського народу й вложити свій вклад у будову української держави. Тому ми пропагуватимемо єдність еміграції і Краю”.

Ця обітниця з чільної редакційної статті „До наших читачів” сприймається, як непорушна клятва українського повстанця — адже виконана до кінця. Від часів першого головного редактора, М. Сосновського, й до теперішнього періоду, коли журналістський колектив тижневика очолює д-р О. Романишин, — ніколи „Гомін України” від цієї клятви не відступав. І нині з честю її додержується.

Усі ці чотири з половиною десятиліття газета з унікальною сумлінністю виконувала означену в уже згадуваній статті „До наших читачів” програму. Вона стверджувала, зокрема, що часопис „...буде нещадно поборювати большевизм як деструк-

тивну філософічно-економічну систему в теорії, — й як інструмент поневолення й визиску багатьох народів і як загрозу світового миру в практиці”.

За задумом редакції, „Гомін України” повинен бути газетою, „...що служила б духовним лучником між народом і його еміграцією, що поінформувала б її про події в Україні й розвиток української визвольної концепції й чину у воєнних і повоєнних роках, та вкінці, щоб вирівняла відсталість еміграції від життя й боротьби нашого народу й знову її зв’язала тісним органічним і ідейним вузлом з братами й сестрами, що залишилися на українських землях”.

Останнім часом, маючи можливість регулярно читати „Гомін України”, постійно переконуюся, що, насправду, Україна відлунує-гомонить зі шпальт тижневика, а зв’язок між дією та людиною в ріднім Краї стає органічним та ідейнішим. Так відбувається:

а) тому що нові покоління (та й старші люди!) в Україні не без допомоги публікацій в „ГВ” нині інтенсивно засвоюють усі ті ідеологічні, духовні, теоретичні, властиво — **ідейні** цінності, що їх зберегла (виконавши історично важливу роль) діаспора. Навіть кілька років тому для більшості тих, хто 1 грудня 1991 р. сказав на референдумі своє „Так!”, лексика теперішньої нашої незалежності була або незрозумілою, або ж... навіть страшною. Такі поняття, як, наприклад, „соборність України”, „державний суверенітет”, „самостійність”, „національна символіка”, „герб тризуб”, а тим паче „ОУН”, „УПА”, „УГВР”, „АБН”!.. — відлякували, бо ж тривалий час перед тим якщо і вживалися могутньою машиною-монстром дезінформації, то — максимально негативно. До речі, атавізми того старого страху в частини українства виявилися стійкішими, ніж можна було сподіватися — і тим потрібнішою є сьогодні (та, певно, й завтра) антиімперсько-публіцистична праця;

б) і тому що є протилежний напрям посилення органічності та ідейності зв’язку між еміграцією та основною масою народу. Заслуга в цьому посиленні, безперечно, належить пресі діаспори, і далеко не в останню чергу „Гомону України”, серцевина публікацій якого понині — розповіді про ситуацію в Україні, інформації з України, роздуми і турботи про Україну.

Завдяки цьому діаспора, в усякому разі, та її частина, яка

не затуляла своїх вух і не заплющувала очей, — могла постійно дізнаватися правду про різні аспекти дійсності на Батьківщині.

Нині, коли новин з України незмірно побільшало, тижневик так само встигає все найістотніше з того подієвого огрому доносити до своїх читачів, аналізувати — тож вони мають можливість панорамно і глибоко сприймати життя рідного народу, налагоджувати взаємодію з ним задля розбудови Української Держави.

**
*

Гортаю пожовклі шпальти річників „Гомону України”, й мене оступає дивне відчуття... Часом здається, ніби подорожую в „задзеркаллі (пригадуєте відомий твір Люїса Керолла?), в якомусь антисвіті, в країні „Навпаки”. Мое покоління все своє життя чуло від учителів у школі та професорів на студіях, читало в підручниках і газетах, бачило у програмах московської і київської телевізії (однак, **чи вірило** — то інша річ!), як біле називалося чорним, а чорне — білим... То лише останнім часом в Україні зачала циркулювати адекватна інформація, а що ж було перед тим? Вояки УПА — зрадники українського народу, співробітники з Гітлером. Колгоспи — рай для селян. Політика Москви — благо для України і для цілого світу. Розквіт в УРСР української мови — реальність. Вороги трудящих штовхнули 1956 р. Мадярщину в криваву прірву, але братній Советський Союз, його наймирніша в світі армія подали руку допомоги, врятували мадярський народ. Так само врятували Чехо-Словаччину в 1968 р. А Афганістан почали були рятувати 1979-го...

Ось у такому дусі подавалася нам біжуча історія...

..історія, яку перечитую на сторінках торонтського тижневика у викладі „навпаки”. Хоч, звичайно, „навпаки” — то була писанина большевицьких речників, отих кремлівських магістрів політичного лицемірства і їхніх запопадливих підручних в Україні й далі, на „необ’ятних просторах” советської „родіни”.

Й ось — зустріч з газетою, яка завжди намагалася подавати дійсність неспотвореною.

А та дійсність поставала на шпальтах „ГУ” не в звичному для вихованого „рідною партією” читача сталінському дусі „жить стало краще, жить стало веселей”, а в реалістичному образі жахиття, що його ніс українському та іншим народам комуністсько-московський режим. Дійсність у повідомленнях тижне-

віка була гіркою, з присмаком порохового диму, що огортав чимало повоєнних років поліські, волинські та карпатські ліси.

Війна закінчилася для світу, — але не для УПА.

Не для Підземної України, як світова публіцистика нарекала героїчне повстанське військо, що продовжувало діяти в ріднім краї в умовах суворої конспірації, переховуючись у землянках, у криївках... Українська земля берегла в собі ту мужню, непроступливу силу — як велетенський засів, що зненацька так буйно проріс недавньої „перебудовчої” весни, засвідчивши незнищеність українського патріотизму, нашого прагнення до волі й державности. Тут згадується достеменно прозріння Дж. Кенна-на, советознавця в державному секретаріаті ЗСА, який у повоєнний час писав: „Советський Союз скриває в собі елементи, які впродовж однієї ночі можуть перетворити теперішню потугу цієї імперії в стан найбільшої слабкості”.

Мое покоління, що з’явилося на світ у 50-х, довго вважало, що народилося і зростало „в мирний час”. Насправді ж — в Україні точилися бої, лилася кров, здійснювалися військові операції, повстанці завдавали ударів енкаведистам, проривалися з їхніх оточень... Про все це вістив зі старанністю літописця „Гомін України”. Він подавав свідчення учасників тих подій, заяви Головного Командування УПА за підписом Тараса Чупринки, заклики УПА, листи українських повстанців, інші документи революційно-визвольної боротьби в Україні. Газета писала про три одинокі самостійницькі сили, що діяли по війні (і не такий уже короткий термін) на рідних землях: Українська Головна Визвольна Рада, Українська Повстанська Армія і Організація Українських Націоналістів. З тих матеріалів йшли до читачів-сучасників і, як на перший погляд не дивно, до читача сьогоднішнього йдуть потужні струми мужности, непохитної віри у те, що народ український матиме свою незалежну державу. В одному з січневих чисел 1949 р. читаєш і дивиєшся пророчості слів: „І хоча перед нами ще дуже важкий і кривавий період боротьби, але він вже буде останній. Нема сили, що могла б здержати наш народ в його поході до волі. Він здобуде волю й незалежність, бо його віра, дух і готовість до боротьби незламні”.

Напевно, ні в кого не виникне сумніву в точності розповідей газети про революційно-визвольну боротьбу — оскільки серед читачів „Гомону України” була величезна кількість без-

посередніх учасників тих змагань. І перший час їхнє число зростало — до Канади (крім того, газету читали і читають поза Канадою) прибували нові й нові емігранти. З-поміж них були й ті повстанці, які щойно пробилися через кордони й території східньо-європейських країн, відступаючи від значно чисельніших та озброєніших большевицьких переслідувачів. Хвилюючі розповіді про ті прориви публікувалися. Газета приділяла увагу новоприбулим до Канади (запровадила згодом навіть рубрику „Пізнайте вашу Канаду”).

Гортаючи сторінки тих старих чисел „Гомону України”, бачиш, як прудко рухалося українсько-канадське життя, передовсім — життя громадське, політична думка, бачиш, як виник задум створення такої могутньої організації, як Ліга Визволення України, а перегодом уже бачиш ЛВУ в дії, читаєш її документи. З цікавістю стежиш, як налагоджувався в Канаді український бізнес, як спинались на ноги вчорашні ізгої, котрі попервах не давали собі ради навіть у чужинецькій мові. Завзято налагоджувалося (ба навіть — вирувало) українське спортове життя. Ну, а культурне — й поготів.

„Гомін України” завжди ряснів художніми, художньо-документальними творами, літературознавчими статтями; подавалися оголошення про концерти, вистави й виставки, а також — відгуки на них. І хоч не все, на мій погляд, витримало випробування часом, — одне можна сказати твердо: редакція плекала в своїх читачах небайдуже ставлення до всього, чим жила українська художня інтелігенція. І дуже добре, що за нових часів творці „Гомону України”, глибше перейнявшись конечною потребою всеукраїнської єдності, і водночас не зраджуючи визначальних патріотичних принципів своїх попередників, обрали позицію, в якій значно відчутнішими є мудра поміркованість, центризм, соборність. Приваблює місячний додаток „Література і мистецтво”, який зміщує різноманітні, цікаві матеріали.

Завжди навдивовижу точним був тижневик у своїх аналізах і характеристиках політики Москви. Публіцисти „Гомону України” — від Р. Рахманного до недавніх статей В. Болюбаша та ін. — дослівно в кожному номері газети викривали агресивні заміри (їх, на жаль, вистачало й вистачає для кожного числа не лише тижневика, а й щоденника) отого „третього Риму”, додавали нюанс до нюансу у великому, колективно випрацьованому портреті імперської почвари, що намагалася всі ці со-

рок п'ять років поширити свій убивчий вплив на всі держави, всі континенти. Цим підступним діянням еміграція протиставила, зокрема, діяльний, пропагандивно активний Антибольшевицький Блок Народів, працю якого понині висвітлює тижневик.

Пишучи про дії імперіялістів, „Гомін України” використовував кожну нагоду, щоб піднести патріотичний дух своїх читачів — на це були націлені навіть заголовки публікацій. Наприклад: „Невідхильно зближається час розвалу московської імперії”, або „Фатум історії над Москвою”... Комуś, у 50-ті, це могло здаватися „романтичним мрійництвом”, якоюсь фантастикою. А нині весь світ бачить: виявилось пророцтвом і правдою.

Дуже принципово автори тижневика оцінювали суперечливість так званої „хрущовської відлиги”, писали, зокрема, про лицемірство тих у Москві, які будімо „засуджували старе”, „вели до нового”, однак... те „нове” аж ніяк не знімало з України пут поневолення. Так в одній зі статей і зазначено: „Про постанови XX-го з'їзду КПСС і, нібито, великі зміни, які прийшли в наслідок засудження „культу особи” і диктатури Сталіна горлають комуністи на всі губи. Мовчать однак як закляті про всі ті знущання, які переніс на своїй шкурі український народ, простий люд, ні від кого іншого, а лише тільки від тих самих, що є сьогодні при владі в Кремлі”.

У середині 50-х, у „Новом Русском Слове” якийсь М. Вейнбаум радить усім російським еміграційним групам об'єднуватися для досягнення однієї мети — поборювання дій „розчлени-телів Росії”, переконує, що слід довести американському суспільству, що населення СРСР не бажає розподілу своєї імперії. Відтак „Гомін України” закликає українство на еміграції стояти твердо на самостійницьких позиціях супроти спільних домагань „червоних та білих” великодержавників.

„Задзеркалля”... В той час, коли так звана „Правда”, „Красная звезда” чи в усьому суголосна їм „Правда України” лякали своїх і без того переляканих читачів мадярськими буржуазними націоналістами, антинародними заколотниками, контрреволюціонерами-фашистами і співали осанну „братерській допомозі” Советського Союзу, який той подав „трудящим Угорщини”, простягнувши їм бронетанкову руку „дружби”, — торонтський

тижневик у листопаді 1956 р. писав про антимосковську революцію в Мадярщині та про її криваве придушення.

По тому, як протиперська (щоправда, **оксамитна**) революція здійснилася в 1990-91 роках і в Україні, після того, як сам побував на всіх тих стотисячних київських маніфестаціях, мітингах, де вперше після часів УНР замайоріли синьо-жовті прапори, як ходив з голодуючими студентами під стіни Верховної Ради і був присутній під її склепіннями в історичні хвилини, коли ухвалювалася Деклярація про державний суверенітет, Акт про незалежність України, постанова про заборону компартії, — хіба спокійно, без співпереживання читатимеш, скажімо, такі рядки з „Гомону України”:

„Советські танки відкрили вогонь по тисячах мирних демонстрантів, яких єдиною зброєю були мадярські прапори. Впали сотні вбитих і тисячі поранених”.

Так само хвилює і видрукуване тижневиком „Становище АБН Канади до подій в Мадярщині” і „Становище Проводу Закордонних частин ОУН”, у якому, зокрема, зазначено: „Організація Українських Націоналістів звертається до вояків тих частин советської армії, яких большевики кидають на поборювання мадярського повстання, з закликом не виконувати ганебних большевицьких наказів, не воювати проти мадярських борців за волю, а навпаки, подавати їм всебічну допомогу, переходити на сторону повстанців і в їхніх рядах боротися проти большевизму за волю народів і людини”.

Комуністична преса тих часів вигукувала, що, мовляв, „усе прогресивне людство” підтримує надання „братньої допомоги” Мадярщині. Натомість часописи діаспори, зокрема, „Гомін України” критикували Західний світ за мовчазну і бездіяльну незгоду з кремлівською агресією, тобто за фактичне потурання окупантам, за прояви безсилля супроти зухвалого наступу на Будапешт...

У кінці листопада 1956 р. Д. Донцов дає на шпальтах „ГУ” надзвичайно точну діагносту: „...революція уторська — це початок розвалу московської імперії, початок загальної революції народів проти тої імперії, початок нової національної революції на Україні”.

А щодо початку „загальної революції народів” проти московської імперії, блискуче вказаного полум’яним ідеологом, то далі весь перебіг того процесу навч — кризь три з половиною

десятиліття — постав перед нами. Наступною віхою в тій революції, (що триває і понині) була Чехо-Словаччина 1968 р., якій також „брати” надали „інтернаціональну допомогу”...

У серпні того лихого року „Гомін України” писав: „...незалежно від того який режим і які особи є при кермі в Кремлі, Москва незмінно продовжує політику загарбництва і колоніалізму... Як за Хрущова Угорщина, так тепер за Брежнєва і Косигіна Чехо-Словаччина стала жертвою брутальної російської агресії лише тому, що обі ці сателітні країни хотіли звільнитися від московської контролю”.

1980-го піднялася на революційний герць Польща, але також на якийсь час була впокорена... Проте, коли слідом за Прибалтійськими державами перед фактом свого виходу з імперії Москву поставила нарешті Україна, — у Кремля з перебитим капеесесівським хребтом уже не стало сил „надати братерську допомогу”, „виконати інтернаціональний обов’язок” — пустити танки Хрещатиком або Площею Ринок... Україна терпляче, з мудрістю, даною народній інтуїції, вичекала свою слушну хвилину й завдала смертельного удару імперії.

**

Ніби в страшній і прекрасній казці — тріснули й повалилися колишні нездоланні мури, розсипалася на порох проклята тюрма народів, здиміла „залізна кurtина”, що розділяла Україну й діаспору, Україну й Західний світ. Розбилися криві дзеркала, що спотворювали наш народ, нашу історію. Нація відчувала свою єдність в ідеї державности і засвідчила це 1 грудня 1991 року. Відтак, читаючи деякі часописи, які виходять в Україні й за океаном, часом лише за правописом відрізняєш написане „там” від написаного „тут”: ні отого задзеркалля, ані ефекту „навпаки” більше не існує.

Справді, схоже на казку. А в ній навіть таке є можливим, що „Гомін України”, який у попередню добу не раз, маючи слушність, згадував у негативному пляні київську „Літературну Україну” за випадки нещирих, промосковських писань, — нині, в передріччя свого ювілею переводить збірку коштів на допомогу „ЛУ” і високо кваліфікує її нинішню роллю...

Але ж розшматована нація, насправду, з’єднала зусилля для побудови власної хати, в якій „своя й правда і сила і воля”.

Значною мірою роллю збудника і власне „каналу” цього

з'єднання відіграла патріотична преса еміграції, відіграв далеко чутний, лункий „Гомін України”.

...Персонаж античних мітів Антей був незборимим багатирем, коли стояв на землі. Проте, досить було хоч на мент підняти Антея над нею, щоб він зробився цілковито безсилим... Гадаю, „Гомін України” в 45-у річницю своєї нелегкої праці може бути гордим з того, що всеєднав українців-патріотів Канади з рідною землею — робив їх незборимими. Сила діаспори тепер вливається в могуть самої України. Це поєднання може бути вирішальним для кращої долі українського народу, для переможного зміцнення його рідної Держави.

КИЇВ — ТОРОНТО.

Анатоль Бедрій

УКРАЇНА 1990-ИХ РОКІВ І ДМИТРО ДОНЦОВ

(до 110-ої річниці від дня народження і 20-ої річниці від дня смерті)

Минають десятиліття і покоління від життя і творчости Дмитра Донцова, але його постать як українського і світового політичного мислителя не меркне й не відходить у забуття. Навпаки, життя все наново підтверджує правильність висунених ним ідей, істин, тез і концепцій. Тому його вчення доцільно вивчати й примінювати українськими політиками дев'ятидесятих років двадцятого століття, так як в усіх державах вивчають та примінюють вчення Платона, Аристотеля, св. Августина, Томи з Аквіну, Макіявеллі, Руссо, Гегеля, Канта, Гобса і десятки інших політичних мислителів, а з українців мусіли б бути між ними Григорій Сковорода, Тарас Шевченко і Ярослав Стецько.

Для вшанування стодесятої річниці від дня народження і двадцятої річниці від дня смерті д-р Дмитра Донцова пропонуємо під увагу політично думаючих і активних українців деякі ділянки з його творів, що особливо актуальні під сучасну пору в будівництві справжньої української національної держави.

За українську національну державу

Дмитро Донцов працював ціле своє життя для добра ук-

раїнської нації. Будучи ще студентом, він прочитав твір Миколи Міхновського „Самостійна Україна”, про який пізніше заявив: „Вона на мене, ще молодого студента, зробила неза-тертий вплив” (Рік 1918 Київ, Торонто, 1954). Від тоді, Донцов став прихильником Міхновського, а разом із тим — визна-вцем ідей Тараса Шевченка. Обидва його ідейні надхненники вису-вали як найперше завдання української політики — віднов-лення української національної держави. Це вимагало пізнан-ня що таке українська нація, хто поневолює її і як її визво-лити.

Донцов прийняв Шевченкову дефініцію нації, що це сукуп-ність всіх мертвих, живих і ненароджених поколінь; нація — це органічна природна спільнота, яка живе віками. У творі **Незримі скрижалі кобзаря** (Торонто), він висловлює своє пере-конання, що українська нація — твір Бога, а що так, то і в її основі є Божий елемент: „'Вогонь небесний' притяг увагу Шев-ченка до себе, той що в нашій народі вважається 'святим'. Відчував Шевченко, що видимий світ — є лиш вияв духової Сили; що подвійна є природа речей — матеріальна й духова, всюди відчував подув незримой духової Сили, всетворчої і все-кермуючої, присутньої і в природі, і в людині, в усіх перело-мових годинах життя її, і нації, в усіх славних і трагічних за-крутах історії”.

У творі **Де шукати наших історичних традицій** (Львів, 1938), Донцов вказує на традиційні елементи в нації: „Прив’язання до мови, віри, звичаїв, до ідеалів предків, їх моральних, релігій-них, політичних, економічних і соціальних догм, вистражданих і викутих в огні змагань і переказаних прадідами внукам, — це прив’язання є **фундаментом нації**... Традиція — це панцир, який хоронить збірноту від ворожих ударів...”

Донцов шукає за унікальною суттю української нації, „за суттю нашого колективного ідеалу”, за „національною ідеєю”, під чим він розуміє „передані з покоління в покоління погляди на світове завдання нації та її роллю поміж іншими народами; погляди, які є загальним добром нації, якими вона живе і з утратою яких вона гине... У віках тяжкої боротьби за існу-вання нації кристалізується цей ідеал... Нація, що віднайшла свій ідеал і перейнялася ним, творить собі свою легенду і живе нею... в нашому соціальному житті (відсутність 'міра', хист до кооперації), в політичному (переказане історією розуміння по-

літичної свободи), в духовому (розвиток індивідуальності, правної психіки) і в релігійному життю... Ми були, може далеким сходом Окциденту, але в жаднім разі не далеким заходом

Михайло Черешньовський. Портрет Дмитра Донцова. Різьба.

Орієнту". Донцов заклочує: „Тільки нація, яка суверенно розпоряджає всіми своїми матеріальними і моральними силами, може виповнити свою історичну задачу, здійснити свій колек-

тивний ідеал” (**Підстави нашої політики**, 2 вид., Нью-Йорк, 1957).

Донцов висуває такі заложення: „Ми нація з великими історичними традиціями. Плекання цих традицій політичної нації — це, власне, перший категоричний імператив нашої внутрішньої політики... головною ціллю нашої політики мусить бути національно-державний ідеал...” Автор продовжує: „Наш постулат — це традиціоналізм, це ідеї, на яких нація в своїй боротьбі зросла і зміцніла: ідеї окцидентальної культури”. Сюди Донцов зараховує: „індивідуалістичну психіку, незалежну від свідської влади церкву, церковні братства, козацькі товариства (ідея „лицарства”), становий конституціоналізм, приватна власність, самоуправа тощо”. Врешті, Донцов висуває найважливіший елемент нації: „нація — це 'воля щось спільне творити'. (Ортега-и-Гасет). Єдність нації творять не статичні сили, лише динамічна сила — активний динамічний дух меншости, яка надихує ним масу” („Філософія мілітанс” у Клич доби, Лондон, 1968).

Україна і Росія

Д-р Донцов виклав свої думки про відношення України до Росії найповніше в творі **Підстави нашої політики** (Відень 1921, 2 вид. Нью-Йорк, 1957) і в збірці статей п. н. **Московська отрута** (Торонто, 1955). Він розпочинає з тези: „Конфлікт між Європою і Росією — це глибоке противенство двох взаємно ворожих цивілізацій: Україна культурно завше була і в значній мірі ще залилась Європою”. Тому „боротьба з Росією є нашим колективним ідеалом. Він диктується нам нашими історичними традиціями, нашим географічним положенням і спеціальною історичною ролею... Таке її положення зробило з неї театр невгавної політичної та культурної боротьби двох світів: татарсько-московського і європейського”.

У політичній площині „цей конфлікт між західньо-європейською засадою самоуправи і засадою татарсько-московської автократії”. У 1917-18 рр. „стали один проти одного два принципи: європейський — права самоозначення народів і московсько-азіатський — універсальної монархії, царя царів”. Після 1919 року „стояли одна проти одної європейська засада свободи і російська — охлократії та абсолютизму”. А далі: „історія (і географія) зробили з нас аванпост Європи проти Росії,

Росії, як такої, незалежно від кожного її режиму; що роллю під загрозою національної смерті мусить Україна і далі грати; самі заложення московської культури руйнують відпорну силу (української) нації... тому першою заповіддю нашої політики повинно бути: в політиці зовнішній — повна сепарація від Росії...”

Головні ворожі ідеї, які йдуть з Росії в Україну, за Донцовим це: федералізм, пацифізм та інтернаціональний соціалізм. „Федерація (України з Росією — А. Б.) робить з нації додаток чужої, накидаючої їй чужу волю, чужий національний ідеал... Кожна федерація передбачає єдність всієї збройної сили сфедерованих держав... А спільність армії значить віддання її, а з нею і цілої нашої країни, до певного розпорядження керівникам російської зовнішньої політики, до послуг російського імперіялізму... Економічна федерація, господарський союз з Росією такий самий абсурд”. Донцов продовжує: „Другою ворожою ідеєю є пацифізм: це безсилля проти агресивних плянів Росії: малювати перед нацією привид можливості вічного миру і братерства, це непочитальний злочин, яким присипляється чуйність нації та потребу числити на власні сили... Пацифістична ідея освячує всякий 'статус кво', недоторканість і суверенність всяких політичних потвор. Застосувати ідею пацифізму — це значило б: націям 'російським' не сміти пробувати визволитися з пазурів московського імперіялізму”.

На думку Донцова, постулятом української зовнішньої політики має бути „шукання опертя в державах, які діють в напрямку здійснення нашого національного ідеалу... це шукання порозуміння з країнами, інтереси яких суперечать в даному момені: інтересам Росії”.

У творі **За яку революцію**, Дмитро Донцов пише, що „в світі йде змаг між силами Добра і силами Зла, між силами Правди і силами Неправди, між силами Христа і силами Антихриста. Росія стала центром негативних сил, а перша, що підняла бій з тою нечистою силою — це Україна”. Мислитель продовжує: „Ця руйницька сила, якою б ідеєю не прикривалася, — ідеєю 'правдивої віри', московського Третього Риму, всеслов'янського братерства чи ідеєю 'визволення трудящих' за большевизму, — завше залишалася тою самою силою насильства, силою тріомфуючого зла в масці добра... Бісовські легіони! Не якість лицарства, а кількість орди. Це була та сама московська

атеїстична, шаманська стихія, яка жила в Московщині і за царату, і за Суздальщини, вічно". Він наводить Шевченка, який кпить собі з того „братерства" України з Росією. Для Шевченка москалі були „чужі люди", Московщина — „чужою". Тому Дмитро Донцов заключає: „Традиції нашої нації вимагають передусім держави цілковито відрізаної — екологічно, культурно, політично — від Московщини. По-друге, держави сильної, яка могла би протиставитися Московщині".

За який державний лад в Україні?

У творі *Дух нашої давнини* (Прага 1944, 2 вид. Мюнхен 1951) Дмитро Донцов пропонує основні принципи, на яких має будуватися лад в українській державі. Ці принципи він поручає у формі завдань у трьох ділянках: у відношенні до Української Землі — організація оборони цієї землі; у відношенні до населення України — насамперед — це вирощення „спільної волі нації, почуття або свідомости своєї окремішности, приналежності до окремої породи, обдарованої спільними віруваннями, звичаями, почуваннями, думками, спільною системою ідей політичних, економічних, релігійних, культурних, філософічних, правничих, мистецьких і ін. та спільною волею сповнення своєї місії, досягнення свого ідеалу. Свідомість і почуття своєї національної окремішности виражається в ідеї патріотизму, в ідеї отчизни". Важливою справою є оживлення „спогадів спільних тріумфів у минулім, слави предків. Великі цілі, що ставить собі нація, не під силу здійснити одному поколінню... Бо нація — це зв'язок всіх поколінь, які заселяли той самий простір у минулому і заселятимуть у майбутні часи". Третя ділянка — „готовість до дальших великих діл, одна нова ціль для всіх у майбутнім — ідея безкорисного служіння отчизні в ім'я благ, які зазнають не вони самі, а наступні генерації, в ім'я слави".

Розділ про завдання держави супроти влади, Донцов розпочинає моттом з думок Лесі Українки: „Нема без влади волі". Влада потрібна, щоб „тримати суспільство в формі, себто в силі і щоб вести його до вимріяної мети". Тому в проводі нації потрібно: „1. жадоба влади, 2. стремління до того, щоб та влада була сильна назовні, могутня, 3. щоб була вона сильна всередині і 4. стремління до своєї влади, себто незалежности" української нації.

У праці *За яку революцію* (Торонто, 1957) Донцов пише: наша ціль „встановити на нашій землі 'право нашого закону'.” І далі: „Революція має йти під знаком свободи — свободи людини в вільній нації. Ця виборена свобода мусить йти під знаком наших традицій історичних... Щоб бути сильною, мусить держава бути національно-однородною, щоб не правили нею чужинці, яким наша нація чужа і культурою, і ідеалами, і вдачею, а нераз і вірою... Нація негомогенна, з великим напливом чужинців, зовсім іншої крові, традицій, понять, часто і віри — тратить поволі зв'язки духові, які лучать мільйони її членів в одну, спаяну спільними ідеалами націю; робить з неї вимріяну здобич інтриг різномасних інтернаціоналістів... Україна мусить застерігатися проти тих меншостевих груп на її території, які мають претенсії правити і володіти більшістю української людности, цілою нацією... держава мусить бути свобідною від ярма тоталітаризму, советського, націонал-комуністичного чи 'демократичного'... які убивають всяку приватну ініціативу і підність людини, регулюючи її життя аж до найдрібніших дрібниць, а з другої сторони фаворизують повну 'свободу' кожного — свободу ширити деправацію політичну і моральну, свободу від релігії в школі, свободу від кари за злочини і зраду, свободу акції 5-ої комуністичної колонії. Київська держава від тоталітарного характеру, характеру всесильної бюрократії, все-сильного опікуна безправної одиниці... охороняти повагу права, караючи суворо злочин і зраду, не допускаючи nanoшення в середині нації 'держави в державі', тайних мафій”.

Донцов уважав, що „держава мусить бути збудована не на засаді однаковості, а на засаді традиційній на Україні, засаді суспільної пієрархії. Ця засада відноситься до сфери соціального життя. Це були ідеї Сковороди і Шевченка. Він рішуче виступав проти всякої диктатури, монопартійности, а в економічно-соціальному відношенні твердо відстоював принцип приватної власности, „яка мусить бути своєю, бо без неї — 'поведуть в кайданах' того, в кого її вкрадуть. Бо без неї наступить час, коли безправна людина буде обернена в пса... Тому в душі нашої традиції є основна вимога (Т. Шевченка), щоб 'була в мене хата' власна... У тім протесті проти тоталітарної царської держави і візіонерським глумі й сатирі на майбутню прядучу соціалістичну державу — визирає той самий мотив і заповіт нам — там є пекло, там вільна людина буде в кайданах, там пропаде свобода індивіда, — де буде чи в політичній чи в со-

ціальним житті знищено маєстат свободної людини, пана і своєї власности, і своєї совісти, свого внутрішнього я, пана на своїй землі". Донцов робить висновки: „Українська революція звертається проти погані, що принесла на нашу землю Москва і проти того 'прогресу' в 'здемократизованій новій' невідимій Росії, якою хочуть ошчасливити нас „прогресисти" по упадку большевизму" (Ці слова написані 35 років перед упадком КП-СС!).

У творі **Незримі скрижалі кобзаря** є розділ п. н. „Своя правда, і сила, і воля", в якому Дмитро Донцов словами Тараса Шевченка вияснює свої пропозиції ладу в українській державі. Він пише: „Правда Шевченкова — це основні підстави того ладу, який має панувати на землі й на Україні передусім, надхнений аксіомами вищої Правди. Це — 'новий і праведний закон'... Сила — це політично-мілітарна сила зорганізованої в суверенну державу нації, яка той 'праведний закон' має запровадити в себе і хоронити його від ворогів. Воля — це ідеал ладу суспільности вільної нації на усіх ділянках її життя. Основний наказ Шевченка, це те, що на Україні має бути повернута своя Правда, своя Сила і своя Воля, збудовані на християнських традиціях України... Правда виросла на стародавніх традиціях і поняттях еллінської, почасти латинської, а потім християнської культури і світогляду Окциденту, що великим муром відділяло Україну від монголо-московського світу. Шевченко — категоричний: його Сонце Правди — це християнський Бог". Лад в Україні має ґрунтуватися на засадах українського християнства... Він знав, що хто не шукає неба, втратить землю; що земний 'реалізм' без лету вгору розкладає, розбиває суспільство, а людину нищить морально". Донцов зазначає: „Ця своя правда, яку забуту приніс нам знову Шевченко, мусіла бути — жадав він — в усіх ділянках земного життя нації — в її культурнім, соціальнім, політичнім секторах".

Донцов рішуче відкидає соціалістичний лад у суспільстві, а також „не тиранія одного над всіма... І не лже-демократична анархія 'рівности і свободи', 'свободи' обдурених фарисеями 'братерства братнього', а суспільна ієрархія". Покликаючись на нашого генія, він був згідний з тим, що „чужий Шевченкові був ідеал 'гліяшпальтування' чи 'уравніловки', де під етикеткою 'демократичної рівноправности' — нація обертається в 'мільйони свинопасів' під батогами маленької жмені тиранської мафії... У політиці була це — 'своя воля', своя влада, не чужи-

нецька; це була 'сім'я вольна, нова', вільна нація; ідея, яка не допускала навіть тіні залежності від чужої Москви, такої що була на папері Переяславського договору... **Своя воля**, як своя влада, як реалізація своєї **правди** — вимагає **своєї сили** для їх оборони. Вимагає — в протилежність до 'прогресивних' метод поступової 'еволюції' і 'порозуміння', компромісу чи капітуляції, — вимагає активної боротьби. І цим правда Шевченка різко відрізняється від ідей 'демократичного' і соціалістичного українства. Активна боротьба, сила своя! — не компроміс, не утода, не плентатися у хвості чужої, ворожої сили”.

„Своя правда — це власний 'новий і праведний закон'... 'за край наш, за церкви Божії, за люди'... проти брехливих доктрин космополітизму й інтернаціоналізму... за віру проти атеїстичних доктрин, проти злочинних догм 'месіянства' різних 'вибраних народів'... за цілу людину (не 'пів-людину'), за свободу індивіда, створеного на подобу Божу, не за зматеріялізовану, скошаровану людську отару”.

У статті „Емігрантські шашелі і націоналізм” (**Вісник ООЧСУ**, Нью-Йорк, вересень 1965), Дмитро Донцов гостро протиставиться зміновіховству, проти тих, які „заявили, що треба змінити 'соціально-програмові настанови ОУН', змінити 'план і методу державного будівництва', відкинути 'догму революції', зректися 'однобічної, націоналістичної ідеології', віддати данину сучасності, перекреслити своє минуле і приобіцяти плекати 'добросусідські відносини' — особливо з північними 'сусідами'... щоб на Україні 'був мир'... Дехто лянсує навіть гасло: 'Ми проти комунізму, але не проти російського народу'! Тобто ми тільки проти режиму, так, як колись, винниченківці деклярували: ми проти царату, не проти російського народу! І одне і друге гасло — абсурдні... в першій лінії беремося проти Москви, проти всіх облич і масок, з якими з'являвся імперіялізм північної орди на Україну”.

У **Підставах нашої політики** (2 вид. 1957), Донцов ставить як „перший категоричний імператив... плекання великих історичних традицій” української держави княжих і козацьких часів. Сюди належать: „признання вартості індивідуальності, особистого зусилля в суспільній праці... засади організованого колективу і самоакції... енергійна оборона національним колективом своїх прав назовні... негачія московських ідеалів орди (охлократії або деспотизму), уярмлення одиниці і космополі-

тизм... передусім економічна і політична самодіяльність, опертя на свободі одиниці". Донцов піднімає роллю селянства, як важливого стану в українському народі, бо селянин має „почуття особистої вартості і відповідальності... потяг до особистого зусилля, до вищого... він глибокий індивідуаліст, в нього дух конкуренції... (в селянстві) є глибока повага до родини, до приватної власності, до державного авторитету, до церкви... Ці елементи селянської психології, які можуть служити підвалинами міцної суспільності, служать рівнож підвалинами патріотизму... риси української селянської вдачі дуже споріднені з головними підставами європейської психіки. Свобода одиниці, виразно розвинена правова психіка і почуття особистої відповідальності... нахил до свободної кооперації, відразу до ідеалу егалітаризму... (Тому необхідний) ренесанс селянства... відслонити правдиве обличчя воюючого українства і селянське, приватно-власницьке, націоналістичне”.

Дмитро Донцов на рівні зі селянином ставить міське населення. У статті „Роля міста в житті нації” (**Альманах Червона калина**, Львів, 1930, передрук **Визвольний шлях**, Лондон, вересень 1960), д-р Донцов пише: „Має нація своє власне місто, то має відразу й цілі кадри своєї політичної еліти... Місто є осередком організаційної централі політичного й господарського життя; є воно осідком організаційної централі цілого духового життя народу... скрізь і завжди вирішальну роль відіграє місто. Без нього перериваються лучники, що еднають різні комірки народу в єдність”.

Донцов підсумовує свої висновки про лад в українській державі: „люди, вільні від тиранії зла над собою, мають перевести цілковиту революцію життєвих відносин в усіх царинах організованого людського життя — в політиці, в соціальному житті, в церковному і т. д... Це безкомпромісне і незмінне протиставлення — 'наше' і 'чуже', 'свое' і 'несвое'.” Він вживає Шевченкові слова: „Мудрість своя”, „наша, не своя земля”, „своя правда, і сила, і воля”. На нашій землі треба встановити „право нашого закону”, скинути той „теплий кожух” з чужого плеча („не на мене шитай”) відкинути чужі „розумні слова, брехнею підбиті”.

Проти націонал-соціалізму і націонал-комунізму

Дмитро Донцов знаменний тим, що він не лише поборю-

вав завжди російський імперіялізм усіх видів, в тому під видом різних марксистських теорій — соціалістичних, комуністичних, ленінських. Він також поборював соціалізм і комунізм в рамках „національних”, що окреслюється термінами „націонал-комунізм” і „націонал-соціалізм”. На ці теми Донцов написав безліч статей і книжку **Московська отрута** (Монтреаль, 1955). У творі **Підстави нашої політики**, він чітко виступає у питаннях внутрішньої політики за „рішучу боротьбу з диктаторським соціалізмом”.

У статті „Степан Бандера — ім'я-символ”, (**Московські вбивці Бандери перед судом**, Мюнхен, 1965) Донцов твердить, що однією з причин вбивства Бандери була „його погорда до угодовства” з окупаційним режимом в Україні, але також Бандера був проти того, щоб „йти разом з тими, які пхають нас на шлях націонал-комунізму, які вмовляють, що „не кожний комуніст є для нас конче ворогом”. Донцов уважає, що С. Бандера поборював „динічний обман Кремля, що Москва не окупувала Україну, а подарувала нам нашу державу УРСР, тільки трохи не з таким режимом, як би нам хотілося”. Він питається: „Чи маємо йти з тими, які твердять, що вважати москаля за причинника всіх лих є згубне самовбивче гасло? Чи можна йти з тими, які захвалюють безплідну колябораційно-квіслінгську політику московських наймитів 'із малоросів'... а по упадку більшевизму радять не дуже валити партійну сітку, щоб 'не настав хаос?'” Донцов відкидає думку про те, що в Україні визріває позитивний націонал-комуністичний режим і про його еволюцію в сторону інтересів нації, про недоцільність поборювання націонал-комунізму націоналістами, і врешті — про абсурдність твердження, що вони є теж патріотами України. Але він побоюється і передбачає, що готуються сили, які поведуть Україну на шлях „реальної політики нової грушевщини і винниченківщини”. Він заключає: „Тій оркестрі треба протиставити когорту людей віри, ідеї, честі й характеру, яка хоче здвигнути не Україну Любченків, Купішів, Сосюр, Скрипників, Винниченків, Драгоманових і Марголіних... а Україну традиційну, козацьку, християнську, якій би, як тому Яремі, 'виросли крила', Україну Богдана, Мазепи і Гонти, з хрестом і мечем на 'поганих'... Ці гасла треба собі пригадати в час трагічної смерті того, хто за них боровся”.

Цінні висновки Донцова знаходимо в статті „Позиції визвольного руху, чи нове советофільство?” (**Московська отрута**).

Якщо в Україні владу переберуть місцеві режимовці — комуністи, соціалісти, апаратчики, москвофіли — то повториться 1917 рік: „Спільна демо-соціалістична віра української інтелігенції 1917 року (з російськими марксистами — А. Б.) привела її до адорації Росії і до політичного москвофільства. Зараза москвофільства в своїй суті націонал-соціалізму українського — спричинить таке саме спустошення в мозках теперішньої інтелігенції”. Говорячи про національно-визвольний рух 1940-их років, Донцов заявляє: „Ті, що б'ються на Україні з окупантом, **б'ються проти комунізму і проти соціалізму**, не за них... Лінія засадничого поділу між двома світоглядowymi концепціями, що борються за перемогу в нашій світі... розділяє два табори: табір комуністів, до яких активно чи пасивно схиляються всякої масти соціалісти і 'прогресисти' і табір тих, які стоять на ґрунті націоналізму, традиціоналізму, табір, де визнається засади приватної власності, людської індивідуальності, національної окремішності, гідності, де визнається Бога і Його Заповіді... наше місце не в таборі комунізму і 'прогресизму', що свідомо чи ні задивлений як в ідеал, в Москву... Тому відкидаємо всякі відсвіження проклятої пам'яті соціалізму”.

Іншу свою статтю Дмитро Донцов назвав „Шлях у провалля — зараза націонал-комунізму”. (Московська отрута, стаття з 1951 р.). Мотто до статті з Послання св. Якова: „Двоєдушна людина не тверда на всіх путях своїх”. Націонал-комунізм це „мішанина 'за' і 'проти', це (немов) від Міхновського до Маркса. Карл Маркс це патрон та ідеолог сталіних, троцьких і кагановичів. Ні Карл Маркс, ані соціалізм взагалі, зовсім не думав визволяти визискуваних, ані знищити визискувачів; він хотів підчинити визискуваних, особливо ненависне соціалістам селянство, новій банді визискувачів, партійній бюрократії... Одним словом, вони (націонал-комуністи — А. Б.) — і це, і те: і ніби марксист, і ніби не марксист. І ніби націоналіст, і ніби демократ, і ніби самостійники, і ніби 'уніоністи' — космополіти. Коли ж зробити їм закид двоєдушності, вони щиро обурюються, бо якраз в тім бачать свою заслугу! Людина ж одного переконання — це туман, якого фантазії не дадуться примінити в практичній життю! Він 'ретроград', що не вміє йти за віком і за 'прогресом'! Людина нееластичної думки! Так думають адоратори державної диктатури і перемальовані комуністи у соціалістів з кличами псевдodemократичної нібито-української держави”.

Потураючи соціалістично-псевдо-демократичній диктатурі, не бачиться, що „атеїстичний матеріалізм і соціалізм нищать любов і прив'язання до отчизни”, себто національний патріотизм, а за ним нищать оборонний націоналізм. „Хохол мусить з усіма 'чоломкатися' хоч би загинула справа, за яку мільйони лляли кров. І в ім'я цієї любови відмовляються від усіх актів, якими проголошено державність українську” (в минувшині — А. Б.).

У статті „Націонал-марксистки і релігія” (Визвольний шлях, травень 1954) Дмитро Донцов пише: „логічний висновок з нової теорії замотеличених Іванів: хто повернувся до соціалістичних ідолів, мусів відвернутися від Христа. Маркс, Енгельс, Ленін — були атеїсти. Ленін писав: „Релігія мусить бути приватною справою людини...” І якраз це саме проголошують наші націонал-соціалісти! . По-перше, соціалізм має цілпо перетворити націю в отару, в череду, яку інтересує тільки жолоб, корито, а не жодні духові вартості й цілі. Заповіддю ж християнства є: 'Не хлібом єдиним буде жити чоловік, но словом існуючим з уст Божих!' По-друге — всяке соціалістичне суспільство — це суспільство тоталітарне, збудоване на рабстві, на закріпаченні всієї людности під владою шайки деспотичної бюрократії, володарки тіла, праці, душі, думки і совісти кожної одиниці. В такому суспільстві панує ідеал не свободи, а рівності рабів; в нім не існує ні поняття індивідуальної свободи, ні совісти, ні людської гідности... християнська наука підкреслює (навіть) ідеї свободи і гідности індивіда, виразно ставить Боже над кесарево, чим не погодиться ніякий тоталітаризм...” І ще: „Хто згори, проти волі нації накидає Україні колхозне кріпацтво — той логічно мусить виступати й проти релігії Христа”. Донцов заключає: „Визвольна боротьба в Україні, яка йде під знаком Розп'ятого, вимете їх геть, як 'непотрібну майстрові глину'. Край наш карається і бореться не за московську 'сучасну Україну', ані за марксівську, лише за традиційну, вічну, вчорашню і майбутню Україну св. Андрея, св. Софії, Лаври, св. Юра; за Україну Шевченка!”

У статті „Намұл неволі” (січень 1954), Донцов перестерігає: „перед нами встає подібна небезпека, як і в 1917 р. — розгойдана національна стихія і брак яскравої, чіткої, виразної, атрактивної, сміливої національно-політичної думки, яка б ту стихію окрилила і могла довести революцію до кінця”.

Провідна верства для державного будівництва

Владу в справжній українській державі повинні згідно з вченням Дмитра Донцова мати люди не лише державного рівня, але такі, які будуть в першу чергу працювати для добра української нації. Вони мусять бути одуховлені національними ідеями. У статті „Намул неволі” (1954), Донцов твердить, що у початковій стадії будови держави провідники повинні знаменуватися „аксіоматичними ідеями, жодними сумнівами, ніякою половинчастістю, сміливістю думки, виразним Так і виразним Ні. В тім лежить велетенська атрактивна сила для маси, що шукає твердого проводу — наказу сили, незалежно від її змісту (позитивного чи негативного) — завжди горює над силою, в якій її **За** нерішучо борикається з її **Проти...**”

У праці **За яку революцію?** він пише: „Щоб була сильною держава, ті, що її виборють, мусять правити нею в дусі національних традицій, не в службі чужих ідей, не в службі Москви, ні ідеї під'яремного сателітства, чи 'федерації' з тиранською імперією (ідеї радикалів, соціалістів, 'демократів', Марголіна, Винниченка, Грушевського, 'революційних демократів'), не в союзі з 'руським народом'.”

У вступній статті до книжки Нікольо Макіявеллі **Володар** (Львів 1934, передрук Нью-Йорк 1976) Дмитро Донцов заявляє, що ця книжка є необхідним підручником для українських політиків, так як „Ль Прінчіпе — наскрізь просякнений одною-однісінькою думкою — про визволення Італії”. Для державного проводу він притадує слова Макіявеллі: „всі пророки узброєні — досягали свого; ті ж, що йшли голіруч — гинули”. Донцов наводить аналогію звірів для провідників, які під боком мають ворожу Росію: „Прикмети лева і лиса повинен мати володар: першого, щоби боронитися проти вовків, другого проти сітей”. Наївним політикам, які не розуміють істини, що життя держав це боротьба за існування на основі власної сили, Донцов наводить автора славного твору: „не треба ніколи заколисувати себе надією, що інші тебе врятують, бо такого ніколи не буває”. Він робить висновок: „З вдячністю згадуємо аксіому Макіявеллі, що власна держава без власного війська нічого не варта, читаючи панегірики 'українській' радянській державі!”

У статті „30 червня 1941 року і сучасні шашелі” (передрук у Ярослав Стецько, **30 червня 1941**, Торонто-Нью-Йорк, 1967) Донцов відкидає тип такого державного провідника, який, на

взір Шевченкової постаті Яреми, має „рабське серце і рабський мозок”, і каже: „Чуже їм поняття **сили невидимої ідеї** в світі видимім, в чинах окрилених нею людей”. Він говорить про ідею національної держави, якої „боятися як реальної, діючої сили, — новітнього мазепинства, як організуючої, страшною для Москви ідеї”. Акт 30 червня 1941 року „показав, під яким стягом може йти незалежницька акція в майбутньому: під стягом націоналізму”.

У статті „Проблема проводу” (Вістник, Львів 1939) Донцов вказує на засади, які не повинні знаменувати українську державницьку еліту: „Та еліта не мала ніякої власної, своєї, ясно окресленої політичної думки — ні щодо незалежності своєї країни (самостійність чи федерація з Росією), ні щодо внутрішнього її соціального укладу (соціалізм чи капіталізм), ні щодо системи чи форми влади (парляментаризм чи советизм), ні навіть щодо закордонної політики (війна чи мир). Все тут залежало від хвилювого вітру ззовні, від того чи іншого стусана, отриманого від 'умовин' чи 'обставин'... Ця 'провідна верства' складалася з людей типового масового плебейського способу думання”.

У статті „Хто має вести?” (Визвольний шлях, серпень 1952) Донцов наводить слова Миколи Міхновського про те, якою не має бути українська еліта: „не подорозі нам з тими 'єдинокровними земляками', які 'виплекали цілий культ страхополоштва, виробили цілу релігію лояльності', які відзначалися нечужаними 'сервілізмом і безідейністю', які 'зробили український рух чимсь смішним, чимсь ганебним'. Міхновський кликав відсепаруватися від т. зв. українфілів!”

Заклик замість закінчення

Чільний політичний діяч в Україні висловився під час відзначування річниці народження Степана Бандери, в січні 1992 року в Києві, що сьогодні потрібна така організована сила як ця, що за нею пішли в 1940-их роках мільйони українського народу. Більшість тодішніх провідників ОУН-УПА-УДП були виховані на вченні д-р Дмитра Донцова. Тому доцільно, щоб кожна людина, що дорожить закріпленням справжньої української національної держави повинна вглибитися в творчу спадщину великого мислителя світового масштабу і засвоїти ідеї, думки, концепції, висловлені в таких творах як „Підстави на-

шої політики", „Націоналізм", річники „Літературно-Наукового Вістника", „Дух нашої давнини", книги „Московська отрута", „Хрестом і мечем", „Незримі скрижалі кобзаря", „За яку революцію", „Правда прадідів великих" і десятки та сотні цінних статей. Глибоку мудрість для розуміння сучасних процесів в Україні вдумливий українець знайде в студії „Кассандра Лесі Українки і проблема віщунства" (Визвольний шлях, квітень 1962), згідно з якою є впровадження в Україну „Троянського коня" найбільшого нашого ворога, який знутри хоче знищити українську державність. Як перемогти ворожі підступи, диверсії, розкладову пропаганду та модерні п'яті колони вичерпну ідейно-політичну відповідь дає безсмертний Дмитро Донцов. жовтень, 1992 р.

ПЕРША КОНФЕРЕНЦІЯ ПОНЕВОЛЕНИХ МОСКОВСЬКИМ БОЛЬШЕВИЗМОМ НАРОДІВ

21-22 листопада 1943 р. в Україні

ІСТОРИЧНЕ ТЛО

Україна, як територія і народ, найбільша потенціально й фактична сила в боротьбі з московським імперіялізмом, стояла завжди в авангарді цієї боротьби.

З її почину вже в 1917 р. (коли брати історію лише останніх трьох десятиліть) відбулася в Києві Конференція усіх поневолених Москвою народів колишньої Росії, на якій були заступлені народи середньої і східної Європи: Україна, Польща, Білорус, Прибалтійські країни (Литва, Латвія, Естонія і Фінляндія), були теж представники Дону, а навіть делегати далекого Сибіру. Всі вони з'їхалися до Києва, з ініціативи президента України Михайла Грушевського, щоб у столиці України спільно обмірковувати шляхи і методи дальшої спільної боротьби проти загарбницької імперіялістичної політики царського Петербургу.

Проїшли роки, замість білого Петербургу прийшов черво-

ний Ленінград і Москва, і перед народами вже червоної тюрми народів, що шумно називався „СССР”, стали ті самі завдання, які стояли перед нами в 1917–1923 рр., себто конечність зі зброєю в руках відстоювати своє право на свободне й самостійне життя, на можливість повноти всебічного розвитку в своїх незалежних національних державах.

Масові демонстрації АБН проти большевицького колоніалізму.

І ось, нав'язуючи до давньої традиції спільної боротьби з московським імперіялізмом, традиції, що має вже цілі століття, зокрема ж до ще зовсім свіжої традиції 1917 і наступних років, Політична Комісія при Проводі Організації Українських Націоналістів Самостійників-Державників (ОУНСД) проводить активну політичну діяльність серед поневолених Москвою народів у 1940-1941 роках. Відбувається низка політичних конференцій і розмов з представниками народів Кавказу, з білорусами і народами Уралу (комі, мордва). В результаті устійнюється спільна політична лінія. Спільний журнал „Наш Фронт” дає платформу для політичної дискусії і роз'яснення проблем спільного антибольшевицького фронту боротьби.

В результаті воєнних дій в Україні є багато членів народів Східної Європи й Азії воєннополонені, переселенці большевиками, робітники тощо. Всі вони зацікавились УПА з самого

початку. До загонів голосилося багато чужинців. Німці з полонених ЧА організують при Вермахті національні відділи для боротьби з більшовиками. Ці відділи пробують теж вжити проти УПА, але вони з УПА боїв виминають, входять в контакт, інформують про все, переходять на сторону УПА і воюють проти нацистів.

25 червня 1943 р. відбувається Конференція представників поодиноких національностей, які розглядають покищо актуальні справи. 21-22 листопада відбувається I Конференція Поневолених Народів Східної Європи й Азії.

Заступлені 12 національностей: 5 українців, 2 білоруси, 5 грузинів, 6 азербайджанців, 4 вірмени, 2 татари, 2 осетинці, 1 кабардинець, 1 черкес, 1 башкир, 1 чуваш, 6 туркестанців (5 узбеків, 1 казах).

Конференція тривала повних два дні. Напередодні був бій з нацистами, які наблизились до місцевості, де мала бути Конференція. Делегати йшли в бій, командував майор грузин. Німців розбито. На Конференції розглянуто політичне положення в світі і в ССРСР, намічено лінію спільної боротьби з німецькими і московсько-більшовицькими імперіялістами.

Рішено створити Національний Комітет Поневолених Народів, який координував би революційну боротьбу народів.

Створені при УПА національні відділи повинні поширитись у самостійні національні повстанські армії і перейти у свої території для продовжування боротьби.

Конференція стала на становищі, що тільки шляхом революції зснтра можна розвалити ССРСР. В цій революції необхідна єдність, рівночасний виступ і скоординована дія.

Конференція опрацювала політичну пплатформу і проголосила маніфест до поневолених народів.

ПОСТАНОВИ I КОНФЕРЕНЦІЇ ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ СХІДНОЇ ЄВРОПИ Й АЗІЇ

Оцінка політичного становища

1. Сучасна війна між німецьким націонал-соціалізмом і російським більшовизмом — це типова імперіялістична загарбницька війна за панування над світом, за новий поділ матеріальних багатств, за здобуття нових сировинних баз і ринків збуту, за поневолення народів і експлуатацію їхньої робочої сили.

2. Обидва воюючі імперіялізми заперечують право народів на їх вільний і політичний і культурний розвиток у самостійних національних державах та несуть усім народам політичне, соціальне й культурне поневолення в формі гітлерівської „Нової Європи” чи большевицького СССР.

3. Протисупільні грабіжницькі цілі та повну ідейну пустку намагаються імперіялісти замаскувати брехливими гаслами про соціальну рівність, визволення працюючих тощо.

4. Скомпромітований ідейно і політично большевизм шукає опори у відігрітих реакційних гаслах слов'янофільства й традиційного російського шовінізму.

5. Імперіялістична війна довела до великого матеріального і військового виснаження і загострила політичні й економічні суперечності в середині імперій. Це створює корисні обставини для наростання революційно-визвольного руху серед поневолених народів.

Останній час характеризується швидким ростом і загостренням революційних дій поневолених народів. В цьому запорука перемоги революцій та нового світового майбутнього.

Політичні завдання поневолених народів

Тільки національні революції поневолених народів припинять безглузду воєнну різанину й принесуть світові тривке замирення. Новий міжнародний лад, опертий на шануванні політичних прав кожного народу, дасть кожному народові повні можливості культурного й економічного розвитку. В системі вільних національних держав забезпечується повна воля людині, давлень і експлуатованій досі казарменною системою імперіялізму.

Щоб припинити терор, знущання імперіялістів та приспішити революційні дії проти імперіялізму, Конференція закликає всі поневолені народи посилити політично-революційну боротьбу на своїх теренах для вирівняння натуги революційного фронту проти імперіялізму.

Для швидкої і повної перемоги національної революції потрібний один спільний фронт усіх поневолених народів. Тому Конференція вважає необхідним створення спільного комітету народів Східної Європи й Азії, який координувати буде всі національно-революційні сили тих народів, виробить єдину лінію боротьби зі спільним ворогом, єдину тактику боротьби та у відповідний момент дасть гасло до одночасного повстання всіх поневолених народів.

Окремі постанови

1. Конференція поневолених народів Східної Європи й Азії вітає героїчну боротьбу народів Західної й Середньої Європи проти німецького імперіялізму і заявляє свою повну політичну солідарність у цій боротьбі.

2. Конференція вважає потрібним розгорнути серед народів Західної і Середньої Європи широку пропаганду для ознайомлення їх з вільною боротьбою народів Східної Європи й Азії.

3. Конференція закликає: зробити все можливе, щоб не допустити до вивозу в глиб Німеччини чи на fronti національних формацій при німецькій армії.

4. Зібрати в національні формації бійців інших національностей при УПА, які досі були розкинені.

5. Скріпити акцію самооборони й оборони перед терором відступаючої німецької влади й армії.

Підписали Голови Національних Делегацій:

Азербайджан — Фізуль, Білорус — Дружний, Башкирія — Кагарман, Вірменія — Антрант, Грузія — Гогія, Туркестан — Шімрат (узбек) і Дежкман (казах), Татарія — Туркай, Україна — Стеценко, Черкесія — Джігіт, Чувашія — Скворцов, Кабардинія — Баксан, Осетія — Арам.

3 ВІДОЗВИ

І КОНФЕРЕНЦІЇ ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ СХОДУ ДО НАРОДІВ СХІДНЬОЇ ЄВРОПИ Й АЗІЇ

В тяжкі хвилини лютування імперіялістичної війни, в час загибелі мільйонів наших братів на фронті й винищування наших родин у заплілі, в час варварського нищення нашого майна та пам'ятників культури по наших містах і селах — звертаємося до Вас з братнім закликом: „станьте одностайно до оборони життя і майна вашого і ваших рідних, станьте до боротьби проти ворогів людства — паліїв війни”.

Хто ж і для чого розпочав цю страшну й жорстоку війну? Хто являється винуватком мільйонових вбивств і страждань невинних? Хто мусить понести кару за народне горе? Проти кого нам боротися?

Сучасну війну розпочали й ведуть правлячі імперіялістичні верхівки Берліна й Москви — німецькі націонал-соціалісти й російські більшовики.

Війна ведеться за те, котра з імперіялістичних клік має надалі поневолювати й експлуатувати народи Європи й Азії. Імперіялісти рішили, що їм замало награваних земель, замало загарбаних багатств, замало підбитих народів, вони хочуть ще більше поширити свої імперії, ще міцніше придушити гноблені ними й затагати до такого ж ярма нові народи.

Війна вже погубила мільйони бійців, зруйнувала народні господарства, як поневолених, так і воюючих народів. Однак кінця війни ще не видно. Для випередження альянтів на Балканах, кремлівські „вожді” кидають непідготовлені військово-солдатські маси в безнастанний наступ під вогонь німецької зброї. Ще не закінчилась війна з Німеччиною, а вже сталінська кліка в наслідок загарбницьких задумів на Балканах і в Середній Азії попадає у нові конфлікти, готується до нових воєнних дій. Ще не вигоєні одні рани, а вже готуються нові удари для населення.

Щоб вийти з сьогоднішнього трудного становища, припинити лише війну замало. Для цього необхідно повалити цілий державний устрій,

Президент АБН Ярослав Стецько з дружиною та делегатами АБН на Далекому Сході.

знищити імперіялістичні кліки й побудувати новий лад на Сході Європи й Азії. Цей факт виключить можливість поневолення одного народу другим, виключить всякий імперіялізм і гарантуватиме повну волю розвитку кожного народу. Цей лад мусить бути побудований на системі незалежних держав кожної нації на своїй етнографічній території.

Здійснити цей лад можна тільки в безпощадній боротьбі з імперіялістичною правлячою верхівкою, тільки шляхом революції. В боротьбі проти спільних гнобителів сталінського й гітлерівського імперіялізмів — необхідний єдиний фронт всіх народів Сходу, керованих своїми національними проводами.

На допомогу спільній збройній боротьбі поневолених народів проти імперії, яку формально започатковано цією І Конференцією, відкрито світовий політичний фронт створенням АНТИБОЛЬШЕВИЦЬКОГО БЛЮКУ НАРОДІВ у 1946 р.

І КОНГРЕС АНТИБОЛЬШЕВИЦЬКОГО БЛЮКУ НАРОДІВ (АБН)

16 квітня 1946 року у Мюнхені, Німеччина, створено Антибольшевицький Блок Народів (АБН). Цим зроблено великого історичного значення крок: довершується організаційне і плянове перетворення в єдиний моноліт досі розпорошених і навіть суперечних між собою антибольшевицьких революційних сил народів, що поодинокі не були в силі успішно протиставитися реакційному большевизмові. Цим самим завершується давні зусилля поневолених та загрожених большевизмом, але воюючих з ним народів, до об'єднання для боротьби зі спільним ворогом. Виявом цього була власне І Конференція поневолених народів Східної Європи і Азії 21-22 листопада 1943 року в Україні.

В новій дійсності, що створилася після розгрому гітлеризму-фашизму, єдність народів в боротьбі проти єдиного тепер ворога їх свободи — большевизму, не тільки не ослабла, але ще більше зміцніла у всіх відношеннях та на всіх ділянках життя.

Спільна протибольшевицька акція повстанців, дії національно-політичних організацій, дії народніх мас в Україні, в Прибалтійських країнах, на Кавказі, Туркестані, Далекому Сході і скрізь, де панував большевизм, є яскравою ілюстрацією до цього.

На базі спільної боротьби цих народів за свою свободу, як об'єднання передусім для боротьби, створено АБН.

АБН — органічна, не кон'юнктурна, революційна в національному й соціальному змислі політична концепція. АБН завжди була цілком незалежна від жодних зовнішніх чинників третя сила, її клич „**воля народам і людині!**” — був і є найбільш прогресивний і творчо-організуючий клич. В порівнянні з іншими міжнародними конструкціями, спрямованими проти большевизму, АБН завжди відрізнявся своїми широкими масштабами, що охоплюють в геополітичній площині і в ідейно-політичній та соціально-економічній проблематиці всі поставлені перед свободолюбними народами сьогоднішньою дійсністю питання.

З ДЕКЛАРАЦІЇ АНТИБОЛЬШЕВИЦЬКОГО БЛЮКУ НАРОДІВ ВОЛЯ НАРОДАМ! ВОЛЯ ЛЮДИНІ!

Боротьба за здійснення цього гасла означає боротьбу

проти:

тоталітаризму всіх видів — під назвою „соціалізму” — інтернаціонального, чи національного, під назвою „комунізму”, в вигляді диктатури класи, партії, чи особи, з „демократичною”, чи „національною” зовнішністю;

імперіалізму і милітаризму — в ім'я „світової революції”, „визволення” народів, чи в ім'я панування „вищих” рас і націй, під стягом інтернаціонально-нігілістичних чи націонал-шовіністичних ідей, „історичних прав”, економічних законів „релігійних” чи світових принципів;

національного поневолення — замаскованого в вигляді „радянської дружби народів” під проводом „великого” і „передового” народу, чи одвертого, у вигляді прямого панування „народів-панів” над „народами-рабами”;

державно-політичних устроїв, насильно накинених народам шляхом фальшування їх волі чи шляхом збройного насильства, нехтуючих права теж окремої людини;

соціально-економічних відносин, допускаючи експлуатацію людини людиною, класові, кастові, партійні, чи якісь інші привілеї або обмеження, під капіталістичною чи „соціалістичною” вивіскою;

духовно-культурного гніту, насильства над сумлінням і думкою людини в ім'я накинених зверху теорій, доктрин, чи вірувань;

терору держави, класи, партії, постійного страху людей перед репресіями, тюрмами, концтаборами, каторжними роботами, засланнями і примусовими переселюваннями;

злиднів і голоду народніх мас, постійної безпросвітної боротьби людини за шматок хліба і існування в світі,

за:

демократію — правдиву, не сфальшовану і не поділену на „пролетарську” і „буржуазну”, чи якусь іншу „демократію”, як дійсну владу всього народу, справжнє народовладдя;

суверенність і рівноправність всіх народів, без різниці раси і величини, за принципом повного національно-політичного самовизначення і державного відокремлення народів;

визволення народів з-під влади загарбників, відновлення їх самостійних національних держав в етнографічних межах та направлення всіх кривд, заподіяних народам пануванням загарбників (зокрема повернення до своїх етнографічних земель населення витісненого звідти колонізаційною політикою загарбників);

вільний вибір народами форм своїх державно-політичних устроїв і здійснення всіх демократичних прав і свободи окремої людини;

вільний вибір народами форм соціально-економічних відносин в

своїх державах, на ґрунті соціальної справедливості та відповідності їх до реальних життєвих інтересів широких народніх мас і всебічних потреб кожної людини;

вільну духовно-культурну творчість, дійсну, не паперову, а реальну свободу сумління, думки, слова і творчого чину людини;

звільнення людини від тиску всякого терору і забезпечення права кожної людини на хліб і гідне людське життя.

Борячись під цим прапором, АБН в сьогоднішній конкретній дійсності бореться конкретно

за:

зруйнування большевицької тюрми народів — СССР та ліквідацію большевицьких режимів у васальних державах і сателітах СССР;

самостійні, соборні, ні від кого незалежні національні держави вільних народів на руїнах СССР і повернення повної незалежності васальним державам і сателітам СССР;

повну демократизацію всього державного і суспільного життя народів, визволених з-під большевизму, та новий справедливий соціальний лад в їх вільних державах в інтересах народніх мас.

Маючи своїм першим і основним завданням — організувати і провадити погоджену і за єдиним пляном скоординовану антибольшевицьку визвольну боротьбу поневоленних і загрожених большевизмом народів, АБН прагне до того, щоб по остаточнім знищенні большевицької тиранії на світі запанував тривалий мир між народами, при якому кожен народ мав би цілковито заповнену безпеку своїх державних кордонів від усякої воєнної агресії, а всі люди в усіх країнах могли б жити в спокої, вільні від усякого страху війни і нужди. Тому в завдання АБН входить також створення в майбутньому такої форми дружнього співжиття держав народів АБН, яка, не обмежуючи їх суверенітету, уможливить якнайтіснішу співпрацю між ними та забезпечить їх від усякої загрози насильства, як ззовні, так і в нутрі. Такою формою може бути створений на базі АБН блок держав вільних народів, де б узгоджувалась зовнішня і мілітарно-оборонна політика та здійснювалась господарська і всяка інша взаємодопомога цілком незалежних держав, не зв'язаних між собою жодним імперіальним режимом.

Ставлячи на Визвольну Революцію Народів в СССР та в опанованих большевизмом країнах, АБН об'єднує в єдиному антибольшевицькому фронті всіх, кому дорогі ідеали свободи народів і людини, включаючи до цього фронту всі здорові течії політичної думки і чину в нутрі кожного народу, які б методи боротьби з большевизмом вони не застосовували, підпорядковуючи їх одній меті і одній стратегії боротьби за її досягнення.

Вирок історії над большевизмом вже винесено: большевизм мусить зникнути з лиця землі, щоб людство могло жити в мирі, спокої, правді і добрі.

АБН закликає

всі європейські народи, поневолені або загрожені большевизмом, всі азійські народи, так само поневолені і загрожені большевизмом, всі

свободолюбні народи світу, без різниці раси, величини, релігії, мови, також російський народ, що його для своїх цілей використовує большевизм, центром якого є Росія, всі прогресивні сили людства, всіх, хто прагне волі, кому дорога свобода людини й людська гідність

до боротьби

в братерській згоді й злагоді проти ворога всякої свободи — большевизму!

Комітет АБН кличе

до спільної, плянкової, скоординованої, за одним пляном реалізованої політичної і мілітарної стратегії антибольшевицької боротьби,

до взаємної допомоги на всіх ділянках і всіх відтинках життя і боротьби народів, поневолених і загрожених большевизмом, на зовнішньому і внутрішньому форумах,

до усунення всяких ворожнеч і роз'єднуючих спорів поміж народами, що стоять у боротьбі проти большевизму та справедливого мирового поладнання спірних справ поміж ними,

до внутрішнього з'єднання в визвольній боротьбі усіх сил кожного народу, що бореться проти большевизму, до лав єдиного антибольшевицького фронту всіх об'єднаних сил народів, до останнього вирішального бою з большевицькою тиранією,

за волю народів і людини!

Комітет

Антибольшевицького Б'юро Народів (АБН)

16 квітня 1946 р.

(„АБН у світлі постанов Конференцій та інших матеріалів і діяльності, 1941-1956 рр.” БУП, ч.4, видання ЗЧ ОУН, 1956)

ОГЛЯД ДІЇ АБН (1946 - 1992)

Відкривши на міжнародній політичній арені антибольшевицький політичний фронт, АБН, таким чином, став у вільному світі захисником і виразником національно-визвольних і державницьких інтересів поневолених народів, які у цей час вели збройну боротьбу проти большевицької окупації.

Під керівництвом свого президента-основника Ярослава Стецька АБН у відносно скорому часі охопив своєю політичною дією та дипломатичними ініціативами важливіші країни усіх континентів світу. Філіяли АБН появились у всіх країнах світу де лиш була українська діаспора та діаспори інших поне-

волених большевизмом народів. А там, де таких діаспор не було, то АБН сприяли місцеві антикомуністичні формації, наприклад, Індійські приятелі АБН, Японське товариство приятелів поневолених народів, Місія АБН в Токіо та інші. В системі АБН за весь час його існування працює понад 30 національностей.

Засоби діяльності АБН:

— Сотні меморандумів з документацією до урядів держав світу та міжнародних політичних, військових, культурних, гуманітарних, релігійних, судових та інших організацій та установ на базі кожночасних потреб чи з приводу різних подій, які мали будь-яке безпосереднє чи посереднє відношення до справи національних і людських прав поневолених народів.

— Сотні місцевих та міжнародних політично-інформативних конференцій, семінарів, панелів та виступів на різних форумах.

— Сотні політичних акцій в обороні національних і людських прав поневолених народів до участі у яких мобілізовано тисячі людей.

— Безпосередня допомога борцям за державність і свободу їхніх народів у „гарячих точках” на фронтах боротьби проти окупанта, наприклад, у 1940-50-их рр. визвольним формаціям народів в імперії СРСР, мадярським повстанцям у 1956 р., у Чехо-Словаччині у 1968 р., афганським визвольним силам у 1980-их роках.

— Численні зустрічі і налагодження ділових зв'язків президентом АБН та діями АБН з урядовими чинниками різних країн світу.

Це тривале і послідовне шукання приятелів і прихильників визволення поневолених народів та впливання („лоббі”) на курс зовнішньої політики держав вільного світу, шляхом політичної і дипломатичної дії, дали свої плоди особливо у сьогоднішній час становлення незалежності, визнання і утвердження у світі Української держави та держав інших поневолених народів, як і самого поняття і знання про ці народи.

Особливим досягненням АБН у розбудові антибольшевицького фронту у світовому масштабі було підписання політичного договору про співпрацю між АБН та Антикомуністичною Лігою Азійських Народів (АПАКЛ) у 1955 р. у Тайпею, Національний Китай. А у 1961 р. азійські народи у рамках АПАКЛ перший

раз в історії формально осудили советсько-російський імперіалізм і колоніалізм та підтримали змагання поневолених народів за державну самостійність. Це був перший ідейно-політичний пролом в Азію України та інших поневолених націй.

40-ліття АБН у Вашингтоні (1983). Зліва: тодішній віце-президент ЗСА Джордж Бущ, конгресмен Дж. Соломон, президент АБН і голова Проводу ОУН Ярослав Стецько.

У 1967 р. у Тайпеї, Національний Китай (Тайван), створено при сприянні АБН Світову Антикомуністичну Лігу (ВАКЛІ) до якої увійшло 91 країна та національні і міжнародні організації. ВАКЛІ прийняв політичну плятформу АБН, а до його президії був включений постійний представник поневолених народів в СССР через представництво АБН.

У 1967 р., за ініціативою АБН, створено Європейську Радугу Свободи (ЕРС) на базі антикомуністичних організацій, представників визвольних рухів та чільних європейських політичних і державних діячів. У 1968 р., теж за ініціативою АБН, у Манілі, Філіппіни, у наслідок Першої міжнародної конференції молоді створено Світовий Фронт Молоді.

Схвалення Конгресом ЗСА у 1959 р. резолюції про „Тиждень поневолених народів” — це теж ідейно-політична перемога АБН, бо в ній чітко проведена лінія між поневоленими народами і поневоловачем — советською Росією. Це був перший урядо-

вий акт провідної держави вільного світу, який правильно на-світлив не лиш суть комунізму, але і советсько-російського імперіялізму та встановив ідейно-моральний семафор, яким курсом повинна іти зовнішня політика країн вільного світу.

Переломовим моментом у цій кропіткій праці і політичною перемогою АБН і ОУН була подія, коли, з нагоди 40-ліття АБН і 25-ліття „Тижня Поневолених Народів” у 1983 р., у Білому Домі президент ЗСА і лідер вільного світу Рональд Реген у присутності президента АБН і голови проводу ОУН Ярослава Стецька, державних чинників та гостей політичного і громадського світу офіційно заявив, що „ВАША БОРОТЬБА Є НАШОЮ БО-РОТЬБОЮ”.

У 1970-их роках увесь вільний світ уже був покритий густою мережею дійових антикомуністичних структур, які становили світовий фронт політичної боротьби за повалення большевизму і визволення поневолених народів. А постійним середником інформації служить місячний журнал „АБН Корреспонденс” редактором якого є мгр Слава Стецько.

Важливіші країни вільного світу безпосередньої дії АБН: усі країни Західньої Європи, Великобританія; Американський континент: Канада, ЗСА, Мехіко, країни Центральної Америки, Куба, Бразилія, Парагвай, Аргентина, Чіле; Мала Азія-Азія: Туреччина, Японія, Китай, Корея, В'єтнам, Індія, Пакістан, Афганістан, Тайланд, Філіппіни, Індонезія; Австралія, Нова Зеландія; Африка: Ангола, Єгипет, Мозамбік; Етіопія; Близький Схід: Ізраїль, Ліван, Іран, Савді Арабія.

У час розпаду большевицької імперії АБН поширив свою безпосередню організовану діяльність на країни центральної і східної Європи, а саме: Польща, Мадярщина, Болгарія, Румунія, Україна, Литва, Латвія, Естонія; Грузія.

Серед державних, політичних і військових лідерів з якими президент АБН та інші діячі АБН ділово спілкувалися були: президенти держав Рональд Реген (ЗСА), Роберт Ніксон (ЗСА), Джордж Буш (як був заст. президента ЗСА), Дієм (В'єтнам), Тію (В'єтнам), Фердинанд Маркос (Філіппіни), Сігман Рі (Корея), Франціско Франко (Іспанія), Чіянг-Кай-Шек (Національний Китай); Шарль Деґоль (Франція); Конрад Аденауер (Німеччина); прем'єр-міністри Джон Діфенбейкер (Канада), Демарель (Туреччина), Джон Гордон (Австралія), Кітта Качорн (Тайланд), Андріотті (Італія), Кііші (Японія), Горольд МекМіл-

лан (Великобританія); спікер конгресу ЗСА Т. О'Нілл, голова голландського парламенту Оле Бйорн Крафт; амбасадор ЗСА до ООН Джін Кіркпатрик; генеральний прокурор ЗСА Роберт Кеннеді; голова Міжамериканської конфедерації оборони кон-

Українські делегати АБН з представником афганських муджагендінів.

тиненту адмірал Карльос Пенна Ботто (Бразилія); генеральний секретар Південно-азійського оборонного пакту (СЕАТО) ген. Хесус Варгас; Дж. Чітунда (шеф УНІТА, визвольної організації Анголі); Отто фон Габсбург (з королівської родини Габсбургів), посол до Європейського Парламенту і почесний президент Європейської Ради Свободи; керівник проекту оборони з космосу „Стратегічна Оборонна Ініціатива” ген. Деніель Грейгам (ЗСА); міністер торгівлі Італії і визначний державний муж Європи Іван Матео Льомбардо; провідні діячі НАТО ген. сер Джон Гекетт (Великобританія), ген. сер. Волтер Волкер (Великобританія), ген. Роберт Кльозе (Бельгія) та багато інших.

З розвалом большевицької імперії завершився ключовий етап діяльності АБН. У тому пляні АБН — це єдина політична організація поневолених народів, яка безперерійно, безкомпромісно і успішно завжди виконувала свої завдання для справи визволення поневолених народів від большевицької окупації. Про це свідчить масштабний рекорд проробленої роботи АБН і політично-пропагандивна протидія большевицької Москви і її

п'ятих колон у вільному світі. До такої міри була Москва затримована дією АБН, що її пляни побороювання АБН включали й намагання фізичного „неутралізування” президента Ярослава Стецька, Слави Стецько та інших провідних діячів АБН.

Промовляє президент АБН Слава Стецько під час міжнародньої Конференції в Торонті (1986). Сидить голова АБН-Канада мгр Орест Стеців.

В основи цього етапу діяльності АБН увійшли дві головні стратегічні концепції ОУН геополітичного порядку глибинно осмислені Ярославом Стецьком: розвал большевицької імперії станеться знутра під тиском національно-визвольних сил поневолених народів, яким вільний світ у цьому повинен сприяти, і, розвал імперії лиш таким шляхом буде єдиною запорукою уникнення нуклеарної світової війни. Обидві концепції вповні завершилися у практичному пляні у 1986-1992 роках. А початком кінця імперії — цим критичним політичним каталізатором — стала Чорнобильська катастрофа.

Ярослав Стецько помер у липні 1986 р. Керівництво АБН перебрала у свої досвідчені руки мгр Слава Стецько. Мгр Слава Стецько до того часу виконувала обов'язки голови виконавчої Центрального Комітету АБН.

На Конгресі АБН, який відбувся 20-21 листопада 1992 року у Торонті, Канада, президентом АБН переобрано мгр Славу Стецько. Мгр Орест Стеців з Канади став головою Центральної Виконавчої. Обрано теж заступників голів ЦЕ на західній і східній регіони діяльності АБН.

На новому етапі своєї діяльності переформований і перейменований АБН на Асамблею Блюку Народів Європи і Азії на основі свого закріпленого світового статусу і нагромадженого дійового політичного досвіду сприяє: національному визволенню народів, які ще залишилися в складі залишків советсько-російської імперії і під комуністичною системою у деяких регіонах світу; закріпленню внутрішньому і на міжнародній арені самостійності відновлених держав поневолених народів та у їхньому державному будівництві; мобілізації громадськості тих народів, у пляні допомоги їхнім державам у захисті здобутої незалежності, проти усяких неоімперіалістичних зазіхань з боку націонал-шовіністичних кіл історично-імперських держав.

ІІІ НАДЗВИЧАЙНИЙ ВЕЛИКИЙ ЗБІР ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ УКРАЇНА, 21-25 СЕРПНЯ 1943 Р.

У 1993 р. сповняється 50 років від часу відбуття в Україні Третього Надзвичайного Великого Збору Організації Українських Націоналістів 21-25 серпня 1943 р.

Значення цієї події в історії ОУН та її революційно-визвольної боротьби є уже предметом вивчення істориками та завжди було предметом дискусії в українських політичних колах чи темою для політичної публіцистики.

ІІІ НВЗ, як і усі інші Великі Збори і Конференції ОУН, були подіями, які етапно віддзеркалювали змінну політичну дійсність, удосконалювали стратегію і розробляли кожночасну тактику дії. Кожна із таких історично закономірних подій збагачувала спадщину ОУН завжди у рамках принципових заłoженъ українського визвольного націоналізму.

Документальний матеріал, який пропонуємо нашим читачам, сам по собі об'єктивно навітлює історичне місце ІІІ-го НВЗ у процесі ви-

звольної боротьби ОУН між 1943 р. і IV Великим Збором у 1968 р. і вказує на її тяглість за весь час існування і дії ОУН в Україні і поза її межами.

Р е д а к ц і я

ДВА РОКИ БОРОТЬБИ

(Скорочено для Альманаху „ГУ”)

Весною 1941 р., незадовго після закінчення нарад II-го Великого Збору ОУН, наступили різкі зміни в ході імперіялістичних воєнних дій. Німецькі та російські імперіялісти, відкинувши всі дипломатичні ходи й замасковані маневри, вступили у відкритий воєнний конфлікт. З моментом вибуху німецько-більшевицької війни точка тяжіння світових подій пересунулась на терени Східної Європи. Таким чином Україна стала не тільки предметом імперіялістичних зазіхань, але й ареною найбільших в історії воєн.

...Весна 1943 р. принесла нові зміни в укладі світових політичних сил. Великі зміни виявились якраз у німецького й російського імперіялістів. Процес винищування й занепаду сил воюючих імперіялістів ішов в останніх роках систематично й невпинно, але наслідки його виявились лише весняними місяцями 1943 р. Поразки німецької армії на фронтах сигналізують наближення катастрофи. Передвісники цієї катастрофи показуються уже не тільки на фронті. В той же самий час затріщала ціла система німецького імперіялізму й виявила безліч загрозливих розколин. З того моменту вона хитається постійно й силою суперечностей у своїх основах іде до неминучого розвалу. Подібні явища видні й у большевиків. Командування Червоної Армії не було в силі використати небувалої шанси, яка створилася після повного розвалу південної частини німецького східного фронту. Виявилось, що ані Червона Армія, ані господарські тили ССРСР не мали тоді сили для серйозніших військових дій. Розпачливий крик про поміч альянтів у вигляді другого фронту знявся ще голосніше. З того часу успіхи Червоної Армії — це в великій мірі результат послаблення Німеччини, приопішеного активним наступом альянтів у Африці, на Сіцилії та цілому повітряному європейському обшарі.

Життя знову виправдало нашу тезу про деструктивний характер московського й німецького імперіялізмів, про суперечності в їх середині, які ведуть їх до розвалу при серйознішому

потрясенні. Війна стала тим струсом, що виявив слабкість німецької й московсько-большевицької імперії. Поневолені народи одержали реальну можливість із середини успішно вдаряти в те, що всупереч конструктивним тенденціям людства, творять злочинні елементи, одержимі жадобою влади й легкої наживи. Наша орієнтація на власні сили народу на початку війни видавалась слабшому елементові утопією. Наша постійно підкреслювана теза про те, що ми шляхом революції будемо вирішувати кінець війни й її остаточний вислід, що ми вирішуватимемо долю України й майбутній у ній лад, не одному видавалась, „вірою проти надії”. Нашу практично-політичну організаційну роботу знали тоді спізненим „донкіхотством” і наші вороги й деякі земляки, які були засліплені фальшивим блиском головно німецького імперіялізму. Розвиток подій останніх двох років та наша посилена політична робота підтвердили живими фактами нашу основну політичну тезу. А вона була для нас однією з найістотніших правд, вона служила в нашому поході і за маяк і за керму.

Правильна політична постановка, плянові й обдумані політичні кампанії, тверда принциповість та вперта й послідовна практична робота дали поважні успіхи. Переломовими для східних областей були весняні місяці 1943 р. Ріст політичної свідомости й активности широких мас прибрав тоді скорий темп. Довкруги ідеї Самостійної Української Держави готувались уже не одиниці, не громади, але все населення терену. В той же приблизно час населення північно-західних областей Волині й Полісся почало маніфестувати готовість до активної військової дії.

Провід ОУН на III-ій Конференції в лютому 1943 р. зважив стан внутрішніх сил та сил ворога, розглянув зовнішні політичні обставини для військової дії. На теренах Полісся й Волині виступили перші збройні відділи Української Повстанської Армії (УПА). З того часу оборону українського населення Полісся й Волині взяла на себе українська військова сила. УПА крім завдань самооборони, прийняла зразу також завдання кадрової організації майбутньої Української Народньої Армії.

Вістка про УПА, тобто про збройну оборону й боротьбу на теренах Полісся й Волині, різко піднесла в інших областях України бойовий дух і захоплення. Припинились балачки про можливість чи неможливість створити власну силу, про можливість чи безперспективність збудувати Самостійну Українську

Державу. Відкинувши сумніви, хитання й дискусії, маса прагне одного — активно боротись, наступати. Український велет двигнув плечима. Запахло духом революції.

Рух УПА поширився скоро з Берестейської, Пинської, Волинської й Рівненської областей на Кам'янець-Подільську, Вінницьку, Житомирську й Київську області. В перших числах липня 1943 р. виступили збройні відділи Української Народньої Самооборони в Галичині (УНС). УНС зродилася з потреб оборони народу перед окупантським терором, але скоро почала формуватись у кадрові армійські частини. Таким чином уже в липні 1943 р. 12 областей України стали на шлях збройної боротьби проти окупантів за Самостійну Соборну Українську Державу. Факт цей вніс колосальні зміни в політичну боротьбу українського народу. Вона вступила в нову, вищу фазу. Крім радикальної зміни в тактиці, життя висунуло потребу зміни в самій організаційній структурі та в програмі ОУН. Тому, що потрібні зміни йдуть далі урядових компетенцій Проводу, скликав Провід в серпні 1943 р. Надзвичайний Великий Збір ОУН. Таким чином був завершений дволітній період політичної боротьби, який своїм змістом і характером творить в історії ОУН окрему епоху.

(Україна, серпень, 1943 р.)

ПРО УТОЧНЕННЯ І ДОПОВНЕННЯ ДО ПРОГРАМОВИХ ПОСТАНОВ III-го НВЗ ОУН (Із Заяви Проводу ОУН)

Сім років, що пройшли від того часу, коли III-й Надзвичайний Великий Збір Організації Українських Націоналістів (III НВЗ ОУН) прийняв програмові постанови, — з усією силою показали, яким великим досягненням були ці Постанови. Життя цілком підтвердило їх правильність і виявило, що вони повністю відбивають прагнення і інтереси українського народу. Розв'язуючи всі політичні і соціальні питання в дусі справедливості і вимог народу, Програмові Постанови III-го НВЗ ОУН уможливили залучити і згуртувати до організованої боротьби за визволення і побудову Української Самостійної Соборної Держави мільйонові маси народу, забезпечити великий політичний ріст і організаційне поширення Організації Українських Націоналістів.

Та разом з цим життя показало, що Програмові Постанови ІІІ-го НВЗ ОУН потребують сьогодні деяких уточнень і доповнень. Це цілком зрозуміле і природне. Бо політична організація, яка росте і розвивається, мусить розвивати і свою програму, мусить, щоб не відстати від життя, вносити до неї поправки часу.

Доповнення, яких вимагали Програмові постанови ІІІ-го НВЗ ОУН вже від довшого часу обговорювалися в Організації Українських Націоналістів. В серпні 1949 р. Нарада Проводу ОУН на Українських Землях опрацювала проект програмових уточнень і доповнень, а в червні 1950 р. Конференція Організації Українських Націоналістів на Українських Землях прийняла і затвердила остаточний текст уточненої і доповненої Програми ОУН.

Ці нові програмові уточнення і доповнення ні в чому не відбігають від Програмових постанов ІІІ-го НВЗ ОУН. Вони прийняті в повній відповідальності з духом цих програмових Постанов і являються тільки їх дальшим роз'ясненням.

Уточнення і доповнення стосуються таких основних моментів:

Політичні питання

Програмові постанови ІІІ-го НВЗ ОУН були прийняті в умовах, коли український народ, Організація Українських Націоналістів стояли у завзятій боротьбі проти німецьких загарбників, коли проти них розгортала свої дії Українська Повстанська Армія. Цей момент знайшов своє відбиття і в Програмових Постановах, у вступі до яких виразно зазначено, що ОУН бореться проти „німецької Нової Європи”, „проти німецького націонал-соціалізму”, проти „німецьких загарбників”.

Сьогодні ці місця вже перестали бути актуальними, і Конференція ОУН на Українських Землях усунула їх з Програмових постанов. Вступ Програми достосовано до сьогоднішньої обстановки.

Державно-устроєві питання

В той час, коли працював ІІІ-ій НВЗ ОУН, державно-устроєві питання не стояли перед ним з такою гостротою, як це є

сьогодні. На чолі висувалися тоді політичні і соціальні проблеми. Тому то справа державного ладу в Українській Самостійній Соборній Державі не знайшла в Програмових постановах III-го НВЗ ОУН належного висвітлення. Тим не менше весь дух Програмових постанов виразно показував, що ОУН бореться за демократичний лад в майбутній Українській Самостійній Соборній Державі, а цілий ряд пунктів Програмових постанов, зокрема пункт 10, визначували конкретні засади майбутнього демократичного ладу. В цьому теж напрямі пішли і нові роз'яснення Конференції ОУН на Українських Землях.

Конференція ОУН на Українських Землях ясно уточнила, що ОУН бореться за демократичний устрій в Українській Самостійній Соборній Державі. До визначених вже III-ім НВЗ ОУН демократичних засад мабутьного ладу в Українській Самостійній Соборній Державі Конференція ОУН на Українських Землях внесла доповнення про свободу політичних і програмових організацій.

Соціальні питання

а) Розв'язка земельного питання, визначена III-ім НВЗ ОУН давала привід до свідомого чи несвідомого приписування ОУН намагань, які нічого спільного не мають ні з духом її Програми, ні з усією її практичною діяльністю. У зв'язку з цим, Конференція ОУН на Українських Землях сформулювала пункт Програмових постанов III-го НВЗ ОУН про земельне питання в новій формі. Конференція виразно заявила, що ОУН бореться за повне знищення колгоспного кріпацтва в Україні, проти повернення до поміщицько-капіталістичного ладу, за безплатну передачу землі селянам на власність на базі одноосібних трудових господарств.

ОУН вважає, що така розв'язка буде найкращою, принесе найбільш користі українському народові, що вона відповідає волі величезної більшості українського селянства.

Рівночасно ОУН признає право на громадсько-кооперативні і різні спілкові форми господарювання землею, якщо вони побудовані на добровільній згоді селян і на їх власній праці.

б) Програмові постанови III-го НВЗ ОУН були опрацьовувані у важких підпільних умовах, тому зрозуміло, що в них було допущено деякі недогляди, а саме: не визначено якою

власністю будуть підземні багатства, ліси, води, транспорт, банки. Та тим не менше Постанови ІІІ-го НВЗ ОУН не залишають найменшого сумніву в тому, що всі ці галузі господарства можуть бути або національно-державною, або громадською власністю. Так теж і визначила ці справи Конференція ОУН на Українських Землях і внесла відповідні доповнення до Програмових Постанов ІІІ-го НВЗ ОУН.

Культурно-освітні справи

Конференція ОУН на Українських Землях внесла в пункт 7 а) Програмових постанов ІІІ-го НВЗ ОУН доповнення про те, що освіта в Українській Самостійній Соборній Державі буде безплатною.

Такі основні уточнення і доповнення Програмових постанов ІІІ-го НВЗ ОУН, які внесла Конференція ОУН на Українських Землях, що відбулася в червні 1950 р. Повний текст уточнень і доповнень до Програмових постанов ІІІ-го НВЗ ОУН публікується нижче.

Україна, 1950 р.

Провід Організації Українських Націоналістів На Українських Землях

ПРИМІТКА

Далі подаємо повний текст усіх Програмових постанов ОУН, прийнятих у серпні 1943 р. ІІІ-ім Надзвичайним Великим Збором з усіма уточненнями і доповненнями, ухваленими Конференцією ОУН в червні 1950 р. Всі внесені Конференцією зміни відзначаємо **товстим друк**ом.

Місця з старої програми, які були Постановами Конференції ОУН скреслені або точніше сформульовані, подаємо для порівняння внизу як **примітки** до тексту.

ПРОГРАМОВІ ПОСТАНОВИ ІІІ-ГО НВЗ ОУН

Організація Українських Націоналістів бореться за Українську Самостійну Соборну Державу й за те, щоб кожна нація жила вільним життям у своїй власній самостійній державі. Знищення національного поневолення та експлуатації нації нацією, системи вільних народів у власних самостійних державах — це єдиний лад, який дасть справедливу розв'язку національного й соціального питання в цілому світі.

ОУН бореться проти імперіялістів й імперій, бо в них один пануючий народ поневолює культурно й політично та визискує економічно інші народи. Тому ОУН бореться проти СРСР.¹⁾

ОУН з усією рішучістю бореться проти інтернаціоналістичних та фашистсько-націонал-соціалістичних програм та політичних концепцій, бо вони є інструментом завоюницької політики імперіялістів. Тому ми проти російського комуністсько-большевизму.²⁾

ОУН проти того, щоб один нарід, здійснюючи імперіялістичні цілі, „визволяв”, „брав під охорону”, „під опіку” інші народи, бо за цими лукавими словами криється огидний зміст — поневолення, насильства, грабунку. Тому ОУН бореться проти російсько-большевицьких³⁾ загарбників, поки не здобуде Української Самостійної Соборної Держави, в якій селянин, робітник і інтелігент могли б вільно, заможнo й культурно жити та розвиватися.

ОУН — за повне визволення українського народу з-під московсько-большевицького⁴⁾ ярма, за побудову Української Самостійної Соборної Держави без поміщиків, капіталістів та без большевицьких вельмож,⁵⁾ енкаведистів і партійних паразитів.

В Українській Державі влада вважатиме за свій найвищий обов'язок інтереси народу. Не маючи загарбницьких цілей та поневолення країн і пригноблених народів у своїй державі, народня влада України не витратитиме часу, енергії та коштів на створення апарату гноблення. Українська Народня влада спрямує всі економічні ресурси та всю людську енергію на побудову демократичного⁶⁾ державного порядку, справедливого соціального ладу, на економічне будівництво країни та культурне піднесення народу.

В лавах ОУН боряться українські селяни, робітники й інтелігенти проти гнобителів — за Українську Самостійну Соборну Державу, за національне і соціальне визволення, за демократичний⁷⁾ державний порядок та справедливий⁸⁾ соціальний лад.

1. а) За цілковите знищення большевицької експлуаторсько-кріпацької колгоспної системи в організації сільського господарства, проти повороту до поміщицько-капіталістичної системи;

б) визнаючи, що земля належить народові, як її єдиному господареві, — за безплатну передачу землі селянам у власність в розмірах трудових господарств, за визначення законом нижчої і верхньої межі для цих господарств, за заборону торгівлі і спекуляції землею;

в) за право на господарсько-кооперативні, спілкові та інші форми господарювання в залежності тільки від волі селян;

¹⁾ Пропущено: „і проти німецької „Нової Європи”.

²⁾ Пропущено. „і проти німецького націонал-соціалізму”.

³⁾ Пропущено: „і німецьких”.

⁴⁾ Пропущено: „та німецького”.

⁵⁾ В старому тексті було: „комісарів”.

⁶⁾ Було: „нового”.

⁷⁾ Було: „новий”.

⁸⁾ Було: „новий”.

г) за всебічну технічну, агрикультурну та фінансову допомогу для сільського господарства з боку держави.⁹⁾

2. За те, щоб усі підземні багатства, ліси і води були національно-державною, або громадською власністю.¹⁰⁾

3. а) За те, щоб велика промисловість і транспорт (залізничний, водний і повітряний) були національно-державною власністю, а дрібна промисловість кооперативно-громадською власністю;¹¹⁾

б) за участь робітників у керівництві заводами, за фаховий, а не комісарсько-партійний принцип у керівництві.

4. а) За загальний восьмигодинний робочий день. Понаднормова праця може бути тільки вільною, як і кожна праця взагалі й робітник отримує за неї окрему плату.

б) За справедливую оплату праці, за участь робітників у прибутках підприємства. Робітник отримуватиме таку зарплату, якої потрібно для забезпечення матеріальних і духовних потреб цілої його сім'ї. При річних підсумках приходів підприємств кожний робітник одержуватиме: у господарсько-кооперативних підприємствах дивіденд (належна йому частка річного прибутку), а в національно-державних — премію.

в) За вільну працю, вільний вибір професій, вільний вибір місця праці.

г) За свободу профспілок. За знищення стаханівщини, соцзмагань, підвищування норм та інших способів експлуатації працюючих.

5. За вільне ремесло, за добровільне об'єднування ремісників в артілі, за право ремісника вийти з артілі та індивідуально виконувати працю і вільно розпоряджатися своїм заробітком.

6. За національно-державну організацію банкової системи і великої торгівлі, за громадсько-кооперативну дрібну торгівлю та за дрібну приватну торгівлю.¹²⁾

7. За повну рівність жінки з чоловіком у всіх громадських правах і обов'язках, за вільний доступ жінки до всіх шкіл, до всіх професій, за першочергове право жінки на легшу працю, щоб жінка не шукала заро-

⁹⁾ В старому тексті було:

а) За знищення большевицько-німецької експлуаторсько-кріпацької системи організації сільського господарства в Україні. Виходячи з того, що земля є власністю народу, українська державна влада не накидуватиме селянам однієї форми користування землею. Тому в Українській Державі допускається індивідуальне та колективне користування землею в залежності від волі селян;

б) за передачу селянам Західних Областей всіх поміщицьких, монастирських та церковних земель.

¹⁰⁾ Нова точка, якої в старій програмі взагалі не було.

¹¹⁾ В старому тексті було. II. а) За те, щоб велика промисловість була національно-державною власністю, а дрібна кооперативно-громадською.

¹²⁾ Було: „За національно-державну організацію великої торгівлі, за громадсько-кооперативну дрібну торгівлю та дрібну приватну торгівлю, за вільні базари”.

бітку на праці в шахтах, рудниках, та інших важких промислах і в наслідок цього не руйнувала свого здоров'я. За державну охорону материнства: батько сім'ї одержуватиме, крім платні за свою працю, додаткову платню на виховання неповнолітніх дітей. Лише в таких умовах жінка матиме змогу виконувати свій важливий, почесний і відповідальний обов'язок матері й виховательки молодого покоління.

8. а) **За безплатну освіту,¹³⁾** за обов'язкове середнє навчання. За піднесення освіти і культури широкої народньої маси шляхом поширення мережі шкіл, видавництв, бібліотек, музеїв, кіно, театрів тощо.

б) За поширення вищого й фахового шкільництва, за невинний ріст висококваліфікованих кадрів фахівців на всіх ділянках життя.

в) За вільний доступ молоді до всіх вищих навчальних закладів за забезпечення студентів стипендіями, харчами, мешканням та навчальним приладдям.

г) За всебічний гармонійний розвиток молодого покоління — моральний, розумовий та фізичний. За вільний доступ до всіх наукових і культурних надбань людства.

9. За пошану до праці інтелігенції. За створення таких умов праці, щоб інтелігент, будучи цілком спокійним про завтрашній день та про долю сім'ї, міг віддатися культурно-творчій праці над собою, постійно збагачувати своє знання та підвищувати свій розумово-культурний рівень.

10. а) За повне забезпечення всіх працюючих на старість на випадок хвороби чи каліцтва.

б) За широке запровадження охорони народнього здоров'я, за поширення сітки лікарень, санаторій, курортів та будинків відпочинків, за збільшення лікарських кадрів. За право працюючих на безплатне користування всіма закладами здоров'я.

За особливу державну опіку над дітьми і молоддю, за поширення сітки дитячих ясел та садків, санаторій, таборів відпочинку та спортивних організацій. За охоплення всієї дітвори та молоді державними закладами опіки та виховання.

11. а) За свободу друку, слова, думки, переконань, віри й світогляду. Проти офіційного накидування суспільності світоглядових доктрин і догм.

б) **За свободу політичних і громадських організацій.¹⁴⁾**

в) За вільне визнавання і виконування культів, які не суперечать громадській моралі.

г) За відокремлення церковних організацій від держави.

г) За культурні взаємини з іншими народами, за право виїзду громадян за кордон для навчання, лікування та пізнавання життя і культурних надбань інших народів.

¹³⁾ Додано три перші слова. Старий текст починався від слів: „За обов'язкове середнє навчання” — і далі до кінця речення без змін.

¹⁴⁾ Нове доповнення.

12. За повне право національних меншостей плекати свою власну за формою й змістом національну культуру.

13. За рівність усіх громадян України незалежно від їх національності в державних та громадських правах та обов'язків, за рівне право на працю, заробіток і відпочинок.

14. За вільну, українську за формою й змістом культуру, за героїчну духовність, високу мораль та громадську солідарність, дружбу та дисципліну.

(„ОУН у світлі постанов”, БУП, 1955, ст. 90-113)

III НВЗ ОУН І КОНФЕРЕНЦІЇ ЗЧ ОУН

„Приймаючи, що в усій революційно-політичній діяльності ЗЧ ОУН і надалі залишаються зобов'язуючими постанови III Великого Збору ОУН, а основою всіх їх потрібних інтерпретацій — лише офіційні крайові дотичні енуціяції, зокрема Деклярація Проводу ОУН по закінченні Другої світової війни, що зв'язує ЗЧ ОУН в одну нерозривну цілість з основною частиною ОУН в Краю”.

(З Постанов І-ї Конференції Закордонних Частин ОУН, 1947 р.
„ОУН у світлі постанов”, БУП, 1955, ст. 156)

1. Програмові засади Організації Українських Націоналістів базуються на організаційних властивостях українського народу і відповідають його бажанням і стремлінням, що й доводить досвід довгорічної боротьби.

2. Конференція ЗЧ ОУН стоїть на становищі, що жива політична організація не може вважати своїх постанов за незмінні догми; зокрема це стосується програмових засад ОУН в соціальних питаннях.

3. Конференція ЗЧ ОУН визнає постанови III Великого Збору ОУН за обов'язуючі так довго, аж доки вони не будуть змінені черговим Великим Збором ОУН.

Учасники Конференції вважають потрібним піддати основній дискусії всі постанови прийняті ще в 1943 році в цілком інших політичних відносинах України і цілого світу.

4. Вислухавши основну доповідь про соціальні питання, Конференція уважає, що тези, поставлені в ній, повинні стати предметом обговорення Великого Збору ОУН. Через те Конференція зобов'язує провідних членів ОУН точно підготувати матеріали в цих питаннях на IV Великий Збір.

(З Постанов 3-ї Конференції ЗЧ ОУН, 1951 р. „ОУН у світі постанов”, БУП, 1955, ст. 259)

*** *** *** *** ***
12. Організація Українських Націоналістів уважає основні засади української націоналістичної ідеології за обов'язуючі правди, визнання яких є передумовою членства в ОУН.

13. На теперішньому етапі в ОУН обов'язують „Програмові Постанови”, прийняті III-ім Надзвичайним Великим Збором ОУН в м. серпні 1943 р., уточнені та доповнені Конференцією ОУН на Українських Землях в м. червні 1950 р., що й було стверджене III Конференцією ЗЧ ОУН в м. квітні 1951 р.

14. Розвиток життя і новий досвід ставлять вимогу переглянути програмові постанови, їх уточнити і доповнити. Такий перегляд започаткувала Конференція ОУН на Українських Землях в червні 1950 р., а III Конференція ЗЧ ОУН відмітила необхідність дальших доповнень, що належить до компетенції чергового Великого Збору ОУН.

15. В питанні державного ладу III НВЗ ОУН не визначив докладніше форми Української Держави, а Конференція ОУН в 1950 р. прийняла уточнення, що ОУН бореться за демократичний порядок в УССД.

16. В постановах III НВЗ ОУН, ані в інших зобов'язуючих програмових постановах ОУН, не прийнято концепції соціального устрою, окреслюваного терміном „безклясове суспільство”.

17. В справах колгоспів і землеволодіння Конференція ОУН на УЗ в 1950 р. прийняла постанову про цілковите знищення колгоспної системи та про безплатну передачу землі селянам у власність.

V. Конференція ЗЧ ОУН вважає, що перелік цих зобов'язуючих в ОУН постанов повинен покласти край невірним інтерпретаціям ідеологічних і програмових позицій Організації Українських Націоналістів.

(З Постанов 5-ї Конференції ЗЧ ОУН, 1955 р. „ОУН у світі постанов”, БУП, 1955, ст. 345-6)

ЧЕТВЕРТИЙ ВЕЛИКИЙ ЗБІР ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

IV Великий Збір Організації Українських Націоналістів відбувся 25 років тому, навесні 1968 р. Підготовка до нього тривала понад два роки. За той час Підготовча комісія Збору, до складу якої входив останній член Бюра Проводу ОУН Ярослав Стецько, Провід ЗЧ ОУН та учасники попередніх Великих Зборів опрацювала ряд матеріалів, в яких були зроблені аналізи ситуації в Україні і у світі та визначення основних прийомів стратегії української визвольної політики на новому етапі боротьби й побудови Української Самостійної і Соборної Держави.

У тому пляні IV ВЗ ОУН впровадив у націоналістичний світогляд низку суттєвих уточнень та, особливо, нових елементів філософічного, політологічного та соціологічного порядку.

IV ВЗ ОУН наголосив примат духовного первня, примат нації та її державної суверенності й соборності, власнопідметність української політики, соціальну справедливість, пошану до людини і загальнолюдських вартостей та вільний розвиток усіх творчих сил нації. Стверджено, що справжньою запорукою справедливості й миру у світі є якраз націоналістична засада організації світу на принципі національних держав. Українська держава свій соціальний лад будуватиме не на чужих взірцях соціалістичних, капіталістичних чи ліберальних течій, але на засадах української правовості та соціальної справедливості.

Наголошено неприминальність нації, історичні правди України, характер українського націоналізму, його соборницький ріст з тисячолітньої духовності українського народу й перспективи боротьби за УССД.

Показано, що український націоналізм, тобто його ідеологічні постанови, політичні й програмові засади виростають з рідного ґрунту, а не є імітацією чужих доктрин і теорій. Він теж не є вислідом дедукції з абстрактних теорій, так би мовити, „інтернаціонального націоналізму”. Український націоналізм принципово заперечує всякий расизм, тобто не пов’язує ідеї нації з означеними фізичними — расовими атрибутами, але завжди віддає перевагу приматові духовного первня.

Ствердження IV ВЗ ОУН, що першопричиною буття є Бог, а не матерія, розвіває всяку неясність у філософічно-релігійних позиціях ОУН і є дуже важливою зброєю проти діалектичного матеріялізму, бо дає ясну відповідь про основну прапричину людського існування. Із двох засад, а саме: що прапричиною буття є Бог-Абсолют в його християнському розумінні, і що немає іншої людини як національним змістом визначеної людини — впливає принцип, що в центрі всякого порядкування, отже, і філософії національного життя, стоїть людина, член родини і національна істота.

IV ВЗ ОУН закликає до повернення до джерел української правовості і правосвідомості. Це має глибокий сенс, бо рушійною силою визвольно-революційного змагу завжди є боротьба проти кривди, боротьба за справедливість, за правовість, за збереження законів. Боротьба за право проти безправ’я.

Центральним і новим у всіх постановах і матеріялах IV ВЗ ОУН є помітний наголос розгадати і вказати на властиві українські первні в українськiм націоналізмі та створити з них пов-

ну світоглядovou систему. У фундамент для будівлі цієї української націоналістичної світоглядовой системи лягли основні принципи філософії християнського гуманізму зукраїнізованого у кузні тисячолітніх традицій українського народу.

Тому IV ВЗ ОУН був переломовим не лише у політичному сенсі, але особливо в ідеологічному. Він вперше оформив український націоналізм у світоглядovu філософську і політичну систему вказуючи рівночасно на нові, суто українські, шляхи його дальшого розвитку.

Плоди цього творчого розвитку ідеології українського націоналізму уже починають рясніти на українській землі у пошуках розв'язок на важкі питання влади, державного будівництва, політичної та соціально-економічної системи для відновленої Української Держави у час її революційних перетворень.

Добір матеріалів, який містимо, зроблений на підставі видань „Четвертий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН)”, том I: постанови, БУП ч. 9, 1969.

Р е д а к ц і я

З ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ВІДБУТТЯ IV ВЕЛИКОГО ЗБОРУ ОУН

IV-ий Збір ОУН, взявши до уваги довголітній досвід і розвиток націоналістичної думки від III-го Надзвичайного Великого Збору ОУН, що відбувся у важких умовах Другої світової війни, коли ОУН мусіла вести двофронтову війну проти німецького і російського окупантів, — відповідно оформив ідеологічний комплекс українського націоналізму, оновив програму, підтвердив дотеперішню концепцію визвольної зовнішньої політики АБН, перевінив форми і методи, що їх найдоцільніше застосовувати на теперішньому етапі визвольно-революційної боротьби українського народу.

В центрі уваги IV-го Великого Збору ОУН були постанови, що стосуються, між іншим:

— питання стратегії і тактики національно-визвольної революції проти російського імперіалізму, що сьогодні виступає в новому, комуністичному одязі;

— визначення напрямних визвольної внутрішньої і зовніш-

ньої політики, що має впливати з головної концепції відновлення суверенних національних держав усіх поневолених Росією народів, з концепції власних сил у співдії зі світовим протиросійським і протикомуністичним фронтом;

— ідеологічних засад, що ґрунтуються на християнсько-національному світогляді, націю вважають за найвищу форму людської спільноти, а національні держави — за найдосконалішу форму буття і організації нації, в якій забезпечений всебічний розвиток людини і народу;

— складення проекту державної програми, основою якої є суверенітет нації, народоправство, співпраця держави і Церкви, приватна власність, справедливий соціальний і господарський лад, вільний всебічний розвиток життя українського народу.

ІЗ СЛОВА ЯРОСЛАВА СТЕЦЬКА НА ВІДКРИТТІ ІV ВЕЛИКОГО ЗБОРУ ОУН

Як член Бюра Проводу ОУН, очолюваного Провідником Степаном Бандерою, відкриваю ІV Великий Збір ОУН.

Двадцять п'ять років ділить нас від історичної події того типу в житті нашої Організації, шлях боротьби якої був устелений терням і лавровими вінками, величезними досягненнями й не меншими жертвами. Цей період знаменують великі дороговкази для всієї української нації, для уярмлених націй і, може, для всього волелюбного людства.

Відкриваю цей Збір у важкий на чужині час, але надійніший в Україні, коли мова про скріплення боротьби й перемогу ідей українського націоналізму, за які полягли найкращі з-поміж нас.

З прикрістю стверджую, що цей Великий Збір не міг відбутися на Рідних Землях.

На протязі цих 25-ох років від ІІІ Великого Збору ОУН,

Організація Українських Націоналістів (ОУН), як політичне рам'я нації у революційно-визвольній боротьбі, Українська Повстанська Армія (УПА), як збройне рам'я народу, Українська Головна Визвольна Рада (УГВР), як державно-революційний орган, протиставний агентурним псевдо-державним інституціям УССР, колонії Росії, — зазнали переважних втрат.

Вшануймо ж тих, які полягли за нашу велику справу: Полягли на полі слави або закатовані ворогом тисячі членів ОУН, тисячі борців, УПА, члени УГВР.

З ГОЛОВНИХ ІДЕОЛОГІЧНИХ Й ПОЛІТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ

Наша епоха відзначається тим, що під тиском національно-визвольних рухів розпадаються колоніальні імперії, а на їх місці постають незалежні національні держави.

Сучасний розвиток світу, що йде по лінії розпаду імперій і створення національних держав — повністю підтверджує власнопідметну настанову українського народу розвалити російську імперію і відновити самостійні, суверенні держави поневолених у ній народів. Отже, відбудова Української Суверенної Соборної Держави відповідає світовому розвитку, а ідеї української нації — найпопулярніші ідеї нашої епохи.

Український націоналізм відкидає великопростірні інтернаціональні концепції, які не визнають права всіх народів на їх незалежні національні держави. Багатонаціональні, великопростірні імперії, як вказує досвід історії, завжди були тереном національного гноблення і експлуатації одного народу іншим народом, тому ліквідація держав-імперій, зокрема російської імперії, що замаскована тепер під назвою ССРСР, є невідхиальною передумовою забезпечення у світі тривалого миру і справедливості. Визволення всіх поневолених народів, їх самостійність і суверенність можливі тільки тоді, коли переможе концепція Антибольшевицького Блоку Народів (АБН), що є тотожна з визвольною стратегією і політикою українського націоналізму.

Ідейно-моральна і політична криза світових потуг, що ви-творилась наслідком страху перед атомною війною, може бути усунена тоді, коли вільні народи зрозуміють, що у їх власному інтересі є підтримати національно-визвольні революції, проти яких Москва не спроможна застосувати атомної зброї.

Український націоналізм визнає Українську національну державу за єдину форму організації нації, яка забезпечує найкращі умови для всебічного розвитку її духовних і фізичних сил. Ідея власної національної держави, яка гарантує нації суверенну владу, випливає з найглибших почуттів і прагнень кожної нації, що хоче бути господарем на власній землі та здійснювати на ній свою владу.

Кожній нації у світі належить право на власну національну державу, подібно, як людям всього світу належить особиста свобода. Запорукою миру і справедливості у світі є організація світу на принципі національних держав. Єдність світу, звільненого від колоніалізму і тоталітаризму, як і справжня міжнародня співпраця можливі тільки на принципі рівноправності і суверенності всіх народів.

Український націоналізм пов'язує в одну цілість відвічні й незмінні правди, вартості й надбання української нації. В соціальній площині він здійснює концепцію такого ладу, що спирається на засадах правовості, соціальної справедливості, гідності людини та гармонійного урівноваження індивідуальних прагнень із вимогами і потребами всієї спільноти. Він відкидає визиск людини людиною або режимом, визнає право на індивідуальну творчість і приватну власність, створює можливість вільно розпоряджатися прибутками власної праці. Відкидає марксистсько-большевицьку концепцію боротьби клас, а протиставляє їй концепцію співпраці всіх соціальних прошарків народу.

Соціальний лад у розумінні українського націоналізму виростає на ґрунті української духовності і українських побутових традицій, що тільки йому притаманні. Він не наслідують чу-

жих соціалістичних, капіталістичних чи ліберальних спекулятивних доктрин. Технічні здобутки і соціальні досягнення інших націй світу перетворює самостійно, відповідно до власних потреб.

Ідеологія українського націоналізму — це витвір всеукраїнських соборницьких ідей усіх поколінь. Тому український націоналізм — динамічний соборницький національно-визвольний рух, що діє на засаді єдності всіх революційних сил нації у боротьбі за волю і державність. Він є свідомим оформленням прагнень і вияву розуму, серця і волі української спільноти, що на теперішньому етапі бореться за владу своєї нації, за її всебічний розвиток, за кращі підстави життя народу на своїй національній території.

Український націоналізм пройшов уже різні етапи свого розвитку, формування, перевірчення своїх позицій, досвіду і дії. Він — явище всебічне, бо проявляється у різних формах: як стихія у масах українського народу, як творчість і діяльність визначних його одиниць і як організований ідеологічний та політичний рух. Він зростає, розвивався і міцнів у боротьбі за духовне, політичне й національно-соціальне визволення українського народу, у боротьбі за свободу і справедливість, за вільний культурний розвиток нації й одиниці, за особисту волю і соціальний добробут людини.

Поняття українського націоналізму ХХ століття значно ширше від самого поняття визволення нації. В нинішній боротьбі український націоналізм — це в духовному засягу комплекс ідей, які мають за мету оновити й оформити українську націю в єдину політичну, культурну, релігійну та естетично-моральну цілість із власними традиціями і волею реалізувати їх у житті.

Ідеологія українського націоналізму оформилася на базі духовності української нації, як синтез вартостей і понять, що їх вона створила і виростила на протязі свого історичного буття. Це — збір правд та ідей, що дають відповідь на найваж-

ливіші питання існування світу, нації, життя людини і суспільства, вартости людини і суспільства, співжиття між людьми і народами.

Головні правди та ідеї українського націоналізму такі: примат духовного первня, примат нації і її державної суверенности та соборности, власнопідметність української політики, соціальна справедливість, пошана до людини і загальнолюдських вартостей та вільний розвиток усіх творчих сил нації.

Світоглядовою засадою ідеології українського націоналізму є істина, що першопричиною всього буття є дух, а не матерія. Рухом людського життя, укладу суспільства, суспільних та політичних процесів є людина, а не виробничі відносини. Відкинувши тезу діалектичного матеріалізму про те, що основою буття є матерія, український націоналізм визнає, що прапричиною всього буття є Абсолют-Бог у його християнському розумінні.

Ідеологія українського націоналізму ставить у центрі уваги людину, родину, націю та форму її організації — національну державу. Упорядковане відношення між цими складниками є передумовою повноцінного національного розвитку.

а) **Людина.** Український націоналізм визнає особливу роллю і позицію людини в житті нації, як істоти з власною неповторною індивідуальністю, вільною волею і власними інтелектуальними, духовними та матеріальними потребами й зацікавленнями. Людина-одиниця — не тільки фізична частка національної спільноти, а також активний і формуючий чинник національного життя. Вона своїм сумлінням, як нерозривна складова частина нації, відповідає за виконання її призначення у спільноті. Безнаціональної людини немає, є тільки, національним змістом визначена, конкретна національна людина. В інтересі нації є запевнити кожній людині умови для її повного розвитку і себевияву у вільній праці, при чому межі свободи людини, шляхи і форми задоволення її особистих інтересів і потреб визначається і регулюється свободою і правами іншої лю-

дини, потребами і інтересами всієї національної спільноти. Українська людина повинна працювати і боротися в ім'я добра нації, повинна уважати за своє завдання служити всіма силами своєму народові.

б) **Родина** — основна клітина духовно-органічної спільноти, нації, зберігач і творець українського роду, української культури і моралі. Нація, як живий організм, зберігається і розвивається завдяки простові та розвитку її життєвих комірок, якими є родина. Як основна клітина суспільства, родина є також першою школою суспільного життя, солідарності, пошанування прав інших, єдності, а зокрема — джерелом продовження життя роду, нації, кузнею української моралі й патріотизму.

в) **Нація**. В осередку ідеології українського націоналізму стоїть нація, як природна категорія, суспільно-політична цінність і жива, самобутня духовно-органічна спільнота, що विकристалізувалася й виросла в означених історичних, геополітичних, господарських і суспільно-політичних умовах. Нація в розумінні українського націоналізму — це єдність усіх прошарків і всіх поколінь („живих, мертвих і ненароджених”), спаяних спільною історією, культурою, мовою, традиціями, територією та спільною волею жити самостійним, ні від кого не залежним життям у власній державі. На шляху історичного розвитку людства нація стала основним підметом міжнародного життя і силою, яка відіграє вирішальну роль у формуванні історичних процесів у світі, стала підставою політичної організації світу. Ідея національної волі відповідає найглибшим прагненням усіх народів. Постійне і всебічне зміцнювання розвитку нації як найвищої форми людської спільноти вирішить і питання дальшого існування будь-яких імперій, а разом із тим приведе до ліквідації панування одного народу над іншим.

г) **Держава**. Згідно з ідеологією українського націоналізму, національна держава — найвища форма організації буття народу, яка служить інтересам її громадян, а її структура і устрій відповідають притаманним прикметам нації та потребам її життя. Тільки власна національна держава може забезпечити нації вільний розвиток усіх її духовних і матеріальних сил та належне місце між іншими державними народами. Національна держава — постійна об'єктивізація волі нації і одиниці.

ДО ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Українська держава буде:

а) **Національною**, — тобто державою української нації, і охоплюватиме всю українську етнографічну територію. Національні меншини в Україні будуть користуватися рівними правами, а їхній розвиток буде гарантований законодавством Української держави.

б) **Правовою**, — тобто виконання влади буде нормоване законами і підлягатиме контролі народу.

в) **Всенародною**, — тобто державою, в якій джерелом влади буде народ і яка забезпечуватиме соціальну справедливість жителям української землі.

В Українській державі буде забезпечена свобода слова, думки, сумління, віровизнання, політичного переконання, зборів, політичних, суспільних і професійних організацій, вибору праці й місця осідку, особиста безпека перед незаконним обшуком, арештом, порушенням мешкання, влади і права дідичности.

**

Державний лад України мусить виростати з духовности нації і відповідати психіці, характерові, суспільній структурі, історичним традиціям, життєвим потребам...

Джерелом влади в Українській державі буде народ-сверен. Державно-політичний народоправний лад буде побудований на авторитеті влади, що походитиме з прямого представництва народу, забезпечуючи його участь в керуванні державою.

В Українській державі буде триподіл влади: законодавча, виконна і судова.

Державна адміністрація формуватиметься на основі професійних кваліфікацій, а не за політично-партійною приналежністю.

ВІДНОШЕННЯ ДО РОСІЇ

Взаємовідносини між Україною і Росією позначаються довговіковою боротьбою українського народу з російським агресором. До того часу, поки українські землі не будуть звіль-

нені від російської окупації і поки російський народ не визнає не лише права українського народу на вільну і незалежну державу, але й його здійснення, не може бути реальних передумов для встановлення нормальних взаємин між українським і російським народами. Стверджуємо, що і російсько-більшевицький режим і всі без винятку російські протисовєтські політичні середовища намагаються всіма силами зберегти в цілості російську імперію і втримати в залежності від Росії український нарід. Стверджуємо також, що досі російський нарід не тільки не засудив імперіялістичної політики своїх режимів царської і совєтської доби, але, навпаки, як у минулому, так і тепер підтримує політику загарбництва та поневолення інших народів і готовий навіть на найбільші жертви майна і життя, щоб зберегти неподільною свою імперію.

ОУН вважає, що російський імперіялізм був і є спричинником всіх національних лих і неймовірних страждань народів цілого східньо-європейського простору і Азії. Російський імперіялізм, спираючися на підтримку і силу російського народу і визискуючи десятки поневолених народів, є загрозою для всього світу. Тому ОУН заступає погляд, що в інтересі всіх поневолених Росією народів і в інтересі народів цілого світу є можливо найскоріша ліквідація російсько-більшевицької імперії і відновлення або створення самостійних національних держав усіх поневолених народів.

Якщо б під тиском національно-визвольних революцій поневолених націй і свободолубних сил світу повстали в російському народі сили, які засудили б російський великодержавний шовінізм і імперіялізм, визнаючи право на державну незалежність всіх поневолених народів і допомагаючи ефективно провести його в життя, та активно виступили б проти власного імперіялістичного проводу, задовольняючися власною державою на етнографічній російській території, — то вони могли б прискіпити упадок імперії і причинитися до заведення справедливого міжнародного ладу в уярямлених тепер Європі й Азії.

ВІДНОШЕННЯ ДО ІНШИХ СУСІДІВ УКРАЇНИ

ОУН визнає національний принцип державної організації як підставу приязних взаємин з усіма іншими сусідами Укра-

їни, рішуче відкидаючи при тому будь-чії претенсії до українських етнографічних земель.

ОУН визнає, що для впорядкування відносин у Центральній та Східній Європі співпраця між Україною і країнами цього простору може мати позитивні наслідки і може причинитися на цілому цьому просторі до тривалого миру та взаємної безпеки.

Передумовою співпраці і приязні України з її сусідами є визнання обома сторонами принципу державної незалежності і етнографічного принципу як основи територіального розмежування.

УСТРІЙ І ПРОВІД

IV-ий Великий Збір ОУН схвалив оновлений Устрій ОУН, обрав головою Проводу ОУН Ярослава Стецька, останнього члена Бюра Проводу ОУН, обраного в Україні 1945 року, а також вибрав визначену Устроєм ОУН кількість членів Проводу та інших керівних органів.

Згідно з рішенням IV-го Великого Збору, Закордонні Частини ОУН є лише територіальною одиницею ОУН, без окремого правно-організаційного статусу і підчинені безпосередньо Проводові ОУН.

КІНЦЕВЕ СЛОВО ЯРОСЛАВА СТЕЦЬКА

Від імені Проводу і від себе дякую учасникам Великого Збору за виявлене довір'я. Я свідомий, які завдання і труднощі стоять перед Організацією. Проте націоналіст-революціонер ніколи не втікає від відповідальності. Бо „щоб любити спокій — треба бути сліпим і німим”, каже далекосхідня мудрість.

IV Великий Збір повинен стати могутньою рушійною силою нашої всебічної дії, щоб ми успішно продовжували ролі речника і пробойовика великих наших ідей, були організаторами великих переломових чинів.

Наших сил не сміємо міряти мінімалістичними категоріями. Мирилом наших сил ніколи не було і не є зіставлення їх з українським еміграційним партійно-політичним світом, а тільки на-туга нашої боротьби і наших ідейних, дійових, моральних спроможностей, сила нашого характеру, якість і незламність наших

кадрів у боротьбі проти організатора і керманіча загарбницького наступу російської нації на Україну та інші поневолені народи — КПСС та її єдиноне ділимських союзників.

Керувати визвольною боротьбою народу можуть тільки воюючі націоналісти-революціонери, фанатики благородного й великого чину, а не скептики і релятивісти. Наша Організація завжди була з народом і в народі, в його гущі, діяла для народу і черпала з його джерела силу і витривалість.

Революційні концепції ОУН життєво виправдалися, їх здійснювання стало підвалинами для зростання сили нації, запорукою успішного завершення її визвольної боротьби. Всім тим, хто зневірився в українську справу, протиставляємо віру в перемогу нашої правди, абсолютної правди України, в єдиноправильність нашого революційно-визвольного шляху боротьби. Усім, хто знецінює наш Рух і наші революційні візії, хто забуває, що тільки ентузіазм революції зрушує гори, пригадуємо одну з великих правд: „Велике серце ніколи не буде щасливе, коли йому завжди бракуватиме щастя ближнього”.

В переломові епохи духовного упадку й морального розкладу, коли людський розум вагається і хитається, необхідно, щоб провідні люди даних епох були мужніми й чуйнішими, ніж їхнє оточення.

Духовність українського націоналізму — це духовність героїчна, вона дає силу не тільки незламно видержати до кінця, а й мобілізувати оточення, опанувати його нашими ідеями і повести до переможного бою. Українській сучасності ближчі Гомер і „Слово о полку Ігоревім”, ніж сантиментальні, вирозумілі до людських слабостей сучасні романісти.

У глибині героїчного напруження націоналістичної духовності бачимо далекі історичні перспективи і творчі потенції. В Україні знову бачимо людей великої духовної сили, доказом чого є молоде покоління борців, що виростало на прикладах боротьби і героїки Симона Петлори, Грицька Чупринки, Сергія Єфремова, УВО, ОУН, УПА. Воно й продовжує золоту, кров'ю самопожертв политу, нитку традицій боротьби за українську державність.

Україна стає вулканічним островом героїчної духовності, що з підпілля промінєє у світ як світло. Імперіалістична Росія котиться до упадку, як цитаделя старого матеріалістичного світу, призначена на загибель.

Покоління незламних знову і знову народжується в Україні. Революційні візії вчорашнього дня пов'язує з революційними візіями завтрашнього дня. А це передумова, яка завжди давала нашій Організації непереможну силу.

Наша сила не в механічних конгломератах, а в розгортанні нашої дії, яка є в осередку нашої уваги. Сильна ідейно, духовно, світоглядово й морально, однорідна революційно-визвольна організація поневоленого народу — це одночасно сила нації у її боротьбі за визволення. Таким був і є незмінний закон усіх національно-визвольних революцій усіх народів та в усі часи.

Ми простягаємо дружню руку всім, хто розуміє необхідність спільної дії, але не за ціну відречення від основних концепцій та ідей ОУН, не за ціну тих великих ідеалів і принципів, що зробили Організацію непереможним авангардом у боротьбі за волю.

Наш головний ворог — імперіялістична Росія, ворог страшний і жорстокий. Треба величезних зусиль, щоб його перемогти, тим більше в ситуації, коли велику частину вільного світу огортає дефетизм і культ мамони. І коли довкола нас обнижується моральна якість і ідейна наснага, то ще з більшим зусиллям мусимо побуджувати і себе, і наше оточення до внутрішнього горіння великими ідеями, удосконалювати себе, бо перемагає тільки той, хто вірить у перемогу навіть тоді, коли вона видається понад людські сили.

Тому треба рішуче відкинути всі сумніви і скріпити нашу віру в закономірну перемогу нашої правди, а одночасно мусимо пам'ятати, що правда ніколи не перемагає сама собою, перемагає тільки тоді, коли її прапорonoсці-носії, ризикуючи власним життям, з найбільшою самопосвятою борються за її перемогу. Мусимо бути свідомі, що між ідеєю і її реалізацією є тільки наша воля і коли хочемо виповнити прірву поміж бажаним і можливим — мусимо докласти величезних зусиль, виявити нашу незламну волю, а це означає — йти шляхом героїв. Це шлях велетнів, яким завжди йшла ОУН. І цим шляхом підемо далі.

Я свідомий усіх труднощів, що стоять перед нами, але одночасно вірю разом з вами, що соборними силами цілої української нації і спільним фронтом поневолених в російській тюрмі народів — ми досягнемо нашу мету.

В остаточному змаганні з Москвою переможцем буде Київ!

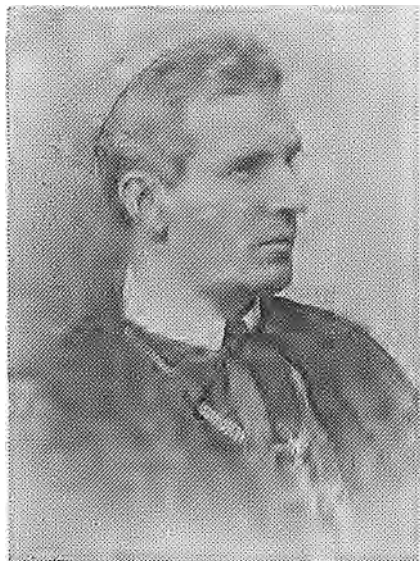
У 100-РІЧЧЯ ІЄРЕЙСЬКИХ СВЯЧЕНЬ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

Правила Ватиканського архіву, на жаль, не дуже сприяють вивченню зв'язків між Римським Престолом і Україною, бо не розсекречені звіти, реляції, аналізи священнослужителів-дипломатів, з яких Римський папа черпав достовірну інформацію про такий трагічний для Галичини і всієї України період. Як зазначив доктор Іван Хома у своїй змістовній книзі „Апостольський Престіл і Україна 1919—1922”, виданій в 1987 році у Римі українським католицьким університетом св. Климентія Папи, документи із секретного Ватиканського архіву „доступні для дослідів поки що до 1903 року”. Тому дослідники цієї проблематики змушені задовольнятися в основному приватними листами, посланнями дипломатів та державних діячів, в яких теж містяться цінні відомості.

Лише окремими офіційними документами користувався й автор наведеної праці при вивченні дипломатичних відносин між Апостольським Престолом і Українською Народньою Республікою. Звідси інтерес до двох невідомих італомовних листів від 27 грудня 1918 і 13 лютого 1919 рр., надісланих до Львова митрополитові Андрееві Шептицькому апостольським візитатором у Польщі монсенсьйором Ахіллем Ратті, майбутнім папою Пієм XI, тим паче, що вони наочно свідчать про те, що папа Бенедикт XV (1914—1922) ще до встановлення дипломатичних відносин з УНР пильно і занепокоєно стежив за поневоленням українським народом. Дипломатичні відносини між Апостольським Престолом і УНР, як відомо, були встановлені після того, як призначений Директорією ще на початку лютого 1919 року голова Надзвичайної Української Дипломатичної Місії „Української Народньої Республіки при Святому Престолі” граф Михайло Тишкевич 25 травня 1919 року вручив довірчу грамоту папі Бенедиктові XV. Офіційне і фактичне визнання Ватиканом УНР зафіксоване у франкомовному листі від 16 червня 1919 року, надісланому голові Директорії УНР головному отаманові Симонові Петлюрі.

Встановлення офіційних стосунків із Ватиканом важко переоцінити. Вони прихилили до долі багатостраждального українського народу представників світової преси, вчених-демократів. Це було в ті трагічні часи і дипломатичним, і особливо мо-

рально-етичним досягненням України, яке мало тривалі позитивні наслідки. Так, у праці французького професора Рене Мартеля „Франція і Польща” (1931 р.) спеціальний розділ відведено „Галицькій рагедії”, в якому відзначено, що Греко-Католицька Церква на чолі з її „духовним воджем Монсеньйором Шептицьким... завжди була союзницею народу в русі за українські вигоди” (с. 220—221).

Митрополит Андрей Шептицький в перший день після єпископських свячень.

Оскільки, як відомо, Апостольський Римський Престол користувався і користується величезним авторитетом у світі, а УНР дуже потребувала свого визнання Ватиканом, можна подумати, що ініціатива призначення графа Михайла Тишкевича на найпочесніший дипломатичний пост глави Української Місії при Ватикані, а Петра Карманського — секретарем, визріла у компетентних колах Директорії. Обое вільно володіли іноземними мовами, добре знали зарубіжну історію і літературу, вміли поводитися відповідним чином у вищому світі. Насправді, вони опинилися на цих дуже відповідальних посадах скоріше всього випадково. Добір проводу Місії при Святому Престолі описав П. Карманський у львівській газеті „Діло”. „Мій знайомий з Українського табору полонених у Залізведель, колишній прапорщик Байлів, дізнавшись про мою гостину в Києві і знаючи, що я добре ознайомлений з Італією, піддав мені думку, щоб я старався зайняти вільне місце в місії до Італії, і з цією

метою звів мене з братом тодішнього прем'єра міністрів Чеховського, Андрієм, а цей представив справу своєму братові. У зв'язку з цим, голова італійської Місії проф. Д. Антонович порадив мені з'ясувати Урядові потребу висилки дипломатичної Місії до Ватикану і сам же дораджував мені у докладі до Уряду запропонувати на голову цієї Місії гр. М. Тишкевича, що перебував у Льозані. Я так і зробив, і моя пропозиція була Чеховським ухвалена. Вправді тодішній голова Директорії В. Винниченко не погоджувався з тим, щоб соціалістична республіка мала своїм представником аристократа, та кінець кінців гр. Тишкевичеві виставлено прамоту і дипломатичний паспорт... Коли я десь наприкінці березня 1919 р. приїхав до Льозани і представився своєму шефові (М. Тишкевичеві), він вже знав про своє іменування і незвичайно радів з приводу свого призначення..."

Питання офіційного визнання УНР Ватиканом цікавило й Ісидора Нагаєвського. Посилаючись на спогади секретаря Української Дипломатичної Місії при Святому Престолі професора Петра Карманського, названий вчений у праці „Історія української держави ХХ століття” пише, що Ватикан у перші місяці 1919 року „не мав ще офіційних даних” про Україну, тому „отягався з визнанням” її незалежності, а невдовзі „змінив свою думку про нашу справу і виявив охоту прийняти Місію урядово”. Виявлені нами два листи (а їх, напевно, було набагато більше) спроможні поставити під сумнів наведене перше занадто категоричне твердження. А друге твердження, яке не супроводжується аргументацією, передбачає, що чийсь змагання причинилися до прихильного ставлення Ватикану до України.

Зв'язкам України із Святим Престолом присвячено, на жаль, лише один рядок у праці професорів Аркадія Жуковського та Ореста Субтельного „Нарис історії України” (Львів, Вид-во НТШ, 1991, с. 96).

З приводу історичних відвідин 25 травня 1919 року М. Тишкевичем папи Бенедикта XV, під час яких український дипломат передав протест свого уряду у зв'язку із загарбанням Східної Галичини перекинутою із Франції Антантою 80-тисячною армією Юзефа Галлера, арештом численних українських священиків, різними насильствами, скоєними цією армією, доктор І. Хома писав, що праф Тишкевич просив папу „підтримати українську справу на Мирній конференції в Парижі, призна-

чити день збірки для українців, що потерпіли в часі війни, вислати апостольського делегата на Україну..." А щодо ставлення папи Бенедикта XV до голови Української Місії при Ватикані, і до українського народу вчений далі вказав, що папа дуже прихильно прийняв М. Тишкевича, який „вже давніше був відзначений папським орденом св. Григорія Великого, з ентузіазмом говорив про українську самостійність, запевнив про свою прихильність до українського народу та висловив надію, що українська справа буде вирішена згідно з засадою про самовизначення народів”.

Обидва вказані італомовні листи, які зберігаються у фондах Центрального державного історичного архіву України у Львові, привертають до себе увагу ще й тим, що в них вже порушені й деякі думки, запропоновані пізніше М. Тишкевичем на розгляд папі. Прихильне ставлення папи Бенедикта XV до українського народу, офіційне визнання ним права української нації на самовизначення залежало на цей раз не тільки і не стільки від самої справді заслуженої особи видатного українського інтелігента Михайла Тишкевича.

На міжнародній теоретичній конференції: „Збройні сили України: історія та сучасність”, яка відбулася у Львові 3-4 вересня 1991 року, вказані листи викликали інтерес окремих вчених вже самою датою їх написання. Перший написаний через два місяці після проголошення 1 листопада 1918 року Західньо-Української Народньої Республіки, яку митрополит А. Шептицький підтримував, навіть їздив в кінці 1921 року за океан з метою, щоб Канада і ЗСА її визнали і надали їй фінансову допомогу. Другий — написаний за два дні до початку успішної Вовчухівської операції УГА, яка на пропозицію місії, очолюваної генералом Бартелемі, про перемир'я між ЗУНР і Польщею від 28 лютого 1919 року, була припинена. На вказаній конференції важливо було доповісти, що на прохання Римського папи посприяти тому, щоб „матеріальну силу війни замінила моральна сила права, щоб сум'яття і страхіття насильства припинилися і були замінені спокійними дискусіями, як личить людям, тим паче християнам”, митрополит А. Шептицький рішуче обстоював національні права свого народу, закликав Римського папу відверто стати на бік скривджених галицьких українців. Другий лист апостольського візитатора до митрополита А. Шептицького від 13 лютого 1919 року дає підставу навіть

стверджувати, що галицький пастир закликав папу Бенедикта XV „винести справедливий вирок” у східньогалицькому питанні. Навряд чи ми дізнаємося про зміст листа митрополита від 24 січня 1919 року, але те, що А. Шептицький увіковічнив у ньому свою цілком незалежну позицію, висловлював „тривожні зауваження” і відверту критику з приводу перемир'я, з якого, як відомо, польська шляхта сповна скористалася, напевно, зацікавить дослідників. Треба було привернути увагу і до того, що митрополит А. Шептицький „розглядав свою владу” і при умиротворенні пастви „так бажаному Святим Отцем”, і при дискусіях, „виходячи із ситуації загалом”. До речі, А. Шептицький керувався цим же визнанням принципом, коли 4 січня 1919 року відповідав на лист польського генерала Розвадовського від 1 або 2 січня 1919 року.

Доцільно ствердити, що папа Бенедикт XV (а далєбі не тільки він один) жорстоко помилився, коли вважав, що на Мирно́мі конгресі „бу́де можливи́м ви́рїшення політи́чних, націо́нальни́х і тери́торіа́льних пита́нь”, прийнятне не для українців. Відомі члени уряду ЗУНР Євген Петрушевич, Василь Панейко та інші теж дотримувалися думки, що східньогалицьке питання за підтримки Франції і Англії буде остаточно і справедливо вирішене Паризькою Мирною конференцією. Схоже, один лише Р. Роллян ще 17 вересня 1918 року назвав майбутнього одвертого недруга галицьких українців — Ж. Клемансо „м'ясником” і записав його „безчесні слова”, сказані у французькому парламенті. „Жахливий рахунок одного народу до іншого народу відкритий, і він буде оплачений”.

Р. Ролляна, який під час війни уважно стежив, як і папа, за трагічними подіями в Західній Україні, зокрема за „офензивою Брусілова”, вельми хвилювало, чи врахують Ж. Клеменсо, Д. Ллойд-Джордж, Верховна Рада Паризької Мирної конференції права галицьких українців. Не випадково 1919 року під час роботи цієї конференції він мав розмову із В. Панейком, першим державним секретарем закордонних справ ЗУНР і заступником голови делегації УНР.

Головою делегації УНР на цій конференції був призначений голова Української Дипломатичної Місії в Парижі М. Тишкевич. Він замінив на цьому високому посту Г. Сидоренка.

Граф Тишкевич 1919 року видав французькою мовою аж чотири брошури про Україну з метою захисту української спра-

ви у світі та поширення достовірних відомостей про нашу націю: „Історичні документи про Україну та її стосунки із Польщею, Росією і Швецією (1569—1764)”, „Українська література”, „Україна перед Мирною Конференцією” (того ж року видана й італійською мовою), „Україна і релігійна унія із Римом”. В останній з названих брошур автор дав високу оцінку діяльності монсенйора А. Шептицького: „...Всі патріоти згуртовуються навколо Митрополита Шептицького. В Україні є дуже мало людей, які користуються подібною популярністю. Звичайно, він передусім репрезентує Унію, але водночас він репрезентує саму Україну в тому, що вона має найбагатшого й гідного найвищого пошанування. На Заході та в Римі не поінформовані про те становище, яке займає великий мученик національної ідеї і апостол Унії...” (с. 12). Більше того, в Італії для широкого загалу сам політонім „Україна”, етронім „українець” були мало відомими. Коли українських військовополонених з Галичини, і з Буковини та Закарпаття італійці питали, якої вони національності, далеко не всі з них називали себе українцями. Наші єдинокровні брати казали, що вони — „австрійці”, „рутенці”, „руські”, „русини”, „руснаки”.

Наскільки важливою була вказана подвижницька діяльність М. Тишкевича свідчить також лист від 14 березня 1919 року, надісланий Румунським посольством у Франції Паризькій Мирній конференції. З нього можна збагнути ставлення сусідньої країни до Галичини: „Ми — остання твердиня проти большевизму... між українцями і большевиками не треба робити жодної різниці (aucune distinction). ...Угорці співпрацюють з українцями”.

І. Хома наводить цінний лист М. Тишкевича від 12 листопада 1919 року до посла Ю. Бачинського в ЗСА, з якого довідуємося, що папа Бенедикт XV відразу відгукнувся на прохання голови української делегації підтримати українську справу на Паризькій Мирній конференції: „Папа зараз же зателефонував в Париж до свого легата Монсінйора Черетті (секретаря Надзвичайних Справ Ватикану) і довідався, що справа нація стоїть дуже погано через те, що наші вороги представили її як німецько-большевицьку авантюру купки недоспілих політиків, позаяк маса населення є темна і національно не свідомо. З цього приводу я негайно зробив спростування... Папа запевняв мене, що він цілком на боці Самостійної України і сказав, що Рада П'ятьох останнє слово про Україну не сказала”.

Активно вкличився у політичні змагання і В. Панейко. Прибувши в березні 1919 року в Париж, він надіслав президентові ЗСА Вільсонові телеграму в обороні української справи. Відповідь на цю телеграму була надрукована в паризькій газеті „Ле Тан” від 30 березня 1919 року: „Президент Вільсон отримав Вашу телеграму від 17 березня, в якій ви зачіпаете відносини між Україною, Польщею і місією генерала Бартелемі. Президент поставився до цього з найсерйознішою увагою. Президент хоче Вас запевнити, що він здає собі справу з цієї обстановки, і що зараз же буде відряджена спеціальна міжсоюзницька місія для проведення розслідування усіх цих фактів.

Президент вважає, що в спільних інтересах Україна зараз же припинить військові дії, чекаючи цієї місії.

Президент думає, що Україна довірятиме щиросердечності союзницьких урядів при розв'язанні незгоди між Польщею і Україною щодо Східньої Галичини і знайде справедливе вирішення цього конфлікту”.

Галицьких українців, м'яко кажучи, обдурили. Франція і „французька” Польща затримувалися із вирішальним ударом, бо ще не перетягнули, на свій бік усю Антанту. Крім того, вони ще не знали, яким шляхом можна швидше перекинути в Галичину армію Ю. Галлера.

У зв'язку з цією акцією урядів „цивілізованих” країн доцільно навести пізнішу думку-афоризм митрополита А. Шептицького, спрямований проти зловживання владою для гноблення „інших партій чи національностей”. „Чесноти промадян, що беруть участь у владі, мусять бути тим більші, чим більше партійність і національний шовінізм засліплюють людину супроти прав противників”.

Мирна конференція, хоч і не визнала за Польщею права на володіння Східньою Галичиною, все ж уповноважила її тимчасово зайняти цей регіон. Згідно з підписаним 10 серпня 1920 року Севрським договором Східня Галичина, залишаючись під опікою держав Антанти, фактично була окупована польськими військами. У такий спосіб створювалося і підтримувалося враження, що східньогалицьке питання може бути справедливо вирішене.

Не випустимо із виду свідчення з цього приводу Дж. Дже-ноккі, призначеного 13 лютого 1920 року апостольським візитатором України. Як показав І. Хома, названий дипломат не міг

приїхати в Україну через воєнні дії. Крім того, польські власті в Галичині не бажали його приїзду, бо він, на їх думку, міг підіграти українські сепаратистські настрої. В листі із Відня до референта Східної Конгрегації монс. Е. Бенедетті, апостольський візитатор України Дж. Дженоккі писав 27 квітня 1921 року: „Кажуть, що в травні вирішиться доля Галичини. Не дуже віриться. Франція, яка зараз стала справжнім когутутом у курнику, надто близько взяла до серця польську курку”. (с. 93).

Вже відійшовши від дипломатичної діяльності, граф Тишкевич зимою 1922 року привернув увагу голови французького уряду Р. Пуанкаре до „справи України”. Р. Пуанкаре в своїй відповіді від 22 лютого 1922 року запевняв: „Ви можете бути впевнені в доброзичливості та симпатії, якою насажений французький Уряд у своєму ставленні до українського населення у регіонах, а також у високому почутті справедливості, яким його політика керуватиметься і надалі в питаннях, які стосуються європейського Сходу”. А вже через рік, 14 березня 1923 року, Рада послів великих держав — Франції, Англії, Італії та Японії прийняла в Парижі ганебну ухвалу про анексію Східної Галичини Польщею. З цього приводу прем'єр-міністр Польщі Сікорський заявив у своєму виступі 16 березня 1923 року у сеймі, що Львів і Східня Галичина „будуть навіки вічні належати до польської держави”. Тому зауважимо в дужках: яким би незаконним не був з боку сталінського режиму СРСР акт 17 вересня 1939 року, він все ж окасував беззастережно імперіалістичну ухвалу Ради послів Великих держав про анексію Східної Галичини Польщею, „узаконену” підписами Р. Пуанкаре (Франція), Е. Філіпса (Англія), Р. Авеззали (Італія) та Матсуді (Японія). Протестуючи проти рішення Ради послів від 14 березня 1923 року про анексію Польщею Східної Галичини, Р. Роллян писав: „Це один з тих жорстоких актів беззаконня, з яких складаються договори 1919 року. Таких договорів є кілька. Договори ці (Версальський, Севрський та інші) треба би повністю переглянути. Але оскільки Ліга Націй спеціально створена з метою їх захисту, то немає сенсу звертатися до неї із скаргою”. Листа цього його адресат француз Е. Пріва передав В. Панейкові, який надрукував його 22 жовтня 1930 року у львівській газеті „Діло” у своєму перекладі з істотною неточністю у першому реченні.

Прагматичні керівні кола Франції, Англії, Італії розглядали наполегливі претенсії польського уряду на володіння Східною

Галичиною не під кутом зору прав українського народу, високих принципів, які вони, як от Р. Пуанкаре, тільки деклярували, а виключно з погляду своїх господарських і економічних інтересів у прикарпатському краї.

Цікаво, що Р. Роллян уже в червні 1916 року записав у щоденнику думку з цього приводу одного з керівників Міністерства Закордонних Справ Франції Ф. Бертело: „Франція буде керуватися своїми інтересами... Право народів... — це — дурниця!”

Митрополит А. Шептицький відчував, що за спиною українського люду Галичини готується нечувана несправедливість. Після підписання Ризького договору 1921 року він на тривалий час виїхав закордон, мав бесіди із папою Бенедиктом XV, виступав із лекціями в багатьох країнах Європи, а після обрання 6 лютого 1922 року Ахілля Ратті папою (який взяв собі ім'я Пія XI), він мав із ним кілька зустрічей. Крім того, маємо скупі відомості про те, що на початку березня 1923 року він поїхав до Парижу, де мав розмови із керівниками Французької Республіки Р. Паункаре та А. Бріаном, але ці переговори не мали позитивних наслідків для України. Повертався митрополит до Галичини вже після трагічного 15 березня 1923 року, що дало „підставу” польській розвідці арештувати його на чесько-польській границі. Зрозуміло, що для польських властей повернення митрополита до Львова було цілком небажаним. Від ще тривалішого інтернування в Познані його врятувала енергійна інгеренція і протест Римського папи Пія XI.

Зрозуміло, як важко було боронити українську справу не тільки митрополитові А. Шептицькому, а й апостольському візитаторові А. Ратті, який надсилав свої листи із Варшави, де був оточений шовіністичними колами.

Подвижницька діяльність митрополита А. Шептицького на культурно-просвітницькій ниві, зокрема його голосна промова в Палаті Панів у Відні 1910 року у справі заснування українського університету саме у Львові, націлена на національне визволення і відродження українського народу, не перешкоджала йому з великою повагою ставитися до інших народів, інших культур, високо цінувала свободу як сферу для інтелектуального і морального розвитку людей. Крім того, як відзначав І. Франко, митрополит А. Шептицький писав листи „чистою галицько-руською народною мовою... замість запліснїлої псевдо-

церковщини, якою промовляли його попередники... а подекуди, приміром, у голоснім посланню до гуцулів, не цурається промовляти навіть діалектом — річ досі нечувана у наших церковних достойників...

Він не промовляє так, як його попередники, звисока, авторитетно... і не „возвіщає”, а говорить попросту, як рівний до рівних, як чоловік до людей...”

Не можна лишити поза увагою й те, що митрополит А. Шептицький уводив, що такі локальні етноніми, як „русин”, „рутенець”, перешкоджають успішному утвердженню політичному „Україна” на поштованих українських землях, на міжнародній арені, заважаючи піднесенню самосвідомості української нації, її визнанню у світі. А вже, виступивши на захист релігійно-національних і соціальних прав галицьких, буковинських, закарпатських українців, які бідували на французькій землі, він роз’яснював у блискучому за стилем франкомовному циркулярі від 10/23 березня 1913 року до високопоставлених церковних достойників Франції, що „більша частина населення Східньої Галичини...”, інших регіонів — українці, як і ті люди, які споконвіку займають „величезну територію, яку звуть Україною”. Далі митрополит А. Шептицький зазначив, що українців називають ще й рутенцями і малоросами. Але українці, наполягав він, відрізняються від росіян „з етнографічного і мовного поглядів, між ними і поляками існує велика відмінність, а їх (у Франції) іноді не розрізняють...”

У науковій літературі утверджується думка, ніби після вступу 1914 року царських військ у Львів митрополита А. Шептицького відразу було депортовано углиб Росії. Проте із спогадів безпосереднього свідка, російського полководця О. О. Брусилова дізнаємося, що він депортував великого українського патріота не через те, що той ще до війни був „очевидним ворогом Росії”, а тому, що „лочав знову... виголошувати церковні проповіді, відверто нам ворожі”. А це був великий злочин, бо Галичина, писав Олексій Брусилов у наказі до своєї армії за серпень 1914 року, — „древня російська земля”, де „русини, природньо, були на нашому боці, крім партії так званих мазепинців, які виставили проти нас кілька легіонів”.

А передбачливий митрополит, спостерігши, що разом з російськими військами до Львова вступили й численні представники царського духовенства, вже 6 вересня 1914 року у своїй

недільній промові з амвону Успенського собору закликав радіти з приводу падіння праниці, яка роз'єднувала галицьких українців і „наших братів з другого боку”. Крім того, порадивши залишитися вірним своїй Церкві, проповідник заявив, що правдива віра не може бути „вірою казенною” (державною). Це був прозорий натяк на віросповідання імперських окупантів.

18 вересня 1914 року митрополит був вивезений спочатку до Києва, звідти до Нижнього Новгорода, пізніше до Курська, а згодом до Суздаля, де його тримали в особливо гнітючій обстановці. Під тиском світової демократичної думки, зокрема завдяки європейськи знаному письменникові В. Г. Короленкові, який виступив у російській пресі в обороні митрополита, останній з кінця 1916 року проживав у м. Ярославлі в приватному помешканні. Тут митрополита застала і визволила Лютнева революція. До цього слід додати, що ніякі в'язницькі умови, жодні поневіряння не змогли перешкодити митрополитові підтримувати таємний листовий зв'язок із Римським Престолом.

Професор В. Косик у завершуючій частині свого дослідження, присвяченого політиці Франції щодо України, дійшов до висновку, що „війна 1914—1918 років припинила будь-яку діяльність на користь пригноблених народів у російській імперії і такий стан речей залишиться незмінним до Російської Революції...” Саме ця війна загострила увагу Р. Ролляна до українців і України. Співчуюючи жахливому стновищу галицького селянства, він пише у квітні 1915 року, що французький журналіст Е. Пріва, який об'їздив усю Галичину, чомусь не здригнувся від „страхітливого видовища” у селах, „хоча й бачив, як на полях жінки викопували погано похоронених мерців, ноги яких стирчали з-під землі, і копали для них нові могили”. В результаті цієї війни, зробив висновок Р. Роллян, „в Галичині села знищені, міста не надто потерпіли, Львів майже не постраждав”. Він з іронією додав, що після окупації Львова царськими військами над вивісками німецькою і польською мовами з'явилися російськомовні. Крім того, факел свободи Паризького міжнародного тижневика „Ле Курр'е Ероpeen”, який запалив 1904 року видатний норвезький письменник, мислитель і громадський діяч, лавреат Нобелівської премії Мартініус Б'єрнстєрне Бйорнсон, його французькі та українські однодумці, поніс далі під час Першої світової війни вже інший добротний франкомовний журнал — „Ля Рев'ю Юкрєнен”, який заснував

1915 року в Льозанні галичанин професор Артур Зеліб за ініціативою Василя Панейка. З цього часопису черпали багату інформацію про український народ, його історію, культуру і літературу, про Тараса Шевченка Р. Роллян, Г. В. Плеханов, широкі кола освічених людей у світі. Окремі особистості серед них, будучи розтризовані (як от Р. Роллян) долею України, будучиною її народу, правильно вживали самоназву українців, політонім „Україна”.

За вживання етніоніму „українець”, політоніму „Україна” митрополитові А. Шептицькому робили зауваження. Про це наочно свідчить лист від 11 квітня трагічного для українського народу 1933 року, надісланий, як зазначено на коверті, „рутенському митрополитові у Львові” монсенйорові Андрееві Шептицькому Священною Конгрегацією Східніх Церков у Римі. У ньому запропоновано уникати вживання в документах таких небажаних словосполучень, як „його український народ” (*suo popolo Ucraino*), „більша частина цього ж народу” (*la maggior parte dello stesso popolo*) „велика Україна” (*grande Ukraina*).

Як бачимо, дещо змінилася політика Римського Престолу щодо України, зате не змінився митрополит А. Шептицький, напружена думка якого і далі працювала в ім’я піднесення національної свідомости українського народу, задля його свободи та утвердження у колі рівноправних європейських народів.

Варто сказати, що папа Бенедикт XV у жовтні 1918 року прилюдно висловив думку, щоб усім народам, які належали до російської імперії, було надано право „самим вирішувати свою власну долю, розвиватися і розцвітати відповідно до своїх обдарувань”.

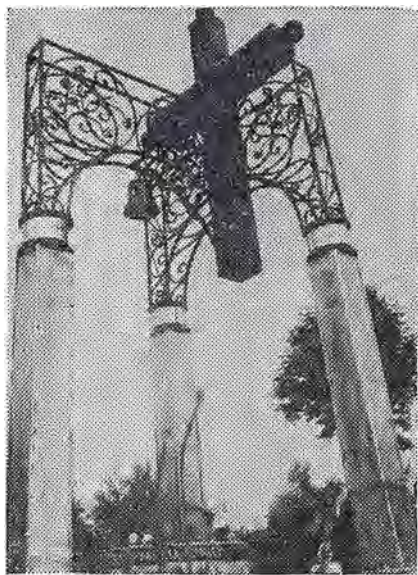
У доленосні часи для українського народу святоюрський майдан у Львові завжди заповнювався людським морем. Віруючі і невіруючі розуміли, що думка митрополита А. Шептицького звернена в майбутнє українського народу, до його свободи та суверенности. Сам митрополит, який був мудрим політиком, сягав своїм світлим умом вже у період після здобуття Україною самостійности, давав поради і застерігав, бо бачив і нашу силу, і наші слабкості. Вельми актуальними для наших днів є наступні думки Його Ексцеленції: „До якого ступеня зуміє український нарід коли Бог дасть йому рішати про свою долю, уникнути всіх тих небезпек і дати українській суверенності такі форми, які запевняють свободу громадян і ненарушність національних

границь батьківщини, та виминути всі небезпеки в тій праці, покаже щойно майбутнє. Ми, себто Духовенство Галицької Области, мусимо виконати свій обов'язок і старатися всіма силами причинитися і молитвою і радою і, оскільки наші брати приймуть нашу співпрацю, ділами помагати їм у праці..."

В Галичині, за Карпатами і шанувальники, і недруги митрополита А. Шептицького, названого Іваном Франком Мойсеєм українського народу, усвідомлювали, якою величезною інтелектуальною і моральною силою він володів. Ужгородський і Мукачівський владика Петро Гебей схвилювано мовив 1928 року на Львівській конференції українських єпископів: „Ексцеленціє, Ви є наша слава! Ви є наше сонце!”

(Документи з Ватиканських Архівів)

ПАМ'ЯТАЙМО ПРО ТРИДЦЯТЬ ТРЕТІЙ

Пам'ятаймо і нащадкам своїм розкажім, що у цей чорний **ТРИДЦЯТЬ ТРЕТІЙ** більше як **СІМ** мільйонів українців скосила смерть, за наказом з Москви.

Пам'ятаймо, що біля цього, першого в Україні пам'ятника, жителі села Томашівці на Черкащині молилися за своїх односельчан, за автора першої виданої в Україні книги „Голод 33” Володимира Маняка, який трагічно загинув, за всіх убієнних голодом.

Пам'ятаймо про жертви голоду в своїх молитвах нині і повсякчас.

(Фото з журналу „Україна”)

ГОЛОД У ШЕВЧЕНКОВОМУ КРАЇ

Моє рідне село Вербівка належить до Шевченкового краю. Нині воно зливається з с. Вільшаною, за якою села Шевченкове, Моринці і Будище.

...У 1932 році село мало 725 дворів і 3016 душ населення.

Пишу свідомо, не згущую барв. У 1933 році я працював рахівником колгоспу села Вербівки. Головним бухгалтером тоді був Гаркавий, обліковцем трудовнів — Глушко Андрій, а я, Сизоненко Федір, займався обліком продукції сільського господарства та інших товарів, а також вів касу...

Як же підкрадався страшний голодомор до нашого прекрасного села Вербівки? До 1930 р. в селі була проведена примусова суцільна колективізація: усупільнені коні, воли, реманент, частина корів, овець, свиней і птиці. Відібрано в селян землю. Основа життя суспільства — земля — стала нічیهю. І цей злочин — нічийність землі-матері, годівниці продовжується і досі. Наскільки я знаю, справжніх куркулів, які б тримали наймитів і наймичок, у нашому селі не було...

До влади стали пробиватися такі, що не хотіли працювати, не любили землі...

...Забирали зерно, яке колгоспник отримав на трудовень, забирали ячмінь, хто мав із посіяного на городі. Одно слово, залишали сім'ю на вірну голодну смерть. При трусах у хатах стояв стогін і плач дітей та дорослих. На це від сталінських опричників чули одну відповідь: „Москва сльозам не веріт!“ Як наслідок, узимку з 1932 на 1933 рік спалахнув голод. Найстрашнішою була весна 1933 р. У березні-квітні-травні вже масово опухали і вмирали люди. Та частина дорослих, що ще могла рухатися, прямувала на поля, де з другої половини квітня організували обіди для працюючих. Тим, хто вже опух (ноги ніби колодки), лишилося одне: чекати смерті. На перших порах умирали старші чоловіки й діти. В селі були випадки людодідства... З'явилися факти викрадання дітей...

Ховали померлих так: їздила гарба, на яку кидали трупи, а потім абияк закопували. Чомусь не пригадую сліз. Гадаю, усі сльози були виплакані восени 1932 року під час багатостраждальних реквізицій. Питаю Саньку Гулак: у вас сьогодні чоловік помер, Пантелеймон, а ви не плачете? Санька відповідає: я уже виплакалась за всі дні, коли він лежав опухлий.

Я, каже, чекаю гарби, щоб забрали його. Згодом померла з голоду і Санька.

Над ямами, куди скидали померлих від голоду людей, хрестів не ставили і списків закопаних не складали, а з часом ями заросли і слід їх пропав...

Юхим Жижерун розповідав мені, як одного квітневого вечора 1933 р. він ішов через кладовище і почув слабкий голос: „Не кидайте мене в яму, я ще живий, хочу їсти, дайте мені вареної картоплі”. Біля великої могили стояла гарба, з якої сталінські яничари скидали трупи померлих, серед яких були люди ще з ознаками життя...

Скільки ж вербівчан померло в голодному 1933? Я мав розмову з багатьма очевидцями того страшного голоду. Григорій Євменович Шалений, Василь Федорович Мачула, Кіндрат Терешкович Остапенко погоджуються зі мною, що в нашому селі померло приблизно 25 відсотків людей. Отже, якщо на початку 1933 р. село мало 3016 мешканців, то цифра померлих складає 754 особи. Сюди також входять новонароджені діти до кінця 1932 — першої половини 1933 р., які практично всі загинули...

Звертаємо увагу на те, що в селах Шевченківського краю голод особливо лютував. Так, наприклад, у сусідньому селі Зелена Діброва (куди вийшла заміж рідна сестра Тараса Шевченка) вимерло від голоду в 1933 р. 75 відсотків селян. Це село і сусіднє село Товста, у той час майже обезлюдніло...

(Зі спогаду Федора Сизоненка
м. Черкаси, село Вербівка
„Дзвін”, ч. 9. 1990)

ДІТИ 1933-ГО РОКУ

Того голодного року мені виповнилося одинадцять... Це був трагічний і жахливий рік для дорослих, але ще страшніший він був у селах України для дітей. У моєму рідному селі Синицях Богуславського району на Київщині того року рідко хто мав силу ходити, а якщо й блукав хто зрідка по селі, ледве переставляючи опухлі ноги, то це були діти. Вони шукали порятунку від голодної смерті...

Я також була опухла з голоду й можу дещо розповісти із власного страшного досвіду. Було нас три подружки — Оля Цюпа, Марійка Руденко і я. Поки ноги нас носили, то ми ще ходили до школи. Першою втратила силу і здатність пересування Марійка. Голодна смерть забрала в неї спочатку батьків Федора і Марту Руденків, потім помер її старший брат Іван, який вчився у середній школі сусіднього села Саварки. Марійка залишилася сама. Оскільки в хаті було дуже холодно, то вона, будучи безсила й опухла, якось дісталася до школи і лягла у клясній кімнаті. Ми з Олею зайшли до цієї кляси і побачили її мертву...

...Ніяк не можу погодитися з тими, хто намагається мотивувати це неврожаєм. Я добре пам'ятаю, як восени 1932 року до нас у хату прийшли два хлопці-студенти з київських інститутів. Один був чорнявий і звали його Сашком, а другий русявий — Митя. Вони зайшли в комору, там стояв засік із зерном жита, усе вибрали в мішки, потім послали мене в хату по мітлу. Я принесла їм мітлу й один із хлопців вимів на дні засіка все до зернини, зібрав у ківш і висипав у мішок. Мішки поклали на віз і повезли. Через певний час до нас завітали ще якісь чоловіки й уже нишпорили по городі, штрикаючи шпичками, але нічого там не знайшли, бо закопаного зерна в нас не було.

Навесні 1933 року ми збирали на городі мерзлу картоплю, яка залишилась невибраною під час копання, змішували її з половою і випікали пампушки, а коли з'являлося листя на деревах, то сікли його, особливо липове, і варили „баланду". Коли ж пішли на польові роботи ті, що залишилися живими, то їм давали трохи кукурудзяної мамалити...

(Зі спогадів Марії Запаско
Львів, „Дзвін" ч. 12, 1990)

БІЛА КНИГА

Мені сьогодні пішов 68-й рік, тобто в 1933-му був я одинадцятирічним. Наша сім'я жила у Ворошиловградській області, за сім кілометрів від міста Краснодона на глухій залізничній станції Верхньо-Дуванна. Батько працював тут оглядачем ваго-

нів. Матір сиділа вдома. В сім'ї нас було двоє дітей: я і старший брат. У той час була карткова система: батько отримував 500 г хліба, тюльку, мізерну кількість цукру. На утриманців (так називали тих членів сім'ї, що не працювали) хліба давали по 200 г на душу денно і більше нічого. Ми мали корову. Але вона була тількина і молока не давала аж до червня 1933 року.

Дуже страшною вийшла для нас весна. Ми лягали голодні і вставали голодні. Щоб не вмерти з голоду, ми з братом ходили у степ і виловлювали ховрахів. Робилося це так: знаходили нору, відром лили воду в неї доти, доки ховрах не вискакував. Хопаєш його — і об землю. Пізніше знімаємо з нього шкіру, випотрошуємо нутрощі. Шкірки здавали в пункти „Заготхутро”, а тушки матір варила і ми з братом їх їли. Матір їх хоч і варила, але не їла. Вона казала: „Ліпше вмеру з голоду, але цю гадь їсти не буду”. Пізніше батько поїхав на станцію Канаш Чуваської АССР і привіз пудів зо два борошна. А там і корова отелилася, і ми почали жити вже ліпше.

До того, як переїхати на Донбас, ми жили в селі Лантра-тівці Охтирського району Сумської області. У нас була там хата. Коли ми виїжджали звідтіля, то віддали її іншим людям, сім'ї з п'яти осіб. Відомо, що в 1933 році по Союзі проводилася паспортизація. Батько, для того, щоб отримати паспорт, мусив їхати на батьківщину по довідку про народження. Це булодесь у травні. Він прибув у село надвечір, пішов до своєї хати.

Що ж він побачив? Подвір'я заросло бур'яном на людський зріст. Не встиг батько вступити до хати, як із напіввідчинених дверей вискочив великий вовк. Коли ж батько усе таки зайшов до хати і почав роздивлятися, то побачив, що в хаті нікого нема, довкола висить павутиння, на столі розкидані ложки, порожня миска. А з печі долинали попискування, наче малих цуценят. Коли він запалив сірника і придивився, то побачив декілька малих вовченят. Тут батько ще більше впевнився, що в хаті вже давно ніхто не живе. Оглядаючи обійстя, заглянувши у погріб. От тут він і побачив наших квартирантів, які лежали на долівці в білих полотняних сорочках та штанах. А в розпущені коси жінки був вкручений корінням дрючок, який стирчав аж поверх ляди. Пізніше батько цікавився у тих людей, які там уціліли, чому мертві опинилися в погребі. Йому відповіли, що людей стільки вимерло з голоду, що не було кому копати могили на кладовищі. А дрючок в голові жінки, щоб

не спускатись у погріб з трупом, з його допомогою тіло кинули вниз.

Був батько в селі Довжику, звідки він сам. Це село до 1933 року було досить велике, з великою кількістю населення. В селі була мертва тиша. Батько прийшов до свого брата. Той розповів, що він вижив тільки тому, що надійно сховав зерно, яке не знайшли продовольчі загони. Хто не сховав або сховав погано, той загинув із голоду й опинився у погребях. У селі із 400 дворів залишилося щось із 10, де вижили люди.

Я закінчив Львівський університет, історичний факультет. Ще тоді (1968 рік) мене дивувало, що ніде, жодним натяком не згадувалося про голод в Україні. А я ж вивчав „Основи марксизму-ленінізму”, „Історію ССРСР”, „Історію України”. Добре ховали свої катівські дії наші можновладці. Практично третину цілого народу було знищено голодом! Того народу, який споконвіку вирощував збіжжя на хліб!

Ми тавруємо німецький фашизм за табори смерті Майда-нек, Мавтгавзен, Треблінка та інші, де людей також морили голодом, а потім спаловали. У нас також голодом знищили мільйони українців і винних сьогодні нікого не знайшли. Більше того, з великих державних трибун проголошують: „Не звольте поракунки!”

Правда і справедливість повинні восторжествувати. Строку давности для вершителів геноциду не може бути!

(Володимир Лук'яненко
м. Львів , „Дзвін” ч. 12, 1990)

Богдан Стебельський

УКРАЇНСЬКИЙ НАРІД І ТЕОРІЯ „ЗЛИТТЯ НАЦІЙ”

В природі кожного народу існує тенденція поширювати свої впливи на оточення, тому історія пам'ятає експансії різних народів. Вони відбувалися в ім'я нових земель, в ім'я амбітних завойовників, ради ширення нових релігій, з наміром грабунку чужого багатства, засобами „культурних” місій серед варварських народів, або із-за „братерських” почуттів ідеї визволення „єдинокровних братів”.

Післяколомбійські відкриття нових земель дали нагоду не лише для прагнення золота і для розбудови імперій, а остаточно для творення нових держав. Створені держави не покривалися з межами завойованих етносів та їхніх культурних традицій, а виключно в границях завойованих територій новими окупантами і адміністративною спромоги їх вдержати під власною контролею. Приклади можна взяти із колоніальних зразків Африки і Північної та Південної Америки.

Роля Європи у відкритті „Нового світу” завершилася створенням ряду нових держав, а з цим і „націй”, які не покривалися з етносами території автохтонів ані мовно, ані культурно, ані всіма іншими компонентами, що визначають етнос-нарід.

Коли порівняти етнічні процеси Північної Америки, їх розвиток, з процесами Південної Америки, що були реалізовані на півночі британцями та французами, а на півдні — еспанцями і португальцями, можна зробити висновок, що в першому випадку творилася суспільність, для якої „добрий індіанець, коли мертвий”, у другому випадку навіть і живий, коли продуктивний. На півночі зберігся індіанець у малому відсотку, лише у резервах, на півдні удостоївся метисації та асиміляції, расово домінуючи у Мехіко, Гватемалі, Нікарагуа, Колумбії, Перу, Болівії і Парагваї та в тотальній меншості у таких державах з європейським населенням, як Аргентина, Чіле, Уругвай чи хоч би Бразилія або навіть Венесуела, в яких індіанське населення затрималося частинно, дякуючи природній ізоляції.

На території Східної Європи відбулися подібні процеси, які охопили згодом не лише народи Східної Європи, але теж і Північної і Центральної Азії. Зародком майбутньої імперії було Володимир-Суздальське князівство, згодом під назвою Великого Московського князівства, держави в'ятичів, воно приєднало інші князівства, що входили у склад держави Київської Русі — України, розгромленої наїздом татарської орди Батия в 1240 році, а до того поділом Київської Русі на удільні землі.

Відомо, що Київська Русь була імперією і охоплювала територіально різні етнічні території. Центр і південь держави споконвічна територія слов'ян-автохтонів від неоліту, предків сучасних українців, північ від Прип'яті — славізовані балти і від джерел Десни і Оки над Волгою — славізовані угро-фіни і татари.

Територію України від палеоліту заселяють автохтони євро-

пейдної гоманоньської раси (Г. П. Зіневич, С. І. Круц, Г. Ф. Дебец). Мала родина — соціальна риса української культури, притаманна населенню України від палеоліту (житла стоянок у Межиріччі. Українська глинобитна мальована хата сягає традиціями хати неоліту — культури „трипілля” (Е. Є. Бломквист, В. Щербаківський). Домінантний орнамент української геометричної вишивки має генезу походження з меандру на бивнях мамута „мізинської культури” (Т. Г. Шовкопляс). Досі живе в орнаменті української писанки елемент спіралі, характерний і доміантний у формах „трипільської культури” неоліту (В. Щербаківський). Індоевропейські мови формуються на території сучасної України ще в палеоліті (В. Н. Даниленко). Культура України — „трипільська”, „скитів-орачів” і „черняхівська” — геополітична колыска українського етносу, народу і нації (П. Курінний, В. Петров, Я. Пастернак, М. Брайчевський, В. Н. Даниленко).

Для прикладу наведемо ряд археологічних культур України, що безперервно свідчать про постійність хліборобства у матеріальній культурі українського етносу впродовж семи тисяч років від „буго-дністровської” доби неоліту, „трипільської” доби бронзи, „білогірудівської” і „чорноліської” — культур доісторичних та історичних вже (за Геродотом) „сколотів — хліборобів і орачів”, а згодом антив — „черняхівців” і, остаточно, полян-русів (за Нестором), що створили Київську державу Русь-Україну, духовий і адміністративний центр слов’янства Східної Європи.

Основним заняттям балтів можна уважати скотарство, а угро-фінів — мисливство і рибальство. Хліборобство приносять слов’янські колоністи, що мовно асимілюють автохтонне населення балтів та угро-фінів. Цими колоністами були із півдня словени і кривичі та із заходу в’ятичі і радимичі (за Нестором — перші слов’яни, другі — „від ляхів”).

При аналізі генези народів і їх культур обов’язково треба узгляднити процеси їх формування. При аналізі поняття „слов’янський нарід”, слов’янська мова в сучасних поняттях етносу рішає. Але ж бо етнос — це не тільки мова, це також культура, історія, психіка і антропологічна структура народу. Тому при аналізі і висновках в науці про етнос треба враховувати історичну перспективу розвитку. Бо в одних випадках латиняни постали як суперстрат (римляни) і субстратні латинські наро-

ди — французи (кельти), еспанці (іберійці), румуни (даки). Подібно у германських народів суперстратом можна уважати варязько-скандинавський мовний первень, а до субстратних і британський і німецький, що своїми коренями сягають різних ґрунтів. Бувають і парадокси. Місію з'єднання німецьких земель провадила Прусія, конгломерат балто-слов'янського субстрату, як у Італії П'ємонт відносно нащадків давніх римлян.

Ми знаємо, що на Балканах слов'яни появилися як суперстрат, завойовуючи та асимілюючи іллірців, македонців, греків, даків і траків. Десь збереглися (Югославія), десь улягли — стали субстратом (Румунія), або перемогли культурно тюркський суперстрат (Болгарія).

Після удару татарської орди на Київ і його розгрому ослабла його державна сила, і тіло українського народу стало на цілі століття наражене на фізичну і духову витрату, український етнос звужувався жертвами боротьби із наїзниками, але не втрачав духової і фізичної самобутності, опанцерений християнською вірою проти атакуючого турецько-татарського ісламізму з однієї сторони і східнім обрядом християнства проти польської великопростірної експансії, прикритої плащиком польського, хрестоносного католицизму.

Після упадку татарської імперії в Азії і над Волгою Велике московське князівство не тільки могло усамостійнити себе політично від сильніших сусідів, але ізольоване у глибоких лісах, перевиховане державно на деспотичних засадах абсолютної дисципліни і татарської жорстокости, очищене від давніх демократичних впливів Києва і його „Руської правди”.

Консолідація Великого московського князівства і перемога над татарами дала можливість збирати на півночі спадщину Київської Русі — окремі землі.

В 15-му столітті і на початку 16-го московським царям, а зокрема за володіння Івана III Васильовича і Василя III Івановича „збирання руських земель” було завершено. Під московське володіння увійшли князівства: Ярославське, Ростовське, Новгородська республіка, князівство Тверське, Поков, Смоленськ і Рязань.

В цій добі культурний суперстрат Київської Русі і Новгороду зникає на окупованих Москвою землях, а виринає із надрів угро-фінського і татарського субстрату, що став новим су-

перстратом, суперкультурою, суперетносом, завданням якого було звести до одного знаменника слов'яномовні чи славізовані етноси.

Централізована держава вимагала централізованої управи. Постає кодекс законів (Судебник 1497), що узаконив кріпосне право. За царювання Івана IV Васильовича Грозного (1547-84) появились нові централізуючі закони абсолютизму царської влади (Судебник 1550). Приблизно в тому часі починається завоювання татарських ханатів, Казанського і Астраханського, поневолення народів Поволжя: татар, марійців, удмуртів, чувашів, а також мордвинів, башкирів.

Сконсолідувавши в одній державі Великого московського князівства надволзькі народи, етнічно угро-фінські і татаро-тюркські, Москва відкриває імперський шлях в напрямі Уралу і Азії, в Сибір, на півночі, і в напрямі ріки Волги, на півдні, до Кавказу.

Оперуючи великими джерелами сировини на нових окупованих землях, Москві, як новоствореній імперії, потрібні були зв'язки із Європою, отже Балтицьке море. (Лівонська війна, 1558-83).

В тому часі Україна, притиснута між татаро-турецьким молотом і польським ковадлом, між татарським ясиром і польською панщиною, залишена виключно на власні сили Війська Запорізького, єдиного опікуна народу українського, його права на життя, його віру християнську, самобутню культуру і здоровий, без метисації, етнос. Окрилений патосом незалежності і волі почав визвольну війну (1648 р. — Хмельницький), відновив державне життя. Мимо майже десятирічної війни з Польщею біологічно український нарід не був меншим народом числом населення, коли не більшим. Зростання сучасного російського народу, який числиться біологічно втричі більшим від українського, є виключно історично-політичним процесом, а не біологічним.

Притиснута геополітичним положенням „на грані двох світів”, силами історичної долі, Україна, не маючи природних союзників, здалася на ласку Москви у Переяславі. Не знаючи, що Москва — „сила ще лютіша”, увійшла вона в хресну дорогу трьох століть, найважчих у її історії.

Почалися найважчі роки України і шляхи Москви до світової імперії коштом жертви України, її народу і духових її пло-

дів. Цар Петро I перезвав Велике Московське князівство і дав їй назву Росія, що означає Русь. Замінив прикметникову форму — „русскій” іменниковою — „росіянин”, уважаючи москаля бути гідним не лише усієї спадщини Київської Русі, але, рівночасно, змиваючи з його національної назви „русскій” — раб русина — українця, щоб у цей спосіб приховати історичну правду. Одначе традиція сильніша від указів. Назву росіянин прийнято лише офіційно і в чужих мовах. Самі москалі далі називають себе прикметниковою формою „рускіє”.

Цар Петро I почав політику геноциду відносно українського народу, уживаючи козацькі полки до важких робіт у побудові нової столиці Московської держави, Санкт-Петербургу.

В часі володінь Катерини II москалі зруйнували Запорізьку Січ, і у Кримській війні здобули не лише півострів, але й доступ до Причорномор'я від гирла Дністра до Кубані. В тому ж столітті Москва зайняла Правобережну Україну і Білорус, а також Литву і Курляндію.

На початках XIX століття володіння московської імперії поширилися на Кавказ, охопили Грузію, Азербайджан, Вірменію і Бессарабію, а в Центральній Азії Казахстан.

Московська імперія, будучи багатонаціональною, охоплювала уже не лише слов'янські, славізовані, але, рівночасно, дуже зрізничковані етноси, розділені расово, мовно, культурно, історично та соціально, а також, що не менше важливе, теж і релігійно. Втримати імперію — це значить розбудувати теорії для виправдання її існування. Теорії потрібні для кожної імперії, коли володіючий етнос є меншим як кількість населення держави. Москалі, як суперетнос, є і були в меншості до цілоти імперії. Асимілюючи підкорених, вхолонюючи чужі етноси, міняли свою сутність.

Римлян, остаточно, в найширших межах імперії, коли поширилася на три континенти, було мало, і треба було надавати громадянство римське заслуженим особам не римської крові. Треба ж було мати місію існування імперії і життя для неї.

Переносячи патріярхат Православної Церкви до Москви із Києва, було на меті не лише об'єднати християнський світ Східньої Європи навколо Москви, але зробити її Третім Римом. Отже цей християнський світ імперії мав стати її хребтом, а, рівночасно, і на службі інтересів імперії.

Другий приклад московського месіянства — це ідея єдності слов'янських народів, якою її пропагатори могли проникати далеко поза межі імперії і творити мостові причілки політичних плянів національної політики. Ця місія була успішною серед західних і південних слов'ян, загрожених німецьким і турецьким тиском на слов'янські народи. Такі впливи мали основу для існування головно серед чехів і словаків та словінців під тиском німецького „Дранг нах Остен” і в болгар у час турецького поневолення.

Третьою з черги місією, якої піднявся московський імперіалізм в обличчі революції поневолених народів проти царської тюрми народів, була ідея клясової боротьби. Марксистська теорія клясової боротьби відсувала загрозу розпаду імперії на окремі держави, а зокрема таким гаслом боротьби, як „воля народам, воля людині”. Замість гасел „воля народам”, прогресивні московські імперіалісти кинули гасло — „грабуй нагробоване!”, „Хай живе революція пролетаріату!” Обов'язково інтернаціонального, і ще найбільше революційного — російського. Цей акцент домінував у гаслі: „Україна може бути самостійною, але тільки при допомозі російського пролетаріату!” Це гасло, кинуте Леніним, мало переконати поневолені народи, що російський пролетаріат, як носій інтернаціоналізму, пошанує і національні права народів, яких не визнавав царат, а з ним і буржуазія. Чергова місія московського імперіалізму, щоб відвернути увагу народів від ідеї національного визволення, взяла у захист цілість імперії, щоб доказати вину за злочин Росії виключно буржуазії і не лише російської, але усіх народів імперії. І тому мусить пролетаріат об'єднатися... І тому пролетарі усіх країн мусять іти разом. Розподіл імперії — це контрреволюція! І тому гасло: „Мир хатам, війна палатам!”

Історичний процес колоніальних завоювань нововідкритих земель Америки та творення там нових держав, а згодом іміграційні процеси нових поселень з тенденціями злиття етносів, змішання їх культур та експерименти для творення нових етносів могли стати прототипом творення держави світового пролетаріату, інтернаціонального по формі, але дуже російського змістом, большевизму. Спираючись на теорію Енгельса-Маркса, Володимир Ленін змагав до розбудови нової імперії, яка не лише втримала б в її межах існуючі народи, але теж і об'єднала б усі народи світу.

Ґрунт для переведення Жовтневої революції був зрілий, „від молдаванина до фіна на всіх язиках все мовчить”, але ж по скасуванні кріпацтва була привернена приватна власність і народи, хоч поневолені, жили на власній території, власним життям. Етнос був ненарушений. Наталка Полтавка говорила ще українською мовою, тільки суржи́ком московським бля́єв Пан Возний.

Не той став Миргород після Жовтневої революції, коли після обіцянок прийшли факти. Ідея світової революції і місія московського народу у реалізації большевизму не могла толерувати самостійности будь-якого народу і це виразно показане в такому ствердженні Леніна: „...Ми прагнемо якнайбільшої держави, якнайтіснішого союзу, якнайбільшого числа націй, що живуть у сусідстві з великоросами; ми прагнемо цього в інтересах демократії і соціалізму, в цілях включення в боротьбу пролетаріату якнайширшого числа робітників різних націй”.¹⁾

Ленін змагав до злиття націй, створюючи відповідні умови економічного характеру через т. зв. допомогу республік трудовими ресурсами, оприяв асиміляції і обмосковленню інших народів, висувуючи російську мову, як мову міжнародного спілкування. Ленінові належить вислів: „...тільки реакціонери можуть закривати очі на прогресивне значення того сучасного переселювання народів”.²⁾

Пропагування двомовности, тобто вживання крім рідної мови жителів республік теж мови російської, виявлено у статистиці з 1926 р. число неросіян — 6.4 мільйона осіб, які подали своєю рідною мовою — мову російську.

Завданням Комуністичної партії, яка була і залишається централізованою, було перебудувати різномірні етнічно республіки в один етнічний організм, перетворити т. зв. соціалістичні нації в один советський нарід, з одною советською батьківщиною — СССР. З цієї тенденції постали терміни — „вітчизняний учений”, „вітчизняна наука” і „вітчизняний діяч партії”. Слово „патріот” могло в'язатися тільки з поняттям „советський”, а ніколи з національною назвою народів, як білоруський чи український, бо це вже нагадувало традиції „буржуазного націоналізму”.

1. В. І. Ленін. Полн. собрание сочинений. Т. 34, стор. 379.

2. В. І. Ленін. Полн. собр. сочинений. Т. 24, стор. 89.

Саме творення соціалістичних націй мало на меті перевести чистку в традиціях етносів — народів, ділячи їхню культуру на буржуазну і пролетарську, на прогресивну і реакційну, на віджилу і сучасну.

Кожна тенденція до „злиття націй” мотивована „дружбою націй”, а імітація зразків російської культури вважається явищем найбільш прогресивним і процесом „розцвіту культур” соціалістичних націй. Найменший прояв самотності окремих етносів, на якій будується самосвідомість народів, був усунуваний із наук антропології, археології, етнографії, літератури і мистецтвознавства. Періодизація минулого відтяла українському народові часи формування його генези, його культури, історичну пам’ять, залишаючи фальшивий образ формування „соціалістичної нації”, а рівночасно „советського народу”, як завершення „злиття націй”, від Переяславської угоди починаючи.

При цьому треба вирізнити пропагований Комуністичною партією культ російського народу, російської науки, російської мови, російської історії, яка вповні покривається з націоналістично буржуазною, ціла є „прогресивною” і гідною для наслідування. Ніхто з російських патріотів минулого не був засуджений за націоналізм та російський імперіялізм, ані Іван Грозний, ані Петро Перший, ані Катерина Друга. Усі герої і вірні сини України — „зрадники” українського народу, від Мазепи починаючи, на Бандері кінчаючи.

Комуністична партія, як монопольна сила, перебрала у свої руки майбутнє народів і при допомозі сили і всіх засобів намагалася реалізувати свій плян впродовж 73 років свого існування при владі.

М. І. Куличенко у праці „Национальные отношения в СССР и тенденции их развития” (1975, ст. 42) намагається переконати, що „класовий характер національної культури, національної свідомості і національної психології означає, що класове виконує у них головну, вирішальну роль по відношенні до всього загальнонаціонального”... „Згідно ленінської оцінки, — продовжує Куличенко, — існують дві національні культури в кожній національній культурі”, і каже: „є дві нації в кожній сучасній нації”, а далі вже з іронією і погрозою: „хто обороняє гасло національної культури, тому місце серед націоналістичних міщан, а не серед марксистів”.

Шлях до розколу націй на дві культури, або, може, й біль-

ше культур, потрібно для другої тенденції, яку обстоював Ленін. І тому Куличенко за Леніним твердить: „Советський нарід як нова інтернаціональна спільнота відчуває у собі як соціально-класову, так і морально-політичну та ідеологічну монолітність класи робітників, колгоспного селянства та народньої інтелігенції, з одної сторони, та незрушиму єдність всіх більших і менших народів — з другої”.

Звичайно, ця мета московського імперіялізму, прислонена інтернаціоналізмом, реалізувалася мовною і культурною асиміляцією, переселенням трудових ресурсів між республіками, нищенням національних традицій, затиранням історичної пам'яті народів, крім московського, через мішані подружжя, через привілеї московської мови, як мови міжнаціонального спілкування населення.

Звичайно, напрям цим процесам оформив творець нової місії московського імперіялізму Ленін. Він писав: „Ціло соціалізму є не лише знищити роздріблення людства на малі держави і всякі особливості націй і не тільки пропагувати зближення націй, а радше їх злиття” (Полн. збірник творів).

„Найбільший вплив на розвиток советської дійсности життя показують міжреспубліканські міграції. При тому не можна недоцінювати ролі внутріреспубліканських переселень, що грають двосторонню роль”. (В. А. Шпилюк, Межреспубліканская міграція и зближення націй в СССР. Львів, 1973. Ст. 128).

Основним засобом реалізації плянів творення нового етносу — советського народу як суперстрату російського стала комуністична економія. Земля і всі надземні та підземні багатства, а з ними і засоби виробництва перейшли в посідання „народу”, в імені якого власність перебрала Комуністична партія. З часом, як її влада скріпилася після революції, була ліквідована приватна власність, яка була єдиною базою незалежності українського хлібороба і нації. Підкреслюю українського, бо хліборобство і приватна власність на землю та український індивідуалізм, основа системи соціального уладу українців від тисячоліть, був і залишається найбільшим ворогом обцининости, колективного господарства комуністичної системи, а також традицій кочових скотоводів і мисливців євро-азійського Сходу.

Класова боротьба і класовий ворог був потрібний Комуністичній партії для того, щоб зломити фізичну і культурну силу

українського народу. Головний удар був звернений проти українського села, фортеці української мови, звичаїв, традицій, релігії і самобутньої культури. Царська, московська влада, коли не нищила її, то бодай толерувала.

Після короткотривалого періоду НЕП-у, ленінського кроку назад, наступив крок чи два кроки вперед: кінець українізації та початок колективізації. Український селянин зрозумів, що від нього відбирають волю, ролю господаря на власній землі, яку від нього забирають, а пропонують бути наймитом. Очевидно, пхати голову у ярмо він не хотів, поставив опір.

Комуністична партія застосувала голодову облогу. Роки 1932-33 принесли вислід — 7 мільйонів мертвих, жертв найбільшої із голодових трагедій світу. І не лише найбільших, але і найстрашніших, бо творених пляново державою, її урядом, її владою.

Процес ліквідації селянина, як власника, продовжувався переселюванням т. зв. куркуля з рідної землі на нові землі до інших республік, головню до Сибіру і Казахстану. Мільйонні втрати населення України принесли дефіцитні виследи її залюднення, які були бажаними для пляновиків творення „советського народу”, нового суспільного і етнічного явища в історії людства.

Після ліквідації трудового селянства Комуністична партія при допомозі ЧК, НКВД, МВД і КГБ продовжувала „виховну” працю з інтелігенцією, щоб її працею у всіх ділянках культури перевиховати свідомість широких мас народу. Комуністи, що бачили мету цього виховання, а вірили в „загірну комуну”, в „азіатський ренесанс”, або наклали руку на себе, як Хвильовий і Скрипник, або їх витнали на Соловецькі острови вмирати.

Ті, що залишилися живими, або замовкли, або, працюючи, стали „інженерами душ”, виконуючи ролю пропаганди партійних плянів великої перебудови.

Ці пляни реалізувалися не лише через перебудову колгоспного і радгоспного села, але також через розбудову індустрії. Основою чи засобом перебудови було господарювання трудовими ресурсами. Центральна влада, будуючи нові індустріальні заводи, наприклад, в Україні, дбала, щоб набір трудових ресурсів був неоднорідний національно, щоб обов'язково був мішаний і надісланий з інших республік, а головню з РСФСР. Аргументація, звичайно, „дружба народів”, „допомога кадрами” і

т. п. Так допомогла Росія Україні трудовими ресурсами, що російське населення України перевищило число 11-ти мільйонів осіб, в більшості плянкової рекрутації. Українське населення поза межами України статистично постійно крутиться коло п'яти мільйонів, практично, спільно із українцями, що рідною мовою називають російську, або вважають себе росіянами, але в дійсності вони українського походження, як письменник Євтушенко, числити треба до десяти мільйонів.

Кожен промадянин в московській імперії, щоб жити на будь-якій території мусів бути приписаним до якоїсь місцевості і одержати там працю. Отже, він був залежним від влади, і не мав права рішати за власним бажанням, коли його звільняють з армії, з тюрми, чи з дому божевільних. Йому дали спрямування і про його долю рішав партійний бюрократ. Так був заселений росіянами Крим, так спрямовували з Тюменської області Росії вислужених за контрактами поселенців у Одеську область України.

Імперія мусіла впасти, видвигаючи місію світової революції. Економічно було їй не під силу досягнути своєї мети. Ідейно скрахувала. В нових умовах перемоги ідей демократії та унезаможнення народів імперського простору стоїть ще далі питання: чи насправду воля, чи дійсно мир, чи перемогла демократія?

Стоїмо перед фактом наростання нової місії імперських сил Росії, яка продовжує мрію про свою гегемонію на Сході Європи, послугуючись при тому імперськими стереотипами у новому виданні „злиття націй” — „спільного економічного простору”.

Саме тому подаємо огляд плянів та дії московської теорії злиття націй в Україні, реалізований засобами фізичного і духовного геноциду у минулому, щоб оминути його у майбутньому.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

- М. Ю. Брайчевський. Біля джерел слов'янської державності. АН УРСР. „Наукова думка”. Київ. 1964.
- Ю. В. Бромлей. Очерки теории этноса. АН СССР. „Наука”. Москва. 1983.
- Ю. В. Бромлей. Современные этнические процессы в СССР. „Наука”. АН СССР. Москва. 1975.

- А. И. Головнев,
А. Мельников. Сближение национальных культур в процессе коммунистического строительства. Издательство БГУ. Минск. 1979.
- В. Н. Даниленко. Энеолит Украины. „Наукова думка”. Київ. 1974.
- Н. Крутікова. Література і формування інтернаціональної свідомості. „Радянський письменник”. Київ, 1975.
- П. Курінний. Передісторія та рання історія України на підставі археологічних джерел. УВУ. Мюнхен. 1970.
- Г. И. Литвинова. Право и демографические процессы в СССР. Изд. „Наука”. Москва. 1981.
- В. В. Оникиенко,
В. А. Поповкин. Комплексное исследование миграционных процессов. „Статистика”. Москва, 1973.
- Я. Пастернак. Археологія України. НТШ. Торонто, 1961.
- В. Петров. Походження українського народу. УСГ. Регенсбург, 1947.
- К. Х. Ханазаров. Сближение наций и национальные языки в СССР. АН Уз. ССР. Ташкент, 1963.
- Б. С. Хорев,
В. Н. Чапек. Проблемы изучения миграции населения. Изд. „Мысль”. Москва, 1978.
- Л. А. Шевченко. Дружба братніх культур. АН УРСР. Київ, 1971.
- І. Г. Шовкопляс. Археологічні дослідження на Україні. АН УРСР. Київ, 1957.
- В. Щербаківський. Формация української нації. Видання С. Чарторийського. Нью-Йорк, 1958.

Богдан Стебельський

РОЛЯ ЕТНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ УДЕРЖАВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Етнологія, як і політологія, нова наука, яка охоплює ряд окремих наук спеціалізованих, що тільки на їхніх джерелах і дослідках можна творити синтезу про нарід, його походження,

його характер, його духовість, одним словом — індивідуальність.

Щоб пізнати, або усвідомити будь-який нарід, треба усвідомити і вивчити його минуле, подібне як кожна людина, що шанує себе, вивчає свій родовід. В калмицького народу є звичай, який кваліфікує шляхетність людини здібністю вичислити імена не лише батька і діда, але й найбільшого числа предків. Дякуючи цьому звичаєві традиції, живий в усній народній пам'яті зберігся калмицький епос до двадцятого століття, до закріплення його у книжній друкованій формі.

Етнологія у вивченні народу, його генези, послуговується в першу чергу археологією, антропологією, розвозимими процесами культури: матеріальної, соціальної, а головно духової, закріпленій у релігії, філософії і мистецтвах.

Деякі характеристики прикмет народу можемо читати у його звичаях, у всьому, що передали предки, у традиціях культури, у його підсвідомості, а також у його антропологічній будові, в його темпераменті, його талантах. Проте, не все зберіг нарід з минулого, а в тім пам'ять про своє минуле, пам'ять про своїх предків, їх ідеали, їх боротьбу за ці ідеали, їхню місію життя, а навіть і мову, носія багатьох рис культури.

Головна причина утрати національної пам'яті українського народу лежить, як нам усім відомо, у виїмковій методи знищення московськими окупантами поневолених народів фізично і духово. Більш як 300-літня політична неволя України привела багатий культурно український нарід до національного знечуження і комплексу меншевартості та методи копіювання замість творення.

Ніяка самобутня творчість ніякого народу не може існувати, коли нарід втрачає власну підметність, пам'ять власних традицій у творах своїх предків.

А замість пошани і гідного продовжування скарбів духу народу, нарід український був приречений на імітацію усього в духовому житті, що створене московським народом, перебирати не лише його мову, як мову імперії, але перебирати його звичаї, його стиль життя, його духову культуру, а рівночасно відрікатися всього, що незалежне, самобутнє, що створене тисячоліттями існування нації, що дає їй метрику зрілості на самостійність. Ворог стосував найжорстокіші засоби з метою відібрати пам'ять власних традицій підбитого народу.

Спершу засудив віру у Бога клеймом „опіом народу”, його культуру назвав „буржуазною”, традиції — „віджилими”, пропонуючи власні московські як „пролетарські”, „найпрогресивніші”, спільні для усіх поневолених народів, пропонуючи їм ідею „злиття націй” і творення „советського народу”.

Тоді від зрадницької кулі згинув творець найсамобутнішої української музики Микола Леонтович, були розстріляні творці українського монументального мистецтва — Михайло Бойчук, Василь Седляр та Іван Падалка. Гордість українського театру, його творчі риси, згинули разом із творцями в концентраційних таборах, з Лесем Курбасом та Миколою Кулішем. І від застриків соціалістичного реалізму помер талант батька українського авангардизму, Анатоль Петрицький, а вже у ближчому для нас часі, Алла Горська була зарубана сокирою, щоб прокласти стежку до „дружби народів”. Шевченко, Франко і Леся Українка були недосяжні, щоб їх вбити фізично, їх просто фальшували за законами марксизму свої і московські академіки лже-наук.

Щоб покласти великий український нарід на коліна покори, щоб чисельно його скарловатити, щоб його землю заселити московським етносом, переведено було фізичний і духовий геноцид, не практикуваний у жодній імперії світу.

„Колективізація — традицій підрізація” — геніяльно окреслив Тичина. Різали навіть творчість народу. Жертвою терору і замовчання впала теж Ганна Собачко-Шостак, символ народньої творчості, знищеної соціалістичним реалізмом інструкторів артілей народньої самодіяльності.

З колективізацією і теж зі знищенням рівночасно приватної власності народня творчість і народнє мистецтво у цілому зазнало майже невилічливих ударів.

Загальному процесові нівеляції української культури піддалася пісня, танок, навіть казка для дітей, обмежена була до тем ідеологічних сюжетів. Замовкла історія українського народу, йому звелено існувати, як етносові, починаючи з шістнадцятого століття, замовкла теж українська, жива мова.

Усю українську культуру підведено під стандарти. Стандарти визначено вишивці, килимарським vzорам, подібно обезличено писанку. Артільна метода праці під наглядом інструкторів ліквідувала індивідуальну творчість не лише народніх

мистців, але цілих етнографічних районів, що різномірними голосами співали пісню української культури. Інженери душ намагалися зуніфікувати не лише українські різновиди духу українського етносу, але й наблизити до зразків московського. Так появилися дерев'яні писанки, мальовані під лакові зори орнаменту Хохломи і Мстери. Під московську „матрьошку” уніфікувалося народне мистецтво цілого кол. Советського Союзу, а рівночасно прикладне мистецтво, як оформлення книжки, зазнало цих впливів. Рівночасно, станкове мистецтво, академічного характеру, засмічувало фігуральними мотивами стилеві ознаки українського орнаменту абстрактного і геометризovanого за своїми традиціями. Пропаганда „будови соціалізму”, наказувала вплітати фігуральні мотиви, портрети Леніна і т. п., в масову продукцію килимів, обрусів, верет і рушників.

Народня ноша улягала не лише уніфікації під т. зв. „національну” ношу, в якій губилися традиційні регіональні зразки українського мистецтва, але теж зазнала деформації, як стилю форм орнаменту, так і традиційних випробувань тисячолітнього досвіду і смаку кольористої культури.

Не меншої руїни зазнало українське народне мистецтво на сценах самодіяльних ансамблів у деформації зразків народньої ноші у пристосуванні для сцени, в якому не було, не знайшлося пошани до традицій українського одягу з тисячолітньою культурою.

Не менших деформацій стилевих рис зазнало українське гончарство — кераміка, а також народня скульптура малих форм. Намагання усунути основу народньої творчості — щирість і наївність, заставило народнього мистця до наслідування академічних зразків соціалістичного реалізму і затрати народності справжнього мистецтва.

Український нарід остаточно став державною нацією, метою якої закріпити свою державність, а в ній і культуру, дальший її розвиток. Перспектива втримати її лежить у національній свідомості народу, стати собою. Знаємо від Сократа і нашого Сковороди, що найважливішим завданням творчої людини і людини взагалі є пізнати себе самого. Бо тільки усвідомлення себе самого може дати суб'єктивну творчість, оцінку оточення, людей, їх вчинки, відношення, інтереси і т. п., а в тому „правдиве мірило” світу.

Визнавши такі твердження правдивими, ми будемо засуджувати і боротися із кожним проявом затирання національної свідомості українського етносу у всіх виявах його творчості як нації. Бо в нашому розумінні термінології одність і змагання до вселюдської цивілізації не йде в парі і зовсім не утотожнюється зі злиттям культур, нівеляція яких є найбільшим злочином відносно людства, яке в окремих творчих культурах є найкращим і найдосконалішим досягненням життя.

Запроза втрати новоствореної української державності узалягнюється від наших здібностей прискіпати відродження національної самосвідомості народу в усіх ділянках його життя. Завданням науки етнології відреставрувати образ нації та довести його до повного усвідомлення.

Образ української нації мусить бути очищений від усіх ворогові бажаних зображень, створених на його подобу і мусить бути показаний таким, як він був, є у своїй природі і повинен залишитися на майбутнє. І тому на потребу дня мусить стати книжка, книжка правди і правдиве слово, щоб воно дійшло до найменш свідомого українця, щоб навіть ті, що українську мову втратили, а мають українську кров, зрозуміли — „хто ми і чий ми діти”!

Велика роля в цій справі належить українській жінці, Матері нашого Роду. Вона ж бо не лише Берегиня родинного вогнища, вона творець життя. Не даром найстарший культ в нашому роді був культ жінки-матері, культ Богині родючості. Саме цей культ жінки створив соціальну систему українського роду, що його матріярхатом називає наука, а що в народі кажеться „чоловіком один угол хати держиться, а на жінці три спираються”. Кормителькою була жінка не лише дітям, але й чоловікові. Тож ліпив він подобу жінки і приносив їй жертву ласки своєї. Чотири тисяч років до народження Христа у найкращій культурі Європи, над Дністром і Дніпром, розвинулася культура, символом якої була жінка. Та жінка, що створила небачену у світі гостинність дому для голодного і спрагненого. Та жінка, що руками своїми випряла сорочку чоловікові і прикрасила її шитим орнаментом. Та жінка, що на тендітній шкаралупці курячого яйця розписала візію її краси. Та жінка, що не лише берегла піч для свого роду, і хату берегла, але та жінка, що красила їх і розмальовувала чарами

мистецької уяви. Лишила вона слід на усіх наших творчих серцях і чуємо на собі її материнські долоні. Вона ж то була княгинею Ольгою, що виховала внука Володимира Ясне Сонечко, що її слідами пішов і поклонився Христовій правді.

І недаром у дохристиянській колядці величається жінка сонечком, чоловік — місяцем, а діти — зіроньками. Бо на правду від жінки, як від сонця, на місяць і зірки світло сонця сходить. Культ предків велів нам прибігати під покров Оранти Софійського собору і вірити, що її руки збережуть від ворожої напасти, як від татар і турків Почаївська Богоматір рятувала.

Я вірю, що і сучасна Україна потребує рятунку. Наша спільна Берегиня Україна кличе тих, що найкраще розуміють її духове життя, її духову спадщину, рідну культуру. І цей факт, що я про це пишу, показує, що духове майбутнє України в руках жінок в першу чергу.

Найперше наше завдання — це зберегти все, що залишилося з нашої духової спадщини, а тоді вивчити її і передати у найкращі маси народу.

Можуть циніки в час цивілізаційного походу недобачити потреби плекання рис всього, що єднає нас у національне і своєрідне, а в тому відмінностей народнього одягу, музики, танцю, писанки і вишивки. А все таки, в часі асиміляційних процесів великих імперій, коли пропадали навіть мови, народи рятувалися кордонами культури.

Шотляндський „кільт”, шотляндська дуда були основою без якої не було б гордості шотляндського воїна і яка ще сьогодні є найсильнішим кордоном самосвідомості між шотляндським і англійським народами. Орнаменти й узорі шотляндських суконь визначають родовід їхніх кланів.

Хай гордиться гугул своєю кресанею і сердаком, а полтавець шараварами. У їх різноманітності соборне багатство України, на всіх її землях часу і простору.

Чим краще пізнаємо себе, тим сильнішими станемо любов'ю до України, спільної нашої матері — великої Березині.

ЩОБ УКРАЇНА ЖИЛА ВІЧНО

„Ми боролись і гинули, щоб Україна жила вічно” — таке було гасло наших лицарів безсмертної героїчної Української Повстанської Армії. Це особливе щастя і особлива честь вернутись після близько пів століття поневіряння по чужих землях на свою Рідну Святу Землю — супроводячи по місцях кривавих боїв, блискучих перемог, жахливих тортур і проллятих сліз матерів — посивілих, але гордих, знищених чвертьстолітніми каторгами, але незломних колишніх воїнів УПА. Це велике щастя, і велика честь, вернутись — хоч на коротко, надто коротко на свою Рідну Землю, яка вже бодай офіційно може називатись своїм власним іменем, святим іменем Україна, яке почало з'являтися в атласах, часописах та телевізійних екранах, і яка вже існує в міжнародній номенклатурі цілий рік... Як це мало супроти 50-літнього геноциду на Західніх землях, і 70-літнього геноциду плюс 300 літ московської неволі на Східніх землях України. І ці події, святкування 50-ліття Української Повстанської Армії, і Перший Рік Незалежності України співпали із ще одною подією, якої символіка підкреслює дві перші події — перепоховання тлінних останків Блаженнішого Патріярха Йосифа Сліпого з Риму до Львова. Цей акорд перемоги добра над злом висловлений самим Патріярхом у частині Його Завіщання:

„...а як воплотиться наше видіння, і встане на волі наша Свята Церква і наш Український Народ, занесіть мою домовину, в якій спочину, на Рідну Землю, і покладіть її у храмі Святого Юра у Львові, біля гробниці Слуги Божого Андрея”.

Три ступені до волі: боротьба, своя держава, вільна душа народу в своїй вільній Церкві. Царство Сатани не могло встояти. Мусіло перемогти добро, символізоване Архистратигом Михайлом, патроном Києва, і Покровом Пресвятої Богородиці, на стягах УПА і Запорізького Козацького війська. І вічна Оранта-Нерушима Стіна у Софійськiм соборі піднесеними руками вимолвила в Господа того, що здавалось нам неможливим ще кілька літ тому.

Лишаючи Рідну Землю довелось мені її востаннє поцілу-

вати під горою Князя Льва у Спасові. Під гук бомбовиків, і під звуки гарматних стрілів наступаючого советського війська пішла я з двома маленькими дітьми — менше з них п'ятимісячне, у візочку, помолитись востаннє перед образом чудотворної ікони Пресвятої Богородиці в Самборі, і самі прийшли такі слова молитви:

*О, Мати Пресвятого Бога,
Благослови нас у дорогу!
Дай щасливо лихоліття перзбути,
У рідний край вернутись,
Для України працювати,
І Тебе. Пречиста Діво,
У рідній церкві прославляти!*

І Бог милосердний вислухав наші моління. Дозволив нам вернутись, переживши страшне лихоліття, на рідну землю, до рідної церкви.

Це не сон. Це дійсність. Поза крилами літака видно Україну. Краєвид її — синьо-жовтий прапор. Вже жнива скінчені — гаряче літо, посуха залишила поля в стерні, лани, лани, поля не поділені різноманітними шахівницями. Це ще рештки колгоспної системи. До Києва нас не пустили. Летимо далі на південь в те місто, що один час було синонімом України — в Черкаси. (За Дорошенка москалі називали українців — „черкесами“). Дивлюсь на напис на летовищі — російською мовою. Написи на дверях „Вход” і „Виход” — все по-московськи. Ніхто в нас за паспортами не питає. Якісь службовці крутяться — дехто говорить по-українськи, дехто по-московськи. Чекаємо. Висохла трава. Тополі як хмародери. Йду, крадькома, щоб ніхто не бачив, цілую засохлу траву під тополею. Ладуюсь до автобусів. Колишні вояки УПА, їхні родини, знайомі, друзі. Ідемо на північ, на Київ. Переїжджаємо через Кременчуцьке водосховище на лівий берег Дніпра і їдемо порожньою дорогою (руху авт нема), обсадженою велетенськими тополями, оббіленими внизу вапном, а ліворуч Дніпро — як море, а праворуч — поля і небо — як прапор. Ніде ні села, ні церкви. Дивно, в Альберті, де жили піонери, на горизонті всюди бані наших церков. А тут — мали вороги досить часу, за 70 літ все понищили. Сумно на душі. Зближаємося до Київщини. З'являються села. Дуже чепурні хатки, всі розмальовані синьою краскою довкруги вікон і дверей, а стіни білі. Часом дуже вишукані орнаменти. От і нова церква в будові. Простора, висока, в ду-

же гарнім традиційнім українсько-візантійським стилі. Пробую запам'ятати назви сіл, що ми минули: Чортківці, Софіївка, Мирне, Бироспіль (там летовище), Проліски, Бровари (тудию йшла Шевченкова Катерина), Дарниця. Це вже передмістя Києва. Далі їдемо лісом. Велетенські тополі, дуби, осики, сосни. Там

багато грибів. Та їсти їх не вільно. Чорнобиль лишив свою печать. Від прибів люди умирають. Пташок нема. Де-не-де ворони кричуть. В місті вже літають голуби. Кажуть, що й горобці з'явилися — та я їх не бачила. Але Київ! Душа щемить від нечуваної краси. Вже в'їжджаючи в найдаліші передмістя серед велетенських пралісів відчуваєш якийсь подих сили, величності слави. Уявляються князі на ловах, майже видно за шоломами їх вдумливі очі. Але Київ ще на горизонті. А ми зближаємось до гарного готелю „Братислава” (будували словаки), ще в Дарниці, на лівому березі Дніпра. Побутові справи нас полонюють, треба ж кудись подітись. Із віконця офіцієнтка нискливим голосом по-московськи проганяє, не хоче нічого поладити. Непривітна зустріч. Але все таки видряпались на якийсь там поверх, а там балкон, а з балкона видно як сяє Золотоверхий, але тільки кількома банями, яких ще не встигли знищити вороги...

Ось і засяяв ранок над Києвом. Вирушаємо на святкування 50-ліття УПА в палаці культури „Україна”. Їдемо автобусами через Дніпро, в якому щасливці купаються (невмолима спека), на мості нас вітають типово советські статуї в штучних позах, а святі гори київські із золотоверхими соборами заглушені тяжкою сталевоблискучою атеноподібною богинею із мечем та щитом, на яким серп і молот. Хоч вона більш естетична від американської „Свободи”, але вона забиває красу київських гір і старовинних мурів. І найважливіше — символізує вороже пану-

вання. Та ні — ворожому пануванню кінець. Величний, княжий Київ, збудований на освячених Андрієм Первозваним горах, серед зелені лісів, прозоро заплянований, з широкими вулицями і майданами, з найкращим на світі видом на широкого й дужого батька наших рік, Дніпра, вітає нас морем синьо-жовтих прапорів під взірцем архітектурної естетики модерного стилю, палацом культури „Україна”. А входять в будинок очолювані хоругвами з написами „Бог і Україна”, ОУН і УПА, з образом Покрови Пресвятої Богородиці, прапорами синьо-жовтими і червоно-чорними, ветерани УПА, дигнітарі і багато, багато молоді, із синьо-жовтими опасками на головах, із написом „Бог і Україна”. На варті українське військо і українська поліція. В легкій одежі — бо спека, дуже звичливі, гарна в них українська мова. Проте на багатьох обличчях видно втому і смуток. Життя їх дуже тяжке. Це видно. Але — вони всі, молоді жінки і чоловіки, родженці міста Києва і околиць чи інших частин України створили монолітну силу відродження Незалежної України. Бо в залі, що містила понад 4 тисячі народу, було (найбільше пару соток) гостей з діаспори, і переважно це були люди у віці між 70 і 80 літ життя. А заля була наповнена молоддю, чи то у військових або поліційних одностроях, чи в вишиваних сорочках, а всі жили одним духом прослави боротьби за визволення України. Я бачила, як молода репортерка з львівського часопису записувала майже кожне слово промовців. І перший акорд, який пролунав у залі, що дотлибинно потряс присутніх, це був Апель Поляглих, який виголосив голова Всеукраїнського Братства УПА, Михайло Зеленчук. Між тими, кого проголосили, що „поліг на полі слави” були імена мені близьких, дорогих людей. Вся заля урочисто підвелася з місць в час апелю, і часто підводилася з місць з оплесками в час виголошування промов. Відчувався величезний ентузіазм. Про святкування появилися детальні репортажі в пресі України, які згодом передрукувала преса діаспори. Для мене особливою несподіванкою були виступи місцевих представників влади, як міністра культури України Лариси Хоролець, заступника посадника міста Києва Віталія Дончика, а опісля, на Науковій конференції, присвяченій 50-літтю УПА, яка відбулася в київському будинку офіцерів 10 серпня, виступ представника міністерства оборони України, полковника (тепер генерала) Володимира Муляви. Дуже знаменними були думки висловлені Дончиком. Більшу частину його доповіді видруку-

вано в центральному органі міністерства оборони України, газеті „Народна армія”, що передрукував „Шлях перемоги” в 36 числі. Як це добре, що люди на чільних становищах в державі розуміють правдиве лице недавньої історії:

„Важко назвати ще такий приклад у світі, що покоління за поколіннями не просто відлучали від своєї історії — їх із шкільної лави вчили історії навпаки, — казав він, — справжні герої виставлялися злочинцями та бандитами, патріоти оголошувалися зрадниками. Нас оточували погруддя та портрети наших катів”.

Хоч погруддя і портрети наших катів ще не всюди зійшли з овиду — серп і молот красуються на багатьох будівлях та одностроях, але такі слова почути в Києві, від представника уряду

Колишні воїни УПА діаспори і України та гості діаспори в часі святкування 50-ліття УПА. Біля пам'ятника Євгенові Коновальцеві стоять зліва: Микола Кулик, Петро Дужий, мгр Слава Стецько, мгр Юрій Шимко, Іван Кашуба, Лев Футала.

цього міста, це подія історичної ваги. Ще більше зворушив нас полковник Мулява. Маючи щастя познайомитись з ним після імпрези, мала я нагоду ближче пізнати цю дуже українську, з обличчям Тараса Шевченка, людину. У своїх промовах наголошував він konieczність відродити духовність українського вояка, а в приватній розмові він таки конкретно просив осіб із

націоналістичною освітою підготувати підручники націоналістичного виховання українським воякам. Він вияснював нам, що за комуністичної влади найважливішою особою у гарнізоні був політрук, який ідеологічно мотивував вояків. „Тепер мусить прийти нове мотивування, — казав він, — вояки мусять пізнати Україну, її історію, її мучеництво і героїзм, основи українського націоналізму. Ми мусимо перевиховати армію”.

Після святкового відзначення, яке зайняло час від год. 10:30 ранку до 6:30 вечора, а було воно наповнене дуже цікавими промовами, відбувся в цьому ж палаці культури „Україна” святковий концерт. Людей було трохи менше, бо було декілька місць порожніх (але тільки із самого заду, і то небагато. Ранком заля була переповнена. І стояти не було де). Цей концерт, під оглядом мистецьким, втриманий на дуже високому рівні, був не лишень для естетики і розваги. Задуманий він був у глибоко виховному сенсі, але так, щоб особливо молодь його сприйняла. І плянувальникам концерту це вдалося. Поміж величними хоровими та танцювальними ансамблями із різних областей України виступали два новітні „кобзарі” — молоді співаки із кобзоподібними гітарами, які в стилі „рок-енд-ролл” співали свої коментарі до актуальних тем. Один із них, в білих шараварах і з козацькими вусами — уродженець Херсонщини — співав про Крим сумовиту баладу „а Криму нема...” Другий, вже більш змодернізований на вид, невеликий ростом уродженець Галичини, співав багато пісень, а між ними про Степана Бандеру:

„Степан Бандера нам казали,
Щоб ми мову українську планували,
І щоб москалів ми з України проганяли!

Дуже гучно аплодувала заля молодому „кобзареві” з гітарою, майже всі глядачі піднялися з місць — але не всі. Тих, що не піднялись, можна було порахувати на пальцях... Дуже цікаво був обдуманий фінал концерту. Три маленьких дівчинки і ще менший хлопчик (сестрички з братчиком) співали дуже бойову пісню: „Чуєш сурми грають... націоналісти, раз-два...” і т. д. Співали її дуже завзято, і ритмічно, і переконливо. А як скінчили, найменша дівчинка підійшла сама до мікрофону й почала співати своїм ніжним голосочком „Ще не вмерла Україна”. Тоді за нею піднеслася куртина, де стояли всі виконавці, і всі хори на сцені, а також всі присутні в залі підтримали її спів —

З строфи нашого недавно забороненого на нашій рідній землі священного національного гимну, із словами незмінними ні на титлу, ні на тую кому...

Біля пам'ятника Степанові Бандері у селі Старий Угринів промовляє голова Світового Братства УПА Лев Футала.

І куди не їдь по Україні — всюди могили героїв, могили мучеників, відомих нам і невідомих. В'їжджаємо в непомітне, убоге село, на північній праниці Житомирщини з Київщиною. Це Базар. Тут в час Другого Зимового походу, 22 листопада 1921 року загинуло героїчною смертю, бо не хотіли перейти в ряди Червоної Армії (щоб жити) 359 вояків Української Народньої Республіки, загинули вони із словами „Слава Україні!” на устах. Їхні могили — дві братські могили — непомітні серед сільських городів, були порослі травою, між ними садили убогі жителі бараболю. Мій новий знайомий, Святослав Васильчук, голова Руху і редактор з Житомира пояснює: „Я сюди сам приїхав, щоб скосити траву і упорядкувати могили. Селяни не хотіли дозволити викинути кущі бараболі — бо ще міг би нарости бодай мішок. Тяжко було переконати. Але по-

могли". І не лиш зійшлися помолитись під супроводом дуже свідомого священика Української Автокефальної Православної Церкви Київського Патріархату, що своєю повну любови до України і її героїв проповідь закінчив словами: „Слава Україні!" — відповісти йому гучно „Героям слава!", але й приготували для подорожніх упістів повні відра свіжої води з криниці із горнятками та повні відра гарних зелених яблук. На кінці села поліційна станиця і вартовий. Це мене здивувало: „Це село ще належить до загрожених радіацією із Чорнобиля. Хто не місцевий — арештують і виселяють". Та я все таки везу жменьку піску із могили, на якій видніють тепер на сталевій таблиці імена героїв — болюча пригадка про трагічне сьогодення.

В'їжджаємо в Рівненську область. Це теж Волинь — та тепер це зараховують до Полісся. Таки тут багато лісів, і хороші ж ті ліси, як і поліська ноша, як і високі, чорняві поліщучки. Не всюди змінили написи із „Ровенська" на „Рівненська", так як і дорога на Львів часом показує „Львов". Для всіх змін треба багато праці і коштів. Тепер найважливіше основне. Але в очах і поліщуків і волинян — гостинність, це основне. На кожному в'їзді в нову область чекають нас тисячі патріотів місцевих, із вишиваними рушниками, з хлібом-сіллю, з хорами і оркестрами, з транспарантами і таблицями прославляючими УПА, з готовими смачними напівками та закусками, з інформативними листками та газетами, а то й книжками, а при в'їзді на Поділля, в Тернопільщину, чекали нас автентичні „Мавки" чи польові русалки: малесенькі дівчатка, в довгих, вишиваних сорочках і віночках на головах, що роздавали всім присутнім колоски української пшениці! Яке прекрасне привітання! А головне — жителі сіл та околиць чекають на прибуття валок автобусів терпеливо. Бувають в дорозі затримки з різних причин, ловили нас в дорозі дощі, бурі — на відміну від нестерпної спеки на Київщині. А треба було заїхати і в віддалені на полі місця, де були квартири УПА, і відвідати місця боїв, і могили. Було так, що нас люди ждали не годину, не дві — шість годин! І було таке, що ми приїхали на нічліг по третій годині ночі, а в шостій ранку треба було далі вставати. Так як треба на фронті. З пригодами. І це не лиш школа націоналістичного виховання, але й краєзнавчого знання: в кожній області організатори постарались, щоб в кожнім автобусі був провідник — чи провідниця, як їх називають „лід", що розказує точно про

околицю, її історію, а передовсім про визвольні змагання, що в ній відбувались.

Борці ОУН — УПА боролись і гинули, щоб Україна жила вічно. Дивлячись на тих малесеньких синів і дочок України, що співають про себе „молоді вірлята” і гордо тримають червоно-чорні прапори, як це було в час святкування, серце росте

Загорівський монастир.

і наповнюється вірою в щасливе майбутнє нашої багатострадальної нації. А ті страдання вже нагадалися на другий день святкування, у неділю, 9 серпня. Хоча вся програма була обдумана дуже урочисто, і все йшло за планом, все таки були гіркі хвилини пригадки довголітньої неволі: летючки, які роздавали перехожим якісь невідомі люди, писані російською мовою, повні очорнень на УПА, деякі завваження, теж російською мовою, тими що приглядались, навіть фізичні напади на жінок-прапороносців! Було відносно мало киян, які б включилися у святкування. Гурт киян ріс, як урочиста процесія після Богослужби на Софійським майдані подалася до Володимирської гірки. Тоді, подано у звітуваннях, людей було більше як 10 тисяч. Біля пам'ятника великому нашому Князеві відслужили молебень, а біля Аскольдової могили, де теж поховані герої з-під Крут, панахиду. Незрівнянна краса природи, що гармонізувала

з архітектурними та скульптурними пам'ятниками, була підтримана музичним акомпаньяментом військової оркестри — студентів Київського загальновійськового училища. Учасники тих релігійних моментів більшістю глибоко включалися в молитву, а тих, які вели свої буденні розмови, делікатно спам'ятували. Закінчення святкування на Майдані незалежності було теж пригадкою, що цей майдан перейменовано щойно в цьому році. І на другий день, відвідини найбільшої святости української нації, могили Тараса Шевченка, положеної над найкращим клаптиком красеня-Дніпра, теж нам пригадали, що хрест, який так хотів Тарас, щоб над ним стояв, стоїть оподалік, що на плиті на могилі написано не „Тарас Шевченко”, так як він підписувався, а „Т. Г. Шевченко”, як його підписували 200 літ наші поневоловачі — москалі. І щойно в цьому році зняли напис: „великий русській писатель”. Яка іронія! І музей Шевченка наповнений пам'ятками панування червоного ката. Є й вартісні об'єкти, та все вимагає дослідів, відданої праці. Але могила доглянута. Чудові синьо-жовті квіти. І хата — макет стоїть, як у віночку. Але справжня хата Шевченкова в Кирилівці? Недавно радіо передало страшну вістку: хату спалили. Невідомо хто. Шевченкової хати нема. Згоріла до тла. Які ще страшні панують сили в Україні! Ті самі, що понижили наші архіви, бібліотеку в Вишгороді, скарби львівського музею, космацький іконостас, Михайлівський Золотоверхий собор і ще 40 церков у самому Києві, двічі пам'ятник Степанові Бандері, могилу Сірка, далі палять, далі нищать! Коли це скінчиться?

Скільки мучеників покрила київська земля! Не вдалося нам піти помолитися на місці розстрілу Телігів і тисячів українських патріотів німцями в Бабинім Ярі ні під тюрмами НКВД, в яких закатовані були мої рідні, ні на ще страшнішім місці тортур і розстрілів большевицьких, де плакала над дитячими черепами Алла Горська, в Биківні під Києвом. Подалися ми далі на захід хресною дорогою наших борців за волю, лишаючи позад себе могили і місце бою крутянських героїв на північ від Києва. В'їжджаємо в область Житомирську. Це вже волинська земля. Долучуються до нас місцеві вояки УПА, діячі Руху з Житомира, ентузіясти святкування з різних закутків Волині.

Рівне — ще донедавна „Ровно”, чепурне містечко, в ньому ходив до гімназії наш президент, Леонід Кравчук. В ньому дуже багатий на пам'ятки музей, починаючи від зубів мастодонтів.

Та найцікавіша для нас нова частина музею, на другому поверсі. Там три кімнати присвячені Українській Повстанській Армії. Там і мапи боїв, і документи, і фота, і частини одержі, і навіть алюмінієві ложки, якими їли наші борці за волю. І тільки горстка, малесенька частинка їх залишилася між живими. Не всі могили відомі. Та ми продовжуємо їх шукати.

Українська дівчина продає націоналістичну літературу.

Великою валкою іде народ — як на прощю до святого місця — на могилу Клима Савура-Клячківського, полковника УНР, потім генерал-хорунжого УПА, що з доручення ОУН Степана Бандери організував перші відділи повстанців УПА. Ми його головну квартиру вже відвідали пізно вночі, в час дощу, де віддані справі люди нас чекали довгі години. Для панахиди на могилі борця Бог післав чудову соняшну погоду. Був довгий марш від автобусів до могили, але курсували авта першої допомоги і підвозили німечиних. Не хотіли бути німечиними колишні упісти, що відбули каторги, заслання по 20-25 років. Їх черстві обличчя показували більше літ, чим вони дійсно мали. Святі люди, які ходять ще між нами. Всі в одностроях, було їх із 20 осіб. Слава їм!

При в'їзді до Луцького якесь дивне замішання. Об'їжджаємо місто бічними вуличками, а приїхавши на якийсь невеликий майдан бачимо небувалу картину: група святково зібраних людей з прапорами в руках б'є тими прапорами поліцаїв, що сидять на вантажному авті. Тимчасом під неспокійний і гомінкий рух юрби нові гості з автобусів організуються із тубільцями в лави, щоб маршувати по вулиці Лесі Українки на

майдан перед собором. Випитую людей, що сталося. Виходить, що близько десяти тисяч народу чекає на приїзд гостей — борців із лав Української Повстанської Армії на Театральному майдані біля собору, а влада міста старалась перенести святкування на Замковий майдан і поліція туди спрямовувала автобуси. Місцева управа святкувань УПА запланувала, щоб панахида по поляглих відбулася в Свято-Троїцькому соборі, який офіційно уряд Волинської області передав від юрисдикції Російської Православної Церкви Московського Патріархату під юрисдикцію Української Православної Церкви Київського Патріархату. Та російські чинники ключів передати не захотіли. Довелось мені бути в середині справжнього бою за українську церкву. І я чулась не як споглядач, а співучасник. Юрба шуміла і зближалась до собору. Перед дверима тримали варту поліціанти в шоломах із щитами та палками в руках. Перед ними близько десятитисячна товпа народу, з єпископом Луцьким і Волинським Спиридоном, та священниками Української Православної Церкви Київського Патріархату і церковними хором та хоругвами на чолі. В товпі, недалеко мене, стояв якийсь єпископ в оточенні російських семінаристів, бородатих, довговолосих, в піджасниках. На нього люди з товпи кричали: „Юда! Юда!“ Це, мабуть, був єпископ Варфоломій, який — як повідомляє луцький часопис „Народна трибуна“ підчинився Московському Патріархатові. Найдраматичнішим моментом в цьому „штурмі“ собору, в якому молитви і пісні були переплітані із закличками із гучномовців, було голосування. Із балкона собору, з якого повівали синьо-жовті прапори, депутат обласної ради, Геннадій Кожевников запропонував, щоб люди голосуванням визначилися хто є проти повернення собору незалежній Українській Православній Церкві. Таких виявилось троє, як повідомляє „Народна трибуна“ з 14 серпня 1992. Я довкруги себе не бачила ні одної піднесеної тоді руки, але ціле море рук, яке заслонило горизонт, на питання хто є за поверненням собору Українській Церкві Київського Патріархату. За звітуванням газети було тих голосів біля десяти тисяч. Проте владику Варфоломій заявив, що „ключів нема“, і прийшлося пильником розбити замки церкви. В храм увійшли першими члени комісії для огляду майна, працівники міліції, кінокореспонденти, а опісля владику Спиридон із духовенством, вояки УПА і вірні, щоб прослухати Літургію та помолитись за воїнів, що впали в бою за волю України. Вже згадана „Народна трибуна“

помістила такий коментар: „12 серпня 1992 року впав головний бастіон Російської Православної Церкви на Волині”. Це дуже важлива перемога, тому що головне завдання Незалежної України є звільнитися від усіх впливів політичного, мовного, релігійного і культурного панування Москви над Україною. І яке це щастя, пережити такий момент історії в прекрасному старовинному місті, що красується не лиш замковими та церковними мурами, але й героїчною постаттю в бронзі, найбільшої з українок, Лесі Українки.

Пам'ятник Лесі Українці у Луцьку.

І вона мучилась за Україну, віддавала всі свої сили для неї. А тих мучеників так багато по цілій нашій трасі (а ми ж не пройшли трас наших засланиців у Мордовію, в Казахстан, в Сибір, на Соловки...). Зупиняємось біля могил мучеників, повішених більшовиками у Горохові. Молимося. Трагічний спомин. Але — які хороші, привітні люди цього гарного, волинського села! Відвідуємо місця боїв: Вовчак, Новий Загорів. Дуже цікавий зруйнований німецькими бомбами монастир у Загоріві. На стіні церкви намальований плян боїв. Велетенська могила біля нього. Людей — незлічимо. Багато молоді, дітей. Два че-

пурні хлопчики в вишиваних сорочках і мазепинках роблених із соломи — на мазепинках тризуби. „Ще наш дідусь нам шапки зробив” — хваляться. Всі майже у вишиваному, святково повбирані, прийшли пошанувати вояків УПА. Волинська земля густо зрошена кров'ю героїв, почавши ще від царя Антів, Божа. Та ближчими нам поховання славних козаків під Берестечком. Заповідник-церква гарно вдержані (мені дивно, що ніде не беруть вступів, крім одного Печерського заповідника, а все ж потребує коштів на ремонти). Погинуло тут козацтво, а між ними маленькі хлопчики, що служили як зв'язкові. Багато прострелених дитячих черепів, як на Биківні... Не їдемо під усі пюрми — Крем'яниця, Дубна — а там позакопувано сотні невинних жертв років між 1939 та 1942. І там багато прострелених дитячих черепів. Покищо настрій погідний. Частує нас військова кухня під Тернополем, смачно і дуже чистенько. За нами УПА-північ, де створилася УПА, як і співають. Вовчак, Ревушки, Оса, Бобли, Обенижі, Соловичі, Турійськ, Ковель, Володимир Волинський, Війниця, Локачі, Нові Цевеличі, Хорів, Конохи, Привітне... не зраховувати всіх прекрасних, привітних, свідомих волинських сіл, де національна гордість до тої міри домінує над буднями, що хати розмальовані на синьо-жовтий колір: гора синя — низ жовтий, плоти синьо-жовті, все синьо-жовте! І всюди могили з хрестами, перев'язаними вишиваними рушниками. І майже в кожному селі пам'ятник Шевченкові є, або ставлять. В Тернополі запланований пам'ятник Степанові Бандері. Тудою ми проходили із лавами упістів та їх звеличувачів на ще одні святкування, на т. зв. „Співочому полі”. Дуже гарно упорядкований парк, над яким домінує залізо-бетонний літак у леті — пам'ятник советським літунам, яких повно по цілій Україні. Як розв'яжуть пам'ятник Бандері біля нього, чи знесуть літака — ще невідомо. Але маси народу, які зібрались на святкування, мають тут особливе обличчя. Так як і в інших містах — тут багато молоді. І та молодь в одностроях із написами „Українська Повстанська Армія”. Заговорила я до одної із таких „Упісток”. Їй 16 років. Її дід був воїном УПА. Вони мають свою організацію, співають в хорі, беруть участь в різних святкуваннях. Росте нове покоління УПА!

Шлях наш веде на південь, в Івано-Франківщину, через Лисоню, Рогатин, Бережани, княжий Галич, Крилос. Зустрічають нас в селі Лопушна. Не можемо оглянути княжих пам'яток — страшна злива! Скінчилась спека, що трималась два

місяці і висушила Дністер, його й не пізнати. Зближаємось до колишнього Станиславова і зупиняємось коло місця страшнішого, як Дахав чи Ашвіц. Це сумнозвісний Дем'янів Лаз. Там викопано чотири ями з трупами жертв терору большевицького 1939 та 1941 років. Всіх 532 замордовані особи. Майже половина жінок. Є й діти. Оглядаю фотографії. Чому їх тут не показують по телевізії кожного дня, як пригадку, хто нас мордував? Зібрані людські рештки, зібрані дівочі коси. Документація: з тих замучених — перед розстрілом тортурованих — осіб, ніхто не мав присуду кари смерти, лиш рік, два, до трьох літ. Чи ми можемо забути? І в Калущі могила замордованих. І в кожному містечку, в кожному селі. Але засвітило сонце. Треба далеко йти маршем до колишньої садиби отця Бандери, де стоїть новий пам'ятник його славному синові, що став символом України, незалежної України, Степанові Бандері. Ворожа рука досягла його на далекій чужині. Батька, матір, братів, замордували. Хату знищили — стоїть частинка — музей. Пам'ятник розвалили — це вже третій. Але прекрасний! Створений небожем провідника ОУН, показує нам всю глибину посвяти і жертви героя. Обличчя повне смутку і зосередженої думки. Права рука на серці. Ліва стискає прапор волі. І на урочистім посвяченні та панахиді по сім'ї мучеників-героїв тисячі молодих завзятих облич явно кажуть: не дамо знищити цього пам'ятника, і того, що Бандера усім своїм життям творив: незалежної України.

А незалежна Україна існує на кожному кроці — і в „Гомоні Чорного Лісу” — перемозі над німецькими силами 27 листопада 1943 р., — і в тих горах: Лисоні, біля Пасічної, Надвірної, Яремча, де показують криївки упістів — там кажуть, були бої — там криївку викрили вороги — та ніхто не здався живим, і в тих музиках, цимбалах, сопілках, скрипках, хоч деякі з музикантів — сліпі, але горді. І на вироблених калачах, на штудерних фігурках з тіста — „Слава Україні!” „Героям слава!” Народня самодіяльність це не тільки великі таланти, почуття естетики музики і руху і барви. Там стихійна любов до України. Одна старша віком гупулка співала свою баладу про вишиту сорочку — про свого сина, який згинув, аби вічно жила Україна. І Україна живе.

„МАЛОЛЕТКА”

Восени 1943 року я захворів на ноги. Мене перевели з 9-го бльоку до шпиталю, загально знаного як „Кранкенбав”, бо мої ноги попухли від стіп по кістки й я не міг ходити. Мое перебування у шпиталі було доволі можливе, навіть у кацетних (концентраційний табір) обставинах, дякуючи тій обставині, що там працювало кілька норвезьких лікарів, яких я, як помічник головного писаря (шрайбера) на 9-му бльоці, реєстрував і знайомив з кацетним побутом після їхньої доставки до табору. Вони ставилися до мене дуже прихильно й робили все, що було в їхній силі, щоб я був переконаний, що я є у руках добрих лікарів. Крім них був у шпиталі, завжди близько мене арештований у часі масових арештів у Берліні, студент медицини з Берліна Ростислав Сочинський. Хоч він ще не закінчив медицини, ні носив, так як усі лікарі-в'язні, пов'язку на рукаві з написом: „Гифтлінгсарцт” — в'язничний лікар. Він був арештований у справі українського підпілля у Німеччині й хоч його участь у русі була радше допоміжна, його замкнули в кацеті.

За деякий час мої ноги повернулися до нормальної форми, мене звільнили зі шпиталю і старший лагеря (лягер ельтесте) в'язень комуніст Вілі запровадив мене на апельну площу перед есесівського старшину, знаного як завідуючий роботою (арбайтсфюрер), який приділював в'язнів до якоїсь роботи. Нас, в'язнів, було трьох. Коли прийшла моя черга, лягер ельтесте Вілі, до обов'язку якого належало знати де та яких треба робітників, не пропонував для мене якоїсь роботи й арбайтсфюрер казав мені йти до таборової брами, де мені дадуть якусь роботу. Перебування у шпиталі зробило мене блідим на лиці, а й ноги не зовсім вилікувалися і я трохи шкүтильгав. Коли я зробив парү кроків у напрямі таборової брами, він мене завернув і запитав Вілі, що я робив перед шпиталем.

— Він був шрайбером на 9-му бльоці, — сказав Вілі.

— А немає подібної роботи у тому ж або іншому бльоці? — запитав арбайтсфюрер. Вілі тепер подивився у свої папери і відповів, що бльок ч. 9 має вже на мое місце нового шрайбера, але, здається йому, що бльок ч. 10 потребує шрайбера.

— Дайте його до 10-го бльоку, — сказав старшина, обернувся і пішов.

Я був останнім кандидатом на роботу. Я залишився сам з Вілі. Ми направилися до 10-го бльоку, що був недалеко, й Вілі, якого я досі не знав і не стрічав, по дорозі завважив: я тобі даю добру роботу, хоч ти належиш до Бандера-групи. Я був здивований, що він мене приділив до Бандера-групи, бо дотепер у нашім таборі я такої назви зовсім не чув.

— Звідки Ти про це знаєш? — запитав я.

— Ми все знаємо, що нам треба знати, — була відповідь.

— У таборі ми — всі в'язні, і повинні собі взаємно помагати — заявив я, щоб закінчити примирливим заключенням розмову.

Ми прийшли до бльоку ч. 10, що був напроти 9-го бльоку, мого першого бараку, в якому весною 1943 року я став шпайбером. Бльоковим на 10-му бльоці був присадкуватий, середнього росту, лисий, зі сивіючими рештками волосся, Георг Новак. Всі його кликали Джордж. Його номер був доволі низький, що означало, що він був тут вже довго. Він ще не був старий, але виглядав на старшого й тяжко було означити його вік. Він був комуніст і добрий знайомий Вілі. У мене склалося враження, що Вілі знав про запотребування 10-го бльоку, але тримав цю позицію, правдоподібно, для когось іншого. Вони поговорили хвилину на самоті й Вілі відійшов.

Джордж був цілковитим противенством до бльокового з 9-го бльоку. Тамтой був подібний до військового підстаршини, голосний, різкий і рухливий. Джордж виглядав радше як вчений педагог з батьківським підходом і виро́зумінням. У 10-му бльоці, де Джордж був бльоковим, сиділо в обох половинах 450-500 молодих хлопців, від 10 до 18 років. Хлопці у 90% були українцями. Блок був знаний серед комуністів як „малолетка”. На одній половині штубовим (кімнатним) і шпайбером був худенький, короткозорий, в окулярах, середнього віку німецько-комуніст, а я був до помочі бльоковому на його половині бльоку. Блок, подібно як всі інші бльоки, прямокутної форми, дерев'яний, ділився на три частини. Вхід до бльоку був по середині довшої сторони прямокутника. З надвору двері вели до малого передсінка, а з нього направо та ліво були двері до однакової величини приміщень. Приміщення справа та ліва ділилися на їдальню, а з їдальні були двері до спальні. У їдаль-

ні стояли довгі столи й такі ж довгі лавки, а в спальні були триповерхові ліжка, збудовані з дощок, на них матраци, виповнені соломною, заголовки і по два коци. Треті середні двері з передсінка вели до умивальні-клозету.

Коли я увійшов з Вілі на половину бльокового Джорджа, в кімнаті, що служила за їдальню, крім столів та лавок, я завважив в правому куті коло стіни, що відділяла їдальню від спальні, довгий стіл, за яким лицем до їдальні і входових до неї дверей сидів Джордж. Подібний розподіл був у другій половині бараку, з тим, що там за столом сидів штубовий (кімнатний).

Я урядував при малім столику, поблизу стола Джорджа, плечима до їдальні, а лицем до вікна, що виходило на вузьке подвір'я між бльоками 9 і 10. Моїм завданням було допомагати бльоковому на його половині та бути перекладачем-дольмечером для цілого бльоку.

Малолітні належали до робочої команди, що ліпила та направляла запорові бальони: вони в час війни висіли як великі огірки на шнурках чи каблях у повітрі, завішені туди, щоб не допускати ворожих літаків до об'єктів їхнього бомбардування чи розвідування. Під час нальоту попадалося тим бальонам немало, вони падали на землю і хлопці з „малолетки" їх ліпили й робили придатними до дальшої служби. До мого завдання, між іншими, належало допильнувати, щоб хлопці, які залишилися за згодою лікаря на бльоці як хворі, почистили свою половину бльоку — їдальню, спальню та умивальні-лазнички. Це належало до щоденної роботи на бльоці й було виконуване саме такими легкохворими. До дуже важливого завдання для згаданих хлопців належало, щоб усі ліжка на всіх поверхах були рівненько постелені. Вони не мали задовольнитися тим, що кожен в'язень стелив сам своє ліжко перед сніданням і виходом на роботу. Вони мусіли, після відходу інших на роботу, приложити рук, щоб ліжка перейшли інспекцію адміністрації. До кожного бараку був приділений есесман, званий бльоkfюрером. Він відповідав за бльок перед своїми зверхниками, а для мешканців бараку він був паном життя і смерті. Звичайно, кожен в'язень у його присутності старався не звертати на себе його уваги, бо це означало клопіт. Він кожного дня, бодай один раз, а то й частіше, заходив до бараку, шукав порошинки по всіх усядах і дивився оком знавця з одного кінця поверхових ліжок до другого і, якщо на якомусь

ліжку коц чи заголовок не рівнявся з іншими, він стягав на землю коци, сінники і заголовки в цілій спальні, при тому попадалося не одному з хлопців, у залежності від темпераменту та настрою бльокофюрера. Все це кінчалося погрозами до бльокового, штубового та шрайбера.

— Я вас пішло глину возити, якщо ви не потрапите допильнувати порядку, — кричав есесман.

Після його відходу, бльоковий від себе давав „бобу” хлопцям, що залишилися на бльоці як хворі і не зуміли справитися з роботою. Коли вечером поверталися хлопці з роботи, вони в свою чергу сварили на тих-же хворих-залишених, бо знали, що їх чекає після цілоденної роботи при бальонах робота на бльоці, бо ж треба буде все розкинене в спальні поставити на своє місце. На кінець бльоковий мав своє останнє слово. Всі, хто знав службову драбину, яка зобов'язувала в кацеті, не засуджували есесмана за те, що він зробив того чи іншого разу, бо розуміли, що він захищав свою позицію, щоб зі служби в далекому запіллі не попасти на фронт.

Як я вже згадував, „малолетка” складалася у дев'ятдесяти відсотках з українських хлопців, наймолодший з них, заledве десятилітній, був Богдан Бичко з Копичинець або околиці. Крім українців, було пару поляків, біля півтора тузень росіян і четверо французів. З часом число росіян збільшилося, бо при якійсь нагоді виявилось, що Ярошенко, то Єршов, Ковальчук — дуже подібний до молодого гуцула, то Кузнецов, а Корнієнко — Корнілов. — Чому ви, хлопці, поміняли свої прізвища? — запитав я тих, що призналися, що їх поміняли. Та, говорили, що українців краще трактують у кацеті — відповідали. Документів у нас нема, то ми робили все так, щоб вижити. Як пізніше виявилось, то справа зміни прізвищ стала тоді відомою, коли хлопці тут і там посварилися і побилися. В загальному вони жили між собою дружньо, а до всіх, хто був поза ними, ставилися з недовір'ям. До мене зразу ставилися ще й вороже, хоч всі ми говорили між собою українською мовою, в тому числі й ті росіяни, що носили з вирахування українські прізвища. Ворожість до мене виявляли, можливо, тільки деякі хлопці, тим, що не радо розмовляли зі мною. Часто на моїм столику я знаходив нарисовану на куску паперу шибеницю з повішеним і підписом: Василь-западник.

Одного разу я зачув, як один хлопчина в розмові з дру-

тим порівняв зачутий звук у таборі до звуку советського поліційного авта „чорний ворон”. Такий звук як „чорного ворона”, казав один до другого. — А що це таке „чорний ворон”? — вдаючи незнайку запитав я, звертаючись до хлопців. — Це такі чорні птахи в нас літають, — пояснив один з них, не заікнувшись.

Бувало, після апелю вечером хлопці ще не сплять, розмовляють. Я прислухаюсь, двері до спальні відкриті, все чути. Пізнаю по голосі, говорить здоровий, рослий, на свій вік, Андрій Мартинюк з Житомирщини.

— Як виживемо та повернемося до дому, товариш Сталін нас, ребята, по голові не погладить, — каже він.

— А чого ж, обзивається хтось, ми ж добровільно до ворога не подались, нас захватили.

— А ти що, не чув, що говорив тов. Сталін? — відповідає Мартинюк. Хто не з нами, той проти нас. Ти ворог народа.

Коли чують, що я заходжу в двері спальні, вмовкають. Обережні навіть далеко від тов. Сталіна. Одного разу я привів двох хлопців до бараку з одягами, довга черга, чекаємо. Стоїмо в череді, каже один до другого: як у нас за хлібом. От і брешеш, сердиться другий, ніхто в нас за хлібом ніколи в черзі не стояв. Витренували, думаю, а голосно кажу, щоб їх заспокоїти: Стояли в вас за хлібом чи не стояли, не сперечається, я не цікавий...

З часом все це міняється. З Василя-западника я став дядя Вася. Це мене коштувало. Я для них вистарався голок та ниток, а це в умовах кацету не було легко. Коли по праці вони хлинули до їдальні, я все це мав наготові. Одного разу я дістав з України, не знаю від кого, велике прямокутної форми печиво-медівник. У цей день припадало якесь наше свято. Я запитав чи хто знає яке це наше свято сьогодні. Ніхто не знав. Я покрав медівник на маленькі куснички, щоб усіх обділити, й хлопцям це подобалося. Такої б нам комуні, завважив хтось.

Між хлопцями були різні типи-натури, деяких бачу ще сьогодні, як живих. На мою прихильність та увагу до них, вони платили тим самим. Страву роздавав веснянкуватий рудоволосий блондин, росіянин Ніколай Ілін. Він постійно мішав страву в котлі, щоб не попало одним саме рідке, а іншим саме густе й хлопці його за те любили.

Одного разу, один хлопець на весело назвав другого, хоч цей мав прізвище закінчене на „енко”, кацапом. Я тоді не тільки довідався, чому названий змінив прізвище, але теж вперше почув таке вияснення, що то таке кацап. Як западник, я запитав Ніколая: Ніколай, що то таке кацап? Понімаєте, шрайбер, пояснював Ніколай, біля Воронежа та Курська, то українсько-руська границя. Там живуть люди, які не говорять добре ані по-українськи, ані по-руски — ето кацапи.

Ніколай розповідав мені, що в його родині тільки батько належав до партії, бо жить нада, а — ані він не був у комсомолі, ані мати у партії.

— Коли в нас грабили церкву, — розповідав він, — моя тьотя щось церковного потягнула. — Як виходила з церкви, на подвір'ї впав на неї з дзвіниці розхитаний дзвін і вбив її на місці. — Так їй і нада, бляді, закінчив розповідь Ніколай.

Коли я мову Ніколая ськ-так розумів, мені не легко було розуміти мову рослого червонолицого Кормчікова зі Сталінграду. — Понімаєте, шрайбер, хвалився він, мій батько зарадний чоловік і нам все жилося добре. Одного разу він у чомусь провинився і його вислали на „добровольну зсилку”. Там він став працювати як пекар у пекарні і нам даліше жилося непогано. — Як же ж він міг бути висланий на добровільну зсилку, — питаю. — А так, — була відповідь, — кажуть іти й ідеи. — А як не підеш? — Заберуть силою і тоді буде гірше...

Вночі в їдальні дижурили хлопці з власної охоти, по годині кожний. У дижурні голосилися ті, що хотіли заробити додаткову порцію зупи чи іншої страви. Я провадив списки зголошених дижурних і часто приходив на контролю, чи дижурні є на роботі, й не раз пересиджував з ними на балачці. З рослим, спокійним понад свій вік, чисто зодягненим хлопцем, на прізвище Хомин, що теж дижував, я заприятелював, чи може він заприятелював зі мною, більше ніж інші. Його батько походив з Галичини й це могло бути однією з причин, чому він пристав до мене. В одній з таких гутірок з Хомином я йому пригадав, що був час, коли в підсоветській Україні поголовно ліквідували галичан і я запитав його як воно було з його батьком. Його не зліквідували тоді, говорив він, мабуть, тільки тому, що моя мати працювала в домоуправі. Ви знаєте, що це в нас означає. Мати в домі мусіла бути очима та вухами НКВД.

Серед хлопців запам'ятався мені дрібний, живий, гарний

на вигляд хлопчина з околиць Кам'янця-Подільського; його дід, твердив він, був священиком. Він не дуже пам'ятав діда й про діда, як практикуючого священика, висловлювався неприхильно, а навіть вороже. Одним із закидів дідові-священикові було те, що він наїдався перед Богослужбою, а не служив їй натще, як належало. А чи ти, Остапе, бачив як дід перед Службою наїдався? — питав я.

— Не бачив, але в школі про це говорили...

До сьогодні мені ввижається стрункий Леонід Гребенюк, якого всі кликали Шпичка. Дотепний, спритний, відважний і зарадний, Шпичка овоєю русявою чуприною і синіми очима нагадував мені молодого Ярослава Осьмомисла, що я бачив колись на репродукції малонка Олекси Новаківського в історичній повісті Осипа Назарука „Ярослав Осьмомисл”. Подібність була така велика, що я не міг вийти з дива, як такі речі трапляються. Адже ж Шпичка, деś з Черкащини, не міг позувати Новаківському у Львові та й певно Шпички тоді не було на світі...

Минав час і приходили зміни до табору. Давніше прибулі в'язні твердили, що з приходом до табору українців і росіян дуже послабла таборова дисципліна, яка була до їх приходу. Вони були нові в таборі й, звичайно, молодого віку, їх було багато, вони приходили зі советського пекла й гітлерівське пекло їх не лякало. Вони, звичайно, не реагували на таборові закони, писані й неписані, як в'язні інших національностей.

Причиною упадку дисципліни в таборі могла бути не тільки інша від західньо-європейської східньо-європейська вдача українців і росіян, ізольованих від решти світу протягом довгих років, їхні мови, інші в письмі і слові, але також — на мою думку — ентузіастична настанова таборових комуністів, дійсних адміністраторів табору, до всього, що советське. Захоплювалися дослівно всім, навіть советською каральною системою, мовляв, в Європі в'язні гниють по тюрмах, в нацистській Німеччині їх винищують, а в советах їх у таборах перевиховують, навчають ремесла й залучують після звільнення до вільних будівничих комунізму. Захоплюючись советським, вони потурали його носіям, що опинилися у кацеті. Це зокрема було видно при відношенні до бльоку ч. 10, де сиділа „малолетка”. При спробі виявити свою прихильність до молодих хлопців, що проводили свій молодий вік за дратами, таборові комуністи, крім своєї пропа-

ганди всього советського, зробили хлопцям дійсну прислугу. Вона була справді дійсна, не пропагандивна, але копоти прислуги покрили не вони, а інші. До табору після захоплення німцями Норвегії, прибуло багато норвежців. В'язні-норвежці одержували допомогу від Червоного Хреста та інших харитативних установ. Для них приходили не тільки бочки замороженої риби, але також гроші на їхні конта. З таборових конт норвежців та інших західньо-європейців, що також одержували підмогу з Червоного Хреста, комуністи, за згодою таборової адміністрації, зорганізували фонд доживлювання „малолетки” і наш 10-ий блок неодноразово одержував бочки вареної в лушпинні бараболі, закупленої за гроші фонду. Доставка бараболі на вечерю до 10-го бльоку була не тільки великою подією для хлопців, але чутка про те збирала перед бльоком гурми голодних в'язнів, щоб роздобути бодай бараболяних лушпайок. Все це мало добрий вплив на хлопців, що виростили в голоді, в холоді, в таборі, замість у рідній хаті, у чужому краю, замість у власній країні. Велика заслуга в тому належала бльоковому Джорджеві. Він був тим, що не тільки співчував хлопцям, що проводили свої хлоп'ячі роки, які звичайно, повинні бути щасливими, в ненормальних обставинах, але теж старався, щоб ті обставини бодай трохи змінити на краще.

Ввечері після праці, або в неділю, коли на працю ніхто не виходив, у їдальні був такий галас, що тяжко було розуміти, що говорив сусід сусідові. Джордж сидів у призначеному для нього куті їдальні, за своїм столом, похилений над книжкою. Він ніяк не реагував на той гул молодих хлопців, що гуділи, як бджоли у вулику. Я не міг надивуватися, обсервуючи його спокій. Це ж був кацет, де бльоковий навіть у часі занепаду дисципліни мав право та обов'язок тримати порядок на своїм бльоці, згідно з вимогами таборової адміністрації, і нерідко міг керуватися безкарно своїми власними примхами. Я пригадував собі, коли мій бльоковий з попереднього, 9-го бльоку, поміркований, але не завжди терпеливий і зрівноважений, однієї неділі „зашився” у глибині спальні, щоб трохи поспати, понервувався гомоном у їдальні, в якій в'язні на залізній печі гріли свої нелегко здобуті „смаколики”, до тої міри, що увірвався з криком до їдальні, порозганяв недільних куховарів і порозкидав їхнє начиння і ще довго лаявся заки успокоївся. Він не міг стерпіти гамору переповненого бараку. Як не як, але бльоковий у кацеті був тим, чим був капітан корабля на кораблі...

— Як це так, Джордж, що ти не піддаєшся цьому галасові? — запитав я його однієї дощової неділі, коли погода змусувала хлопців сидіти у бльоці. „Це ж діти, вони мусять десь викричатися”, — відповів спокійно Джордж. Добрий Джордж. Він постійно відносився до хлопців, як старший товариш відноситься до молодшого. Нерідко, коли хлопці пішли на роботу й на бльоці залишилося 20-30 зголошених хворих, після почищення бараку, вони йшли до Джорджа за порадою, потребою, чи так, „на балак”. У бараці була сокира, якою дижурні кололи дерево для залізної печі, яка грівала одну половину бараку в час холодної пори року. Сокира була стара, тупа й зовсім не подобалася хлопцям. Джордж, казали вони — гляди, Германія не має навіть порядної сокири. Джордж, що бував у СРСР, як сам оповідав, на відпочинку чи вишколі, розумів мову хлопців і дещо сам говорив-відповідав: „Ніколай, сокира в кацет і за нього я не відповідаю, але у мене дома кароший сокира”. І починалось — Джордж оповідав, як він був у „Советський Союз”. Він бачив „призовників” босих і як то Сталін „обув їх у сапогі з резини”. Він чув як говорили „Спасібо Сталіну грузіну, што вбув нас у резіну”. — Я, — розповідав Джордж, був у Советський Союз, вдягнений у кароший костюм, а такі как ти, Володя, Ніколай, Гріша, много безпрізорні: „Дядя, дай капейку, голодний”. А ти Джордж, давав? — питають хлопці. „Нельзя. Я — кароший костюм, бумага покупить, масло, м'ясо, хлеб, как іностранний дипломат, но давать для безпрізорні, нельзя”, — казав Джордж.

При іншій нагоді Джордж розповів мені свою історію. Самоук, начитаний, амбітний, по професії штукатурник. „Коли я мав 24 роки, — оповідав Джордж, — я був членом берлінського сенату, в якому було дві фракції: з одної сторони сиділи наці — Геббельс і його однодумці, а з другої сторони комуністи — Тельман та його однодумці, між ними я. Коли була якась акція і я у зв'язку з тим був арештований і покараний, після звільнення, зокрема коли я сидів довше в тюрмі, мене висилала партія на відпочинок і, звичайно, вишкіл до СРСР. На вишколі були хлопці та дівчата з усього світу. Були гарні дівчата й до мене не байдужі. Я був молодий, але я був у першу чергу комуніст. Життя напрошувалось, а я його відпихав... Тепер я на це дивлюся дещо інакше. Нині гадаю, що це були „ферпасте Ангелегенгайтен” — невикористані нагоди. Я оженився тут, у Сахсенгавзені, у таборі зі сestroю мого товариша.

Ми взяли цивільний шлюб і розійшлися, я на бльок, а вона до дому". „Ферпасте Ангелегенгайтен", кінчав свою розповідь передчасно постарілий Джордж, можливо, з жалем за життям, що проминало й втікало кожного дня як вода крізь пальці пригоріці...

У кацеті завжди багато роботи, але не досить їжі, відпочинку та сну. Тому в'язні постійно пробували не вкорочувати собі життя непосильною працею і робили все можливе, щоб продовжувати його обильнішим харчем і кращим відпочинком. На роботі не давали заснути, але після роботи, в затишку бараку, змучений в'язень засинав і не чув як вимаршовували його співмешканці на апельну площу для вечірнього підрахунку. А на площі стоїть яких тридцять тисяч в'язнів, рахують і — одного бракує. За хвилину вже знають де є брак, у якому бараці. Шукають там і знаходять. Заспаного женуть і б'ють по дорозі аж до місця, де стоїть його бльок. Ніхто йому не співчуває, бо 30 тисяч мусіло чекати на одного...

Відповідальність бльокового за бльок абсолютна, бо він має там абсолютну владу. Правда, кожний бльок є підчинений есесманові (бльокфюрер), що за нього також несе відповідальність, але основна відповідальність за бльоковим, бо він є і має бути 24 години на місці — в бльоці. У кожному бльоці вночі в'язні вартують. Їхнім обов'язком збудити бльокового чи писаря у кожній потребі. У практиці і бльоковий, і писар будяться самі щонаочі, навіть не кликані, й перевіряють варту, бо життя проходить у кацеті, де біда ніколи не спить. Зрозуміло, що і бльоковий і писар мусіли надолужити нічне вставання додатковим відпочинком удень. Офіційно вони того робити не могли і, звичайно, досипляли неофіційно чи нелегально вдень. Звичайно, досипляння відбувалося так, що один дижурив у бльоці, а другий — ішов на відпочинок. У відповідний час десь „зашиється" на верхнім ліжку в якомусь куті спальні, далеко від входових дверей. Цього не сміє знати приділений до бльоку есесман. Коли бльоковий на 10-тім чи перед тим бльоковий на 9-тім бльоці йде задрімати, він капітан корабля, що в кацетних умовах називається бльок, наказує мені, а я маю слухати: як прийде есесман, ти маєш стати „на струнко", крикнути „Ахтунг" і зголосити йому, що ти — в'язень число таке-то, зголошуєш стільки присутніх на бльоці в'язнів звільнених від праці з приводу захворювання, що барак почищений і з рештою у бараці все в порядку. Ти зголошуєш, так голосно, щоб я почув, збу-

дився і зміг вискочити через вікно на подвір'я бараку. Коли він тебе запитає, де є бльоковий, ти відповідаєш, що він пішов до таборової канцелярії (шрайбштубе). Тоді я увійду через головні двері і зголошу свій прихід. Коли я, по черзі, йшов на перепочинок у глибину спальні, щоб приготуватися на менший чи більший дижур уночі, есесман не питав бльокового де є шрайбер, бо я був підчинений безпосередньо бльоковому і я не відповідав за бльок, але він не повинен був мене знайти в ліжку.

Звичайно, крім есесмана, в часі дня ніхто нас не відвідував, бо всі повинні бути на роботі.

Так трапилося, що одного разу відвідав мене й знайшов мене в часі недозволеного відпочинку в ліжку, причетний до моєї справи, вже згадуваний Ростислав Сочинський. Я збудився від шереху в спальні й віддихнув з полегшею, коли побачив, що то не есесман, але не менше здивувався, що тут робить Сочинський, бо я знав, що його приділили до якоїсь таборової станиці як лікаря для однієї сотні людей, затруднених далеко поза табором. Він виліз до мене на триповерхове ліжко, присівся і ми стиха обмінювалися думками й новинами. У часі розмови він заявив, що приніс мені доброго гостинця і положив передо мною добрий кусок м'яса. Виглядом і смаком воно нагадувало зайця. Після того, як я його смачно з'їв, він подав мені ще кмином підправленої горілки. Такого мені в таборі ще не трапилося і я не міг не запитати мого приятеля де він роздобував ці надзвичайні в місці нашого перебування дари. У відповідь Ростик розповів мені цілу „історію”. Ти певно вже чув, що коли формували команду для спеціальної роботи поза табором і треба було лікаря для ста людей, що творили цю команду, я зголосився і мене прийняли, розповідав Ростик. Уяви собі мале забудування на горбочку, а навколо сільські оселі, поля і ліси. Всюди зелено, гарно й спокійно. Одного разу хлопці з команди зловили солідного, товстого kota й принесли до мене. Кіт — тверда штука, не так як заяць чи крілик. Крілика береш за задні ноги, й ще не вдарив добре до стовпа, а він вже мертвий. А з котом не те. На дворі ніч — вночі кожен звук чути далеко. Кота до стовпа, а він — м'яв — на цілу околицю. Ледве впоралися з ним. Я допоміг до приготування печені гострим лікарським інструментом, і частину її приніс для тебе. А горілка? Горілку дістали при дистиляції спирту. А як смакувало? Правда, як крілик? „М'яв”, — відповів я на

його запит і ми засміялися. Ростик відійшов, бо до табору привезли його, щоб поповнив медичні запаси для свого відділу й він мусів поспішати з поверненням.

Бункер

У часі мого перебування у 10-му бльоці, бльоці „малолетки”, мені довелося мати до діла з т. зв. бункером. Коли я ще був на волі у Берліні,десь під кінець 1941 року, виринула потреба й ми організували в Берліні окреме звено, яке займалося збиранням між членством і прихильним нам не-членством харчових марок — хлібних, м'ясних і товщевих, які одержував кожний мешканець райху. Кожний, хто давав частину своїх харчових марок, жертвував частину харчів, призначених для себе. Зібрані харчові марки ми передавали Славі Бандері, дружині Степана, що тоді, після арешту чоловіка, проживала з маленькою донею Наталкою у Берліні й мала змогу відвідувати чоловіка. За зібрані марки купувала пані Слава харчі й передавала чоловікові та його товаришам. Крім С. Бандери від 1941 року перебували в Сахсенгавзені ще: Володимир Стахів, Ярослав Стецько, Іван Габрусевич, Осип Тюшка та Роман Ільницький. Трохи згодом туди попав Олег Ольжич-Кандиба. Багато пізніше замкнули в Сахсенгавзені Т. Бульбу-Боровця, А. Мельника та ще декількох. Всі вони там перебували як т. зв. гонорові в'язні.

Коли я опинився у 1943 році в Сахсенгавзені як в'язень, я при якійсь нагоді згадав бльоковому 9-го бльоку Карлові Шанцові про те, що тут сидять українці-егренгифтлінге. На те він розсміявся і розповів мені що це таке гонорові в'язні, хто вони, та де вони сидять. За його розповіддю, всі т. зв. почесні в'язні сидять у т. зв. будинку келій, що його популярно в'язні в таборі називають Бункер. Всі в'язні в таборі Сахсенгавзен живуть у партерних дерев'яних бараках або бльоках, ходять під вартою поза табір на роботу, або працюють у таборі. По праці вони вільно ходять по таборі, відвідують знайомих у інших бараках, мають до певної міри свободу рухів у межах табору. В'язні ж у бункері цього не мають, бо бункер — це звичайний в'язничний будинок з келіями-поодинками, малим подвір'ям для часово обмеженого проходу кожного в'язня, словом, бункер — це в'язниця за мұрами та дротами концтабору Сахсенгавзен. Всього цього я до тепер не знав і скоро переко-

нався, що Карль говорив правду. Я міг стрічатися з в'язнями українцями в таборі, але не з в'язнями в бункері, хіба серед специфічних обставин, про що буде мова далі. Один з перших українців в'язнів бункера арештований 15 вересня 1941 року, Володимир Стахів, так пише про цей бункер: „Був це відокремлений за високими мурами бльок, призначений для видатніших політичних в'язнів з усіх країн Європи. І тому в таборовому жаргоні він мав свою назву, яку звичайні в'язні вимовляли з певною погордою — будинок визначних „Prominentenbau“ — популярно звався цей бльок „Бункер“ („Українська Трибуна“, 1948). У таборі я чув частіше назви: Ehrenhaft, Ehrenhöftlinge (Почесний арешт, почесні в'язні). Хоч з в'язнями з бункера було неможливо стрічатися, я стрінувся з деякими з них на терені таборового шпиталю. В'язні бункера не мали в себе медичної обслуги. Якщо хтось з них потребував лікаря чи медичного лікування, він мусів вдаватися до таборового шпиталю, званого як будинок хворих „Krankenbau“. Після певних формальностей хворий з бункера приходив до таборового шпиталю під охороною есесмана, який, звичайно, не відходив від нього навіть на крок. Він був з хворим завжди і всюди, і після закінчення візиту, відводив хворого до бункера. Більше можливостей бодай перекинутися словом з хворим з бункера було тоді, коли есесман приводив кількох хворих одночасно й мусів їх порозводити по лікарях. Бльоки, в яких я перебував у Сахсенавзені, число 9 та 10, притикали з одного боку до величезної площі, на якій відбувалися апелі, а з другого боку до тої ж площі прилягав шпиталь. Це давало мені змогу бачити площу для апелю. Я не раз міг завважити в'язня чи в'язнів, ескортованих есесманом до шпиталю, але я не сподівався побачити когось знайомого, й віддаль не дозволяла мені розпізнати ескортованого. Одного разу бльоковий 9-го бльоку, згадуваний вже Карль Шанц, який знав від мене, що я знаю всіх українців у бункері особисто, запропонував мені піти з ним до шпиталю, поглянути чи там часом не привели мого знайомого й пробувати з ним говорити. Я охоче погодився. Вже в шпиталі, я побачив, що в'язнем з бункера був Ярослав Стецько. Есесман був знайомий мого бльокового й він, коли біля нас не було нікого, поінформував есесмана, ніби, я був родичем Стецька й просив його, щоб він дозволив мені обмінятися зі Стецьком кількома словами. Есесман не відповів на те нічого, тільки обернувся до нас плечима й я перекинувся кількома словами зі Стецьком.

Початок був зроблений і я пізніше неодноразово стрічався з Бандерою і мав з ним постійний зв'язок.

Степан Бандера був майстер конспірації і неперевершений організатор у тюремних обставинах. Арештований у Кракові на початку липня 1941 р. він був перевезений до Берліна, де його держано під домашнім арештом. Він жив у приватнім помешканні на Дальманштрассе з дружиною Славою та малою донькою Наталкою. У часі масових арештів наших людей 15 вересня 1941 року його переведено до табору Сахсенгаузен і приміщено в уже згадуванім бункері. Пані Ярославу залишено в спокої і навіть дозволено відвідувати чоловіка. Я не знаю, як часто вона його відвідувала, та як це відбувалося. Вона йому приносила дещо з харчів (для цього, як було вже згадано, харчові марки збирало окреме звено), а також українське друковане слово, „Краківські Вісті” та ще дещо, що виходило в Генеральній Губернії. Багато з того писемного матеріалу, а головню газети, діставалося мені. Приносив їх старший німець, не політичний в'язень — Ганс, який жив в одному з бараків табору та ходив до бункера кожного дня палити в печах зимою та робити загальні порядки. Ганс сидів як дослідник св. письма, знаний як бібельфоршер (дослідник біблії). Таких як він не було багато в таборі, але всі вони були чесні, точні та послужливі. Перший раз я стрінувся з Гансом, коли я вже повернувся зі шпиталю і працював писарем і перекладачем у бараці ч. 10, бараці „малолетки”. Прихід його, старшого чоловіка, до хлоп'ячого бараку, та ще такого, в якому мешкали малолітні, не належав до найбільш безпечних. Він, звичайно, приходив на мою половину бараку після праці, по дорозі з бункера до свого бараку, мабуть, число 65. Мій барак був тоді переповнений хлопцями, що вже повернулися з табору, повний шуму та крику. Перший раз Ганс питав за мною бльокового Джорджа, який, як правило, сидів за столом над розгорненою книжкою і не реагував на шум і галас. Перше слово Ганса до мене було, чи я знаю „герр Бандера”, що він мене здоровить і чи я не хотів би його (Ганса) відпровадити. Я на це радо годився, бо в бараці серед живої молоді було нам невідповідно й не можливо говорити. Коли ми вийшли з бараку, Ганс знаходив момент, щоб витягнути з-під сорочки жмут газет і передати мені „від пана Бандери”. Усі рази, коли приходив Ганс, я проводжав його і після передачі газети він говорив, а я слухав. Тема його розмови мало торкалася бункера чи табору взагалі, а в більшості

він говорив мені про релігію, яку визнавав і за яку сидів у кацеті. Я не дискусював з ним на тему релігії, а тільки слухав... Пізніше в бараці, коли хлопці пішли вже спати, я перечитував з цікавістю одержані газети.

В одному числі „Краківських Вістей” я побачив на першій сторінці знімок добровольців Дивізії „Галичина” в поїзді. В одному добровольцеві, що вихилився з вагону, щоб взяти квіти з рук дівчини, я пізнав кол. спортивного референта табору молоді в Турковичах з 1940 року Романа Гавриляка. Признаюся, що я не був захоплений ідеєю творення дивізії про що вже знали в таборі, очевидно, не з „Краківських Вістей”, але з літерівського офіціозу „Филькішер Беобахтер”, що приходив до таборової шрайбштубе. Газета, великого формату, мала шість сторін друку. В одному числі, на цілій третій сторінці можна було бачити вояків різних національностей „Нової Європи” в німецьких уніформах. Між ними був вояк у шоломі з левом і підписом „Галіцієр”. Я навіть стрів в’язня українця з німецьким прізвищем (Василь Шміт?), що попав до кацету за агітацію проти дивізії. Його в часі слідства побили, але він і тепер був проти дивізії. Мої знайомі німці, що орієнтувалися у загальній военній та українській ситуації, не давали мені спокою: „Василію, — казали вони, — чи українці побожеволіли? Німці пропрають війну, вони вас позамижали та нищать без жалю, а ви йдете їх боронити?” Я їх заспокоював і вказував на те, що також „таборові в’язні німці голосяться до війська”. — Бо вони німці й до того в’язні, і хочуть таким чином видістатися з кацету, але ж чому українці? — не здавалися німецькі в’язні.

Як я вже згадував, зі Степаном Бандерою я стрічався кілька разів у таборовому шпиталі. Він ходив до шпиталю, де нагрівали його лямпою. Не знаю, чи він цього потребував, чи робив це, щоб продістатися поза бункер. У шпиталі працював наймолодший в’язень з 10-го бараку, Богдан Бичко з Количинець чи околиці, про якого я вже згадував. Коли Бандера приходив до шпиталю, Богдан прибігав до мене, перебігаючи впоперек цілу площу для апелю, що не було безпечно робити в часі призначенім на роботу, повідомляв мене і зникав. Я брав до рук щось, що могло виправдувати мій хід до шпиталю, заходив до названої Богданом кімнати, де був Бандера, брав до рук з кута мітлу й заходився робити порядки в кімнаті, як один з прислуги шпиталю. Все це на випадок, якщо б есеоман повернувся завчасу та мене приловив на розмові з повіреним йому в’язнем —

Степаном Бандерою. Я підмітав, поглядав постійно на двері та інформував його про українців у таборі та про політичні вістки, про які він міг або не міг знати. Мої зустрічі з Бандерою відбувалися в шпиталі неперіодично, від нього я одержував через Ганса українські газети аж до часу, коли мене пізньою осінню 1943 року перенесено до відділення головного табору — Гайнкель-Верке, біля містечка Оранієнбург, де приблизно 6 тисяч в'язнів, під проводом цивільних майстрів, що доїжджали з-поза табору до праці, будували двомоторові бомбовики типу „Гайнкель 177”. Там я перебував до кінця жовтня 1944 р., коли мене закликали до головного табору, завели до лазні, переодягнули в цивільний одяг і звільнили. Від інших звільнених разом зі мною українців у той час я довідався, що С. Бандеру звільнили пару днів до мого приїзду до головного табору та що його в таборі вже немає. Наступний раз я зустрічався з С. Бандерою у першій половині травня 1945 року в Інсбруці, Австрія...

Іван Сало, Львів

Л И С Т

Він лежить на моєму письмовому столі, цей пожовклий, припорошений часом аркуш паперу. Складений вдвое так, що легко вміщається у коверт. Я часто беру його в руки і перечитую.

Своїм втомленими очима відсвічую кожне народжене руюкою матері слово, написаний рядок. Вся її мудрість і доброта, чесність і працьовитість, її здебільшого жалісне і беззахисне обличчя, почервонілі від страху та безсонних ночей очі, відбилися на цьому малесенькому паперовому клаптику.

...Було це за Красноярськом, у звичайному, збитому наспіх дерев'яному бараці, обведеному колючим дротом. Біля вартового, який хоч і вважався на волі, але, очевидно, кару мав з роду — все життя охороняв у таборах, побачив поміж багатьма листами, розкиданими по всьому столі, своє прізвище. Заклекотіло одразу в грудях, спішно вхопив у руку коверт і на папір впала сльоза. Одна, друга... До того я не бачив, щоб мати тримала олівець, ніколи не запитував чи вміє вона писати.

...У моїх руках тремтить лист від матері. І коли я перечитую його, виразно бачу її. Я наче пробуджуюсь з довгого сну і мені здається, що ми йдемо пахучими мощанськими лужками і босими лужиківськими стежками. Вона розмовляє тихо і приязно.

Але чим далі я вчитуюсь в материнські слова, тим більше оживає її постать. Я бачу матір біля встриглого в землю заплаканого вікна, як вона заголомшено вдивлялась у незнайомі людські тіні, що снували ночами по дворі, а коли вони вирівнювались з хатою, вона перелякано ховала голову у темряву, щось нерозбірливо голосила, хапаючись руками за образ.

Тоді я схоплювався з ліжка і нащупував на образі її руку. Маленьке віконце заховала темінь, а страх голосив від хати до хати, від села до села. Замерзли червоні перини, вмивались на коліях товарні поїзди, плавилися з розпуки сибірські сніги...

Мати все як би чогось чекала. Їй привиджувалось, що ось-ось увірвуться до хати або вилизне з-під стріхи язичок вогню... Але коли тіні розпливались у ночі, вона знову підступала до вікна, мовчки сідала на лаву із сплеченими на колінах руками і невтомно не переставала шепотіти:

— Господи, скоріше б почало розвиднятись.

Вдень страх боявся, а коли наступав вечір, він знову пускався у мандри... Вже вигрілась за дверима в коморі перина, пересушилися сухарі, зіцвило сущення, пустками обвинувились села, а мати сиділа на цих двох перев'язаних тлумачках і вираховувала дні, місяці, роки...

Скільки пам'ятаю матір, не бачив, щоб вона коли-небудь всміхалась. І вже в таборі мені приснився сон, як я іду з процесією по дорозі на цвинтар і горнусь до її обрамленого збряклого обличчя, навічно застиглого у втихомиреному прихованому усміху.

І хоч багато минуло з того часу, але образ матері закарбувався передо мною наче живий і найсвятіший, як символ найпотаємнішої любови, яку ми нерідко відтворюємо лише в останню мить, коли безсило припадаємо до її холодних вже вуст.

...А лист матері став для мене найціннішим скарбом і найбільшим багатством, яке я зібрав за прожите мною життя.

ЛУЦІВ МЛИН

Залужний збирався до млина. Він слинив олівець і робив позначки на мішках з пшеницею. Обличчя в нього було спитнile, розкошлане волосся зсунулося наперед, а густих зморшок, що проросли на його видовженому чолі, здавалося навіть побільшало.

— То поїдеш зі мною, чи будити Василька?

— Та вже буди, я залишуся вдома.

— Вставай, сину, вставай. До млина поїдеш.

Єва поставила сніданок.

— Добре поїжте, мої фірмани, бо повернетесь не раніше вчора.

Василько з батьком сіли на мішки із зерном. Коні напружились, заскрипів віз і вони виїхали з обійстя.

Теплий літній вітерець вдарив обом у груди. Він приніс запах нагрітого жита, польових квітів, духм'яність полину.

Виїхали на невеличкий горб, вдалині показався ліс.

— Васильку, я зйду з воза, а ти поганяй.

Василько лише того чекав. І хоч дорога почала звужатись, з однієї сторони вигиналася стрімка круча, але він міцно тримав у руках віжки. Слухняні коні рвучко йшли вперед.

Ось тут, біля тієї тополі, що самотньо вибуяла серед поля, Залужний втратив найстаршого сина Володимира.

...Село Дубрівка, що з усіх сторін закривалося лісами, було зайняте на п'ятий день війни. Тільки що притихли постріли, як дубрівчани рушили на узлісся. Стемніло, як були у полі. Вони пробиралися обережно, завмидали при найменшому шереху. На залитій місячним світлом галявині виднілися чорні купини трупів.

Люди ступали важко, вони несли на руках чужих синів, яких ніколи не бачили в обличчя...

Запахло свіжою землею. Зупинились біля щойно викопаних ям. І лише тепер Дубрівка відчула всю глибину людського горя...

II

— Тату, звідки тече ця ріка, що он там, вниз? — спитав батька.

Перед хлопцем розкрилась блакитна гладь посипаної сіявою ріки. Примхливо звиваючись, вона швидко текла між зелених берегів. Зачарований Василько продовжував тримати в руках віжки, немов уві сні почув батьків голос:

— Мощанка.

...Уперше Залужний побачив її (йому насправді так видавалось) коли за Любачевим він повернув на північний схід, перебрався пішки через кордон біля Немирова і тільки тут, на березі вперше оглянувся назад.

Залужний чим швидше опустився вниз і припав до води. Напившись, відчув, що серце аж захололо від тривожних думок про Єву і про двох синів — маленького Василька і старшого Славка, яких не бачив цілу війну...

Залужний не міг дочекатися дня, щоб зорієнтуватись, як іти далі. Його діряві черевики промокли від роси, він скинув їх і ногам стало відразу легше. І хоч йому не звикати було до темряви, але тільки тепер помітив, що поруч з ним височать два великих дерева. То були вільхи. Вони моторошно шелестіли і не давали ні на хвилину Залужному зімкнути почервонілі невиспані очі.

Нарешті почало світати. Наступав день.

Вибравшись з густого верболозу, Залужний зобачив недалеко від себе невисоку кам'яну будівлю. Двоє вікон, що виходили на річку, були забиті дошками. І лише тепер Залужний догадався, куди він зайшов: то був покинутий млин на Мощанці.

Залужний похапцем перейшов через підгнилу вже кладку і, опинившись на протилежному боці, попрямував вузьенькою стежкою, що витиналася вздовж ріки — до млина. Коли дійшов до будинку, то зрозумів, що тут немає ні живої душі.

Загриміли вхідні двері, які відчинив без особливих зусиль. Навколо були запорошені мукою стіни, розламаний кіш і жорна, які не крутились з того часу, як тут пройшов фронт.

Піднявся на горище. Тут було чимало сіна і крізь два невеликих і малопомітних отвори відкривався такий знайомий Залужному дорогий і рідний краєвид... Він не приліг у сіно і не готувався до сну, а впав на нього, засунувши глибше під сіно автомат, диск патронів і дві гранати. Це все, що було при ньому. Не зчувся, як зразу й заснув.

Невідомо, скільки спав би, хоч добре пам'ятає, що ліг як

щойно розсвітало, але чийсь легенький дотик руки раптом розбудив Залужного. Він зірвався з сіна і поринув у якусь задуму, ніяк не вірячи, що перед ним стояв його односельчанин Юрко Банах.

— Це ти, Юрку, чи ні? — нарешті відважився заговорити.

— Я, я, Луцю. Боже, на тобі лиця немає.

— Де ж ти взявся? — продовжував дивуватись Банах, що зустрів так несподівано Залужного.

— Рахуй, Юрку, що з того світу. Пішки від Дуклі по деревах і сонцю йшов. Скільки наших хлопів загнав у землю Сталін на тій страшній Дуклі. Німці на нас танками і артилерією — а ми з карабінами. Чоботи прилипали у крові, а ми не встигали здимати шапок і прощатись з бойовими побратимами.

— Ой, і випало тобі, Луцю, — заговорив з жалем Банах. А Євця твоя сльози виплакала. — Знаєш, в селах неспокійно, облава за облавою. Одна влада пріється на сонці, інша — під місяцем.

І хоч в Києві випустили навіть таке звернення до тих, хто ще переховується в лісах, щоб поверталися до своїх домів, — люди не вірять. — Але жити треба! — Я піду в село, дам знати твоїй Євці, що ти живий і вишло до тебе Славка. До дітей не чіпляються. А я — на видності. Ввечері зайду! — ніби між іншим додав Банах, і непомітно вийшов з млина.

III

Було вже з полудня.

Гнучкі і довгі стебла розмаїтого зілля і квітів війнули з поля на Славка. Він йшов знайомою дорогою. В руках ніс невеличкий вузлик, в якому була тарілка з варениками, сметана в склянці, яечка, невеличкий кусень хліба.

Поле дихало наближенням жнив. Славко звернув з дороги, майже пробіг через невеличку долину і вийшов на стежку біля річки, що вела прямо до млина. Там, у ньому на горіщі, виглядає у шпари Луць Залужний. Він не може стримати своїх хвилювань перед сином, якого побачив ще здалеку. Йому хотілося викрикнути, з замучених грудей вихоплювалися слова. Відірвавши легенько шалівку, Залужний виставив голову, щоб краще розгледіти сина. Ставний, вже підріс.

„І по війні вже скільки, а мусиш ховатися” — зло подумав про себе Залужний.

Почав поправляти на собі одержу, взув свої драні черевики, струсив з плеча сіно — син доходив до млина.

Але що це? До слуху Луця долетів незрозумілий голос. Мигцем припав до відірваної шалівки і... не повірив побаченому.

На віддалі не більше ста метрів Славка перестріли. Одні вилізли з жита, інші — із-за вільхових кущів.

Сердиті і злі погляди вп'ялись в чисте, як сльоза, нерухане серце, замаєні очі, в яких закралась одразу тривога. Кірзакі обступили Славка. Юнак стояв беззахисно перед цими нечесаними, з брудними руками п'яними лицьами і дивився на край неба, що було зараз найединішим свідком, найостаннішою зоєю, яка раптом засвітилась йому, забидала з собою...

І вирвалось з його уст на повні груди:

— Т-а-т-у-у ! — летів цей голос від Камінної Гори до Старого Села, від Йоничів до Городжева...

— Т-а-т-у ! — голосили яківські сосни, завивав магерівський гостинець...

...Залужний зблід і міцно стулив губи. Вираз його став жорстоким. Ще якусь мить він постояв, а тоді крутнувся і витягнув з-під сіна автомат. Судомно стиснув гранати. І здригнувся млин від вибухів. Злетіла вгору земля... Витер долонею спітніле чоло й заходився вставляти новий диск.

Над Мошанкою вже здійсмались хмари сиво-чорнуватого диму. Луць глянув вниз і побачив, що горить млин.

Зіскочив з горища на траву і шукав синове тіло. Так і є! Ось його Славко! Він лежав горілиць на маленькому дерев'яному містку, розкинувши руки.

Луць припав до сина, ворухив його застиглі губи і спінений дальшою люттю й запухлими від сліз очима, підняв Славка на свої ще дужі руки, випростався і, перейшовши ріку, навпоперек через жита, попрямував до села.

Оглянувся тільки тоді, коли за спиною почув сильний вибух і тріск. Над колишнім млином крізь чорну хмару прорвався на верх ясно-жовтий стовп вогню.

IV

— Тату, а що це таке? Коло ріки якесь каміння і дерева такі, як у нас в саду. Тут хтось жив? — вивів із задуми Василько.

— Ні, синку, тут був млин, — пояснив.

— А де ж він подівся?

Помовчав, думав, як відповісти. А на очі навернулися сльози, біль стиснув серце...

— Що з вами, тату? Ви плачете? — перелякано глянув на батька Василько й, кинувши віжки, скочив з воза.

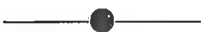
— Ні, ні, Васильку, тобі так здається. Чого мені плакати? — пригорнув до себе сина. — Підростеш, і я обов'язково розповім тобі про Луців млин.

Коні зупинились посередині Мощанки й спрагло пили воду. Сірка чайка, пролетівши над ними, кигикнула й зникла за деревами.

Залужний набрав у пригорщі води, напився, потім умив лице і, взявши віжки до рук вйокнув на вороних. Коні залишили брід, виїхали на твердий битий гостинець...

Василько сидів поруч з батьком і міцно тримався за возіку. Сонце піднялось вище, припекло сильніше. Навколо духмяніли нагріті трави, тягло духом молодой вільшини, яка густо облягала похмурі й обривисті береги нескореної Мощанки.

Червень 1979 р.

Іван Сало, Львів

ЯЖІВКА

Марко вперше почув цю пісню в автобусі, ранішньому, ще не зігрітому. Десь біля Жовкви до дівочого голосу приєдналися ще і ще.

— Водій, зупиніть! Ви що? Не виспались?! — накинуплись двоє пасажирів, побачивши, що автобус минув їх зупинку.

Маркові очі запалали тривожною іскоркою. Ця раптова пісня немов розбудила його, навестила у той незабутній вересневий вечір, коли він повертався з Магєрова додому. Його світле волосся було зачесане назад, обличчя всіяне рідкими веснянками. Молоді груди вільно облягала затягнута жовтим замком комбінована вітрівка.

Марко любив осінню пору. Ліс, котрим він зараз ішов, був одягнений у червоняве листя. Подекуди воно вже опало й сухо шурхотіло під ногами.

Враз у гущавині щось мигнуло й зникло. Марко не озирався, бо відчув, що чийсь очі уважно стежать за ним. Йому здавалось, що він навіть бачить ті пантрюючі очі.

Пройшов половину шляху, показався останній пагорбок, потім невеличкий спуск — і вже рукою подати до Підзабави. Мати, мабуть, видоїла корову, наставила вечерю.

— Стій! — Раптом пролунав важкий і прибитий голос. Марко скам'янів. І тут же біля нього, наче з-під землі вирости дві постаті. Не впирався, не голосив, сам звернуv з гостинця у ліс.

Зачіпав за пеньки, падав. Знову піднімався. Під ногами потріскували сухі гілляки.

Ті, що йшли попереду, простували, наче вдень. Обминали пеньки й вибоїни. Коструbate галуззя не ловило їх за спини, не било по обличчях.

„Які очі в цих людей?“ — не переставав думати Марко.

Коли вже всі заховались у глухій глибині лісу, і соснова стіна почала поступово розходитись, зупинились.

— Сьогодні твій день, — заговорив стишено один з них, що йшов попереду. — Привчи його любити ночі. Побачимось через тиждень. Час зустрічі не міняється, — все тим же стислим голосом — і тут же злився з гущавиною.

Тепер вони були удвох. Якусь хвилину мовчали.

Несподівано ліс почав освітлюватися легеньким ясно-бурим кольором. Нарешті Кремень підійшов впритул до Марка.

— Ти, хлопче, іди тією стежкою далі. Там безпечно. Цієї ж ночі щоб негайно виїхав із села — до Києва, на Донбас — куди хочеш, але щоб твоєї ноги тут не було. Нікому нічого щоб не писав, і взагалі, крім батьків, ніхто не повинен знати про тебе.

На цьому вже тепер червонуватому обрії горілого неба Марко ледь розгледів його обличчя. Кремень немов вловив цей погляд і тут же розтанув у чорному мороці лісу.

Навкруги залягла тиша. Марка кинуло в піт. Перед ним тяглася вузенька стежка. Ноги затерпли, страх скував все тіло. Він уже не пам'ятав, куди йде, не звертав уваги на подряпані руки і обличчя, ці кострубаті гілляки, що продовжували бити його по лиці.

Раптом, як з льоху, перед Марком розлилося море світла. Виразно почув, як кричали люди, ревла худоба. Над селом аж до самих жмар здіймались купи сірого з попелом диму.

Лунала стрілянина.

— Що ви сьогодні п'яні? Їдете, як на той світ, — виходячи з автобуса хтось нервово випалив водієві.

Марко не відповів нічого. Він знову повів очима по автобусі, і... перенісся в цей довгий вечір...

Марко чекав, що зараз з лісу по ньому стрілятимуть. На вогняній заставі, що ясно сяяла над селом, він наче бачив кошлаті тіні, чув голоси...

Земля гнулась під молодими ногами... Марко брів прямо на вогонь, на стрілянину.

Тепер він сидить у третьому ряді. Одягнений просто. Дрімає.

— Невже це той Кремінь?

Несподівано пасажир встав із свого місця і, взявши у руки дві навантажені авоськи (торби), підійшов до кабіни водія.

Марко завмер. Кермо не слухалось його.

— Ви мені зупините біля стежки? — попросив пасажир.

— Добре, — відповів Марко.

— Не кожен ваш брат розуміє. Буває, що просиш стати і слухати не хоче. Та де там! Від автобусної зупинки мені ще пару кілометрів топати, а якщо зійти тут, то хвилин через п'ятнадцять-двадцять вже в хаті.

— Ось тут-тут. Бачите, — заговорився.

— Прощу, — якось заповнено промовив Марко і холодний піт виступив на його обличчі. І лише тепер Марко добре розгледів його замучене обличчя, старий поношений кашкет, з-під якого стирчало нерозчесане сиве, як березневий іній, волосся, а з-під густих і широких брів дивилися примружені очі.

Пасажир подякував і зійшов. І швидко перескочивши рів, опинився на стежці. Потім оглянувся, провів поглядом автобус і зник так, як тоді, в гушавині лісу — у той незабутній вечір.

...День вже наступив. На полях запахло паленим бадиллям, ліс віддавав прілим духом опалого листа.

— Нам тут зупиніть? — хтось просить знову.

— А нам на повороті не забудьте! — голосять із задніх сидінь.

— Добре, добре. Стану.

На кінцевій зупинці не було пасажирів і Марко поїхав один. Невдовзі зупинився посеред лісу, зійшов з автобуса, перескочив через рів і шукав знайоме місце. Його вело чуття.

Марко був певен, що неодмінно стріне цю людину з важ-

ким, замученим обличчям, в старому поношеному кашкеті, з примруженими і добрими очима. І він чекатиме, чекатиме доти, доки не з'явиться на стежці цей чоловік, поспішаючи до першого автобуса.

Жовтень 1979 р.

Іван Сало, Львів

П Р И В И Д И

Павло Стецина сидить на призьбі під вікном і курить. Не поспішає, думає. На подвір'ї погойдуються дерева, по небу плинуть неквапно сріблясті хмари. Правда, хто б не проходив біля воріт, він піднімає голову, дивиться їм вслід.

Людей проходить мимо Стецини немало. Найбільше по суботах, коли з міста вертаються додому, а ще багато приїжджає до знайомих, так що часом не годе розпізнати де свої, а де заїжджі. Одні вітаються, інші — постоять хвилину-другу, по-розмовляють, трапляється, що дехто вгостить дорогими цигарками. У такі хвилини він наче тліючий вогник поволі згасає, широкі очі заплющуються, брови зсуваються.

Накрапає дощ, але Стецині до хати йти не хочеться. Його маленькі окуляри тримаються на носі, щоки запалися. А серце як молотом б'є, загання в цю страшну жнивну ніч.

...Немовби це було вчора. Стецина сидів на стерні і полуднував під півкопком. Чорною, спрацьованою рукою обирав картоплину і заливав її квасним молоком. Коли пообідав, сперся до вусатого колосся і поволі задрімав. Приснився йому Микольцо, що приїхав на батькове поле орати трактором. А плуги обсіли чорні круки і як не зганяв їх, вони не боялись ні його, ні трактора. Пробудився і не міг одразу стати на ноги. Дивився сонними очима на полудневе небо, чув як виспівували жайворонки, хуртіли по стерні перепелиці.

По обіді мліло ходив полем — не бралась вже робота, все падало з рук. Навіть серп.

— Ой, сину, хоч биць за дня приїхав? — нашіптував до себе. Біда завше шукає мудрих.

Стециниха замісила на хліб, а перед вечором напалила в печі і всадила шість бляток. — Повернеться зі Львова Ми-

кольцо, прийде з поля батько — всі зголодніли за спеченим вдома хлібом.

Смеркало. У хаті Стецинів було тепло, від печі пашило запаморочливим жаром, мати витягнула пахучі, рум'яні буханці, клала їх на лаві і змочувала холодною водою.

...З вечірнього поїзда зійшло небагато пасажирів. Микола провів очима по напівтемному пероні, і не побачивши нікого із знайомих, попрямував у бік Погариська. Вже коли відійшов від станції і опинився серед лісу один, аж тепер збагнув, що міг заночувати у родичів, які жили у цьому селі, де проходила залізниця. Намагався відігнати від себе усякі недобрі думки, прискорив хід, але йому чомусь здавалось, що стоїть він неначе на місці, а гілки дерев так недобре хилилися до нього, що він не в спроможності їх обійти, чи обминути. Спробував повернути назад, та куди не повернувся, навкруги був ліс і зорі... І в цій темній ночі до нього ластились, обступали якісь невиразні й страшні тіні, які обзивали його тіло, руки, впивались в обличчя.

На мить зупинився і цього вистачило, щоб на Миколині очі чийсь важкі, немов залізні руки накиннули якесь ганчір'я, потім хтось з боку підштовхнув і мовчки його повели все ті ж брудні, кірзові привиди... Розв'язали очі лише тоді, коли котрийсь з них п'яно засичав:

— Ну хватит уже. Пошли.

Вдосвіта Стецини впали лицем до невеличкої з книжками валізки, яка висіла на їх брамі.

Серпень 1975 р.

Омелян Лупул, Чернівці

ХРАМ ДУШІ МОЄЇ

(уривок зі збірки, яка чекає видавця)

Не хочу серце запасне.
Коли ж мое в мені засне,
Я перекинуся весною
В квітуче дерево рясне.

Коли душа не храм твій, а тюрма,
Там раю недошукайся — дарма:
Високий дух високу думку родить,
А крила не майструються з ярма.

* * *

Піснею щодня летить мій сум
До Твоїх душевних Кара-Кум,
Щоб, зітерши крила, непочутим
Падати до ніг Твоїх на глум.

* * *

В історію ідуть царі,
Услід за ними — бунтарі;
На небі всяка зірка сходить,
Лиш кожна о своїй порі.

* * *

Крадене на вівтар не клади,
Бо проступлять злодія сліди
На чолі твоєму привселюдно.
Змити їх — не вистачить води!

* * *

Були роки — мовчала думка кожна,
І грішниця, і так собі, й побожна,
Собаки тільки гавкали весь час...
Їм можна.

* * *

Сліпця не поведе сліпий,
Пияк не скаже вам „не пий”.
Брусок же сміло гостригь косу,
Хоч від народження тупий.

* * *

Сад мій розпускається у січні
І вітри влягаються зустрічні
Під ласкавим поглядом Твоїм...
Поки ми закохані, ми — вічні!

* * *

Розвалилася страху стіна
І воскресли людей імена,
Тих, що в піні кривавій по-звірськи
Хоронила горбата спина.

* * *

Як народитись мудрим не вдалося,

Не підфарбуєш розум, як волосся;
Зелене мислить зелено завжди,
Дозріле золотіє лиш колосся.

* * *

Батько ставить хату. Мов струну,
Зводить кожну з цегли він стіну.
Прийдуть роки, і таку ж новеньку
Син для батька витеше труну.

* * *

Виходять часом на торги
Не тільки смертні, й боги.
Купці зійдуться — і не вартий
Господар власного слуги.

* * *

Закліпав світлофор на роздоріжжі —
Заметушилися піші і проїжджі,
Лише хробак тихенько причаївсь,
Завмерши у накраденому збіжжі.

* * *

Просив я Вас: для мене станьте полем,
Співочим, колосковим чи хоч голим,
Весняним садом, сонечком в росі...
А Ви взяли тай обернулись боєм.

* * *

До мого ти храму заверни,
Та, гляди, нічим не оскверни
Цю мою святиню заповітну,
Бо я йшов до неї крізь терни.

* * *

І пита мене Правда свята:
— Ти на що, сину, стратив літа?
Чи у чаші твоїй високості небесні,
Чи щоденна дрібна суета?

* * *

Де мова лиш заходить про скарби,
Жебрак підносить з гордістю торби,
Не тямлячи того, що виставляє
Себе цим на поміщище юрби.

* * *

Не шукай вина в розбитій чарі —
Там сумує біль у кожній шпарі,

І співає ним уся душа,
Як струна на скрипці Страдіварі.

* * *

Мій перевал, мій віковий рибіж...
Тут мушу вибирати я поміж
Отим, що із собою далі нести,
А що покласти до Твоїх підніж.

* * *

Слово, невмирущее зело!
Будь огнем, що пожирає зло,
Будь мені Мойсеєм, що у скелі
Спраглим відкриває джерело.

* * *

Покірна вся, сама геть не своя,
Танцює, вигинається змія
Під дудочку факіра. В тій гадюці
Сусіда по роботі бачу я.

* * *

Забілювали фрески геть щоночі,
Старалися найбільше там, де очі.
А очі ті під ранки воскресали
На страх і злість усякій поторочі.

* * *

„Не свідчи лукаво...” — Не свідчу!
В чашу зради пальця не змочу.
Та коли спитають — не зречуся,
Правдою безчесних обпечу.

* * *

Отрути крапля смертю в груди б'є,
Злоба ж собі гніздо з отрути в'є,
З отрути добрий ліки добуває,
А спритний з неї гроші дістає.

* * *

Мій храм завжди відчинений. Зайди.
Як будеш спраглим, дам тобі води,
А змерзнеш — обігрію, та з собою
Розпусника до храму не веди!

* * *

Цей шукає спонсора, той — бога,
Третій — шлях до рідного порога,

Тільки раб нічого не шука,
Бо в душі, як ніж, пересторога.

...

Дарував мудрець крилаті фрази
Ближнім, та вони, як від прокази,
Рятувались, хто чим міг, від них,
У пустелях не цвітуть оazi.

...

Справами обтяжений земними,
Де сплелось істинне і мнине,
В храм душі зайду і поклонюсь
Розуму, Добру і іже з ними.

КАМ'ЯНА ДІВЧИНА

У місті Куйбиневі жила сім'я: набожна мама і дівчина Зоя.

У вечір, на новий, 1956 рік, з нагоди приїзду свого нареченого, Зоя запросила сім своїх подруг і відповідну кількість молодих хлопців. Ішов Різдвяний піст, і мати попросила Зою не влаштовувати вечора, але Зоя настояла на своєму. Ввечері мати пішла до церкви. Зібралися гості. Чомусь запізнився Зоїн наречений, Микола. Гості не чекали на його прихід і почали танцювати. Дівчата з'єдналися в пари. Зоя залишилась сама.

Рятуючи свою самотність, Зоя сказала: „У мене знайдеться ще Микола” і з цими словами вона почала знімати образ Святого Миколая. Подруги вговорювали не робити такого вчинку, але Зою вговорити було неможливо. Вона, тримаючи образ ніби кавалера, сказала: „Якщо є Бог, то він мене покарає”.

Тільки почалися танці, як у кімнаті сталося щось страшне і незвичайне. Очевидці описують це словами: неймовірний шум, вихор і блискавичне, засліплююче світло.

Всі з жаху кинулися з кімнати. Зоя ж залишилася стояти з іконою Святителя, притиснувши її до грудей. З нею сталася страшна зміна: вона закам'яніла і не могла рушити з місця. Тіло її стало холодне, тверде, як мармур, — голки ламалися при спробі зробити їй укол. Її не можна було навіть зрушити з місця. Її ноги ніби приросли до підлоги, але серце продовжувало битися. З цього моменту Зоя більше не могла ні пити, ні їсти. Коли повернулася з церкви мама і дізналася про те, що сталося, вона втратила свідомість і її відвезли до шпиталю, звідки повернулася через кілька днів.

В перші дні після того, що сталося, будинок був оточений великою кількістю народу, який приходив і приїжджав здалека. Тут були і лікарі, і духовенство, і багато зацікавлених.

Але в найближчому часі приміщення було закрито для відвідувачів розпорядженням властей. У квартирі Зої почали безперервно чергувати по два міліціонери, змінюючись через 8 годин.

Зоя вдень завжди мовчала. Та перед північчю починала кричати так, що наводила страх на чергових міліціонерів. Як розповідають очевидці, деякі з них, ще зовсім молоді, сиділи, проводячи ніч біля Зої, яка кричала. Ночами біля неї, не відходячи, молилась її скорботна мати.

Зоїні крики переміщувалися з її закличками: „Мамо, молись, молись, в гріхах гинемо, молись!”

Про все, що сталося, повідомили Патріярха і попросили його помолитися про помилування Зої. Він відповів: „Хто покарав, той і помилує!”

З відвідувачів до неї були допущені такі особи: професор медицини. Він підтвердив, що биття серця в Зої не припинилося, незважаючи на всю зовнішню закам'янілість;

На прохання матері були запрошені священики, щоб взяти з рук Зої ікону Святителя, що не в силах була зробити сама мама. Але священики не змогли взяти образ із закам'янілих рук Зої;

У свято Різдва Христового приїхав ієромонах Серафим. Він відслужив водосвятний Молебень і освятив всю кімнату. Після цього він зміг взяти ікону з рук Зої і повісити її на попереднє місце.

Ієромонах Серафим, ідучи, сказав: „Тепер треба чекати віщунів у великий день (тобто на Великдень);

Відвідував Зою і московський митрополит Миколай, який відслужив Молебень і теж сказав, що треба чекати Великого Свята Воскресіння Христового;

Перед Благовіщенням (в той рік воно було в суботу третього тижня Великого Посту) приходив Богообразний старець і просив допустити його до Зої. Чергові міліціонери відмовили йому.

Другий раз приходив старець і знову отримав відмову. В самий же день Благовіщення чергові допустили його.

Сторожа чула, як він сказав: „Ну, що ж, втомилася сто-

яти?" А коли чергові хотіли випустити старця з кімнати, то його... не було.

Так стояла Зоя 128 днів до самого Великодня, який був в тому році 23 квітня за старим стилем і 6 травня за новим. У ніч на Світле Воскресіння Зоя особливо голосно кричала: „Моліться!”

Моторошно стало і сторожам. Вони питали її: „Чого ти так страшно кричиш?” Але Зоя продовжувала кричати: „Страшно, земля в беззаконні горить. Моліться. Люди в гріхах гинуть. Моліться!”

Несподівано вона ожила, у м'язах з'явилася м'яккість і життєвість. Її поклали в ліжко. Але продовжувала закликати і просити всіх молитися, говорячи про світ, що гине в гріхах і про землю, що горить в беззаконні.

Її запитували: „Як ти жила? Хто тебе годував?”

„Голуби, голуби мене годували!” — відповіла Зоя.

На третій день Великодніх свят Зоя померла. Вона спокувала свій гріх великим стражданням і стоянням протягом 128 днів.

(„ГЛ”)

ДЛЯ ТИХ, ХТО ВІТАЄ

Скільки квітів в літнім гаю — стільки щастя Тобі бажаєм. А як більше буде треба — хай Христос дарує з неба. Хай здоров'я завжди буде, хай Ісус Тебе не забуде, хай буде завжди з Тобою вірність, повага, любов, хай Матінка Божа прийме Тебе під свій покров.

З великим Святом ми всі Тебе вітаєм і многая літа всі щиро бажаєм.

Бажаємо, щоб доля лиш щастя Тобі дарувала, а лихо до Тебе ніколи дороги не знало. Даруємо Тобі всі ті пісні, що їх весна співає, під музику, що награвать ліси, і квіти ті, що раз нам розквітають. Ми зичим повні пригорщі здоров'я і краси без сліз, без горя, без біди. У день зимовий цей святковий хай небо сміється Тобі, голубе, хай щастя дорогу трояндами сте-

лить, хай промені сонця цілують Тебе, хай Господь Бог з-під опіки Тебе не випускає, а Ангел-хоронитель Тебе охороняє.

Щиро вітаємо за щедрість душі та доброту. Бажаємо в спокою довго ще жити, ніколи в житті ні за чим не тужити, радіти за діти й онуки свої, у серці щоб завжди були молоді. Щоб з Богом життя було Ваше прожите, щоб було кого поважати й любити.

Живіть в здоров'ї, щасті й силі, хай роки проти Вас будуть безсилі.

Вже паморозь вкрила Твої чорні коси, вже діти дорослі й онуки ростуть, а серцем така молода вона досі і руки спочинку ніяк не знайдуть. Ти послана Богом людей лікувати, бо народилась у Свято Різдва. За всі людські болі й душевні тривоги ні вдень, ні вночі їй спокою нема. Міцного здоров'я, великого людського щастя та многая літ.

Прийми від нас у цей день найщиріші побажання здоров'я, радощів, тепла, добра і довголіття. Нехай щастя не обминає Твою хату, а в ній буде добра багато! Хай тіні смутку ніколи більше не впадуть на Твоє обличчя, а на очах з'являються лише сльози радості. Залишайся такою ж доброю, лагідною, щедрою душею, люблячою донечкою, дружиною, мамою і бабусею. Усміхайся від веселого лепету онуків.

Матусю, голубко, веселко єдина, Вас щиро вітає вся наша родина. Не знайте горя й бід, живіть для нас ще сотню літ. Дякуємо Вам, Мамо, за те, що зростили, дякуємо Вам, Мамо, за те, що навчили. Ви, рідненька, між нами у хаті, — всі ми щасливі, і всі ми багаті. Хай Матір Божа Вас охороняє, Ісус Христос здоров'я посилає. А ми до ніг вклоняємося Вам.

Бажаєм, щоб Твоє здоров'я, як кремінь було, щоб щастя сімейне його зберегло, щоб радість була завжди на порозі, а лихо — у вічній далекій дорозі. Ми Тобі посилаєм ці теплі слова, а Бог хай дарує многії літа.

За полудень літа уже завернули, летять безповоротно пти-
ці-дні, бажаємо, щоб старости Ви не відчули, душею були зав-
жди молоді. Хай не болять натруджені руки, хай втіхою будуть
Вам діти й онуки.

*
**

Слово Мама, мов те сонце над нами єдине. Ніжне, щире,
ласкаве і неповториме. Прости нас, рідненька, за недоспані
ночі, за тривоги, за клопоти, за заплакані очі. Була в Твого
дитинства терниста дорога, хай же осінь не спішить до Твого
порога.

*
**

Щастя, здоров'я, багато літ життя зичимо! Хай літа пли-
вуть рікою, обминає горе дім, щоб не хмарились журбою Ваші
очі молоді, щоб не знали втоми руки, щоби відчай не зборов,
щоби діти та онуки дарували лиш любов.

*
**

З днем народження вітаєм, від серця щирого і від душі
бажаєм всміхатись так, щоб сонце усміхалось, щоб квіти на
дорозі уклонялись, щоб взимку теж співали солов'ї, щоб мир
і злагода були в сім'ї, щоб настрої був бадьорий і завзятий,
щоб завжди і скрізь було лиш свято.

*
**

Нехай доля всі Твої стежки квітами устеляє, хай сонце
дарує ласку й тепло, а ніжна посмішка осяває чоло. Хай горе
обходить Тебе стороною, а щастя приходить і ллється рікою.
У літній, але святковий день прийшла Ти на світ, то нехай щирі
зозулі накупють многа літ!

*
**

Ми Тебе, рідненька, раді привітати
І всього найкращого щиро побажати,
Хай прекрасним цвітом шлях життя рясніє,
Словноються завжди заповітні мрії,
Як вода джерельна будь завжди здорова,
Хай сіяють очі, не хмуряться брови,
Хай палають в серці почуття високі,
Хай життя дарує сто щасливих років.

ПІСЕНЬКА ХОХЛЯТ

Ми — хохляточка малі...
Як нас звали москалі?
„Ви — мазепинці, — кричали, —
Зрада руської землі!”

А ми собі виростали,
Крадькома сұхар жували,
З нас глумився хто хотів, —
Так ми виросли в хохлів.

З трону впав останній цар...
Що приніс нам „пролетар”?
„Ви — петлюрівці!” — кричав
Й сұхаря в нас одібрав.

А ми собі виростали,
Лободу жувати стали,
В нас життя — великий піст,
Кожен — націоналіст.

Як прийшли большевики,
Нам в дарунок — матюки.
„Ви — махновці, — нам кричали, —
Розбишаки-байстрюки!”

А ми собі виростали,
У колгоспи нас погнали,
Непокірні хохли
До Сибіру загули.

Кожне з нас худе й слабе...
Як нас звало КаГеБе?
„Ви — бандерівці! — кричали, —
Падло жовто-голубе!”

А ми собі виростали,
Вже жувать купони стали,
І дивись — ніхто не вмере,
Нас холера не бере.

Заборонена, та все ж
Ще сичить КПСС:

„Ви — мазепинці лукаві!
Ви — петлюрівці криваві!
Ви — махновці-гультаї!
Ви — Бандери холуї!”

Отакі то ярлики
Злі нам ліплять язики.

А ми собі виростаєм,
Незалежність здобуваєм,
Зло до нас не пристає —
Ми здобудемо своє!

Володимир Каліка

ДЕВАЛЬВОВАНИЙ БИЧОК, АБО ДО ПАРИЖА НА ДРАГЛІ

Ситуація така —
годував Адам бичка:
через дві чи три весні
вигнав бик, як два слоні.

Тішитися в душі Адам:
„Я бичка на м'ясо здам,
а за гору того м'яса
буде в мене грошей маса.

А за гроші я куплю
локсусову „Жигулю”.
Присягнуь на чому світ —
вмре від заздрости сусід.

Сяду швидко за кермо,
скажу: „Жінко, їдемо,
мов сучасні королі,
до Парижа... на драглі”.

Зняв Адам шнурок з кілка,
перекинув на бичка,
витер мотузом халяви,
поволік бика до Рави.

В Раві, там, на скотобазі
заявили бідолазі:

„Ситуація така —
не приймаємо бика”.

„Як то, — каже, — не приймаєм?”

„Бо таке указо маєм:
наші равські бюрократи
нам веліли не приймати”.

„То вони такі дурні?”
„Може так, а може, ні,
нам про те не вільно знати,
а веліли: не приймати!”

„Не біда, — сказав Адам. —
Я бика у Жовкві здам,
а за гроші з того м'яса
куплю ровер перша кляса.

Виведу його на браму,
кину ногу через раму
тай покочуся оце
попід гору на пивце”.

Не упавши в море туску,
знов Адам бере мотузку,
цілу ніч без капки сну
тягне бідну скотину.

В Жовкві, там, на скотобазі
заявили бідолазі:

„Ситуація така —
не приймаємо бичка”.

„Як то, — каже, — не приймаєм?”

„Бо таке указо маєм,
бо жовківські бюрократи
нам веліли не приймати”.

„То вони такі дурні?”
„Може так, а може, ні,
нам про те не вільно знати,
а веліли: не приймати”.

„Не біда, — сказав Адам. —
Я бика в Сокалі здам,
а за ті бичачі гроші
я куплю собі... кальоші.

Як ся в ті кальоші взую —
весь народ паралізую,
буду в нашому селі
перший фраєр взагалі”.

Одягнувши синю блузку,
знов Адам бере мотузку,
всім на сміх, собі на жаль
тягне бика — у Сокаль.

Довга, прикра і понура
у поході ніч минула.
Опинилися в Сокалі
оба — зниклі і нездалі.

Від Адама з поневіри
залишилась жменька шкіри,
бик, що був як два слони,
вліз би легко у штани.

На сокальській скотобазі
заявили бідолазі:
„Ситуація така —
не приймаємо бичка”.

„Як то, — каже, — не приймаєм?”
„Бо таке указо маєм,
наші лобі бюрократи
нам сказали не приймати!”

Тут Адам, як пес, залає:
„Най то, — каже, — кров заляє
у забембанім селі
ті порядки взагалі”.

Маєш гандель! Доробився...
З того зла Адам напився.
Бик від сорому втопився,
щез, бідака, ні за грош.

Що Адам цього вже року

отаку ось маѡ мороку,
то й залишився, нівроку,
без бика. І — без кальош.

Г У М О Р

ХТО ЗА МЕНЕ ПОЛЕТИТЬ

Збирають команду летіти на Марс. На комісії питають москаля: „Скільки ти хочеш грошей, щоб полетіти?” — „500 карбованців”. — „Навіщо тобі там 500 карбованців на Марсі?” — „Залишу дружині”.

Питають українця: „Скільки ти хочеш?” — „1000 карбованців”. — „Навіщо?” — „Половину залишу синові, половину — дружині”.

Питають жида: „А ти скільки хочеш?” — „1500! 500 — сім'ї, 500 — собі, а 500 тому, хто за мене полетить”.

ДОБРА „РУКА”

- За такі махінації тебе можуть посадити.
- В мене „рука” є.
- Але ж час уже не той.
- Час не той, але „рука” та.

ПЕРША Й ОСТАННЯ

Один панок забажав політати на літаку. Купив квиток на

прогулянку. По недовгій часі літак сідає. Панок подає руку пілотові і каже:

— Дякую вам за обидві їзди.

— Яких дві?

— Ну, бо це моя перша й остання їзда.

*
**

ПЕВНИЙ, ЩО НЕ МОСКАЛЬ...

Журиться вуйко: сам живу, навіть заробленого майна не буде кому залишити.

— А ви, вуйку, до дитячого будинку підіть. Візьміть сироту, усиновіть. Ось і буде вам кому майно залишити, — радять сусіди.

Пішов вуйко. Вертається з дитиною.

— Вуйку, вуйку, та ж ви чорну дитину ведете, — кричать сусіди.

— Най буде, але певний є, що не москаль, — каже вуйко.

*
**

ІМЕННИК

Учитель: „Іменник — це назва предмета. Хто наведе мені приклад?”

Перший учень: „Корова”.

Учитель: „Чудово. Ще приклад”.

Другий учень: „Ще одна корова”.

*
**

НА СЬОГОДНІ ВИСТАРЧИТЬ

Прийшов Іван у басейн на першу лекцію плавання. Після години занять він каже тренерові:

— На сьогодні вистарчить!

— Чому?

— Більше пити не хочу.

*
**

ЯКИЙСЬ ДУРЕНЬ?

Касир у кінотеатрі запитує відвідувача:

— Пробачте, чому це ви вже всьоме купуєте в мене квиток?

— Так там біля входу стоїть якийсь дурень і кожного разу мені його розриває!

*
**

А РЕШТА?

Спитали у представників різних націй: що б вони зробили, як би у них з'явився мільйон грошей?

Американець: „Вклав би в прибуткове підприємство і робив би бізнес”.

Француз: „О, я би витратив їх на жінок, подорожі і пригоди”.

Москаль: „Віддав би борги”.

— А решта?

— Решта хай почекає...

*
**

ОСЬ РОБОТА!

Розмовляє двоє:

— У нашого сусіда можна повчитися як вести господарство. Щоранку він садить картоплю, а на вечір обов'язково викопує.

— Навіщо?

— Щоб уночі не вкрали...

*
**

БО ДУМАЄ...

Високі особи прийшли відвідати новобудову. Раптом почалася гроза.

— Чому наш міністер усміхається при кожній блискавці? — питає пошепки хтось із місцевих.

— Бо думає, що його фотографують...

*
**

ПОЛІТВ'ЯЗЕНЬ

Сидить у камері свиня, папуга й півень.

Свиня каже: „Посадили за те, що своїм писком скрізь тикають”.

Папуга: „Посадили, бо багато розмовляю”.

Півень: „А я — політичний. Піонера вчора дзвобнув”.

ПОДЯКА

Щира подяка від Видавництва „Гомін України” Юрієві Пригорницькому, Анатолєві Бедрієві, Аріядні Стебельській, Богданові Стебельському, о. Петрові Стецюкові, Олегові Романишинові, Василєві Безхлібникові, Іванові Салові, Омелянові Лупулові, за надіслані статті до „Альманаху '93”, які ми з приємністю поручаємо нашим читачам.

Признання і подяка від Видавництва для працівника друкарні Івана Лукачова, за набір, оформлення та видрукування „Альманаху”.

З подякою відзначаємо, що цьогорічний „Альманах” появився за фінансовою піддержкою Фундації ЮБА та Дослідного Інституту „Україніка” в Торонті.

В „Альманахові” подали оголошення такі Українські Культурні Центри та Доми Молоді, кредитові спілки та фінансові установи, українські торговельні та професійні підприємства за що Видавництво „Гомін України” їм дякує та запрошує читачів користуватися їхніми послугами:

Українські Культурні Центри — Доми Молоді:

Український Культурний Центр у Велланді

Дім Української Молоді в Едмонтоні

Український Дім ім. Тараса Шевченка в Етобіко

Український Дім „Дніпро” в Ошаві

Український Чорноморський Дім ім. Степана Бандери у Ст. Кетеринс

Український Культурний Центр — Торонто

Кредитові спілки і фінансові установи у Канаді і ЗСА:

1-ий Український Федеральний Шадничий Банк „Певність”
у Чікаго

Кредитова спілка „Будучність” у Торонті

Кредитова спілка „Союз” у Торонті

Українська Народня Каса у Монтреалі

Кредитова спілка св. Покрови у Торонті

Українська кредитова спілка

Українська Федеральна Кооперативна Каса „Самопоміч” у Чі-каго

„Комюніти Траст компани Лтд.”

Українська Народна Поміч

Кредитова спілка „Поступ-Віра”

„Капітал Сіти Сейвінг енд Кредіт Юніон Лтд.”

Українські торговельні та професійні підприємства:

Українська Книгарня „Вест Арка”

„Рочестер Фирничер Галеріс”

„Фючер” — Українська пекарня і ресторан

„ЮБіЕй Трейдінг Ко. Лтд.”

Українська будівельна фірма „Кострубa енд Сонс Інк.”

„Сіпко Фючер Фюелс і Сіпко Енерджіс Лтд.”

„Фірчук’с Текстайлс Лтд.”

„Ем енд Ді Мітс”

Українська друкарня „Тризуб”

Українська Фірма Опалювальної Оливи — „Трайидент-Альберта Фюел Ойл”

„Бейбі Пойнт Ріл Естейт Лтд.”

Крамниця добірних м’ясних виробів „Ем. енд Ес.”

„Дженіс Фловер Шоп”

Українська Книгарня „Арка Лтд.”

„Орбіт Ко.”

„Сентрал Продактс енд Фудс Лтд.”

Українська Фірма „Скіра енд Асошіейтс Лтд.”

„Астро Травел Сервіс”

„Блпор Травел Ейдженси”

„Я. Онищук енд Ко. Лімітед”

„Нортс Квін Авто Партс Лтд.”

„Маркет Драгс Медікал”

Українська Книгарня в Едмонтоні

„Депендебл Іншуранс Брокерс Лтд.”

„Лейденс Фюнерал Говм Лтд.”

У ДЕСЯТУ РІЧНИЦЮ ВІД ДНЯ СМЕРТИ БЛ. П. СТЕПАНА РОШКА

Іван Рошко, мій тато, роджений 13 грудня 1900 р., помер 5 червня 1977 р. в Калгарах, Канада. Служив у Січових Стрільцях.

Степан Рошко народився в селі Конюхові, коло Стрия, 4 липня 1914 р., а помер у Торонті 5 вересня 1983 р.

У Торонті 5 вересня 1983 року упокоївся в Бозі св. п. Степан РОШКО, бувший в'язень польських тюрем. Уродженець славного села Конюхова, переніс всі лиха і шикани польської окупації. В зв'язку з кольпортажею націоналістичної літератури попав до тюрми. В слід за тим втратив можливість здобути середню освіту яку розпочав у стрийській гімназії. Та Покійний помимо тяжких ударів долі, пробивався з успіхом крізь життєві труднощі. Все був жертвенний на ті цілі, за які жертвував своєю молодістю.

Залишив у смутку дружину Марію, братову Ружу яка опікувалася ним як малим хлопцем в школі, а потім в тюрмі і братаницю Стефу з мужем Михайлом Воробцем.

Нехай чужа гостинна земля буде йому легкою.

Вічна йому пам'ять!

Зустріч стриян. Літо 1965 року. До Америки, після 25 років, прибула мама —

Розалія Рошко, братова Степана,
до своїх дітей.

мобутности. Та переслідування не тільки не стримували акції, але більше запалювало всіх до праці і опору органам окупаційної влади.

Переслідування, грошові карі, поліційні допити і довгореченцеві тюрми з втратою можливостей набувати освіту у середніх і вищих школах, в яких знаходилася велика кількість здібнішої молоді села. Та це була ціна, яку та молодь була готова платити і платила, бо праця для визвольних цілей була для неї важливіша, чим особисті справи.

І ту ціну заплатив також бл. п. Степан. Арешти, поліційні допити, тюрма, усунення з гімназії і втрата здоров'я. Але цього Степан Рошко ніколи не жалював, бо тисячі таких самих, відданих великій справі визволення, несли той самий тягар разом з ним.

Гр. М.

Як нев'янучий вінок від родини, мами — Розалії Рошко (братова), Стефанії і Михайла Воробців, Оксани з родиною, Ольги з родиною, складаємо 100 дол. на Альманах „Гомону України”.

Омага, Небраска
5 вересня 1992-1993 р.

ДЕРЖАВНІ СВЯТКОВІ ДНІ КАНАДИ – 1993

● Новий Рік — 1 січня ● Велика П'ятниця — 8 квітня
● Великодній понеділок — 12 квітня ● День Вікторії — 21 травня ● День Канади — 1 липня ● День Праці — 6 вересня
● День Подяки — 11 жовтня ● День прослави поляглих — 11 листопада ● Різдво Христове — 25 грудня

* * *

АМЕРИКАНСЬКІ ДЕРЖАВНІ СВЯТА – 1993

● Новий Рік — 1 січня ● День народження Мартина Лютера Кінга — 18 січня ● День народження Джорджа Вашингтона — 15 лютого ● День прослави поляглих — 31 травня ● Свято самостійності — 4 липня ● День Праці — 6 вересня ● День Колумба — 11 жовтня ● День воєнних ветеранів — 11 листопада ● День Подяки — 25 листопада ● Різдво Христове — 25 грудня.

ОГОЛОШЕННЯ

УКРАЇНСЬКІ КУЛЬТУРНІ ЦЕНТРИ – ДОМИ МОЛОДІ

за поазбучним порядком місцевостей

Під сучасну пору майже кожна більша місцевість численніше заселена українцями в Канаді, ЗСА і інших країнах у світі, мають свої власні приміщення для втримання і розвитку культурно-освітньої праці, а також для розваги.

Щоб забезпечити існування і дальший ріст українських громад, а через те і ЦЕНТРІВ, завжди пам'ятаймо про них і винаймаймо їхні залі на всі okazji.

ПОДОРОЖУЮЧИ В КАНАДІ ВІДВІДУЙМО НАШІ ЦЕНТРИ І ЗАОХОЧУЙМО СВОЇХ ПРИЯТЕЛІВ І ЗНАЙОМИХ ВІДВІДУВАТИ ЇХ.

ПАМ'ЯТАЙМО, ЩО ВІНАЙМАЮЧИ ЦІ ЗАЛІ, МИ ПОМАГАЄМО СОБІ, А ПІДТРИМУЮЧИ ЦЕНТРИ І ТИХ, ЩО ОГОЛОШУЮТЬСЯ В АЛЬМАНАХУ „ГОМОНУ УКРАЇНИ” І ПРЕСІ, МИ ПІДТРИМУЄМО СЕБЕ І ЇХ.

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР

У ВЕЛЛАНДІ, ОНТАРІО (1966)

БОГДАН ПЕТРУСИК — ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛЮ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ЮВІЛЕЇ
- ЗАБАВИ

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE

40 McCabe Ave.

Welland, Ont.

L3B 5H8

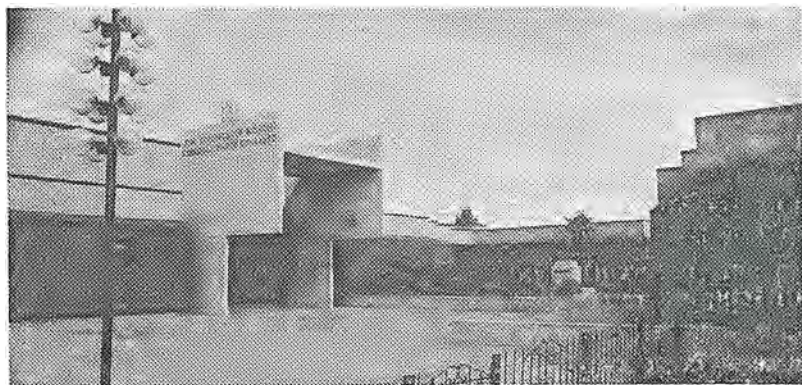
або телефонуйте:

(416) 735-0741

ДІМ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

ІМ. ГЕН. РОМАНА ШУХЕВИЧА-ТАРАСА ЧУПРИНКИ
В ЕДМОНТОНІ, АЛБЕРТА (1973)

ПЕТРО БОЙКІВ — голова

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛІ НА:

КОНЦЕРТИ

ВИСТАВИ

БЕНКЕТИ

ЮВІЛЕЇ

ВЕСІЛЛЯ

ЗАБАВИ і товариські зустрічі.

ВВІЧЛИВА І СОЛІДНА КУХОННА ОБСЛУГА!

ЕДМОНТОН — місто світової слави Українських Танцювальних Ансамблів „ШУМКА”, „ЧЕРЕМОШ”, сумівського „ДУНАЙ” і хору „ВЕРХОВИНА” а у Вегревіл недалеко Едмонтону можете оглянути найбільшу у світі ПИСАНКУ!

ПРИ ТОМУ, НЕ ЗАБУВАЙТЕ ВІДВІДАТИ УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ МОЛОДІ!!!

Пишіть:

UKRAINIAN YOUTH UNITY COMPLEX

9615 — 153 Ave.

Edmonton, Alta

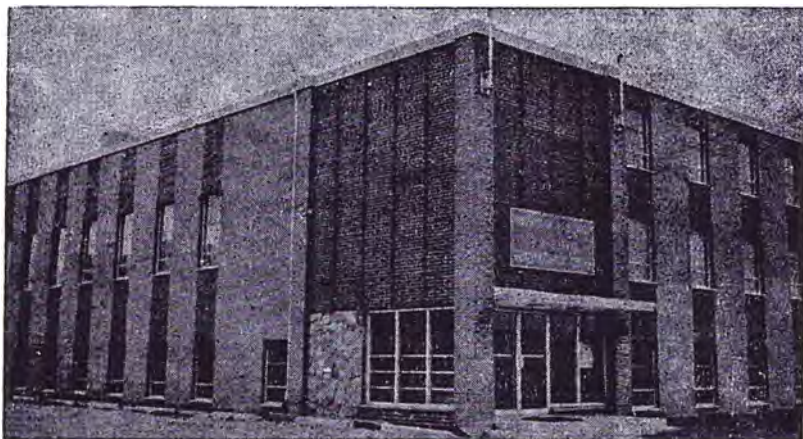
T5E 6B1

ТЕЛ.: (403) 478-4881

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ

ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
В ЕТОБІКО, ОНТАРІО (1963)

ТЕОДОР ФЕГОН — голова

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛЮ НА:

● КОНЦЕРТИ	● БЕНКЕТИ
● ВЕСІЛЛЯ	● ВИСТАВИ
● ЮВІЛЕЇ	● ЗАБАВИ

і товариські зустрічі.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ!

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN SHEVCHENKO HOME
482 Horner Ave.
Etobicoke, Ont. M8W 2B7

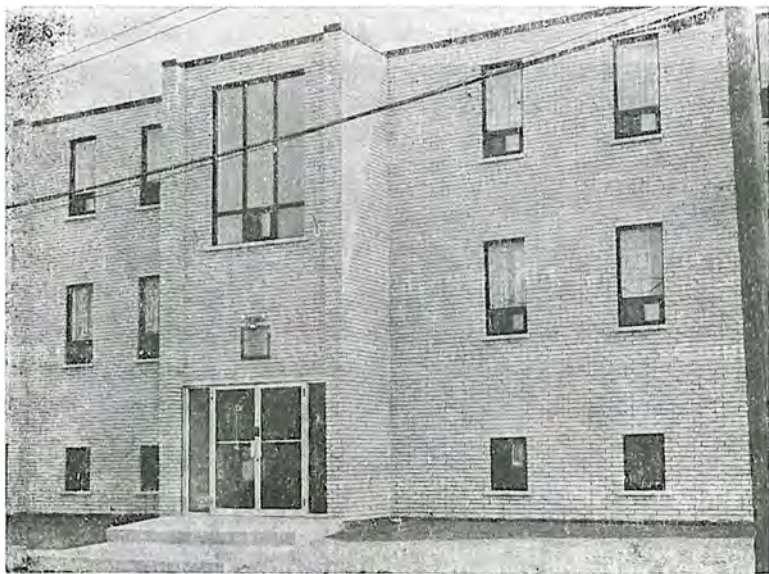
або телефонуйте:

(416) 255-6249

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ „ДНІПРО”

В ОШАВІ, ОНТАРІО (1955)

ОЛЕГ ПЕРУН — ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛІ НА:

концерти, бенкети, вистави, весілля, ювілеї і товариські зустрічі.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ.

За дальшими інформаціями пишть на адресу:

**UKRAINIAN CULTURAL CENTRE
“DNIPRO”**

681 DNIPRO BLVD.
OSHAWA, ONT. L1H 5N6

або телефонуйте на ч.: (416) 728-1551

УКРАЇНСЬКИЙ ЧОРНОМОРСЬКИЙ ДІМ

ІМ. СТЕПАНА БАНДЕРИ
У СТ. КЕТЕРИНС, ОНТАРІО (1962)

ВАСИЛЬ МИХАСЬКІВ — ГОЛОВА

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ ДО ВИНАЙМУ НА:

* КОНЦЕРТИ	* ВЕСІЛЛЯ
* БЕНКЕТИ	* ЮВІЛЕЇ
* ВИСТАВИ	* ЗАБАВИ і т. п.

На Ваше бажання і за Вашим смаком приготуємо харчі на гостину.

ХАРЧІ І НАПИТКИ З ПОВНОЮ ОБСЛУГОЮ!
ЦЕНТРАЛЬНА ОХОЛОДЖУВАЛЬНА СИСТЕМА!

Коли відвідуватимете „півострів Ніягара”: водоспад Ніягара — „Сьоме диво світу”, „Фестиваль цвітіння садів” або приїдете за овочами, вступіть до нас, радо вітатимемо!

Пишіть або телефонуйте:

UKRAINIAN BLACK SEA HALL INC.

455 WELLAND AVE.
ST. CATHARINES, ONT.

L2M 5V2

TEL.: (416) 682-6531

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР – ТОРОНТО

У ТОРОНТІ, ОНТАРІО (1956)

СТЕПАН ПЕЛЕХ — ГОЛОВА

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ НА:

● КОНЦЕРТИ	● ВЕСІЛЛЯ
● БЕНКЕТИ	● ВИСТАВИ
● СВЯТКУВАННЯ	● ЗАБАВИ і т. п.

— НА ВАШЕ БАЖАННЯ І ЗА ВАШИМ СМАКОМ ПРИГОТОВЛЯЄМО ХАРЧІ І НАПИТКИ З ПОВНОЮ ОБСЛУГОЮ

— ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ

Дуже вигідний доїзд підземкою і автобусами.

КОЛИ ВИ У ТОРОНТІ, НЕ ЗАБУДЬТЕ ВІДВІДАТИ!

Пишіть або телефонуйте:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE TORONTO

83-85 CHRISTIE STR. TORONTO, ONT.

M6G 3B1

TEL.: (416) 531-3610

ВДЕРЖУЙМО ТРАДИЦІЮ ЩОРІЧНИХ КОНЦЕРТІВ
НА ПОШАНУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА!

УКРАЇНСЬКІ КРЕДИТОВІ СПІЛКИ І ІНШІ ФІНАНСОВІ УСТАНОВИ У КАНАДІ І ЗСА

Під сучасну пору в Канаді і ЗСА існує певне число українських фінансових установ, які від часу поселення українців на північно-американському континенті зросли у багатомільйонові підприємства, а декілька із них переступили СТОМІЛЬЙОНОВУ границю.

Безперечно, у цьому заслуги всіх нас: тих, які у минулому мали візію, відвагу і віру у свої сили основувати такі інституції і тих, які ставали членами, вкладали свої ощадності і позичали гроші, забезпечуючи нас усіх фінансовою силою.

Українські кредитівки є найбільш жертвенними фінансовими установами на різні цілі: стипендії студентам, українську пресу і культурно-освітні цілі.

Отож, ставайте членами, вкладайте свої ощадності у кредитівках, які оголошуються в Альманаху „ГУ” і нашій пресі, заохочуйте Ваших дітей і знайомих ставати членами, щоб ми могли далі фінансово рости, бо

НАША СИЛА У НАС САМИХ!

ЧЕРЕЗ ОЩАДНІСТЬ ДО КРАЩОГО ЗАВТРА!

1ST УКРАЇНСЬКИЙ ФЕДЕРАЛЬНИЙ ОЩАДНИЧИЙ БАНК

«ПЕВНІСТЬ»

ВСЕСТОРОННЯ БАНКОВА ОБСЛУГА

ЩАДІТЬ І ПОЗИЧАЙТЕ ТА ПОЛАГОДЖУЙТЕ ВСІ
СВОЇ БАНКОВІ ПОТРЕБИ У НАЙБІЛЬШ ЖЕРТВЕННІЙ
УКРАЇНСЬКІЙ ФІНАНСОВІЙ УСТАНОВІ.

Користайте із наших послуг:

ПРИЙМАЄМО особисто і поштово ощадності та термінові і звичайні депозити, як також високопроцентовані пенсійні конта.

УДІЛЯЄМО на догідних умовах різного роду позички.

ПРОПОНУЄМО різного роду убезпечення, як також провадимо висилкове бюро т. зв. „ПЕКАО”

ВКЛАД І ВИБІР готівки 7 днів у гнзжні при помочі електронічних машин.

РАДО СЛУЖИМО нашим членам порадами в всіх фінансових справах.

Ощадності забезпечені федеральним агенством до висоти 100 тисяч дол

1ST SECURITY FEDERAL SAVINGS BANK

932 - 936 N. Western Avenue Chicago, IL 60622 (312) 772-4500

2166 Plum Grove Road Rolling Meadows, IL 60008 (708) 991-9393

DRIVE UP

CASH STATION®

WALK UP

820 N. Western Avenue

Chicago, IL 60622

(312) 276-4144

КРЕДИТОВА СПІЛКА БУДУЧНІСТЬ

40 років служби

Кредитова Спілка Будучність завжди зосереджувалася на українську громаду, культуру і молодь, фінансово і морально підтримуючи різні українські організації, даючи спонсорство діяльності молодіжних організацій, допомагаючи з фінансуванням проєктів української громади.

Наша кредитова спілка гордиться довгою історією підтримки української молоді у намаганні зберігати та далі розвивати нашу спільну спадщину. Наша молодь – наше майбутнє.

2280 Bloor St.W.Toronto	763-6883
140 Bathurst St.Toronto	363-1326
4196 Dixie Rd.Mississauga	238-1273
221 Milner Av.Scarborough	299-7291
913 Carling Av.Ottawa (613)	722-7075

ВІДКРИЙТЕ КОНТО СОВИ

Кредитова Спілка „СОЮЗ” радо пропонує Вам відкрити нове Konto для дітей — Konto Сови „Симон”. Це Konto дасть можливість Вашим дітям навчитися ігровим шляхом управління грошми. Konto Сови призначене для дітей до 12 років і надає їм такі спеціальні зручності та послуги:

- * ощадну книжку Сови „Симон”
- * членську картку конта Сови
- * величину уділів лише 10 доларів
- * щоденні проценти, виплачувані місячно
- * щомісячне заохочування, подарунки, конкурси
- * термінові вклади на суму лише 100 доларів
- * поквартальну виписку про ріст заощаджень

SO-USE CREDIT UNION

2265 Bloor St. W.
406 Bathurst St.
31 Bloor St. E.
26 Eglinton Ave. W.

Toronto, M6S 1P1
Toronto, M5T 2S6
Oshawa, L1H 3L9
Mississauga, L5R 3E7

763-5575
363-3994
432-2161
568-9890

УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ КАСА В МОНТРЕАЛІ

*Це фінансова установа,
що дає своїм членам найкращі умови:*

- ★ в Українській Народній Касі Ви одержите найвищі відсотки від своїх ощадностей
- ★ УНКаса уділяє гіпотечні і звичайні позички на догідних умовах
- ★ вклади з уділами до висоти \$2,000.00 є заасекуровані на кошт УНКаси, тому користайте з услуг своєї установи.

Урядові години Централі:

понеділок до середи . від 10 до 6 ввеч.

четвер і п'ятниця ... від 10 до 7 ввеч.

субота від 9 до 12 в пол.

Центрاليا:

3250 Beaubien Est, Montreal, P.Q. H1X 3C9, tel.: 727-9456

Філія:

3960 St. Laurent Blvd. Montreal, P.Q. H2W 1Y3, tel.: 845-8365

Філія Роземонт:

Будинок церкви Успіння Божої Матері

6185—10E. Ave., Rosemont, P.Q. H1Y 2H5

Філія Ляшін:

Будинок церкви св. Василя Великого

875 Provost Str., Lachine, P.Q. H8S 1M8

КРЕДИТОВА СПІЛКА

St. Mary's (Toronto) Credit Union Limited

832 Bloor St. W. (near Shaw St.), Toronto, Ont. M6G 1M2

Tel.: 537-2163

Урядові години:

пон. - сер. від 9:30 - 5:30 по пол.

чет. - п'ят. від 5:30 - 7:30 ввеч.

суб. від 10:00 - 1:00 по пол.

У цих годинах Кредитова Спілка приймає всі аплікації на позички.

ФІЛІЯ СВ. МИКОЛАЯ

4 Bellwoods Ave.

Toronto, Ont., M6J 2P3

Tel.: 360-8355

Урядові години:

пон. - п'ят. від 11:00 - 6:00 ввеч.

ФІЛІЯ

2299 Bloor St. W.

Toronto, Ont. M6S 1P1

- БЕЗКОШТОВНЕ КОРИСТУВАННЯ ЧЕКАМИ
- ВИСОКІ ВІДСОТКИ
- ПРИЄМНА ОБСЛУГА
- ДЕПОЗИТИ ЗАБЕЗПЕЧЕНІ ДО \$60,000
- ЖИТТЄВА АСЕКУРАЦІЯ ОЩАДНОСТЕЙ ДО \$2,000

У ВАШИХ ФІНАНСОВИХ ПОТРЕБАХ, ЗВЕРТАЙТЕСЯ
З ПОВНИМ ДОВІР'ЯМ ДО КРЕДИТОВОЇ СПІЛКИ СВ.
МАРІЇ!

«Наше завдання
допомагати Вам і Вашій родині,
Вашій громаді,
та піддержувати українську культуру»

Українська Кредитова Спілка

Користайтеся з наших фінансових послуг:

- Позички на всі потреби
 - Відкритий кредит на Ваші видатки
 - Термінові депозити
 - Ощадні конта
 - «R.R.S.P.» і «R.R.I.F.»
 - Шість автоматичних касирів*
 - Телебанкова услуга «Український Дотик»
 - Перша Українська «MasterCard»
- ... та багато більше!*

Звертайтеся до найближчого відділу:

UKRAINIAN CREDIT UNION LIMITED

295 College Street, Toronto*	922-1402
2397 Bloor Street W., Toronto*	762-6961
3635 Cawthra Road, Mississauga*	272-0468
225 The East Mall, Etobicoke*	233-1254
247 Adelaide Street S., London*	649-1671
38 Jackson Avenue, Oshawa	571-4777
1093 Ottawa Street, Windsor*	256-2955

SERVING THE COMMUNITY

КРЕДИТ КАРТКА "VISA" У КАСІ САМОПОМІЧ

УКРАЇНСЬКА
ФЕДЕРАЛЬНА КООПЕРАТИВНА КАСА
„САМОПОМІЧ”
ЧІКАГО

2351 West Chicago Ave. Chicago, Illinois 60622, (312) 489-0520

FOR COURTEOUS FRIENDLY SERVICE

2271 BLOOR STREET WEST, TORONTO, ONTARIO, M6S 1P1

COMMUNITY TRUST

COMPANY LIMITED

HEAD OFFICE

2271 BLOOR ST., W. TORONTO, ONT. M6S 1P1
(416) 763-2291

400 DUNDAS ST., E. MISSISSAUGA, ONT. L5A 1X5
(416) 615-8293

MORTGAGE DEPT.

568 ANNETTE ST., TORONTO, ONT. M6S 2C2
(416) 763-7333

Приймає вклади і ощадності, платить найвищі відсотки,
уділяє особисті і гіпотечні позики, приймає і реєструє
пенсійні пляни.

Полагоджує всі банкові операції
Завідує спадками і довіреннями (Траст)

CAPITAL CITY SAVINGS

Capital City Savings and Credit Union Limited

Ukrainian Branch
10850 - 97 Street
Edmonton, Alberta
T5H 2M5

Phone (403) 429-1431

Український відділ

Полагодимо всі Ваші фінансові справи

КРЕДИТОВА СПІЛКА „ПОСТУП – ВІРА”

**ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ ТА КОРИСТАЙТЕ З НАШИХ ПОСЛУГ
ВИМІНА ЧЕКІВ — ОПЛАТА МІНІМАЛЬНА**

Урядові години:

Від понеділка до четверга: 10 ранці — 5:30 по пол.

В п'ятницю: 10 ранці — 6:00 ввечері

В суботу: 9:30 ранці — 12:00 в полудне

“PROGRESS-VERA” CREDIT UNION LTD.

627 Selkirk Avenue, Winnipeg, Manitoba R2W 2N2
Tel.: 586-9604

УКРАЇНСЬКІ ТОРГОВЕЛЬНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ ПІДПРИЄМСТВА І МИ

Від давніх часів торгівля між містами, племенами, народами і державами — відігравала важливу роль в їх формуванні і забезпеченні добробутом, політичними впливами і потрібною економічною силою для дальшого існування і розвитку.

Від того часу такий спосіб думання не змінився.

У сучасному світі менші торговельні підприємства з'єднуються, або утворюються торговельні ринки вільних народів такі як: Європейський Вільний Ринок чи договір Вільної Торгівлі між Канадою і ЗСА.

Розуміючи вагу торгівлі у всіх її аспектах — українці у вільному світі не відставали і заснували цілий ряд різномірних підприємств, яких частина оголошується в Альманасу „Гомону України” і пресі.

Між оголошеними знайдете:

- КНИГАРНІ з великим вибором української тематики, українською і іншими мовами — книжок, журналів, газет, картин, касеток і грамофонних платівок
— ХАРЧ ДЛЯ УМА І ДУХУ;
- ГУРТІВНІ, ХАРЧОВІ КРАМНИЦІ РОЗДРІБНОГО ПРОДАЖУ І РЕСТОРАНИ, які доставляють готові харчові продукти або спеціалізуються у виробництві і приготуванні українських традиційних м'ясних і мучних виробів та страв
— ХАРЧ ДЛЯ ТІЛА;
- ОДЯГОВІ, ВИСИЛКОВІ КРАМНИЦІ, які забезпечать Вас і Вашу родину в Україні відповідним одягом
— ЩОБ ЗАХИСТИТИ ВІД ХОЛОДУ ВЗИМКУ;
- КОРОТКО — користуючись цими оголошеннями, Ви можете: купити землю, побудувати дім або підприємство, асесувати, огріти, устаткувати, заповнити полиці книжками, прикрасити стіни картинами українських мистців, а харчі
— „ТАК ДАЛЕКО, ЯК ВАШ ТЕЛЕФОН!”

ОДНАЧЕ, КОЛИ Б ВИ БУЛИ БУДЬ-ЧИМ НЕВДОВОЛЕНІ
З ЯКОСТИ ТОВАРІВ І ОБСЛУГ ТИХ ПІДПРИЄМСТВ

— СКАЖІТЬ ЦЕ ЇМ!

АЛЕ, ЯКЩО ВИ ВДОВОЛЕНІ — СКАЖІТЬ ІНШИМ !!!

ВИДАННЯ „ГОМОНУ УКРАЇНИ”

для вашої бібліотеки або на висилку в Україну Вашим рідним, знайомим
або нашим установам:

- Р. Рахманний — „Україна атомного віку”. 3 томи — 1.967 сторінок
друку, тверда оправа, ціна трьох томів
— \$45
- Б. Стебельський — „Ідеї і творчість” — 352 сторінки, тверда оправа,
— \$25
- О. Матла — „Історичні нотатки” — 303 сторінки, тверда оправа,
— \$10
- С. Любомирський — „Безстрашні” — 287 сторінок, тверда оправа,
— \$15
- „Ніколи не забуду” — 592 сторінки, тверда
оправа,
— \$15
- В. Макар — „Бойові друзі” т. 1-ий — 415 сторінок, тверда оправа,
— \$15
- „Від Бистриці до Бугу” — 456 сторінок, тверда
оправа,
— \$15
- С. Караванський — „Гумористичний самвидав” — 176 сторінок, тверда
оправа,
— \$10
- „Ярина” — 187 сторінок — тверда оправа,
— \$5
- Я. Пришляк — „Два брати ідеалісти” — 318 сторінок,
— \$15
- М. Боровик — „Століття українського поселення в Канаді” — 486
сторінок,
— \$15
- С. Мединський — „Дивізійними стежками” — 185 сторінок,
— \$18
- Д. Куп'як — „Спогади нерозстріляного” — 431 сторінка,
— \$25
- Д-р Степан Шухевич — „Мое життя” — спогади, 619 сторінок, тверда
оправа,
— \$50

Надсилайте замовлення з належністю. Названі ціни включають пе-
ресилку.

Шліть замовлення на адресу:

Homin Ukrainy
140 Bathurst St.
Toronto, Ont. M5V 2R3

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

WEST ARKA
BOOK & GIFT STORE

власники

ОЛЬГА і АНДРІЙ ЧОРНІЙ

і син АНДРІЙ

- Книжки, журнали, газети, платівки і друкарські машинки.
- Різьба, бандури, вишивки, полотна і нитки до вишивання.
- Обруси і полотна з українськими vzorami по гуртовому і роздрібному продажу.
- Біжутерія, кераміка і кришталі.
- Висилка пачок до всіх країн.

GIFTS — BOOKS — THREAD — PANAMA — RECORDS —
NEWSPAPERS — TYPEWRITERS — UKRAINIAN
HANDICRAFTS

2282 Bloor St. W. Toronto, Ontario
M6S 1N9

Tel. (416) 762-8751

НАЙБІЛЬША У СВІТІ УКРАЇНСЬКА КРАМНИЦЯ МЕБЛІВ І ДОМАШНЬОГО УСТАТКУВАННЯ,

ЯКА СЛУЖИТЬ УКРАЇНСЬКІЙ ГРОМАДІ ВІД 1953 РОКУ.

ВЛАСНИКИ МИРОН ҐЕРУС З РОДИНОЮ

запрошують Вас

**ВІДВІДАТИ КРАМНИЦЮ, ЩОБ ПЕРЕКОНАТИСЯ, ЩО
ТУТ НАЙБІЛЬШИЙ ВИБІР МЕБЛІВ І НАЙКРАЩА
ЯКІСТЬ. ЗАЙДІТЬ І ОГЛЯНЬТЕ ШІСТЬ НОВИХ ГАЛЕРІЙ
— НОВИЙ СПОСІБ ВИСТАВИ МЕБЛІВ
У ТОРОНТІ І ОКОЛИЦІ.**

Rockester

FURNITURE GALLERIES

**1995 DUNDAS ST. E., MISSISSAUGA, ONT. L4X 1M1
(1 KM WEST OF HIGHWAY 427)**

624-4411

& CAFÉ

УКРАЇНСЬКА ПЕКАРНЯ І РЕСТОРАН

THE FUTURE BAKERY AND CAFÉ

1. 735 QUEEN ST., W., TORONTO,	368-4235
2. 483 BLOOR ST., W., TORONTO,	922-5875
3. ST. LAWRENCE MARKET, TORONTO,	366-7259
4. 2199 BLOOR ST., W., TORONTO	769-5020

ПЕКАРНЯ ВИПІКАЄ:

НАЙКРАЩІ І ЗДОРОВІ ХЛІБИ, СОЛОДКЕ ПЕЧИВО,
МАКІВНИКИ, МЕДІВНИКИ І ІНШЕ ДОМАШНЄ ПЕЧИВО.
ДОСТАВА ДО КРАМНИЦЬ!

РЕСТОРАН ПРИГОТОВЛЯЄ:

ЩОДЕННО СВІЖІ І СМАЧНІ СТРАВИ: СУПИ, М'ЯСИВА,
КАРТОПЛЯНІ ОЛАДКИ („пляцки”), ГОЛУБЦІ,
„ФЛЯЧКИ”.

Ресторан відкритий кожного дня
від год. 7:00 вр. — 11:00 ввеч.

і обслуговує

СНІДАНКИ, ОБІДИ І ВЕЧЕРІ

M-C DAIRY CO. LTD.

212 MAVETY ST. — TORONTO — TEL. 766-6711

ВЛАСНИКИ: РОДИНА ВЖЕСНЕВСЬКИХ

ОБ'ЄДНАНІ УКРАЇНСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА

UBA TRADING CO. LTD

ГОЛОВНЕ БЮРО ТА ГУРТІВНЯ:
30C DWIGHT AVE., TORONTO, ONTARIO M8V 2W7

Tel. 252-2246 - 47 - 48

ТОВАРИ ПРОДАЄМО ТІЛЬКИ ГУРТОМ
ДО КРАМНИЦЬ.

МАЄМО НА СКЛАДІ:

Споживчі товари, тютюнові вироби, солодощі, косметику,
патентовані ліки.

ВІДДІЛИ ГУРТІВНІ:

UBA - Cash & Carry

138 Euclid Ave. — Tel. 366-2324

41 Drummond St. — Tel. 252-2120

21 Prescott Ave. — Tel. 656-1921

3543 Danforth Ave. — Tel. 698-1868

ВІДДІЛИ UBA ПІД НАЗВОЮ:

HAYDEN MACDONALD (OSHAWA) LTD.

750 FAREWELL AVE., OSHAWA, ONT

Tel.: 686-2644 & 733-4647

CASH & CARRY — OSHAWA, Tel. 433-1188

WELLINGTON WHOLESALE LTD.

335 PINEBUSH RD.

CAMBRIDGE, ONT. N1T 1B2

Tel.: 1-519-653-2680

**УКРАЇНСЬКА
БУДІВЕЛЬНА ФІРМА**

**KOSTRUBA
& SONS INC.**

**846 LEXICON DR.
Mississauga, Ontario
L4Y 2P8**

- **Б У Д О В И Ф А Б Р И К**
- **В И Н А Й М И Ф А Б Р И К**

Tel.: (416) 890-0196

OVER 30 YEARS OF SERVICE

**SIPCO FUTURE
FUELS**

SIPCO
ENERGIES LTD.

Автоматична доставка оливи до домів

24-годинна необхідна обслуга

Пляни обслуги і частин

Безплатний CO₂ тест ефективности

Оливні і газові горні (форнеси)

Повітряне охолодження

Форсоване повітря і гарячоводні котли (бойлерс)

Наволотувачі і відволотувачі

Електричні очищувачі повітря

Свої рахунки можете платити безкоштовно у

Community Trust Co., 2299 Bloor St. West

C.O.D. DELIVERY SAME DAY

RESIDENTIAL • COMMERCIAL

Phone (416) **232-2262**

83 Six Point Road, Toronto, Ontario, Canada M8Z 2K3

Phone (416) **233-4820**

Fitchuk's

Head office: 610 Queen St. W., Toronto, Ont. M6J 1E3

Tel: (416) 364-5036

Fax: (416) 364-3864

ПАЧКИ В УКРАЇНУ

- Новий і вживаний одяг
- Електроніка 220 вольтів
- Харчові продукти

ЕЛЕКТРОНІКА — Відеокамери
220 вольтів — Bi Ci Arc
— Касетні радіо
PAL/SECAM or MULTISYSTEM

ПРИЛАДИ (апаянсеє) — Curling Irons
220 volt — Blenders, Mixers
— Toasters, Irons
— Coffee Makers

Wrangler

HEAD OFFICE:
610 Queen Street West
Toronto, Ont. M6J 1E3
Tel. (416) 364-5036
Fax (416) 364-3864

293 Ottawa Street North
Hamilton, Ont. L8H 3Z8
Tel. 549-2005

BLOOR WEST VILLAGE:
2391 Bloor Street West
Toronto, Ont.
Tel.: (416) 766-6771

WINNIPEG TEXTILES
992 Main Street
Winnipeg, Man. R2W 3P7
Tel. 586-7094

ПИТАЙТЕ ЗА ГУРТОВИМИ ЦІНАМИ НА:
хустини, текстильні вироби, електроніку

M&D MEATS

РОЗПОВІДЬ ПРО РОДИННИЙ УСПІХ, ДЕ МОЖЕТЕ НАБУТИ НАЙСВІЖІШІ ПРОДУКТИ ПО НАЙКРАЩИХ ЦІНАХ

- ПІДНОСИ ХАРЧІВ НА ВЕЧІРКИ
- ПОНАД 75 РІЗНОМАНІТНИХ ВИДІВ
ЕВРОПЕЙСЬКОГО М'ЯСА
- ГАРАНТОВАНО М'ЯКА, ДОБІРНА ЯЛОВИЧИНА
- СВІЖА СВІЙСЬКА ПТИЦЯ — СВІЖА СВИНИНА —
ЕВРОПЕЙСЬКИЙ ХЛІБ

451 Simcoe St. S. Oshawa

723-1602

250 Taunton Rd. E. Oshawa

571-1446

1794 Liverpool Rd. Pickering

831-7961

1818 Dundas St. E. Whitby

434-8454

1413 King St. E. Oshawa

432-3554

Губиться мова... Тратиться Народ...

ДРУКУЙТЕ ПО=УКРАЇНСЬКИ!

ВИКОНУЄМО ВСЯКІ ДРУКАРСЬКІ РОБОТИ:

*Наша спеціальність - гравіровані весільні запрошення
з українськими взорами.*

Trident Associates Printing
P. O. Box 614
Buffalo, New York 14240

Українська Друкарня
"ТРИЗУБ"®
у Бюфало, Нью Йорк

Phone: 716-691-8404

UKRAINIAN PRINTERS

Personal and Commercial Printing:

Our Specialty:

Engraved wedding invitations with Ukrainian designs.

We Ship — U. S. and Canada

 Canadian Office

TRIDENT ASSOCIATES PRINTING

85 Lakeshore Road St. Catharines, Ontario L2N 2T6

 BY APPOINTMENT ONLY

Phone: 716-691-8404

JENNIE'S FLOWER SHOP

ВЛАСНИКИ — БОГДАННА І ІВАН ІГНАТОВИЧІ

Tel. 766-0813 — 3316 Dundas St. West (at Runnymede)

Toronto, Ontario M6P 2A4

BABY POINT REAL ESTATE LTD.

RESIDENTIAL — COMMERCIAL — MORTGAGES

421 Armadale Ave., Toronto, Ontario M6S 3X7 Tel.: 763-2548

Власник фірми:

МИХАЙЛО ГЕНЯГА

Відомий українській громаді продавець нерухомостей на протязі довгих років. У потребі купівлі чи продажу нерухомости, запрошуємо зайти до бюро або зателефонувати: 763-2548.

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

Arka Ltd.

575 Queen St. W., Toronto, Ont., M5V 2B6 Tel.:366-7061

М о ж н а н а б у т и :

книжки, журнали, часописи,
шкільне і бюрове приладдя,
різьби, вишивки, нитки, панаму,
платівки, друкарські машинки,
обручки, заручиневі перстені.

УКРАЇНСЬКА ФІРМА ОПАЛЮВАЛЬНОЇ ОЛИВИ

TRIDENT-ALBERTA FUEL OIL

260 JANE STREET, TORONTO M6S 3Z2

- Доставляємо оливу для домашнього і індустріального вжитку
- Встановлюємо нові форнеси, центральні охолоджувальні системи, нові економічні бирнерс і пюмидифайрс для зволоження повітря
- Даємо високоякісну персональну обслу́гу
- Власник — М. Паньків є кваліфікованим механіком з 35-річним досвідом

24-ГОДИННА ОБСЛУГА!

ТЕЛЕФОН: 763-5312

**3.95
per
kg.**

New & Used Clothing to Ukraine DUTY FREE • NO WEIGHT LIMIT

- Parcels to Ukraine — Duty Free
- Pre-arranged Food Parcels (No Shipping)
- Cars — Volga — Lada — Niva — Moskvitch Mini Van
- Fridges, Freezers, Washers & Dryers

Wool Kerchiefs From \$8 Ea

- Money Wired to Ukraine, Delivered in Dollars, or Rubles
- Full Range of 220 Volts/50 Cycle Pal/Secam Multi System

100% GUARANTEED LOWEST EDMONTON PRICES

- Translations from Ukrainian to English & Reverse

422-5693

10219 - 97 St.

Edmonton, AB, T5J 0L5

КРАМНИЦЯ ДОБІРНИХ М'ЯСНИХ ВИРОБІВ

M. & S.

915 MAIN STREET

WINNIPEG, MANITOBA, R2W 3P2

Tel. 942-4924

Властитель

СТЕПАН ЯНКІВСЬКИЙ

Y. ONYSCHUK & CO. LIMITED
INSURANCE PROFESSIONALS SINCE 1948

2477 Bloor Street West, Toronto, Ontario M6S 1P7

ПОЛАГОДЖУЄМО АСЕКУРАЦІЮ УСІХ РОДІВ

- для домовласників, рентівників, підприємств
- життєву, хворобову, групову
- дожиттєву платню різних родів, RRSP, RRIF.

TEL.: 767-5408

УКРАЇНСЬКЕ БЮРО ПОДОРОЖІ

Р. ГРИЦІНИ

ASTRO TRAVEL SERVICE

2206 BLOOR ST. WEST
TORONTO, ONTARIO M6S 1N4
TEL.: 766-1117

IONA SQUARE
1585 MISSISSAUGA VALLEY BLVD
MISSISSAUGA, ONTARIO
TEL.: 270-4111

УКРАЇНСЬКА ФІРМА

SKIRA & ASSOCIATES LTD.
CONSULTING ENGINEERS

ВЛАСНИКИ:

ЗЕНОН СКИРА і РОМАН КЕРКУШ
3464 Semenyk Crt., Suite 100
Mississauga, Ontario
L5C 4P8
Tel. (416) 276-5100

ПЕРШЕ УКРАЇНСЬКЕ БЮРО ПОДОРОЖІ
МАРКІЯНА КОГУТА І ІГОРЯ КУРИЛОВА

BLOOR TRAVEL AGENCY

1190 BLOOR ST. WEST, TORONTO.

TEL.: 535-2135 & 535-2136

ОРГАНІЗУЄ:

- * Спроваджування рідних на постійне перебування або на візити
- * Продажі квитків на всі літунські та корабельні лінії
- * Репрезентуємо наступні добре знані компанії:

Air Canada, Lufthansa, Swissair, Air France.
KLM, Canadian Airlines.

НЕ ЙДИ, НЕ ШУКАЙ ЧУЖИХ СОБІ БЮР,
БО НАЙКРАЩЕ ОБСЛУЖИТЬ „АГЕНТСТВО БЛЮР”!

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

Найбільший і найкращий вибір українських книжок,
платівок, полотна і кераміки

UKRAINIAN BOOK STORE

10215 — 97th STREET

P. O. Box 1640

EDMONTON, ALBERTA

T5J 2N9

PHONE: (403) 422-4255

FAX: (403) 425-1439

У нас можете набути всі нові українські видання, які
друкуються по цілому світі.

MARKET DRUGS MEDICAL

SUPPLIES AND PHARMACY

ESTABLISHED 1965

10203 - 97 Street, Edmonton, Alberta T5J 0L5

Telephone (403) 422-1397

HOME HEALTH CARE CENTRE

**Canes, support hose, safety bathroom equipment, spencer
support garments, electrotherapy.**

Великий вибір речей для старших віком людей.

Власники: **Мирослава і Борис Фербеї**

А С Е К У Р А Ц І Я

**ЖИТТЄВА — АВТА — ХАТИ — ПІДПРИЄМСТВ
ТА ІНШЕ**

DEPENDABLE INSURANCE BROKERS LTD.

4195 Dundas St. W. Suite 333, Etobicoke, Ont. M8X 1Y4

ІВАН ЦЕРКОВНИК — ПРЕЗИДЕНТ

Telephone: 234-5260

**НАЙБІЛЬША В КАНАДІ УКРАЇНСЬКА ФІРМА
ЗАПАСОВИХ ЧАСТИН ДО ВСІХ МАРОК АВТОМОБІЛІВ
ТА ВЖИВАНИХ АВТ**

NORTH QUEEN AUTO PARTS LTD.

70 North Queen St., Toronto, Ont.

Тел.: 233-5801

Факс.: 233-8159

Власники:

РОДИНА СЕМБАЙ

CENTRAL PRODUCTS

&

FOODS LTD.

"Famous Products"

МАРКА ЗНАНОЇ КОВБАСИ

630 NAIRN AVENUE, WINNIPEG, MAN., R2L 0X5

TEL.: 667-3855

Президент С. ЯНКІВСЬКИЙ

Управитель Я. ДЕРЖКО

Leyden's & BOW VALLEY Crematorium
FUNERAL HOME LTD. (Owned and Operated by LEYDEN'S Funeral Home Ltd.)

"Chapel of Remembrance"

**Services at Prices to Accommodate
Families in all Financial Circumstances**

**Offering Various Cremation Services
to Meet Your Personal Needs**

304 - 18th Avenue S.W., Calgary — 228-4422
Clareholm — 625-3212

WHOLLY CANADIAN FAMILY OWNED & OPERATED
Serving Calgary Area Since 1930

ПРЕДСТАВНИКИ „ГОМОНУ УКРАЇНИ”:

за поазбучним порядком місцевостей:

W. Wiwcharuk
58 Collingdon Dr.
Brantford, Ont. N3S 3E2

A. Kolomijczuk
5224 — 40 Ave. N. W.
Calgary, Alta. T3A 0X4

O. Panczyszyn
2140 W. Huron St.
Chicago, Ill., USA, 60612

W. Walkiw
9222 — 116 St.
Edmonton, Alta
T6G 1R1

M. Hlawka
87 Gainsborough Rd.
Hamilton, Ont. L8E 1E4

A. Malko
885 Queens Blvd.
Kitchener, Ont. N2M 1A8

Ukrainian Publishers
200 Liverpool Rd
London, NI-1LF, ENGLAND

S. Medynskyj
121 Tavistock Rd.
London, Ont. N6J 1Z5

M. Andruchiw
3960 St. Lawrence Blvd.
Montreal, Que. H2W 1Y3

I. Romaniuk
466 St. Anthony Ave.
Winnipeg, Man.
R2V 0S3

D. Kocan
R. R. #6
Bowmanville, Ont.
2072 #2 H-wy
L1C 3K7

M. Boychuk
342 Vancouver Ave. N.
Saskatoon, Sask. S7L 3P6

I. Kardasz
47 Densgrove Dr.
St. Catharines, Ont. L2M 3M1

D. Babiak
575 Morris St.
Sudbury, Ont. P3B 1C3

W. Kachnycz
836 Simpson St.
Thunder Bay, Ont. P7C 3K4

“West Arka”
2282 Bloor St. West
Toronto, Ont. M6S 1N9

“Arka”
575 Queen St. W.
Toronto, Ont. M5V 2B6

I. Fedoni
141 Wilson Rd.
Welland, Ont. L3C 2T5

M. Mostowyj
1150 Parent Ave.
Windsor, Ont. N9A 2E5

У всіх справах передплат, оголошень і купівлі уділів (шерів)
просимо звертатися до наших представників

або прямо до Видавництва:

“Homin Ukrainy” (Ukrainian Echo) Publ. Co. Ltd.
140 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada M5V 2R3

З М І С Т

	Стор.
Катерина Мотрич. Молитва до мови	4
Календарієм та історичний календар	6
Українські народні прислів'я	30
Юрій Пригорницький. В поході до волі	31
Анатоль Бедрій. Україна 1990-х років і Дмитро Донцов	39
Перша конференція поневолених московським більшевизмом народів	54
III Надзвичайний Великий Збір ОУН	69
Четвертий Великий Збір ОУН	80
У 100-річчя ієрейських свячень митрополита Андрея Шептицького	94
Пам'ятаймо про Тридцять Третій	106
Голод у Шевченковому краї	107
Діти 33-го року	108
Біла книга	109
Богдан Стебельський. Український нарід і теорія „злиття націй”	111
Богдан Стебельський. Роля етнології у процесі удержавлення українського народу	123
Аріядна Стебельська. Щоб Україна жила вічно	129
Василь Безхлібник. „Малолетка”	144
Іван Сало. Лист. Луців млин. Яжівка. Привиди	159
Омелян Лупул. Храм душі моєї	169
Кам'яна дівчина	173
Для тих, хто вітає	175
Анатолій Янченко. Пісенька хохлят	178
Володимир Каліка. Девальвований бичок, або до Парижа на драглі	179
Гумор — подяка — оголошення	182

РОМАН ТИСЯК

пропонує клієнтам
спеціальні ціни на нові
авта

заощадить від \$500 до
понад

\$2,000

(416) 767-4929

(416) 255-9151

COURTESY
COURTESY

CHEV-Geo-OLDS-LTD.

SALES LEASING

1635 The Queensway,
Toronto, Ontario M8Z 1T8

РОМАН ТИСЯК

понад 30 років обслуговує
клієнтів
пропонує по фабричній
ціні наступні моделі авт:

G. M. Cars and Trucks:
Geo, Cavalier, Corsica,
Lumina, Caprice, Lumina
APV Van, Astrovan, Blazer,
Vans, Trucks and Traker.
OLDSMOBILE: Achieva,
Cutlass, Ciera, Cutlass
Supreme, Delta Royal 88,
98 Regencies and Toronado.

Купуючи ці авта Ви
отримаєте спеціальні
знижені ціни (Fleet
Buying Prices), які всього
на \$750 до \$850 перевищу-
ють видатки продавця.

Якщо Ви маєте запитання
або хочете зустрітись зі
мною особисто, будь-лас-
ка, телефонуйте:

(416) 767-4929

або (416) 255-9151

Принесіть цей купон зі собою як будете купувати авто, і я
дам Вам чек на

\$100

який Ви зможете передати на харитативні чи громадські
цілі за вашим вибором